



1959

ANDRA KAMMAREN

Nr 18

20 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 20 maj fm.

	Sid.
Vissa anslag under fjärde huvudtiteln:	
Personalvårdsorganisationen inom försvaret	3
Flygvapnet: Luftförsvarsrobot	24
Organisationsförändringar inom försvaret	25
Utredning rörande ett neutralitetsförsvaret	30
Ombildning av Stockholms högskola till universitet m. m.	34
Anslag till Svenska livräddningssällskapet	35
Anslag till Riksförbundet mot tobaken	35
Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar	44
Ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken	58
Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.	60

Onsdagen den 20 maj em.

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m. (Forts.)	70
Ändring av domareden, m. m.	80
Lagfäst rätt till arbete, m. m.	99
Sjöarbetstidslag, m. m.	103
Ändringar i barnbidragslagarna	117
Interpellation av herr Berglund ang. upptagande av ett särskilt an- slag för internordiska vägar	131

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 20 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 98, ang. vissa anslag under fjärde huvud- titeln	3
— nr 99, ang. organisationsförändringar inom försvaret	25
— nr 100, om utredning rörande ett neutralitetsförsvaret	30

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 101, ang. rikshemvärnschefens tjänstegrad	34
— nr 102, ang. anordningar för forskning och utbildning i psykiatri vid vissa sinnessjukhus	34
— nr 103, ang. ombildning av Stockholms högskola till universitet m. m.	34
— nr 104, om tilläggsdirektiv för socialpolitiska kommittén	35
— nr 105, om anslag till Svenska livräddningssällskapet.....	35
— nr 106, om anslag till Riksförbundet mot tobaken	35
— nr 107, ang. en central för paraplegivård.....	44
— nr 108, ang. stat för riksgäldsfonden.....	44
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 39, ang. förordning om villkoren för postbefordran av tidningar	44
— nr 48, om ändrad lydelse av punkt 14 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen	58
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 30, ang. ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken.....	58

Onsdagen den 20 maj em.

<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. dels ändring i lagen om villkorlig dom, dels vissa åtgärder i syfte att bekämpa brottsligheten	70
— nr 26, om ändrad lydelse av 72 § lagen om aktiebolag.....	79
— nr 27, om ändring i rättegångsbalken m. m.	80
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 30, om lagfäst rätt till arbete, m. m.	99
— nr 31, ang. sjöarbetstidslag, m. m.	103
— nr 33, om ändring i bidragsförskottslagen.....	117
— nr 34, om ändring i lagarna om allmänna barnbidrag och särskilda barnbidrag	117

Onsdagen den 20 maj

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollen för den 13 in-
nevarande maj.

§ 2

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela att morgondagens plenum, som börjar kl. 11.00, blir ett arbetsplenum och avses skola fortsätta på kvällen. Fredagens arbetsplenum börjar kl. 13.00.

§ 3

Föredrogos, men bordlades åter stats-
utskottets utlåtanden nr 113—118 samt
bevillningsutskottets betänkande nr 45.

§ 4

Vissa anslag under fjärde huvudtiteln

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr
98, i anledning av Kungl. Maj:ts propo-
sition angående vissa avlönings- m. fl.
anslag under riksstatens fjärde huvud-
titel för budgetåret 1959/60 m. m. jämte
i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

I propositionen nr 110 hade Kungl.
Maj:t (punkt 1, s. 3—15 av bilagt utdrag
av statsrådsprotokollet över försvars-
ärenden för den 6 mars 1959) föreslagit
riksdagen att dels fastställa av departe-
mentschefen förordad personalförteck-
ning för försvarets personalvård, att till-
lämpas tills vidare från och med bud-
getåret 1959/60, dels fastställa av departe-
mentschefen förordad avlöningsstat

för försvarets personalvård, att tillläm-
pas tills vidare från och med nämnda
budgetår, dels ock till Försvarets perso-
nalvård: Avlöningar för samma budget-
år anvisa ett förslagsanslag av 980 000
kronor.

I detta sammanhang hade utskottet
till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av her-
rar *Kronstrand* och *Nord* (I: 443) och
den andra inom andra kammaren av
herr *Rydén m. fl.* (II: 549), i vilka hem-
hemställtts, att riksdagen vid sin be-
handling av propositionen nr 110 un-
der punkt 1 c, Försvarets personalvård:
Avlöningar, med avslag på de i propo-
sitionen föreslagna nya befattningarna,
mätte anvisa ett häremot svarande lägre
belopp än som föreslagits av Kungl.
Maj:t,

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av herr
Sigfrid Larsson m. fl. (I: 444) och den
andra inom andra kammaren av herr
Onsjö m. fl. (II: 550), i vilka hemställtts,
att riksdagen vid behandlingen av propo-
sitionen nr 110 måtte

1) avslå Kungl. Maj:ts förslag angä-
ende personalförteckning och avlö-
ningsstat för försvarets personalvård
samt det äskade särskilda förslagsansla-
get av 980 000 kronor till Försvarets
personalvård: Avlöningar,

2) besluta att nuvarande personal-
vårdsorganisation inom försvaret skulle
bibehållas samt härför anvisa för bud-
getåret 1959/60 ett förslagsanslag av
738 000 kronor med bemyndigande för
Kungl. Maj:t att enligt gällande princi-
per fördela detsamma på fjärde huvud-
titeln avlöningsanslag,

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

dels ock en inom andra kammaren av herr *Wachtmeister* väckt motion (II: 534), vari hemställt, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta i anledning av propositionen nr 110 under punkt 1 a) att ingen utökning av försvarets personalvårdsorganisation nu vidtoges och att därför personalförteckning enligt departementschefens förslag icke fastställdes, b) att avlöningsstaten för försvarets personalvård fastställdes till nu gällande, c) att till Försvarets personalvård: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 738 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 443 och II: 549, I: 444 och II: 550 samt II: 534, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga,

a) fastställa av utskottet framlagd personalförteckning för försvarets personalvård, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

b) fastställa i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för försvarets personalvård, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60;

c) till Försvarets personalvård: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 980 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Pålsson*, *Axel Johannes Andersson*, *Aastrup*, *Jacobson*, *Sundin*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmborg*, *Rubbestad*, *Ståhl*, *Svensson* i *Stenkyrka*, *Nihlfors*, *Heckscher* och *Hjalmarson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 443 och II: 549, I: 444 och II: 550 samt II: 534, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, till Försvarets personalvård: Avlöningar för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 742 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Under denna punkt, som gäller försvarets personalvårdsorganisation, finns en reservation, som avgivits av fröken *Andersson* jämte ett flertal andra ledamöter av statsutskottet. Jag står själv med bland reservanterna, och jag har begärt ordet för att säga några ord om innebörden av denna reservation.

Till en början bör det kanske sägas ifrån mycket bestämt att reservanterna — vilket också framgår av reservationens formulering — inte har någon annan uppfattning än utskottet när det gäller personalvårdsarbetets betydelse. Det är alldeles klart att personalvården inom försvaret är en mycket väsentlig sak. Det är nödvändigt att man även i det hänseendet, liksom i alla andra, har en ändamålsenlig försvarsorganisation. Det gäller alltså här inte — och detta bör understrykas mycket kraftigt — värdet av personalvårdsorganisationen i och för sig. Det gäller i stället de förslag som föreligger beträffande en ändrad uppbyggnad av denna organisation.

Man bör då komma ihåg, att personalvården inom försvaret under fredsförhållanden och i krig är två skilda saker med delvis olika arbetsförhållanden. Under fred har man inom personalvården huvudsakligen att göra med ungdomar, vilkas sociala problem i varje fall inte är av samma storleksordning som motsvarande sociala problem för i militärtjänst inkallade familjeförsörjare. Personalvårdsfrågorna är över huvud taget under fredsförhållanden relativt enkla, betydligt enklare än vad fallet är i exempelvis ett vanligt enskilt industriföretag. Under krigsförhållanden eller beredskapsförhållanden däremot när man har kallat in ett mycket stort antal värnpliktiga ur olika åldersgrupper — i flertalet fall familjeförsörjare — antar personalvårdsproblemen en helt annan storleksordning och får också en helt annan betydelse.

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

Jag hade själv tillfälle att under andra världskriget delta i arbetet inom personalvården vid beredskapsförband. Man kunde då konstatera, att det var fråga om inte bara svåra utan också betydelsefulla uppgifter. För andan inom krigsmakten, för försvarsviljan var det av mycket väsentlig betydelse att man hade en ändamålsenlig personalvårdsorganisation. Man måste sålunda säga att personalvårdsorganisationen, liksom all annan militär organisation, i första hand måste byggas upp med hänsyn till krigsförhållandenas krav och att fredsorganisationen i allt väsentligt måste anpassas efter de krav som den krigsmässiga organisationen ställer.

Det förslag som här föreligger gäller en utökning av den fredsmässiga personalvårdsorganisationen, i första hand genom att man vid förbanden ökar antalet heltidsanställda personalvårdsassistenter och benämner dem konsulenter. Dessa skall i första hand vara knutna till vissa garnisonsorter eller i somliga fall vissa militära förband.

Invändningarna mot det förslaget är av olika art. I första hand gäller det tidpunkten. Om man läser reservationen finner man, att vi där gjort invändningar beträffande tidpunkten ur två synpunkter. Frågan om försvarets högsta ledning befinner sig ju under utredning, och denna måste beröra även försvarsstabens organisation, liksom över huvud taget det sätt på vilket man lägger upp den centrala ledningen av personalvårdsarbetet. Även majoriteten har faktiskt tagit hänsyn till detta. Den säger på sidan 6 i utskottsutlåtandet: »Ett uppskov med ställningstagandet till det centrala organets organisation kunde alltså i och för sig vara motiverat.» Sedan böjer utskottet av, men det är uppenbart att denna invändning från reservanternas sida också av majoriteten tillerkänts en icke oväsentlig betydelse.

När det sedan gäller personalvårdsorganisationen ute på förbanden får

man komma ihåg, att vi inte är färdiga med de organisationsförändringar som kan väntas äga rum i varje fall beträffande arméns förband. Vi kommer inom kort att få behandla frågan om vissa markförvärv inom försvaret. Det torde då komma att framgå, att man ännu inte kommit fram till någon definitiv lösning av skjutfältsfrågan. Under sådana förhållanden finns det heller ingen klarhet om vilka arméförband som kommer att förläggas på olika platser. Det kan till och med råda någon tvekan om vilka förband som skall bevaras. Man har att räkna med möjligheten av en ny — som man brukar kalla det — »regementskarusell». Om en sådan »regementskarusell» åter kommer till stånd, är det då verkligen rimligt att man organiserar de nya heltidstjänsterna för personalvården vid försvarets förband på det lokala planet nu, utan att avvakta utgången av de aktuella organisationsförändringarna?

Jag skulle vilja tillägga att detta gäller i särskilt hög grad därför att Kungl. Maj:t och likaså utskottsmajoriteten i sitt förslag, i motsats till vad som var fallet när detta ärende befann sig på utredningsstadiet, lagt tonvikten utslutande vid de lokala förbanden men däremot ansett att förstärkningen icke egentligen skulle avse den regionala organisationen. Otvivelaktigt är dock den lokala organisationen mycket mera känslig för organisationsförändringar av den typ jag nyss nämnde än vad den regionala organisationen är. Med hänsyn till Kungl. Maj:ts ståndpunkt till var förstärkningen skall sättas in har man därför särskilt stor anledning att ta hänsyn till de eventuella förändringar i förbandens förläggning som kan följa av skjutfältsfrågans vidare behandling.

Till detta, herr talman, skulle jag vilja foga ytterligare några reflexioner om ting som inte direkt berörs i reservationen.

Som jag nyss sade måste krigsorga-

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

nisationen snarare än fredsorganisationen bli normgivande för personalvårdens uppbyggnad. I krigsorganisationen måste man under alla förhållanden räkna med att främst bygga på värnpliktig personal. Vi fick under andra världskrigets beredskapsår mycket stor erfarenhet av hur det gick, ofta hur bra det gick, att hitta värnpliktig personal som verkligen var väl lämpad för att lösa inte minst de sociala problem som uppstod i samband med de omfattande inkallelserna. Det rörde sig i stor utsträckning om värnpliktiga som i fredstid inte skulle kunna tänkas stå till förfogande för heltidsbefattningar av den typ, som det här kan bli fråga om, utan som i fredstid svarade för andra, i många fall mera kvalificerade uppgifter. Jag tror, herr talman, att både föredragande departementschefen och jag skulle kunna berätta en hel del om de erfarenheter vi båda hade om de insatser som gjordes av den värnpliktiga personal som då övertog personalvårdsuppgifter.

Det är i och för sig mycket glädjande att man nu antligen förutsätter att även rekryteringen av värnpliktiga befattningshavare i personalvården på allvar skall upptas i det fredsmässiga arbetet, men detta hade enligt min mening bort ske långt tidigare. Kan det vara rimligt och riktigt att ta upp till avgörande frågan om behovet av heltidsanställd personal i garnisonerna och ute på förbanden, innan man ännu fått någon erfarenhet av vilken värnpliktig personal som kan rekryteras och hur dennas arbetsförhållanden kommer att gestalta sig? Det förklaras nu att vi behöver ha heltidsanställd personalvårdspersonal som skall medverka vid utbildningen av de värnpliktiga. Jag tvivlar på att detta är en riktig argumentation, ty vad som är särpräglad i den militära personalvårdsorganisationen och som alltså de värnpliktiga verkligen behöver utbildas på är sådant som sammanhänger med direkt mili-

tära förhållanden. I övrigt torde det inte vara möjligt att genom utbildning i fredstid förbereda värnpliktiga för uppgifterna under krigsförhållanden bättre än vad dessa blir förberedda genom sin civila verksamhet, om man nämligen rekryterar personer som genom sin fredsmässiga verksamhet är lämpade för uppgifterna i fråga. Jag tror därför inte att det är riktigt att utbildningsbehovet motiverar heltidsanställd personal. Man skulle lika väl vilja säga att vi behöver specialutbilda militärpastorer och att vi för den skull måste ha ett stort antal heltidsanställda präster i förbanden, för att utbilda dem som skall tjänstgöra under krigsförhållanden. Det ena skulle vara precis lika rimligt som det andra.

Däremot har man blivit tvungen — och det tror jag är ofrånkomligt — att låta den heltidsanställda personalen i stor utsträckning utgöras av s. k. garnisonsassistenter eller stabskonsulenter vid garnison, d. v. s. sådana som tjänstgör på mer än ett förband. Ur många synpunkter framstår detta som en mycket olycklig organisation, om man tänker på krigsförhållandena. Det är nämligen av vikt att den som tjänstgör inom personalvården är nära knuten till det särskilda militära förbandet, så att han inte inför detta framstår som utomstående och personalvården uppfattas som något som inte har att göra med förbandets vanliga verksamhet. Därför är det såvitt jag förstår att föredraga att där så ske kan ha deltidanställda befattningshavare knutna till de särskilda förbanden i stället för heltidsanställda som betjänar ett större antal förband. Det förefaller dessutom inte osannolikt att man bland dem som tas ut till värnpliktiga inom det här arbetet skulle kunna finna i orten bosatta kvalificerade personer, som kunde överta dessa deltidsuppgifter och därigenom också i fredstid bevara en väsentlig del av kontakten med det för-

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

band vid vilket de skall tjänstgöra under krigsförhållanden.

När det gäller rekryteringen till heltidstjänsterna tror jag, herr talman, att vi måste se sanningen i ögonen: det kommer aldrig att bli lätt att rekrytera verkligt förstklassiga befattningshavare till dessa heltidstjänster inom den militära personalvården. Vare sig man väljer socialarbetare eller några andra kommer de här befattningarna alltid att framstå som en återvändsgränd, och man kommer inte att för denna typ av uppgifter få befattningshavare av den beskaffenhet och med de egenskaper som var utmärkande för de under beredskapsåren tjänstgörande assistenterna inom personalvården.

Slutligen ytterligare en frågeställning! Man gjorde under krigsåren, när den här verksamheten byggdes upp, den erfarenheten, att den från början möttes med ganska stor misstro från militärt håll. Man talade där om politruker och var över huvud taget benägen att betrakta verksamheten som någonting som var väsensfrämmande för själva det militära arbetet. Under verksamhetens gång ökade förståelsen på militärt håll i hög grad. Militärerna fick klart för sig, att personalvården var en uppgift som verkligen nära sammanhängde med den militära verksamheten i och för sig, att det var en uppgift för vilken förbandschefen måste ha det grundläggande ansvaret på samma sätt som för alla andra uppgifter, att han visserligen kunde ha biträde av specialister men att dessa specialister biträde honom inom ramen för den verksamhet som det militära förbandet som helhet bedrev.

Jag tror, herr talman, att vi nu under fredsförhållanden måste sörja för att denna inställning på den militära sidan bevaras, och det förutsätter att den fast anställda militära personalen alltjämt har det grundläggande ansvaret för verksamheten på detta område. Det brukar sägas, att det militära be-

fålet inte har tid med det här, eftersom de har så mycket annat att göra. De måste givetvis liksom alla andra kvalificerade befattningshavare välja mellan sina egna arbetsuppgifter med hänsyn till vilka som är mest betydelsefulla. Den organisation som nu är ifrågasatt kan lätt komma att få den verkan, att de militära befattningshavarna säger: »Nu är vi fria från den här uppgiften och behöver inte längre syssla med den; vi lämnar över den åt den utökade särskilda personalvårdsorganisationen, så behöver vi inte längre tänka på saken.» En sådan utveckling, särskilt vid krigsorganiserade förband, vore utomordentligt olycklig.

Med hänsyn till allt vad som här har anförts måste jag för min del säga, att det skulle vara olyckligt från personalvårdsorganisationens egen synpunkt om riksdagen nu fattade beslut om en lösning i enlighet med Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens förslag. Det kan finnas flera skäl att tänka igenom det här problemet ytterligare för att få fram en organisation som är den från personalvårdssynpunkt riktigaste och lämpligaste. Det kanske därvidlag till och med kan vara skäl att vänta tills man har fått någon erfarenhet av vad de värnpliktiga befattningshavarna på det här området kan åstadkomma. På den grunden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr **HAMMAR** (fp):

Herr talman! Vid punkt 1 i statsutskottets föreliggande utlåtande nr 98 har jag ansett mig böra avge en kort deklaration. Utskottet följer Kungl. Maj:ts förslag och hemställer om en icke oväsentlig upprustning, till 980 000 kronor, av försvarets personalvårdsorganisation. En reservation, undertecknad av utskottets folkpartister samt höger- och centerpartiledamöter, har stannat vid ett förslag om 742 000 kronor.

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

Motiveringen härför lyder: »Det nuvarande systemet, som visat sig fungera relativt tillfredsställande, synes böra kunna utan större olägenhet tillämpas ytterligare en tid framåt.» Då jag icke har den uppfattning, som mina partikamrater gjort sig till tolk för, nämligen att systemet utan större olägenhet kan tillämpas en tid framåt, utan tvärtom menar, att riksdagen bör bifalla utskottets förslag om 980 000 kronor, ser jag mig nödsakad att med ett par ord motivera denna min åsikt.

Till att börja med vill jag helt och fullt instämma med reservanterna, när de säger: »Personalvården vid försvaret fyller förvisso en betydande uppgift och är av stort värde för de inom försvarsmakten anställda med deras särpräglade levnads- och arbetsförhållanden.» Mina egna personliga erfarenheter från beredskapstjänst under två stora krig, 1914—1918 och 1939—1945, går helt i linje med reservanternas uttalande. Dessa erfarenheter har jag sedermera gång på gång fått bekräftade inte minst genom personliga kontakter med flera av de ungdomar, som dels inkallats till våra olika regementen och dels tjänstgjort vid svenska förband i Ghazamrådet.

Det är gott och väl med en fullgod teknisk utrustning av vårt försvar. Fördens skull får man emellertid inte glömma människorna, de enskilda soldaterna, bakom de tekniska resurserna. Det synes mig hittills på grund av otillräckliga tillgångar ha brustit en hel del, när det blivit fråga om personalvårdens betydelsefulla verksamhet. Inom parentes sagt: den optimistiska syn, som den föregående ärade talaren gjorde sig till tolk för, när det gällde personalvårdens insats i beredskapstjänstgöringen under det senaste stora kriget, kan jag, i varje fall beträffande åren 1941 och 1942, icke helt dela. Men det är klart, att jag sett arbetet nedifrån, från den enskilde soldatens synpunkt. Den nuvarande ordningen har tyvärr ofta präglats av pro-

visoriska lösningar, och därigenom har, synes det mig, viktiga arbetsuppgifter blivit eftersatta. Att i längden sacka efter på detta viktiga område, att främja den tekniska utrustningen på bekostnad av de enskilda människorna bakom apparaterna, hämnar sig alltid, inte minst i fråga om den militära effektiviteten.

Den föregående talaren betonade alldeles riktigt, att den fredsmässiga organisationen måste byggas upp med hänsyn tagen till den krigsmässiga organisationen. Det är därför helt naturligt, synes det mig, att man söker få så högt kvalificerad heltidsanställd personal som möjligt, även om också jag villigt kan medge, att det inte alltid är möjligt. Det är dessutom ett klart billighetskrav, att den inom försvaret verksamma personalens sociala och ekonomiska intressen skall tillgodoses på samma sätt som det har skett på övriga områden inom arbetslivet.

Reservationen har ett i och för sig mycket vällovt syfte, nämligen att försöka åstadkomma besparingar på de stora utgiftsområden, som representeras av vårt försvar. Dessutom syftar den, såsom vi hörde, till en närmare undersökning av här föreliggande fråga. Görs emellertid besparingarna på bekostnad av effektiviteten av personalvårdsorganisationen inom detta försvar, tycker jag nog med förlov sagt, att de är illa anbragta. Vi får akta oss för att låta snålheten i detta fall bedra visheten.

Inte heller anser jag nödvändigt att uppskjuta denna förstärkning av personalvården till dess frågan om försvarets högsta ledning blivit ordnad. De två sakerna synes mig i det här sammanhanget böra hållas isär.

Herr talman! Då jag för min del finner, att utskottets förslag till förstärkning av försvarets personalvård är underbyggt av bärande skäl, kommer jag i voteringen att lägga min röst för utskottets hemställan.

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Som i de allra flesta ärenden här i riksdagen är det även här fråga om pengar, dock inte bara om pengar. För att man skulle få ett grepp om alla de frågor, som hör samman med försvarets personalvårdsorganisation, dess verksamhetsområde och personella utformning, tillsattes i juli förra året en snabbutredning. Den framlade i december ett stencilerat betänkande. Den föreslagna omorganisationen skulle föranleda en stegring av kostnaderna från nuvarande 738 000 kronor till 1 195 000 kronor. Departementschefen har liksom väl de flesta fått pruta. Om det har skett av övertygelse eller av andra skäl vet jag inte, men han går med på en ökning till 980 000 kronor.

Herr talman! När jag på nära håll — genom att jag råkat komma med i försvarets upplysnings- och personalvårdsnämnd — kommit att studera den personalvårdande verksamheten inom försvaret, måste jag säga mig, att det är av utomordentligt värde att denna organisation kan fungera på ett något så när effektivt och rationellt sätt. Det förslag som statsutskottet här givit sitt stöd tycker jag därför i allo är värt att beaktas.

Jag har svårt att komma ifrån att den nuvarande ordningen i hög grad präglas av provisoriska lösningar. Man skall här bemärka, att det föreliggande förslaget tar sikte på att personalvårdsverksamheten inom försvaret skall omfatta all personal, både värnpliktiga och fast anställda. Skall detta kunna ske, måste man gå med på en personalupprustning, och jag tror inte någon kan säga, att man här tar till en upprustning i överkant.

Jag vill även tillägga att riksdagen tidigare har uttalat sig för att försvarets personalvård utformas på sådant sätt att arbetet kan bedrivas effektivt och rationellt.

Jag skall, herr talman, för att inte ta onödigt lång tid i anspråk, i några

korta punkter sammanfatta vad jag ville säga. Först vill jag erinra om att kostnaderna för organisationens utbyggnad ingick i försvarsöverenskommelsen 1958 med en halv miljon kronor, varav alltså inte ens hela beloppet uttages. Det är alltså inte fråga om medel utanför vad partierna är överens om. Ett avslag på propositionen innebär således ett avsteg från försvarsöverenskommelsen.

För det andra minskas antalet fältförband och utbildningsenheter, men det innebär ju inte att antalet människor och deras problem minskas. För övrigt är förslaget beräknat med hänsyn till genomförd omorganisation.

För det tredje är den centrala organisationen så uppbyggd att den kan inpassas på lämpligt sätt, oavsett vilket resultat utredningen om försvarets högsta ledning kan komma till. Man kan här jämföra att byråorganisationen tillämpats på närbesläktade områden, t. ex. militärpsykologiska institutet och likaså centrala värnpliktsbyrån.

För det fjärde skulle ett ytterligare uppskov leda till att organisationen skulle mista många av de nuvarande goda personalvårdsutövarna. Den risken finns i varje fall. En del av dem har stannat kvar i tjänsten i tron att organisationsfrågan skulle få en åtminstone något så när tillfredsställande lösning. Bättre betalda och mindre slitsamma anställningar på andra håll har tyvärr redan lockat bort flera av de bästa krafterna.

Uppskov har faktiskt skett år efter år sedan 1948, då en utredning i frågan påbörjades, vilken sedan avlösts av andra. Motioner från alla de demokratiska partierna har framlagts då och då under mellanliggande år för att nå en lösning. Nu försöker man åtminstone åstadkomma en viss lösning av frågan.

För det femte överensstämmer förslagen ändring till ett centralt organ vid sidan av försvarsstabens sektioner med den faktiska och praktiska utveck-

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

lingen, som sedan flera år medfört att försvarsstabens personalvårdsavdelning nått en sådan ställning. Chefsbefattningens omvandling till byråchefstjänst bygger helt på jämförelser med andra byråchefstjänsters ansvar och arbetsuppgifter och är resultatet av en — jag kan nog säga det — ganska noggrann prövning bland annat i civildepartementet. Den är tillstyrkt bland annat av försvarets civilförvaltning, som för försvarets del noga väger och värderar tjänster. Byråintendenten är inte avsedd enbart för bostadsärenden, vilket inte heller sägs i propositionen, utan motsvarar minst två i förslaget upptagna tjänster.

För det sjätte vill jag påpeka att propositionen innebär en begränsning i ganska avsevärd grad av det förslag som legat till grund för densamma.

Förslaget som sådant har, som herr Hammar var inne på, tillstyrkts av en rad kulturella, ideella och religiösa organisationer, och likaså har alla berörda personalförbund, politiska ungdomsförbund, riksdagens militieombudsman med flera tillstyrkt, och jag tycker det förhållandet bör väga ganska tungt. Även försvarets civilförvaltning tillstyrker, under det att statskontoret är negativt, men det är ju inte heller så särskilt överraskande. Detta ämbetsverk har ju till uppgift att försöka hålla tillbaka så mycket som möjligt. De flesta remissinstanserna uttalade sig för en större och fastare organisation, som väl skulle medföra större utgifter, under det att några var tveksamma i vilken utsträckning de värnpliktiga assistenterna kunde användas. Detta senare har också beaktats i propositionen.

Med beaktande av all tillbörlig sparsamhet och all försiktighet i fråga om utökning av personal kan jag likväl inte annat än yrka bifall till utskottets förslag. I egentlig mening är det ju här inte fråga om någon besparing eller ökning av utgifter, utan det faktiska förhållandet är — om jag fattat det rätt — att det gäller disponeringen av medel

inom försvarsmakten. Den människovård det här är fråga om är för mig viktigare än att dessa 230 000 kronor mera direkt läggs på vapnen. Andra kan se saken annorlunda, det förnekar jag inte, men jag har haft behov av att här deklarera min syn på frågan. Jag anser att försvarsministern i denna fråga har rätt, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Rimmerfors* (fp).

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Ingen har någonsin bestritt värdet av en god personalvård och vikten av att vi har en sådan. Det är givet att effektiviteten och stridsdugligheten hos soldaterna måste gå ned, om de har att bära på bekymmer för de hemmavarande eller något annat. Men vi kan också vara fullt tillfreds med den personalvårdsorganisation vi har och dess sätt att fungera under fältförhållanden. Däremot kan vi inte rikta någon anmärkning. Herr Hammar jämförde med läget 1941/1942, men det är en avsevärd skillnad sedan dess, herr Hammar. Det var då vi började med denna personalvård, och jag kan vittna om det oerhörda värde den hade och den stora hjälp vi fick av dessa värnpliktiga personalvårdare under den senare delen av beredskapstiden, liksom för övrigt även senare under repetitionsövningar.

Men vad vi nu diskuterar är personalvård i fred, alltså under förhållanden då så gott som alla värnpliktiga utbildas i förband inte alltför långt från hemorten, varför de har möjlighet att praktiskt taget varenda lördag och söndag komma hem och få kontakt med hemortens myndigheter. Dessutom är det, som herr Heckscher sade, fråga om ungdomar som inte har så stora sociala problem.

Denna diskussion föres dessutom i ett ekonomiskt läge, som mer än någonsin nödvändiggör att anslagen på alla håll disponeras på ett sådant sätt att effek-

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

tiviteten blir den bästa och varje form av dubbelorganisation undviks.

Herr Gustafsson i Borås ansåg att ett avsteg från departementschefens förslag samtidigt skulle vara ett avsteg från partiledaröverenskommelsen. Så är emellertid inte fallet. Försvarsöverenskommelsen innebar en kostnadsram, men inom den ramen måste vi ha frihet att disponera anslagen på bästa sätt, allteftersom förhållandena skiftar. Det är därför mycket viktigt att vi grundligt tänker oss för och inte inför en alltför yppig personalvårdsorganisation, som till och med indirekt kan ha skadliga verkningar.

Jag är helt ense med utskottet om att en god förbandsanda bara kan skapas av en god personalvård. Men det är den militäre chefen som skall skapa denna goda anda, han och ingen annan. Har han inte den förmågan, är han inte rätt man på rätt plats. Då skall han antingen placeras om eller också bibringas en bättre utbildning. Men ansvaret är hans, och det får aldrig lastas över på någon annan.

Dessutom föreligger, som herr Heckscher påpekade, en viss risk för att soldaterna kan få den uppfattningen att den mer eller mindre civile personalvårdaren är den som de skall vända sig till med sina bekymmer utom tjänsten. Och den kanske allra största risken är att den militäre chefen får samma uppfattning. Då är vi inne på en farlig väg. Då håller den personliga kontakten mellan förbandschef och trupp på att gå förlorad. Det måste vara samme chef som deltar i sina underlydandes bekymmer och glädjeämnen utom tjänsten som i tjänsten leder deras utbildning. Soldaternas känsla att alltid ha chefens fasta hand om sin rygg, det är personalvårdens innersta innebörd.

Militärlivets karaktär av att vara en liten värld för sig, där inte samma normer gäller som för det civila livet, har man på politiskt håll inte velat erkänna riktigt. Så har t. ex. den militära rätt-

skipningen på senare år i väsentliga delar förlorat sin särprägel. Likadant har det gått med den militära hälsningsplikten, ehuru dess betydelse för att fostra rekryterna till att ständigt vara på sin vakt erkänts och fortfarande erkännes i alla krigsmakter av värde jorden runt.

När nu utvecklingen gått i den riktningen, varför skall vi då genom ett beslut enligt utskottets förslag försöka vrida den tillbaka igen? Varför skall vi ge det militära en egen bostadsförmedling — alltså med underkännande av den väl fungerande kommunala förmedling som finns? Varför skall det militära ha sin egen socialtjänst och sin egen studieverksamhet? Detta innebär en dubbelorganisation, som kommer att bli dyrbar.

På varenda garnisonsort är studiecirkclar ur alla de erkända studieförbunden verksamma. Dit bör givetvis också den militära personalen kunna vända sig. Det kan givetvis tänkas, att en utbyggd personalvård även på det lokala planet kan stimulera till ett livligare deltagande i studiecirkelverksamheten, men är det i så fall värt kostnaderna?

Jag skall inte närmare ge mig in på frågan huruvida värnpliktstjänstgöringen är riktigt upplagd, om det blir så mycken fritid över för soldaterna att man behöver skapa ett litet ämbetsverk för att hålla dem sysselsatta därunder och om det inte i sådan händelse skulle vara till båtnad för alla parter att i stället koncentrera utbildningen och avkorta tjänstgöringen. Utan att gå närmare in på den saken vill jag ändå fråga, om dessa utgifter för fritidsverksamheten verkligen hör hemma under fjärde huvudtiteln. Skall vi inte i stället hänföra dem under de anslag som utgår under åttonde huvudtiteln till ungdomens fritidsverksamhet och till systerförening för de icke föreningsanslutna ungdomarna, hur diskutabla de anslagen i och för sig än må vara?

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

Det har sagts att den nuvarande personalvårdsorganisationen har varit ett provisorium. Ja, låt gå för det då. Men den har ändå fungerat fullt tillfredsställande. Och i det nödläge vari vi i dag befinner oss, när det gäller statens ekonomi, måste vi då utvidga personalvården så avsevärt som här föreslagits? Jag vill betona att det inte är någon fientlig inställning till personalvården, som dikterat min inställning till denna fråga, men vi måste ju ändå tänka på under vilka förhållanden vi lever. När vi har en så trång kostnadsram att röra oss inom, att inte ens varje hemvärnsman får så stor ammunitionstilldelning att han kan lära sig skjuta, kan det väl knappast vara riktigt att som skett med militära anslag bekosta de värnpliktigas utbildning i bridgespel. Där tycker jag faktiskt att vi tangerar slöseri med statens medel. Det är ett slöseri av samma slag som sker, när vi inkallar skådespelare, vilka på statens bekostnad får fara runt i landet och roa folk. Vad är det för värde i en sådan utbildning i fredstid? I krig däremot är det en helt annan sak. Men att nu kalla in skådespelare till militärtjänst och att låta dem i militär uniform fortsätta med sin civila syssla har jag svårt att förstå meningen med.

Det gäller ju här ändå — jag betonar det för tredje gången — fredsförhållanden. Det förefaller som om man sätter i gång med bridgespel m. m., därför att man har ont om sysselsättningsobjekt och till varje pris försöker skapa sådana — ty något skall man givetvis göra, när högste personalvårdschefen vederfares upphöjelse från byrådirektör till byråchef!

I det avseendet är utredningen fullt klar, men annars tycker jag man rör sig med betänkligt dunkla formuleringar och med alldeles för allmänna begrepp. Man säger t. ex. att personalvården i fortsättningen skall omfatta all personal. Det är naturligtvis bara att med tacksamhet anamma, att även den aktiva

fast anställda personalen skall bli vårdad i fortsättningen. Men man säger inte hur detta skall gå till. Man talar om att man skall lämna denna personal biträde vid förhandlingar. Skall man skaffa ombudsmän nu också? Underkänner man de olika befälsförbundens sätt att tillvarata sina intressen, eller vad menar man?

Man hade ju för övrigt haft ett utomordentligt tillfälle att just när det gäller denna organisation från högsta ort demonstrera en aktiv personalvård gent emot den fast anställda personalen. Dess befordringsförhållanden är sannerligen inte mycket att hurra för. Det kan nästan sägas att man lockat folk till krigsmakten under falska förespeglingar. Bara en bråkdel av det krigshögskoleutbildade befälet kan räkna med att få majorsbefordran. Numera förvägras de till och med den honnörsbefordran som är vanlig på flera håll inom den civila förvaltningen. Inte lär befordringsförhållandena i framtiden komma att förbättras heller. Det naturliga tycker jag därför hade varit att man begagnat sig av arvodesbefattningar för pensions- eller förtidsavgångna i betydligt större utsträckning än utredningen har föreslagit. Det hade varit att ta hand om sin egen personal. Det hade varit en föredömlig personalvård. Frånsett befattningen som försvarsstabens studierektor och bibliotekskonsulenten — även om bibliotekskonsulenten är diskutabel, så pass väl utbyggd som den verksamheten är på det lokala planet, vilket utskottet också vitsordar — så torde alla befattningar både på det lokala och det centrala planet kunna besättas med före detta fast anställd militär, naturligtvis efter särskild utbildning. Även högste personalvårdschefen borde ju i en militär organisation principiellt vara militär. Om denna befattning får stanna kvar i byrådirektörsgraden t. ex., skulle man väl gladeligen kunna få den konkurrenskraftig nog att locka mycket högt kvalificerade pen-

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

sions- eller förtidsavgångna militära sökande.

För att göra en lång historia kort: personalvården har en oerhört stor uppgift att fylla, och den fungerar för närvarande fullt tillfredsställande, i varje fall så tillfredsställande att det under dessa ekonomiska förhållanden inte finns anledning utvidga den så som föreslagits. Organisationen hade utan men för effektiviteten — snarare tvärtom — kunnat förbilligas genom de civila tjänsternas utbyte mot arvodesbefattningar för pensions- eller förtidsavgången militär. Arbetsförhållandena är otillfredsställande skisserade. Jag yrkar därför i detta avseende bifall till reservation nr 1 av fröken Andersson m. fl.

Under punkt 5 behandlar utskottet den militära presstjänsten. Jag skall för tids vinnande behandla den nu utan att ställa något yrkande. Jag har väckt en motion om att tidskriften Kontakt med krigsmakten borde nedläggas. Jag konstaterar att utskottet varit utomordentligt tåligt, när det utan vidare kommentarer inregistrerat resultatet av statsrevisorernas anmärkningar och riksdagens skrivelse 1954, där man begärt förbilligande av publikationsverksamheten, medan vi nu i stället får en dyrare sådan. Jag kan inte undgå att fråga mig om verkligen Kontakt med krigsmakten är värd de 60 000 kronor den uppges kosta. Svaret på den frågan är inte svårt att ge. Vad är det för kontakt med krigsmakten att få läsa om ärkebiskop Makarios, en för all del intressant framställning av förhållandena vid Nordpolen eller en utrikeskrönika, som är en sammanfattning av vad som stått i dagspressen? Vidare finns en artikel om flyget, en om armén och en om marinen, saker som bör höra hemma i försvarsgrenstidskrifterna. I senaste numret finns visserligen ingen bokrevy, men när det t. ex. kom ut en biografi över general Patton, anmäldes den på följande sätt i denna tidskrift: »General Patton.» Sedan står innehållet. »En bio-

grafi över Patton», punkt och slut. Det kunde man nästan listat ut ändå. Senaste numret av tidskriften utgör en utomordentlig bekräftelse på vad jag anfört i min motion, att ingen kommer att sakna den. Därtill kommer att den ådragit sig en viss kritik från öster i den ryska tidningen Pravda. Den saken kan kanske tas som beröm i stället, och jag skall inte förneka att de artiklar som kritiseras — det står en sådan också i det sista numret, om spioneri från rysk sida — är intressanta, men trots detta bör väl en officiell tidskrift iakttä en sådan försiktighet i skrivsättet, att vi inte ådrar oss anmärkningar från en vänligt sinnad stormakt. Vi kan överlåta åt de frivilliga försvarsorganisationerna att ta hand om sådana ömtåliga ämnen. Som ett exempel kan jag nämna att Riksföreningen Sveriges försvar utgivit en bok om just dessa spionerihistorier. Där hör de hemma, men inte här. Är det något man vill ha publicerat på militärt håll, tycker jag man borde gå till Kungl. Maj:t och begära anslag i varje särskilt fall. I så fall kunde man lägga ned denna publikation och behålla de tre försvarsgrenstidskrifterna. Då vore vi inne på rätt väg.

Herr talman! Jag har som sagt i detta avseende inget yrkande.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag vet inte hur pass allvarligt man skall ta på det som herr Wachtmeister här sade och i vilken utsträckning han härvidlag är representativ för högerpartiet. Det förefaller mig som om han yttrat sig väsentligt annorlunda än högerreservanterna i statsutskottet gjort. Framför allt noterar jag att han uttalat sig på ett helt annat sätt än vad Högersns ungdomsförbund gjorde vid remissbehandlingen av den utredning, som ligger till grund för det förslag vi nu behandlar. Ungdomsförbundet har uttalat följande: »Det är angeläget att betänkandet så snart ske

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

kan resulterar i praktiska beslut av statsmakterna, så att försvarets personalvård äntligen får sin fasta form.»

Detta yttrande innebär att Högerns ungdomsförbund lika väl som de andra politiska ungdomsförbunden, vilka kan problemet med den militära personalvården, har givit uttryck för en stark önskan hos Sveriges ungdom om förstärkning av personalvårdens resurser.

Jag tycker också att herr Wachtmeister gled en aning i sitt anförande. Han började med att tala om vilken betydelse personalvården har och gav sin fulla principiella anslutning till denna. Men längre fram i sitt anförande levererade han en fruktansvärd salva mot den militära personalvården.

Det är framför allt ett av hans yttranden som jag skulle vilja ta upp ett ögonblick. Han säger med hänvisning till vad herr Heckscher tidigare sagt, att de ungdomar, som under militärtjänstgöring i fredstid skall personalvårdas, numera inte har så stora personliga sociala problem som tidigare. Det är nog riktigt, att majoriteten av ungdomarna inte har så stora personliga sociala problem som tidigare. Jag tror emellertid att de politiska ungdomsorganisationerna väl känner till och genom sina remissvar har givit uttryck för uppfattningen, att det dock fortfarande finns många unga människor i vårt land som har stora personliga sociala problem att brottas med och att för dem en effektivt fungerande militär personalvård skulle vara av betydelse.

Jag skall inte upprepa vad som tidigare sagts om personalvårdens betydelse, men jag tror att det är klokt och riktigt, att riksdagen fattar ett beslut som ger personalvården väsentligt större möjligheter att utföra det arbete som — det har här omvittnats — är så betydelsefullt.

Jag tycker också att det i detta sammanhang är värt att notera, att när högern vill spara på utgifter under fjärde huvudtiteln, så gäller det den civila si-

dan av verksamheten. Man vill inte vara med om att spara på rent militära företeelser, men då det är fråga om att skapa förutsättningar för ökad personlig trivsel och därigenom ökad effektivitet i krigsmakten, vill man gärna pruta. Det rör sig här om en liten summa pengar. Men reservanterna har pekat på det statsfinansiella läget och har bland annat åberopat detta som skäl att anslaget nu inte borde höjas, trots att pengarna rymmes inom försvarsöversenskommelsens utgiftsram.

Jag är överraskad över att finna herr Heckscher bland reservanterna. Jag talar nu i egenskap av medlem i försvarets personalvårdsnämnd, vilken även herr Heckscher till för kort tid sedan var medlem av. Under den tid herr Heckscher var medlem i personalvårdsnämnden var den utredning, som ligger till grund för det förslag vi behandlar i dag, ute på remiss, bland annat i personalvårdsnämnden. En liten delegation i nämnden hade utarbetat ett förslag till yttrande som skickades runt till samtliga ledamöter, som hade att anmäla sin mening, om de inte godkände det tillstyrkande yttrande som förslaget innehöll. Från herr Heckschers sida kom, enligt vad jag inhämtat, inte något uttryck för avvikande mening. Det tolkade vi så, att herr Heckscher accepterade det yttrande som personalvårdsnämnden sedan avgav. Jag vet inte hur herr Heckscher ser på den saken, men personligen tycker jag, att det är anmärkningsvärt att herr Heckscher i dag för reservanternas talan. Han hänvisar inte bara till det statsfinansiella läget utan kritiserar också starkt detaljer i förslaget, som personalvårdsnämnden för sin del tillstyrkt.

Herr talman! Jag skall inte upprepa vad som tidigare sagts om den militära personalvårdens betydelse. Jag vill här bara sammanfattningsvis säga, att det är fråga om en förstärkning på två områden, dels centralt och dels lokalt ute i förbanden. Utredningen förordade

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

också en förstärkning regionalt. Det har departementschefen inte velat vara med om. Personligen hade jag gärna sett att även den regionala organisationen kommit till stånd. Jag har emellertid inget yrkande på den punkten. Jag tycker att departementschefens avvägning är väl gjord, men jag hoppas att vi i framtiden skall få även den regionala utbyggnad av personalvårdsorganisationen, som jag anser angelägen.

Jag tycker att det är anmärkningsvärt att högern är så angelägen att pruta på anslagen för den civila verksamheten inom krigsmakten. Jag tror att det är mycket betydelsefullt att vi får en förstärkning av denna verksamhet för att skapa trivsel och därmed större effektivitet.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Alemyr sade om personalvårdsnämnden kräver kanske någon kommentar från min sida.

Jag skall bara säga två saker i detta sammanhang.

När detta remissyttrande avgavs räknade man alldeles självfallet med att såväl frågan om försvarets högsta ledning som frågan om förbandsorganisationen i stort skulle vara klar. De argument som därvidlag framförts i reservationen är givetvis bärande på ett helt annat sätt än de var när detta betänkande var ute på remiss.

Jag skall emellertid inte sticka under stol med att jag, när remissvaret skulle avges, befann mig i den situation som man så ofta hamnar i; man överväger att acceptera någonting, som man tycker är dåligt, därför att det ingår i ett förslag som också innehåller något som man tycker är bra. Vad jag tyckte var relativt bra i det här förslaget var den regionala organisationen, och jag var därför beredd — ehuru med tvekan —

att även acceptera den lokala, eftersom den ingick i samma förslag.

Nu har departementschefen gått den rakt motsatta vägen. Han har strukit det regionala och behållit det lokala. Det är under sådana förhållanden inte samma anledning att nu acceptera den ståndpunkt som utredningen på sin tid intog. Det är på det lokala organisationsplanen som jag för min del ställer mig utomordentligt tveksam till den uppläggning som det här är fråga om.

Sedan är det uppenbart att herr Alemyr inte har riktigt klart för sig hur det ställer sig med sparsamheten i detta fall. Den totala kostnadsramen för försvaret är ju given, och det är ju inte fråga om någon nedprutning totalt, i varje fall inte i nuvarande läge. Herr Alemyrs resonemang på denna punkt är alltså inte hållbart.

Vad slutligen beträffar vad herr Alemyr sade om de sociala problemen, vill jag inte förneka att ungdomarna också har sådana, men i jämförelse med de sociala problem som förekommer inom beredskapsförbanden är de ändå relativt små. Under sådana förhållanden finns såvitt jag kan förstå all anledning att ta krigsorganisationen, icke fredsoorganisationen, till utgångspunkt för ett resonemang om vad man i detta sammanhang skall göra och icke göra.

Herr WACHTMEISTER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyr sade att jag gled undan i mitt anförande. Jag hade börjat med att ge personalvården ett visst erkännande, men sedan skulle jag ha avfyrat en fruktansvärd salva mot den. Jag måste i så fall säga att herr Alemyr inte har stora pretentioner på salvor. I krig får vi vänja oss vid att det smäller betydligt mer.

Jag förstår inte riktigt vad det var jag sade som var så fruktansvärt. Jag betonade att vi inte kunde vara utan en ordentlig personalvård, men jag sade

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

också, att här gäller det personalvården i fredstid. Vi måste dock ta hänsyn till att vi för närvarande inom försvaret brottas med sådana ekonomiska svårigheter, att vi inte kan ge t. ex. hemvärnet den utbildning det rätteligen bör ha. Hemvärnet är ju ett led i denna utbildning för kriget, som det är fråga om.

Ett annat led i den utbildningen är chefens utbildning i personalvård. Det är på den punkten det finns en risk för att svaga chefer — jag betonar svaga chefer, som inte fått ordentlig utbildning — kan genom en alltför utbyggd personalvård på det lokala planet förlora kontakten med sin trupp. En sådan chef kan av denna anledning vänja sig vid att lasta över alla problem på personalvårdaren, och detta får inte ske.

Om vi bygger ut personalvården så väl, med tanke på att den skall fungera så smidigt att den kan avlasta arbetet ifrån befälet, då är det risk för att vi binder ris åt egen rygg och att vi, om kriget kommer, kommer underfund med att chefen inte har den rätta känslan av att det är han, som skall hålla sin fasta hand om soldatens rygg.

Herr **ALEMYR** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall läsa endast en mening ur det remissyttrande av försvarets personalvårdsnämnd, som både herr Heckscher och jag talat om, så får kammaren själv bedöma, om herr Heckschers replik till mig var befogad eller inte: »Nämnden vill därför i princip i allt väsentligt tillstyrka det senaste förslaget till personalvårdsorganisation.»

Herr Heckscher har i dag inte framfört något argument, som kan ändra det förhållandet, att han i egenskap av ledamot av försvarets personalvårdsnämnd ställt sig bakom detta uttalande i nämndens remissyttrande.

Herr **GUSTAFSSON** i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Man tycks ha gjort ett stort nummer här i dag av att de unga som är inkallade inte skulle ha så många problem att brottas med som man hade förr. Det kan väl på sätt och vis vara riktigt, men jag kan försäkra kammarens ledamöter att när man fått blicka in i alla de frågeställningar man likväl har att ta ställning till på detta område, finner man att problemen mycket väl räcker till för att ge personalvårdsorganisationen fullt upp med arbete. De värnpliktiga är tacksamma för att det finns en institution, dit de kan vända sig för att få hjälp. Detta får man ojäviga vittnesbörd om i mångfald, när man reser på de olika förbanden.

Det har också sagts att det inte är nödvändigt med en speciell studieverksamhet för de inkallade. Jag har dock den uppfattningen — och har stärkts i den mer och mer — att just denna studieverksamhet har en utomordentlig betydelse för pojarna på förbanden. Jag skulle inte här i debatten vilja dra fram som ett argument mot verksamheten, att man också tränar pojarna i bridge. Ingen tror väl att jag är särskilt begejstrad i kortspel, men jag skulle nog ändå akta mig för att ens anföra detta som ett argument, när jag ser på listan över alla de kurser man arbetar med i studieverksamheten.

Till sist vill jag bara tillägga att man skall ha klart för sig, hurusom det icke råder olika åsikter mellan den militära ledningen och dem som nu arbetar för en utökning av personalvårdsorganisationen, utan man är överens. Även överbefälhavaren har ansett denna fråga så viktig att han givit organisationen sitt varma stöd.

Herr **WACHTMEISTER** (h) kort genmäle:

När herr Gustafsson i Borås säger att man inte bör dra fram utbildningen i

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

bridgespel som något argument vill jag påpeka, att jag gjorde detta därför att man på högsta ort, från försvarsstaben och jag tror för övrigt just från den nämnd som herr Gustafsson tillhör, framhållit att det är så utomordentligt värdefullt för soldaternas krigsutbildning att de också på detta sätt lär sig finter och knep.

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Jag är väl medveten om de starka skäl som ligger bakom reservationen och som här från flera håll understrukits. Bland annat skulle jag helt och fullt vilja instämma med herr Wachtmeister i hans påpekande, att det inte är personalvårdsorganisationen som skapar den goda andan inom förbanden — det är och förblir de ansvariga förbandscheferna. Om deras känsla av ansvar för denna anda någonstades avtrubbas, är det utan tvivel fara å färde. Detta är dock inte personalvårdsorganisationens fel.

Jag vill erinra om att överbefälhavaren har måst göra prutningar på många i och för sig mycket angelägna poster för att få fram denna förstärkning av personalvården. Jag skall inte ge mig in på några försök att bedöma, huruvida den föreslagna organisationen är den bästa tänkbara, men jag vet på grund av min personliga erfarenhet från detta område, att en upprustning är i hög grad önskvärd för att inte säga nödvändig, om organisationen skall kunna fylla de uppgifter och krav som man kan och hör ställa på den.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GANSMOE (h):

Herr talman! Jag är väl införstådd med de synpunkter som här framförts från reservanternas sida, och jag kan mycket väl förstå vad man från det hållet vill hävda, liksom jag i viss mån

kan hålla med om att det är vanskligt att biträda ett sådant här förslag. Jag skall med några få ord söka redogöra för min syn på denna sak såsom jag uppfattat den i egenskap av fältarbetare under den tid jag varit inkallad såsom personalvårdare.

Reservanterna säger bl. a.: »Erinras må i detta sammanhang, att utredning för närvarande pågår rörande försvarets högsta ledning.» Och vidare att »— — — den föreslagna utbyggnaden icke bör genomföras i nuvarande trängda statsfinansiella läge och med hänsyn till den oklarhet, som råder beträffande försvarets högsta ledning».

Vårt försvar antar ju en struktur av allt längre driven teknik, vilket också ställer större krav på den enskilda människan. Efter vad jag erfarit är den organisation, som föreslås i statsutskottets utlåtande nr 98, frukten av allt det arbete som ägt rum efter det senaste kriget. Personligen tror jag att krigsorganisationen är helt beroende av vad man har för organisation i fredstid, och jag tror också att det är mycket viktigt att fredsorganisationen är så utbyggd att den, om något skulle hända vårt land, på ett effektivt sätt kan ta hand om dem som skall utföra personalvård under krig. Den organisation, som statsutskottet föreslår, är ju uppbyggd på ett sådant sätt, att den skall passa in i den av riksdagen beslutade förbandsindragningen och de minskade fältförbanden.

Jag vill anföra något av vad som i pressen skrivits om denna sak. Citatet visar alldeles tydligt hur det verkar, när en människa ställs inför dessa problem: »I vårt högt industrialiserade och automatiserade land är den mänskliga faktorn en mycket irriterande företeelse. Järnvägens signalsystem bygges ut med den ena finurligheten efter den andra, fabriken maskiner förses med effektivare och bättre skydd för dem som arbetar vid dem, flygmaskinerna förses med instrument i tak, väggar och

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

överallt i förarens kabin, men trots detta, trots allt händer saker, som inte borde hända. Det är den mänskliga faktorn, som spelar oss ett spratt, som ställer till olyckor både stora och små. Och någonstans måste även den mest framstående teknokraten placera en människa. Och människan är irrationell, hon störs och styrs av egen vilja, och hennes humör växlar från dag till dag. Den dagen humöret av någon anledning är sämre, då glömmes man ett viktigt moment i arbetet; den som är arg kör bil fortare och mer hänsynslöst än den som är i balans; den mänskliga faktorn är framme och spökar igen.

Att eliminera den mänskliga faktorn går endast till ringa del med nya sinnerika elektronrör; vad som främst behövs är en god personalvård. Det låter fullständigt främmande för dem, som med ordet personalvård menar dalt med personal. Personalvård är något helt annat. Den är mer till för företaget än man i allmänhet tror. Den vill fördela arbetsuppgifterna så att ingen sätts på uppgifter, som han eller hon endast med nöd och näppe klarar upp, den skall se till att irritationsmoment kring den anställde i möjligaste mån försvinner, att bostadsförhållandena är goda, att fritiden kan fyllas med nöjsam och trevlig sysselsättning, att ekonomin inte är pressad så att oro om försörjningen hindrar den anställde att tänka på arbetet o. s. v. God omvårdnad om arbetskraften det är vad personalvården vill vara i dag. Både den mänskliga och maskinella utrustningen i företaget behöver översyn, tillsyn och rundsmörjning.»

Det förekommer ju inom vårt försvaret tre former av vård som varje värnpliktig och inkallad känner till: vapenvård, persedelvård och personalvård. Det har i debatten uttalats en ängslan för att personalvården skulle kunna inverka så, att kontakten mellan truppofficeren och den värnpliktiga går förlorad. Jag tror emellertid

att det är tvärtom och att det med den kolossala påfrestning, som en truppofficer utsättes för i dag — även en skicklig sådan — med all den tekniska apparatur och hela den invecklade organisation, som ett stridande förband utgör, är mycket viktigt för truppofficeren att ha en personalvårdare, på vilken han kan lasta över de besvärliga problem som kan uppkomma i samband med att en man i truppen är ur balans. Därför anser jag att personalvårdaren kommer att kunna hjälpa även den skicklige truppföraren att utföra sitt arbete ännu bättre än vad som annars skulle bli fallet.

Det har också sagts att ungdom av i dag inte har samma problem att brottas med som dem som uppkommer under krigsläge, då även familjeförsörjare blir inkallade. Det är i viss mån riktigt. Men vi måste också tänka på att den militära personal- och själavården får ta hand om en hel massa civila uppgifter i den vägen som följer med den inkallade soldaten, när han kommer in i förbandet. Därför är det min uppfattning att utvecklingen på detta område inom det militära bör ha paritet med den civila.

Jag vill, herr talman, på de grunder jag här har angivit yrka bifall till utskottets hemställan i dess utlåtande 98 punkt 1.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av den diskussion beträffande bridgespelet som fördes mellan herr Gustafsson i Borås och herr Wachtmeister vill jag lämna kammaren en liten upplysning.

Det är inte förbjudet att spela bridge i det militära, men till sådan verksamhet utgår intet statsbidrag vare sig från fjärde eller åttonde huvudtiteln. Det betyder att det argument som tydligen var ganska bärande för herr Wachtmeister saknar relevans i personalvårdsdebatten.

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

Herr RYDÉN (fp):

Herr talman! Jag har varit tveksam om jag skulle blanda mig i denna debatt, som delvis kommit upp i ett ganska högt röstläge. Eftersom jag är motionär vill jag emellertid säga några ord.

Jag vill konstatera att trots tonen i debatten är alla ense om betydelsen av en effektiv personalvårdsorganisation. Däremot har man olika uppfattningar om hur man skall nå denna effektivitet på bästa möjliga sätt. Jag anser att det föreliggande förslaget inte är fullgott härvidlag.

För det första tror jag att om man inrättar tjänster för heltidsanställda konsulenter och konsulenterna skall betjäna flera förband, blir det ganska skralt beställt med kontakten mellan de värnpliktiga och konsulenterna. Skall dessutom konsulenterna ambulera, blir det svårt för dem att stå i kontakt med de civila myndigheterna, vilket senare kan vara nog så betydelsefullt för dessa tjänstemän.

För det andra tror jag att det kan bli mycket svårt att anskaffa de erfarna och kvalificerade krafter som behövs för dessa tjänster. De bör väl vara sociologer eller något liknande, och vi vet ju, att det härvidlag råder en stark bristsituation. Därför tror jag det är mest effektivt, som vi har det ordnat nu, att ha deltidsanställda konsulenter. Det är lättare att skaffa kvalificerat folk som är villiga att åta sig dessa uppdrag i den formen. Jag vet på grund av en hel del upplysningar som jag har fått, att det finns erfaret folk, som gärna står till förfogande för sådana uppdrag. Kanske en del andra påstår motsatsen, men det förefaller mig i alla fall, som om mitt påstående skulle vara riktigt.

Det är min uppfattning att sådana deltidsanställda med stor erfarenhet bättre kan stå de värnpliktiga till tjänst med ekonomiska råd och råd. De kan även vara behjälpliga när det gäller utbildning, och slutligen kan de vara

mera själasörjare så att säga, i den mån dessa olika synpunkter behöver tillgodoses. Framför allt tror jag att de har mycket bättre kontakt med de kommunala myndigheter, som man många gånger måste ha att göra med när det gäller att rent praktiskt hjälpa vissa värnpliktiga. Det fordras en viss auktoritet då man ska förhandla med framgång med »kommunalgubbar». Det är ju inte enbart fråga om unga värnpliktiga. Det kan ju gälla företagare som blivit inkallade som behöver stöd och hjälp.

Jag vet att Folkpartiets ungdomsförbund har en uppfattning rakt motsatt den som jag här framfört och vill ha heltidsanställda konsulenter. Men det hindrar inte, att jag kan ha min uppfattning, som kanske är baserad på en aning större erfarenhet.

Dessa befattningar kommer troligen också att bli genomgångstjänster. Herr Heckscher talade om återvändsgränd i detta sammanhang. Det kan man kanske också säga. Jag tror emellertid i stället att det blir fråga om unga framåtsträvande människor som snabbt söker skaffa sig något annat, och det kan väl inte vara av värde för detta arbetes effektivitet.

Slutligen ställer jag mig ganska tveksam till själva topporganet. Det kan hända att det blir någon sorts skrivbordsexercis och att vederbörande till mycket stor del blir sysselsatta med pappersexercis.

Den besparingsmöjlighet som här föreligger — det är ju i alla fall fråga om 240 000 kronor — är inte enbart avgörande, utan effektiviteten bör sättas främst.

När jag summerat alla dessa synpunkter blir slutresultatet att jag yrkar bifall till reservationen nr 1 av fröken Andersson m. fl.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Det kan inte råda några delade meningar om behovet av en god

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

personalvård inom försvaret. Detta har också tidigare understrukits av riksdagen. Den hittillsvarande ordningen har i hög grad präglats av provisoriska lösningar. Förhållandena på området har inte varit tillfredsställande.

Om man ser på arbetslivets övriga områden, finner man, att man där är fullt medveten om att i görligaste mån tillgodose personalens sociala och andra intressen. Jag skulle vilja säga att det torde i ännu större utsträckning gälla en väl organiserad personalvård inom det militära.

En av de väsentliga nyheterna i det föreliggande förslaget är att personalvården skall omfatta all personal, både värnpliktiga och fast anställda.

Jag finner det alldeles riktigt som departementschefen framhållit, att bristerna i nuvarande organisation främst torde återfinnas hos de lokala organen. Det är där som det i första hand är angeläget med en upprustning. Jag har därvidlag en helt annan mening än herr Heckscher.

Herr Wachtmeister påstår att ungdomen nu inte har några problem, och herr Heckscher säger att problemen är betydligt mindre än förr. Jag delar inte herrarnas uppfattning på den punkten, utan jag anser att man här inte skall vara så tvärsäker.

Det sägs att förbandscheferna skulle kunna sköta dessa saker. Vi kan emellertid vara övertygade om att deras tid inte räcker till detta. Jag är väl medveten om att det finns bra förbandschefer, men som hos allt mänskligt finns det brister även här, och det finns förbandschefer som inte räcker till även för dessa uppgifter. Då är det nog inte så enkelt att göra som herr Wachtmeister rekommenderar, att flytta dem eller ge dem utbildning. Jag tror alltså att förbandscheferna i detta avseende behöver bistånd.

Detta leder mig till den uppfattningen, herr talman, att det förslag, som departementschefen framlagt och som

i allt väsentligt tillstyrkts av utskottsmajoriteten, är det riktiga. Jag tror att den del av de till försvaret anvisade pengarna, som går till denna verksamhet, är synnerligen väl använda och kommer att resultera i större effektivitet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Gustafsson* i Bogla (s) instämde häri.

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Jag tillhör ju reservanterna i detta ärende, och jag har funnit anledning att begära ordet särskilt sedan jag hört herr Wachtmeisters anförande. Visserligen kan man slå fast att han inte får anses representera reservanterna, men om han hade gjort det och om andan i denna reservation varit sådan som herr Wachtmeister gjorde gällande, hade jag, herr talman, måst anmäla en avvikande mening och fränfalla reservanternas linje.

Jag har i stort sett samma uppfattning i ärendet som utskottet, nämligen att vi här har behov av en ordentlig utbyggnad efter så många års provisorium. Men mitt ställningstagande i slutomgången har varit, att vi naturligtvis får ta även obehagliga beslut i det rådande läget med statsfinansiella bekymmer. Jag har sett reservanternas motivering huvudsakligen och främst som en motivering för ett uppskov något år. Vi har ju dock en personalvårdsorganisation. Låt vara att den är provisorisk, men den finns där och skulle naturligtvis kunna fungera ytterligare en tid innan man tar definitiv ställning till denna större och som jag förstår otvivelaktigt effektivare organisation. Jag delar alltså inte herr Rydéns nyligen tillkännagivna uppfattning, att man i samma utsträckning som tidigare skulle bygga på värnpliktiga assistenters hjälp. Jag tror därför att det kan finnas an-

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

ledning att något vila på hanen innan man tar definitiv ställning.

Det är, herr talman, min motivering, efter att ha åhört denna debatt, för att yrka bifall till reservationen.

Herr **ON SJÖ** (cp):

Herr talman! Jag är också motionär i denna fråga och vill därför säga några ord. Anledningen till min motion är uteslutande — eller i varje fall framför allt — det statsfinansiella läget. Vi vet ju alla att vår statsfinansiella situation är sådan att vi nästan med bävan måste fråga vart det hela kommer att bära hän. Vår finansminister är ute och håller sina föredrag och talar om framtidsutsikterna på ett sätt, som jag nästan tycker är skrämmande. Och han söker med ljus och lykta efter nya skattekällor. Det han närmast vill stanna inför tycks vara att vi så småningom skall få en omsättningskatt. Vi vet att den kommer att drabba alla; även de allra fattigaste i detta land måste lämna en ökad tribut till staten.

Jag menar att vi i den situationen måste tänka oss för vid varje beslut om en utgift, och framför allt måste vi tänka oss för innan vi binder oss för nya utgifter. Erfarenheterna har ju lärt oss att det är så gott som omöjligt att skära ned eller spara på något som man redan bundit sig för. Har man en gång tillsatt en byråchef, så sitter han där. Han kan bli hur överflödigt som helst, men det går ändå inte att få bort honom. Vi vet också att Parkinsons lag verkar i detta fall. Administrationen växer, och det kommer att anmäla sig s. k. automatiska utgiftsstegringar. Jag tror inte att den blivande byråchefen kommer att sakna ambitioner i den vägen, tvärtom.

Det föreliggande förslaget är faktiskt, såsom jag tolkar det, skickligt upplagt. Man bygger upp i toppen, och sedan är det ingen svårighet att motivera att det måste byggas vidare.

Den sakliga sidan av denna fråga har på ett mycket bra sätt utvecklats av herr Heckscher, och jag kan i stort sett instämma i vad han här sagt. Jag vill bara tillägga att jag är fullt på det klara med att denna personalvårdsorganisation är av stort värde och betydelse. Det kan emellertid inte vara någon hemlighet att meningarna därom är delade även bland dem som skall vara föremål för personalvården liksom bland den militära personalen i övrigt. Hur stor hänsyn man behöver ta därtill, vet jag inte, men säkert är att vi här rör oss på ett område, där det gäller att gå försiktigt fram. Det finns ingenting så ödeläggande för försvarsviljan som att folk får den uppfattningen att anslagen till militära ändamål inte användes på ett riktigt sätt. Försvarskostnaderna är ju numera så stora att det inte minst av den anledningen är nödvändigt att gå fram med försiktighet.

Nu har det gjorts den invändningen att man inte skulle spara dessa 240 000 kronor, eftersom de ingår i försvarsanslaget. Men minskar man utgifterna med 240 000 kronor, så spar man väl ändå dessa pengar. I varje fall tycker jag att reservanterna har mycket starkt fog för sin inställning, när de säger att »det nuvarande systemet, som visat sig fungera relativt tillfredsställande, synes böra kunna utan större olägenhet tillämpas ytterligare en tid framåt».

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i denna debatt, eftersom så många har vältaligt försvarat statsutskottets förslag. Men när det här hållits det ena anförandet efter det andra, där man åberopat statsfinansiella skäl, så är det kanske nödvändigt att klarlägga hur det ligger till i det avseendet.

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

Såsom alla vet finns det en fastlåst ram för försvarskostnaderna, vilken alla partier varit överens om, och man gör inte några statsfinansiella besparingar genom att flytta om posterna inom denna ram. Om man nu inte skulle öka personalvårdsorganisationen, är väl avsikten att pengarna skall användas till någonting annat inom den fastställda kostnadsramen. Det här framlagda förslaget har alltså inte, såvitt jag förstår, någon betydelse ur statsfinansiell synpunkt.

I övrigt skall jag inte fördjupa mig i den argumentering som förts. Jag är mycket förvånad över att statsutskottet blivit oenigt på denna punkt. I fjol kom överbefälhavaren med ett förslag till personalvårdsorganisation, vilket i förhållande till det förslag, som jag nu framlagt, innehöll ytterligare 20 tjänster. Jag ansåg mig inte kunna i samband med den nya försvarsplanen för riksdagen framlägga även detta förslag, eftersom det enligt min mening innebar en alltför stor organisation för den militära personalvården. Därför tillkallade jag en sakkunnig, som fick sommaren på sig för att omarbete förslaget och framför allt försöka placera in värnpliktiga i personalvårdsorganisationen, och jag är glad över att herr Heckscher och andra funnit detta välbetänkt. Resultatet har sedan blivit att jag starkt skurit ned det av överbefälhavaren framförda förslaget.

Bakom den utbyggnad av personalvårdsorganisationen, som nu skulle ske, står i första hand vår militära ledning. Om det sedan inom officerskåren och möjligen andra av försvarets personalkategorier finns delade meningar om denna organisation, så får vi inte glömma att den högsta militärledningen har ansett att man får ut större effektivitet ur försvaret genom att ha en väl organiserad personalvård. Jag har själv tidigare arbetat inom den militära personalvårdsorganisationen, och jag vet att den har en mycket stor betydelse.

Särskilt angeläget är att det för eventuella krigsbehov finns värnpliktiga som i förväg är utbildade för dessa uppgifter. Om det t. ex. på nytt skulle uppkomma en sådan situation som under andra världskriget, då beredskapsstyrkor fick ligga ute i flera år, så måste man ha pålitlig personal, som kan ta sig an alla de problem som folk i en beredskapsorganisation har och som det militära befälet inte har tid att syssla med.

Jag vill sluta med att säga att farhågorna för att det militära truppbefälet skulle fritas från ansvaret för individerna i truppen är alldeles ogrundade. Genom det beslut, som här föreslås, sker inte någon ändring i ansvarsfördelningen. Ansvaret för personalen åligger fortfarande den militäre chefen. Han får bara en specialist såsom sitt biträde i personalvårdsfrågor, precis som han vid sin sida har specialister i andra frågor. Det är den militäre chefen som är ansvarig i personalvårdsfrågor, men han skall ha hjälp av krafter som är utbildade för ändamålet. Ju mer tekniskt betonat och rationellt vårt försvar blir, ju större måste också behovet vara av sådana tjänster som personalvårdsorganisationen kan lämna.

Det är därför som jag menar att man borde väl efter alla dessa många år av utredningar om personalvårdsorganisationen kunna acceptera det här framlagda förslaget, som innebär en icke oväsentlig prutning i förhållande till den militära ledningens ursprungliga förslag.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om det verkligen hade gällt att, såsom här sagts, spara 240 000 kronor, så hade man kunnat åberopa det statsfinansiella läget. Nu är det i stället fråga om disponerandet av medel som redan är anslagna för militära ändamål. Detta har med all önskvärd

Personalvårdsorganisationen inom försvaret

tydlighet framgått av försvarsministerns anförande, och jag behöver inte, herr talman, tillägga något ytterligare.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Efter försvarsministerns inlägg är väl debatten i stort sett avslutad, och jag skall försöka fatta mig kort. Jag delar på väsentliga punkter den ståndpunkt, som statsrådet har gett uttryck åt dels i sitt departementsuttalande till propositionen och dels i det anförande, som han nu har hållit. Jag vill därför deklarerera, att jag för min del inte kommer att stödja den borgerliga reservation, som här är avlämnad.

Reservanterna har — det har skymtat fram i debatten — åberopat två skäl: för det första det statsfinansiella läget och för det andra osäkerheten om organisationen av försvarets högsta ledning. Herr Heckscher gick dessutom in på en detaljkritik av organisationen, men den synpunkten kommer inte fram i reservanternas ståndpunktstagande, utan det är dessa två huvudsynpunkter som har skrivits in i reservationen.

Vi har kunnat enas om efter vårt lands förhållanden mycket stora utgifter för det militära försvaret, det har därför överraskat mig att när vi här nalkas en fråga som gäller att ta hand om det människomaterial, som arbetar inom försvaret, åberopar man just statsfinansiella skäl som huvudmotiv för avslag. Man har diskuterat organisationen, men ingen har bestridit, att det här dock utöver den organisatoriska uppläggningsfrågan är en mycket viktig uppgift, nämligen att bistå de värnpliktiga i sociala och ekonomiska frågor, när det gäller familjpenning, näringsbidrag, tjänstledighetsärenden och liknande. Jag tror, att den andra viktiga huvuduppgiften för denna organisation är att försöka arbeta fram en positiv inställning till tjänstgöringen som sådan och till försvaret. Vi

skall komma ihåg, att det dock för de flesta är en mycket radikal omställningsprocess att ryckas ur sin vanliga civila miljö och hamna i den trots allt negativa miljö, som det militära livet innebär. De av kammarens ledamöter som har fullgjort militärtjänst är säkert ense med mig om att det knappast finns något som skapar en så kritisk attityd — nära nog en defaitistisk inställning — till försvaret som när man har en personlig fråga, som man anser vara av angelägen art, men inte har en chans att få den framlagd på ett riktigt sätt.

Det är inte opportunt, men jag säger i alla fall rakt på sak — det kan gärna uppfattas som kritik, fastän jag inte syftar till att den skall vara hård: trots att jag ger dem rätt, som sagt att förbandscheferna har det väsentliga ansvaret, visar dock dessa och deras underlydande ofta bristande förståelse för den enskilde värnpliktige och hans personliga problem, de må vara aldrig så viktiga. Det är just på denna punkt som personalvårdsorganisationen skall sätta in sina resurser.

Jag tycker, herr talman, att när vi offerar nära tre miljarder kronor på försvaret innebär det inte en felaktig relation, om vi här offerar ungefär en miljon kronor på en organisation, som har så klart positivt syfte även ur försvarets egen synpunkt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Nils-son* i Tvärälund (cp).

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Jag tyckte, att försvarsministern verkade litet ledsen över att han inte fått något erkännande för de prutningar, som han har verkställt på det militära förslaget. Låt mig därför, om det nu kan vara till någon glädje, framföra detta erkännande! Här har vi fått en reell besparing. Min motion av-

Flygvapnet: Luftförsvarsrobot

ser dock inte någon besparing, utan jag har framhållit, att det i detta läge är om möjligt viktigare än annars att pengarna kommer till sådan användning, att de för den direkta stridsutbildningen blir av största värde. Det anser jag vore fallet, om vi flyttade över detta anslag till hemvärnet. Det skulle bli över en miljon patroner till skjututbildningen — inte så många per man, men dock en hel del — och varenda patron är värdefull.

Jag begärde egentligen ordet därför att kammaren kanske av herr Alemyrs sista inlägg om det olycksaliga bridge-spelet fick det intrycket, att jag hämtat uppgifter ur luften. Så ligger det inte till; jag har en konkret bakgrund. Det hela hände vid en förläggning i norr år 1955, och det gjordes en hel del reklam i pressen om att »detta är personalvårdens nya giv. Nu skall de värnpliktiga få lära sig bridge på kronans bekostnad.» Det blev emellertid en viss opposition mot detta. Då kom direktiv från försvarsstabens socialvårdsdetalj om att statsmedel skulle utgå för bridge-spel, därför att — såsom den officiella motiveringen löd — »att pressa sin motståndare, antingen denne är soldat eller ett stort förband, kan vara lika värdefullt som övervikt i styrka och antal. Detta förstår var och en som spelar bridge och poker, där det ju gäller att skapa osäkerhet hos motståndaren. Det gäller med andra ord att bluffa. Soldaten såväl som generalen måste ha ett visst pokeransikte.»

Med anledning av den kritik som kom sade man från försvarsstabshåll, att man skulle ta under övervägande huruvida statsanslag i fortsättningen skulle utgå för bridge-spel. Enligt det meddelande som vi fått av herr Alemyr i dag har man tydligen övervägt färdigt och beslutat, att statsmedel icke längre skall utgå. Jag har därför bara att med tillfredsställelse konstatera, att — som herr Alemyr sade — min kritik på denna punkt numera saknar relevans.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Heckscher begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o i utskottets utlåtande nr 98, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Heckscher begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 135 ja och 78 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 2—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9**Flygvapnet: Luftförsvarsrobot**

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! På denna punkt har frö-

Organisationsförändringar inom försvaret

ken Andersson och jag anmält en mot utskottet avvikande mening och förslagit en nedsättning av anslaget med 2,8 miljoner kronor. Dessa pengar hade vi avsett skulle komma till användning som ett forskningsanslag för eventuellt anskaffande av atomvapen.

Nu har riksdagen redan behandlat frågan om anslag för denna forskningsverksamhet och därvid avslagit vår framställning. På grund härav, herr talman, har jag i dag inget yrkande på denna punkt.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 10

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5**Organisationsförändringar inom försvaret**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisationsförändringar inom försvaret jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 117 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 mars 1959, föreslagit riksdagen godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande organisationsförändringar m. m. inom armén och flygvapnet.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Domö m. fl.* (I: 436) och den andra inom andra kammaren av herr *Sundström m. fl.* (II: 531), hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa att, med beaktande av vad i motionerna anförts, Livregementets

husarer skulle bibehållas, innebärande jämväl att därvarande fältpolisutbildning skulle kvarligga och icke flyttas från förbandet.

I en inom andra kammaren av herr *Nihlfors* väckt motion (II: 563) hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 117 att förberedande fältflygarskolan skulle förläggas till Herrevadskloster och i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsettningslös utredning om skolans förläggningsort med beaktande av behovet att hålla nere statens kostnader.

I en inom andra kammaren av herrar *Johansson* i Stockholm och *Senander* väckt motion (II: 564) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalade sig för att en snabbutredning verkställdes av vilka lokaliseringpolitiska åtgärder som vore nödvändiga för att åt befolkningen i Karlsborgs och omgivande kommuner trygga åtminstone den rådande sysselsättningsnivån samt i vad mån verkstäder under de statliga kommunikationsverken eller annan statlig industriell och annan verksamhet skulle kunna förläggas till Karlsborg.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till motionerna I: 436 och II: 531 besluta, att fältpolisutbildningen skulle kvarbli vid Livregementets husarer;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 563 besluta, att förutvarande Herrevadsklosters remontdepå skulle utnyttjas för förläggning av den förberedande fältflygarskolan;

c) godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 mars 1959 i övrigt föreslagit beträffande organisationsförändringar m. m. inom armén och flygvapnet, dock med undantag av infanteriskjutskolans förflyttning till Linköping,

Organisationsförändringar inom försvaret

till vilken fråga utskottet återkomme framdeles under riksdagen;

II. att motionen II: 564 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Nihlfors*, som ansett att utskottet under b) bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 563, avslå Kungl. Maj:ts förslag, att förutvarande Herrevadsklosters remontdepå skulle utnyttjas för förläggning av den förberedande fältflygarskolan, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förut-sättningslös utredning om skolans förläggningssort med beaktande av behovet att begränsa statsverkets kostnader.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Vid detta utlåtande har jag fogat en reservation, som går ut på att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära ny utredning om den lämpligaste förläggningssorten för den förberedande fältflygarskolan, som nu ligger i Hägernäs. Kungl. Maj:t har nämligen föreslagit — och utskottsmajoriteten har tillstyrkt detta förslag — att denna skola skulle flyttas till Herrevadskloster i Skåne. Bland de olika skäl som anförts för detta ställningstagande från Kungl. Maj:ts sida har vi bl. a. — och det är ganska egendomligt — att man skulle kompensera Riseberga kommun för de olägenheter som indragningen av Herrevadsklosters remontdepå för ett antal år sedan inneburit för kommunen. Jag tycker inte det finns någon anledning att ta upp detta. Det är inget sakskäl.

I den allmänna utredning som förekommit har olika projekt för förläggning av denna skola varit på tal. Det framgår att man bl. a. tänkt sig Halmstad. Detta hade flygvapenchefen ursprungligen föreslagit. Nu ändrades det hela på så sätt, att Kungl. Maj:t beslöt föreslå riksdagen att flytta vissa skolor, som nu är förlagda i Västerås, till

Halmstad, där lediga lokaler finns. Men det har också funnits andra alternativ.

Varför skall man flytta från Hägernäs där skolan finns och där lärarkraf-ter sedan tio år tillbaka varit stationerade? Det har visat sig att denna ort varit mycket bra ur rekryteringssynpunkt, när det gällt att locka ynglingar till skolan för denna förberedande skol-utbildning innan de går vidare för att bli fältflygare. Det har exempelvis visat sig att mer än hälften av eleverna kommer från Mellansverige och Norrland. Förmodligen kan man räkna med att en förflyttning så långt ner som till Skåne skulle försämra rekryteringsläget med hänsyn till avstånden till hemorten. Det gäller här elever i åldersgrup-erna 17—18 år, och det är klart att de har ett visst behov av kontakt med hembygden.

Ett alternativ har alltså varit att skolan skall ligga kvar i Hägernäs. Departementschefen säger visserligen att detta medför kostnader, därför att vissa organisationer som behöver utrymmena vid denna skola skall flytta dit vid den allmänna omflyttningen inom försvaret, som man tycks få lov att ta ställning till vid varje års riksdag. Det finns emel-ertid ingen konkret redovisning för vad det skulle kosta med ett kvarblivande i Hägernäs. Däremot finns det en uppgift att en förflyttning till Herrevadskloster säkerligen skulle komma att dra med sig kostnader på tre miljoner kronor för byggnationer. Hur de kostna-erna kommer att fördelas har man inte fått reda på i statsutskottet. Ett projekt har jag själv dragit fram som ett huvud-alternativ i min reservation. Jag har föreslagit att man skall undersöka om skolan kan förläggas till Uppsala, där försvarets läroverk har stora lokaliteter som för närvarande icke kan utnyttjas. Detsamma har även riksdagen på sätt och vis påpekat genom att för någon vecka sedan godkänna statsutskottets uttalande i samband med behandlingen av statsrevisorernas berättelse. Utskot-

Organisationsförändringar inom försvaret

tet skrev där att det borde utredas på vad sätt man skulle kunna bättre tillvarata undervisningsmöjligheterna hos försvarets läroverk som har lokaler och lärarkrafter till förfogande.

Intressant är att i ett förberedande skede, då flygvapnet begärde Kungl. Maj:ts ställningstagande för ett projekt att organisera upp ett flygvapnets treåriga läroverk, pekade för några år sedan flera remissinstanser på möjligheten att härför utnyttja försvarets läroverk. Utom detta läroverk självt förklarade nämligen både statskontoret och försvarets civilförvaltning att man kunde utnyttja läroverkets kapacitet om det skulle bli något av planerna på flygvapnets eget läroverk. Nu skrinlades det projektet, och det finns anledning att ifrågasätta om det kommer att tas upp igen. De skeptiska säger sig väl att riksdagen om inte alltför lång tid kan få ta ställning till frågan om ett flygvapnets treåriga läroverk bör inrättas efter det att skolan flyttats till Herrevads-kloster i Skåne. Man kan också ställa sig tveksam till om det över huvud taget behövs en förberedande flygskola så som skolväsendet i vårt land nu ordnas. Får vi en nioårig bottenskola över hela landet, minskas anledningen för försvaret att bekosta denna förberedande fältflygarutbildning, som egentligen inte är militär utan ett slags fortsättning på folkskolan.

Man kan få uppfattningen att det är en militär skola därav, att departementschefen i propositionen hänvisar till att skolan bör ligga i närheten av Ljungbyhed för den förberedande flygutbildningens skull. Till detta kan genmälas att elevernas flygutbildning inte är någon sådan utbildning i vanlig mening utan snarast en undersökning, som avser att fastställa om dessa unga elever alls passar i flygplan och om det alltså lönar sig för statsmakterna att lägga ner kostnader på den civila utbildning de behöver för att tillgodogöra sig den senare svårare utbildningen som fly-

gare. Visar det sig att de vid en uppstigning såsom passagerare i ett krigsflygplan inte passar i luften, avvecklas deras skolgång och man fortsätter inte att ha dem som elever, eftersom det inte lönar sig att bygga vidare på ett elevmaterial som inte så att säga klarar lufttillvaron.

Denna undersökning behöver inte alls vara besvärlig, om man tänker sig alternativet Uppsala, eftersom vi där har en flygflottilj alldeles i närheten, som kan ta hand om undersökningen. Ett kvarblivande i Hägernäs skulle också gå väl för sig, eftersom vi har Barkarby och Tullinge på nära håll.

Herr talman! Det skulle finnas mycket att tillägga i den här frågan. Jag har blivit ensam reservant i statsutskottet och inser naturligtvis att frågan därmed är avgjord. Jag anser emellertid att den sakligt sett inte borde vara avgjord vid det här laget, eftersom det finns så många oklara punkter och eftersom det alternativ som jag här har nämnt tydligen inte — att döma av redovisningen i propositionen — har prövats tillräckligt. Närmast till hands liggande hade väl varit, eftersom det i alla fall inte är någon verklig tidsnöd, att göra en ytterligare undersökning, framför allt om placeringen i Uppsala. Såsom jag nämnde förut har statsrevisorerna påpekat och numera även riksdagen accepterat, att det behövs en utredning för att ta vara på försvarets läroverks undervisningskapacitet.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till reservationen till detta utlåtande.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Vi har i detta sammanhang väckt en motion som har samband med förflyttningen av Lv 1 från Karlsborg. Förflyttningen medför sådana konsekvenser för samhället från sysselsättningssynpunkt, att särskilda åtgärder måste vidtagas om inte Karlsborg och andra kommuner skall drab-

Organisationsförändringar inom försvaret

bas av betydande ekonomiska svårigheter och en del av befolkningen bli utan arbete.

I vår motion har vi hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar sig för att en snabbutredning verkställas av vilka lokaliseringspolitiska åtgärder som är nödvändiga för att åt befolkningen i Karlsborgs och omgivande kommuner trygga åtminstone den rådande sysselsättningsnivån samt i vad mån verkstäderna och annan statlig industriell verksamhet skall kunna förläggas till Karlsborg.

Utskottet avstyrker vår motion med den motiveringen att antalet försvarsanställda i huvudsak blir oförändrat i förhållande till dagens läge.

Utskottet använder en mycket vag motivering för sin ståndpunkt. Det talar sålunda om att genom signalbataljonens, S 2, förläggning till Karlsborg och bataljonens ombildande till regemente de sociala följdverkningarna i stort sett skulle kunna undvikas. Redan genom uttrycket i *stort sett* antydes, att utskottet självt inte är övertygat om att de sociala följdverkningarna därmed kan undvikas. Ännu mer kanske detta kommer till synes i uttalandet att antalet försvarsanställda i *huvudsak* blir oförändrat i förhållande till dagens läge.

Men inte ens dessa av osäkerhet präglade uttalanden stämmer med verkligheten. Enligt kommunalordförandens i Karlsborg uttalande till en stockholms-tidning räcker inte vad som föreslås för att täcka de sociala följdverkningarna. Ammunitionsfabriken i Karlsborg befinner sig under avveckling, vilket naturligtvis har svåra återverkningar på sysselsättningen. Den har ursprungligen sysselsatt 110 man.

Från kommunalt håll hänvisas även till en tidigare indragning av musikkåren, varigenom 45 personer »friställdes», som det numera så småtrevligt kallas på officiellt språk.

Med de kastningar i de militära dispo-

sitionerna som har ägt rum under senare år är det uppenbart, att anställning vid militära anläggningar inte kan erbjuda trygghet till försörjningen av en hel bygd. Inga som helst garantier finns för att den omdisponering som nu skett beträffande Karlsborg kommer att stå sig någon längre tid. Man behöver bara erinra sig, att Karlsborg först hade ett artilleriregemente, därefter ett luftvärnsregemente och att man nu skall få en signalbataljon, för att förstå osäkerheten hos Karlsborgs inbyggare med hänsyn till sysselsättningen.

Det hela tyder enligt min mening på att de militära anläggningarna står på avskrivning för Karlsborgs del och att förläggningen av signalbataljonen från Skövde till Karlsborg är ett provisorium för att söka minska de värsta följderna av indragningen av Lv 1. Karlsborg har tidigare systematiskt hindrats av de militära dispositionerna i en utbyggnad av civila anläggningar. Detta faktum borde inbjuda till en synnerligen varsam behandling av problemet Karlsborg.

Som jag tidigare har antytt kan man betrakta en fullständig avskrivning av de militära anläggningarna som ett i varje fall antagbart framtidsperspektiv. Statsmakternas skyldighet borde därför vara att ge ett kraftigt bidrag till utvecklingen av en civil industri i Karlsborg och karlsborgstrakten.

Vi har i vår motion pekat på det utan tvivel gynnsamma läge Karlsborg har för upprätthållandet av industrier och andra företag av mera stabil karaktär. Ur kommunikationssynpunkt är läget också gynnsamt. Arbetsmarknadsstyrelsen har gjort samma bedömning och i sin lokaliseringsutredning för Skaraborgs län utgått ifrån att Karlsborg som B-centrum skall byggas ut väsentligt.

Det går inte an att som utskottet gör avfärda hela frågan med att »antalet försvarsanställda blir i huvudsak oförändrat» genom den föreslagna omdispo-

Organisationsförändringar inom försvaret

neringen. Problemet är betydligt större än så. Det rör sig om Karlsborgs och den omkringliggande bygdens säkerhet för framtiden såväl med hänsyn till kommunens som dess inbyggares ekonomi och utkomst. Jag vill i detta sammanhang erinra om att 50 bostadslägenheter nybyggs och icke nu finner sin användning. Dessutom har byggnadsverksamheten på detta område måst stoppas sedan meddelandet kom om de militära dispositionerna.

De sociala följdverkningarna av de militära omdispositionerna är, såsom departementschefen och utskottet säger, mycket allvarliga för Karlsborg och andra kringliggande kommuner. Vi har med vår motion icke avsett att söka rädda detta samhälle genom krav på att andra militära anläggningar förflyttas dit. Sådana åtgärder medför ingen bestående lösning av frågan. Vår rekommendation innebär att Karlsborg förses med civila industrier och andra anläggningar. Det är därför, herr talman, jag ber att få yrka bifall till motion nr 564 i denna kammare.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Jag kanske får svara de två talare, som har yttrat sig i fråga om förevarande utskottsutlåtande, i den ordning som de här har uppträtt, och jag börjar då med herr Nihlfors, som har en avvikande mening när det gäller förläggningen av fältflygarskolan till Herrevadskloster.

Jag vill framhålla, att utskottet har haft en ordentlig överläggning beträffande Kungl. Maj:ts förslag om flyttning av fältflygarskolan till Herrevadskloster, och vi har, med undantag av herr Nihlfors, blivit överens om att detta nog i dagens läge är det klokaste förslaget. Där kommer fältflygarskolan till en miljö som måste vara lämplig med tanke på närheten till krigsflygskolan i Ljunghbyhed. Den kan också i

administrativt hänseende få en fast anknytning där nere. Jag vill, herr talman, med dessa ord kort och gott yrka bifall till utskottets förslag i detta avsnitt.

Sedan har herr Senander talat om Karlsborg. Jag håller med herr Senander om att Karlsborg är ett samhälle som inte har det väl ställt med försörjningsunderlaget. Det förefaller emellertid vara ett välordnat samhälle, där man har gjort det bästa möjliga för att få till stånd en god bebyggelse och ordna det väl för människorna, men samhället är i hög grad beroende av de militära anordningarna, och varje omflyttning av dessa måste få en stark inverkan på samhällets liv.

Nu förefaller det mig dock som om Karlsborg genom flyttningen av signaltrupperna från Skövde till Karlsborg blir tillgodosett i kanske ännu högre grad än man från början vågat hoppas. Under sådana förhållanden har vi inom utskottet godtagit Kungl. Maj:ts förslag på den här punkten. Jag kanske får lämna det rådet — i den mån dessa duktiga kommunalmän har behov av något råd — att Karlsborgs invånare bör göra allt vad de kan för att få även något civilt försörjningsunderlag. Det förefaller nog som om det borde finnas vissa möjligheter att åstadkomma någonting sådant.

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Kammarens ärade förste vice talman nämnde, att miljön nere i Herrevadskloster skulle vara lämplig för den förberedande fältflygarskolan. Jag vill inte protestera genom att säga, att det skulle vara någon speciellt dålig miljö — det är inte av den anledningen jag för min ringa del motsätter mig en flyttning — men jag har inte funnit behovet av en sådan här flyttning ordentligt utrett. Jag vill erinra om att flygkadettskolan för närvarande — jag säger för närvarande, eftersom

man aldrig vet, var den hamnar i den omflyttning som pågår inom försvaret — ligger i Uppsala, men den har tidigare legat i Ljungbyhed, där miljön borde vara alldeles ypperlig för flygkadetterna, som faktiskt är utbildade flygare.

Jag vill slutligen också erinra herr förste vice talmannen om ett uttalande av utskottet på sid. 13, som han säkerligen känner till, eftersom alla i statsutskottet varit överens om det. Det står där: »Utskottet vill emellertid i förevarande sammanhang framhålla angelägenheten av att framtida organisationsförändringar inom försvaret i möjligaste mån baseras på långsiktig planering för vinnande av största möjliga effekt ur såväl militär som ekonomisk synpunkt av gjorda investeringar.» Jag tror att alla här i kammaren anammar det uttalandet, men jag tillhör dem som är tveksamma, om ett ställningstagande till förslaget angående förflyttning till Herrevadskloster verkligen innebär ett fullföljande av denna uttalade förhoppning rörande betänksamhet vid organisationsförändringar.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. I b

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. I c

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 564; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Utredning rörande ett neutralitetsförsvaret

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 100, i anledning av väckta motioner om utredning rörande ett neutralitetsförsvaret.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* (I: 196) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (II: 151), hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om en allsidig utredning av ett neutralitetsförsvaret och att därvid nödvändigheten av en bättre och rimligare anpassning till skattemässiga betingelser och det finanspolitiska läget iakttoges.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 196 och II: 151 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **HAGBERG** (k):

Herr talman! Vi har föreslagit en allsidig utredning av frågan om ett neutralitetsförsvaret med syfte att åstadkomma en bättre och rimligare anpassning till de skattemässiga betingelserna och det finanspolitiska läget. Utskottet svarar kort och militäriskt nej och åberopar sig därvid på ett lika kort och militäriskt nej vid höstriksdagen. Trots detta skall jag be att mycket kort få säga några ord i själva huvudfrågan.

I den motion som utskottet erinrar om ställde vi frågan, huruvida inte försvaret borde anpassas till utrikespolitiken. Detta gör det som bekant inte för närvarande, tvärtom säges det klart från den militära ledningen — och det har också riksdagen godkänt — att det svenska försvaret inte kan ha en så begränsad målsättning som utrikespolitiken har, nämligen alliansfrihet och neutralitet. Vi anser naturligtvis detta ohållbart och kommer inte att förtröttnas i vår strävan att försöka åstadkomma en rimligare militär ordning i detta land.

När frågan om beredskapsvården för en stund sedan diskuterades, berörde en talare våra militära publikationer, särskilt publikationen Nyheter från försvarsmakten, och erinrade om en artikel som väckt internationellt uppseende. Den har inte bara behandlats av Pravda, utan också grundligt nedsablats och förhånats av högertidningar i England. Denna artikel, som fick sådana lovord av herr Wachtmeister, meddelar att ryssarna gjort en hel amerikansk stad för att utbilda folk för spioneri i Amerika. Denna stad är en mycket gammal rysk stad, och det har kommit protester från dess befolkning och även från internationellt kända människor som bor där. Denna artikel är naturligtvis bara ett av många klavertramp. Det intressanta ligger dock på det psykologiska planet. Artikeln vittnar om i vilken tankevärld militära talesmän dväljes, och det är inte en neutral tankevärld, inte ett försök att hävda de svenska intressena från våra allmänna utrikespolitiska målsättningar, utan den är mycket väl inpassad i det kalla krigets former och betjänar detsamma.

Vi tycker att hela spöktänkandet skulle bort från de militära dispositionerna och att strategien borde bli mera realistisk. Den borde ta en viss hänsyn till det faktum att Sverige i 150 år ändå levat i fred med det ryska riket och även till det faktum att de många tiotal målsättningar, som formulerats av tidigare försvarsutredningar och av militära ledningar i olika generationer, grundligt blamerats inför historien och av historien själv samt av hårda realiteter kommit att betecknas som ett spöktänkande, som saknar verklig förankring i det levande livet. Men varken i officiella publikationer eller i det militära strategiska tänkande, som får vara vägledande för militärmakten, har man kommit längre bort från detta spöktänkande än där man stod, låt mig säga år 1816, när man återigen började disponera krigsmakten för en militär fram-

Utredning rörande ett neutralitetsförsvar

tid. Vi anser att detta är orimligt och att man borde försöka vara litet neutral också i resonemanget om våra försvarsorganisationers uppgifter och framför allt akta sig för att intaga provokativa attityder.

Att försvaret skall motsvara den utrikespolitiska målsättningen är alltså ett väsentligt krav. Vi anser också — det har vi redan behandlat — att kärnvapen inte bör tillföras försvaret samt att försvaret bör ha en utbildning och en utrustning för neutralitetens behov. Vi har påvisat vilka stora brister som därvidlag föreligger. Vi anser som tidigare att Sverige med sin långa neutralitetstradition borde ha anledning ompröva huruvida inte milisidén kunde vara användbar för oss.

Vi har också ansett att de beslut i försvarsfrågan, som fattats under en rad år och som kröntes av fjolårets beslut, har varit olyckliga med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna. Vi tror att man skulle kunna åstadkomma ett ändamålsenligt neutralitetsförsvar väsentligt billigare än i dag. Vi vet ungefär vad försvaret kostar nu. Försvarsministern uppskattade utgifterna till 3 250 miljoner kronor, och han räknade säkerligen inte i överkant, när han angav den summan under årets remissdebatt. Kanske räknade han heller inte i underkant. Vad han sade innebär att utgifterna är 25 gånger så mycket som en socialdemokratisk regering vägrade att gå med på 1936.

Det lilla neutrala Sverige har sålunda större militärutgifter än det väldiga och likaledes neutrala Indien. Men trots dessa gigantiska militärutgifter har vi bundit oss för en ordning, som innebär automatiska utgiftsstegringar. I årets statsverksproposition kan man summera merkostnaderna till i runt tal 200 miljoner kronor. Av detta belopp är 72 miljoner kronor avsedda för den tekniska utvecklingen, 55 miljoner kronor kommer på ökningen av kapitalbudgeten och 60 miljoner kronor föreslås för

Utredning rörande ett neutralitetsförsvaret

prisstegringar. Den sistnämnda summan har sedan genom centerpartiets protestmotion prutats ned till 40 miljoner kronor. Slutligen har vi — och på den punkten reste vi för vår del inte någon invändning — beslutat upprusta civilförsvaret med i runt tal 30 miljoner kronor. Allt detta avser det närmaste året. Nästa år kan man emellertid räkna med något liknande, ty även om pristegringstendenserna skulle avstanna, är det oundvikligt att lönehöjningar kommer att genomföras. Vi får då en ökning av utgifterna med i runt tal 76 miljoner kronor för den tekniska utvecklingen. Ännu återstår åtskilliga tiotal miljoner kronor, innan vi är uppe i den norm för kapitalbudgeten — 240 miljoner kronor — som ingick som målsättning för försvarsbeslutet. Därmed kan vi se fram emot den mycket nära framtid, då försvarsutgifterna uppgår till 4 miljarder kronor. För varje år som går blir olyckan också allt större.

Försvaret tar i år 55 procent av statens direkta skatteinkomster och torde därmed vara den väsentligaste anledningen till att vi nu befinner oss i ett mycket tryckt finansiellt läge, i vilket finansministern på alla möjliga sätt försöker övertyga svenska folket och riksdagen om att vi nu måste beträda den äventyrliga omsättningskattens väg för att klara finanserna. Varje svensk familj betalar i dag 1 750 kronor för att hålla ett försvar, vilket den militära ledningen själv betecknar som absolut otidsenligt, såvida det inte kompletteras med atomvapen.

Detta sakläge gör, att vi anser att hela den uppgörelse, som under ganska skumma förhållanden träffades förra året, vilar på en icke hållbar grund. Den måste därför rivas upp, ty det finns inga ekonomiska möjligheter att med den uppgörelsen ro försvarsfrågan i land.

Herr talman! Det är en demonstration, men jag ber i alla fall att få yrka bifall till vår motion.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det finns ingen anledning att ta upp någon större diskussion med herr Hagberg rörande neutralitetsförsvaret. Jag tror, att herr Hagberg har fel, när han säger att uppgörelsen i försvarsfrågan måste rivas upp. Där emot måste den omprövas, när den tiden kommer, och det är också förutsatt av såväl riksdagen som regeringen. Men det är en helt annan sak än att riva upp beslutet.

Härutöver vill jag göra bara ett påpekande i anledning av herr Hagbergs grumliga funderingar om neutralitetsförsvaret — särskilt som jag tror att det föresvävar många människor, att ett land, som önskar vara neutralt, kan försvaras med mycket anspråkslösa resurser. Jag undrar om det inte föreligger ett grovt och ganska allvarligt fel i själva tankegången, när det förutsättes att det land som vill vara neutralt kan freda sig och värja denna sin neutralitet, om krig skulle utbryta, med mycket små resurser. Enighet råder därom, att neutraliteten måste kunna av det egna landet försvaras. I den mån den omgivande världen har stora maktresurser till sitt förfogande, kräver den neutralitet som man beslutat sig för, att man håller takten med proportionsvis så starka resurser, att de förmår värna det egna landet och folket mot ett krigsolyckor.

Detta faktum har vi fått bestyrkt under det första och det andra världskriget. Länder, som ville vara i fred men som icke hade resurser att freda sig, blev ockuperade därför att främmande soldatesk hade möjligheter att bryta in. Det är ett sådant öde som den svenska försvarspolitik strävar efter att förhindra, allt i linje med den neutralitetspolitik, till vilken även herr Hagberg ansluter sig.

Jag tror, herr talman, att hela den tankegång som kommunisterna nu framfört men som finns utbredd också inom åtskilliga andra grupper av det svenska

Utredning rörande ett neutralitetsförsvar

folket, måste omprövas och fördjupas. Man tänker så i fredstid, men om något ont händer, har man så mycket mera bråttom att begära ett starkt försvar.

Det är dessa synpunkter som legat till grund för utskottets avslagsyrkande, och jag ber, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Det är ju bra att utskottets talesman säger, att vi förmodligen får ompröva försvarsbeslutet så småningom. Det är kanske inte så säkert att det, när allt kommer till kritan, behöver vara så stor skillnad mellan min mening och den mening som kommer till uttryck i ordet *omprövning*. Det väsentliga är ju att det inte går att längre tid fortsätta på detta sätt. Det kan gå några år, men om regeringens redan i år måste begära ytterligare en miljard för att klara statsutgifterna, kan man väl ganska lätt räkna ut hur snart man kommer in i en återvändsgränd.

Herr Ståhls andra argument var att neutraliteten behövde ett alldeles särskilt starkt försvar. Jag har inte den uppfattningen, att ett neutralt land skall avstå från att försvara sig eller inte ha något försvar. Men jag tror inte att det främst är på den militära styrkans område som neutraliteten skall hävdas. Det andra världskrigets erfarenheter är ju ännu i färskt minne, och de visar väl att avgörande för om ett land blev överfallet inte var om det hade en stark eller svag militär rustning. Det visade sig att de allra starkaste länderna blev överfallna. Detta berodde naturligtvis inte på att de hade en stark militär rustning utan på att det låg i angriparnas eget intresse att anfälla dem.

Hela denna idé att man med militär styrka skall kunna skapa trygghet för ett land, ter sig ju också verklighetsfrämmande i denna tidsålder, då atomkriget framstår som oundvikligt, då stormakter som England förklarar, att de inte kan försvara sig mot angrepp från

luften, utan att det enda möjliga är att skapa en militär organisation som kan förintä motståndaren. Man kan inte skydda sitt land och sitt folk, man hittar ingen möjlighet att ge folket ett lugnande svar på dessa frågor; det enda svar man kan ge, är: vi skall slå tillbaka, och om någon slår ihjäl oss, så skall vi också slå ihjäl honom. Om den militära utvecklingen går i sådan riktning, då är det — förlåt herr Ståhl — rena barnsligheten att tala om att ett litet land skall kunna skapa sådana militära resurser, att det enbart med dessa skall kunna hålla sig utanför kriget.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag konstaterar att det brister åtskilligt i herr Hagbergs resonemang. Låt mig säga till honom, att det här krävs två förutsättningar. Den första är att detta lilla land förmår skapa förtroende för sin vilja till neutralitet, att få omvärlden att lita på att man verkligen vill föra en neutralitetspolitik. Den andra är att man har sådana försvarsresurser, att de förmår att skydda och att avhålla från angrepp.

Det är så vi brukar definiera de strävanden vi uppställt på det utrikespolitiska och försvarspolitiska området.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag kan hålla med om att båda dessa förutsättningar krävs, och det resonemang som vi här utvecklar inte strider mot den uppfattningen. Tvärtom, vårt krav är att den försvarspolitiska målsättningen skall anknytas till den utrikespolitiska, att vi får en sådan förändring i utrikespolitiken, att den ger täckning för den förutsättning som herr Ståhl uppställer. Det medför att det neutralitetsförsvar som vi här talar om bör ha en sådan karaktär, att det kan bidra till att bevara vår neutralitet. Vi bör genomföra en neutralitetsvakt med de krav som detta uppställer.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels

Ombildning av Stockholms högskola till universitet m. m.

på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 101, i anledning av väckt motion angående rikshemvärnschefens tjänstegrad, och

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordning för forskning och utbildning i psykiatri vid vissa sinnessjukhus.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8

Ombildning av Stockholms högskola till universitet m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombildning av Stockholms högskola till universitet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Bara några ord i avslutning till föreliggande ärende. Jag vill först och främst hälsa med tillfredsställelse att man nu tar steget fullt ut och ombildar Stockholms högskola till statligt universitet, detta därför att jag anser, att befolkningsunderlaget i stockholmsområdet mycket väl räcker till för att man skall kunna ha ett universitet placerat här. Om man däremot skulle anse att ett universitet bör placeras i Stockholm enbart av den anledningen, att Stockholm är huvudstad, så har jag kanske en något avvikande mening, ty Stockholm är ju såsom huvudstad en magnet som drar till sig folk av alla kategorier. För närvarande är cirka 50 procent av Stockholms högskolas

studenter från landsorten. Jag skulle tro att relationen blir ungefär densamma, kanske ännu sämre till Stockholms förmån, när universitetet blir färdigt. Trots detta, herr talman, hälsar jag som sagt med tillfredsställelse att vi får ett universitet.

Med hänsyn till det jag tidigare nämnde om relationen mellan landsortsstudenter och stockholmsstudenter, skulle jag däremot gärna se att man på något sätt kunde få en begränsning till stånd, så att inte universitetet får svälla ut alltför mycket, detta av flera olika anledningar, dels på grund av bostadsbristen här i Stockholm men dels också därför att universitetet är placerat i en ur naturvårdssynpunkt mycket känslig nejd, Norra Djurgården. Risker för att universitetet sväller ut föreligger ju trots att en del markreservat finns inom det redan nu i anspråk tagna området. Det kan alltså svälla ut över detta.

Under ärendets tidigare behandling har djurgårdsnämnden därför framfört önskemålet att man skulle göra ett uttalande, att inget ytterligare markförvärv utöver den plan man nu bifallit skulle komma att ske till universitetets förmån. Detta har departementschefen inte ansett sig kunna gå med på. Inte heller den motion i samma syfte som jag väckt i denna kammare har tillstyrkts. Motionen avlämnades dock innan allmänna beredningsutskottet haft att ta ställning till min tidigare motion med allmänna krav på att Norra Djurgårdens mark borde skyddas. Under behandlingen av denna framkom emellertid att djurgårdsnämnden nu utarbetar planer just för fastställande av vilken mark som i framtiden kan behöva bevaras som naturreservat. Jag har för närvarande knappast anledning att ställa något yrkande om bifall till motionen — ty jag förmodar att den därför rent automatiskt kommer att bifallas, när gränserna för detta reservat en gång är uppdragna. Tills detta hin-

Anslag till Svenska livräddningssällskapet — Anslag till Riksförbundet mot tobaken

ner bli gjort, må man väl hoppas att universitetet och därmed sammanhängande studentbostäder inte kommer att ta någon mark i anspråk utöver vad som nu beräknas.

Herr talman! Jag har bara med dessa ord velat ge en förklaring till varför jag väckt min motion och visa mitt intresse för att Stockholms universitet inte tar alltför stora markområden i anspråk. I övrigt, herr talman, har jag inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr andre vice talmannen övertog förhandlingarnas ledning.

§ 9

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av väckta motioner om vissa tilläggsdirektiv för socialpolitiska kommittén.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Anslag till Svenska livräddningssällskapet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av väckta motioner om anslag till Svenska livräddningssällskapet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr **EDLUND** (h):

Herr talman! Utskottet uttalar att »utvidgning av den kontinuerliga statliga bidragsgivningen till att avse nya ändamål i nuvarande läge bör ske med största varsamhet». Såsom framhålles i den motion jag väckt i detta ärende har man emellertid tyvärr kunnat konstatera att utvecklingen på olika områden medfört nya och ökade drunkningsrisker som för att kunna begränsas el-

ler undanröjas kräver nya insatser och nya propagandaförmer. Tråkigt nog har den ekonomiska utvecklingen och inte minst skattepolitiken gjort det allt svårare för såväl enskilda som organisationer att ge bidrag till samhällsgagnande verksamhet av t. ex. det slag som Svenska livräddningssällskapet bedriver, och därför finns det nu ingen annan utväg för sällskapet än att begära bidrag av statsmedel.

Herr talman! Jag ställer inget yrkande, men jag vill vädja till Kungl. Maj:t att verkligen utnyttja den möjlighet som utskottet anvisar att lämna sällskapet det stöd och den hjälp som är nödvändiga för att sällskapet skall kunna fullfölja sitt gagnande värv. Det går ju inte att mäta värdet av räddade människoliv i pengar, men skulle man kunna göra det — alltså med bortkopplande av alla känslomässiga synpunkter — skulle vi utan minsta tvekan finna, att det är en mycket lönande investering att ge Svenska livräddningssällskapet dessa pengar. Men vi kan, som sagt, inte räkna på detta sätt utan får lov att främst se till de humanitära synpunkterna bakom sällskapets strävan att skapa ökad trygghet mot drunkningsöden, främst för våra barn. Denna strävan är värd allt det stöd den kan få.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Anslag till Riksförbundet mot tobaken

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av väckta motioner om anslag till Riksförbundet mot tobaken.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson* (I: 275) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i *Tvärålund* och *Rimmerfors* (II: 342), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att Riksförbundet mot tobaken

Anslag till Riksförbundet mot tobaken

mätte för sin verksamhet erhålla ett anslag av 25 000 kronor.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 275 och II: 342 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Jacobsson, Nestrup och Malmborg*, fröken *Elmén* och herr *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 275 och II: 342, till Bidrag till Riksförbundet mot tobaken för budgetåret 1959/60 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Meningarna är naturligtvis delade när det gäller själva metodiken i kampen mot tobakens skadeverkningar. I fråga om behovet av åtgärder torde vi väl numera vara ganska eniga här i kammaren.

Vi motionärer noterar med tacksamhet allt som göres för forskning rörande tobakens skadeverkningar. Vi har varit med om att uppvakta myndigheterna för att få forskningsanslag. Statens medicinska forskningsråd har ju som bekant begärt ett anslag på en miljon kronor för de närmaste åren. Man har visserligen inte fått det än, och ingen vet, i det statsfinansiella läge, vari vi nu befinner oss, om det någonsin kommer. Jag säger detta, herr talman, därför att utskottet, som i övrigt skrivit mycket välvilligt om motionärernas framställning, faktiskt skjuter detta forskningsrådets anslagsäskande framför sig och i viss mån använder det som ett argument mot det begärda anslaget till Riksförbundet mot tobaken. Utskottet tolkar nämligen anslagskravet från statens medicinska forskningsråd som ett bevis för att man ännu inte vunnit full klarhet om att tobaken verkligen har allvarliga skadeverkningar.

Det låter bestickande, att man inte skall börja propagera och skapa opinion, förrän man vet allting. Men, herr talman, utskottet skulle lika gärna ha kunnat resonera precis tvärtom, från samma utgångspunkt, nämligen att en sådan institution som statens medicinska forskningsråd ju inte gärna begär ett anslag, i varje fall inte av denna storleksordning, förrän man insett att det är fara å färde och att det verkligen krävs ordentliga undersökningar.

Vi motionärer ser som sagt gärna att man går in för en vetenskaplig forskning om skadeverkningarna, och vi tvivlar inte ett ögonblick på att resultatet av en sådan förutsättningslös undersökning kommer att öppna ögonen på stora grupper inom vårt folk. Men detta är *en* sak. En annan sak är att forskningen inte kan ersätta den mera populära opinionsbildande och pedagogiskt inriktade upplysningsverksamhet, som ändå hittills med framgång har bedrivits av Riksförbundet mot tobaken. Vi har redan nu så pass mycket vederhäftigt material att bygga opinionsbildningen på att det mer än väl räcker för en sådan insats. Läget är för övrigt så allvarligt, att vi inte rimligen bör vänta på resultatet av en så omfattande forskningsverksamhet som den utskottet talar om.

Ännu underligare verkar hänvisningen till Tobaksmonopolets »upplysningsverksamhet». Det känner vi alltför väl till från annonssidorna i våra tidningar och från affischpropagandan för ökad cigarettrökning. Det förvånar mig inte alls att Tobaksmonopolet vill sköta hela tobaksupplysningen i landet, liksom man också från det hållet generöst erbjuder sig att utforska tobakens skadeverkningar. På mig verkar detta något litet av bocken som trädgårdsmästare.

I valet mellan Tobaksmonopolet och Riksförbundet mot tobaken är somliga böjda för att anse den propaganda, som riksförbundet bedriver, såsom mera tendentiös och partisk. Man har då an-

ledning fråga sig om Tobaksmonopolet är så särskilt opartiskt och neutralt i denna fråga. Det är en försäljningsorganisation, och det måste ju ligga i dess intresse att öka omsättningen i så hög grad som möjligt. Detta framgår också av annonsidorna.

Det föll i min hand häromdagen ett brev från Svenska tobaksmonopolet, vari man underrättade återförsäljarna, restauranger och andra, om en ny propagandakampanj. Det heter i brevet: »Reklamen för de svenska filtercigaretterna börjar i mitten av maj med en kampanj för Cavalla. Några veckor senare följs den av en annonskampanj för Winner. I Stockholm, Göteborg och Malmö blir det dessutom dominerande Winneraffischering i slutet av juni—början av juli. Givetvis vill Ni i Er butik ha så stor del av försäljningsökningen som möjligt. Glöm inte att säkraste vägen till försäljningsframgång är slagkraftig skyltning i fönster och butik under den tid vi gör reklam.» Så långt Tobaksmonopolet.

Frågan är för övrigt, herr talman, om vi skall vara så rädda för klara och bestämda ståndpunkter i en så allvarlig fråga som denna. Det objektiva har sin plats inom den förutsättningslösa och vetenskapliga forskningen — låt oss inte säga ett ont ord om den — men vi behöver därjämte övertygade kampgrupper som sköter den vederhäftiga upplysningen och utifrån sin övertygelse om vad som är nyttigt eller skadligt för vårt folk talar om detta, framför allt för de unga, för barnen.

Ve oss, om de varnande rösterna skulle tystna! När vissa av våra läroverk nu börjat inrätta särskilda rökrum för skolans elever, tycker vi nog att flatheten gått för långt.

I viss mån är detta ett minoritetsproblem, ty vi, som inte använder tobak, befinner oss tyvärr i en förkrossande minoritet. Vi skulle ibland ha behov av litet mera frisk luft i restauranger, kafévägnar, läs- och skrivrum och andra

Anslag till Riksförbundet mot tobaken

sådana lokaler. Jag tror det är nyttigt att man från början undervisar barn och ungdom dels om tobakens skadlighet — den kommer vi väl ändå inte ifrån — och dels om hänsyn till dem som inte använder tobak.

Här finns, herr talman, stort utrymme för den allvarliga och som vi menar vederhäftiga propaganda mot tobakseländet som bedrivs av Riksförbundet mot tobaken. Den uppfattningen tycks också delas av statens institut för folkhälsan, som ju har tillstyrkt det begärda anslaget.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ser tobaksrökningen främst som ett ungdomsproblem. Knapast någon här i kammaren kan säga annat än att tobaksrökningen är ett problem som för varje år blir allt större, ett problem som trängt in i hemmen, i skolan och i ungdomslivet. Rökandet ingår alltmer i allt flera ungdomars beteendemönster. Problemet blir ännu mer brännande och aktuellt genom de stora ungdomskullar, som under den närmaste tiden kommer in i farozonen. Samhället måste här, liksom givetvis föräldrar och målsmän, känna sitt stora ansvar särskilt för ungdomen.

Det är inte ungdomens eget fel att en flicksnärta känner sig vara en dam, vara världsvan, eller att en pojkvasker känner sig stor och stadig med en cigarett i munnen. De flesta av oss, skulle jag tro, känner igen dessa symtom från egna ungdomsår. Jag anser det klanderbart — med hänsyn till den labila situation vari ungdomen befinner sig — när samhället vill genom en attraktiv statsmonopoliserad reklam och försäljning stimulera till ökad konsumtion av hälsovådliga varor. Samtidigt understöder samma monopol vetenskaplig forskning och säger sig bedriva upplysningsverksamhet om tobakens skade-

Anslag till Riksförbundet mot tobaken

verkningar. Det är säkerligen många med mig som inte sett röken av den upplysningsverksamheten. Först vill man alltså betala avlat för synden och sedan tar man kassakistan.

Statskontoret anser att Tobaksmonopolet trots den nedslående utvecklingen skall som hittills ha hand om upplysningsverksamheten rörande tobakens skadeverknings. Häremot står yttrandet från statens institut för folkhälsan i skarp kontrast. Institutet rekommenderar i sitt remissyttrande att »lämplig myndighet erhöles i uppdrag att planlägga och samordna en saklig upplysningsverksamhet» på dessa områden. Intill dess denna samordning kommer till stånd vill inte statens institut för folkhälsan motsätta sig visst bidrag till Riksförbundet mot tobaken. Efter den omtalade samordningen skulle naturligtvis bidragen till Riksförbundet mot tobaken inordnas i helheten, och jag vill också understryka att det är den riktiga gången. Jag vill även påpeka, att det är Riksförbundet mot tobaken — märkligt nog inte några statliga organ på området — som slagit larm om tobakens skadeverknings.

Jag vill citera en mening ur det remissyttrande, som inlämnats av statens institut för folkhälsan: »Det föreligger otvivelaktigt ett behov av att allmänheten bättre än hittills erhåller en saklig information i fråga om medicinska vårdor av tobaksrökning.» Det är just detta som Riksförbundet mot tobaken vill åstadkomma med sin verksamhet.

Utskottsmajoriteten avstyrker emellertid motionsyrkandet om 25 000 kronor till detta riksförbund, ehuru man säger sig ha full förståelse för motionärernas framställning. Huruvida förståelsen nu är så fullständig ankommer inte på mig att yttra mig om. Jag tror dock, att om utskottsmajoriteten hade tagit ännu bättre reda på vad vetenskapen har att säga på detta område, skulle förståelsen ha varit ännu större. På den institution, där dessa förhållan-

den vetenskapligt studerats, har man mangrant slutat att röka.

Jag vill för kammaren visa denna glaskolv. Den innehåller resultatet av ett prov, som är utfört på statens institut för folkhälsan. Enligt vad professor Friberg, som tjänstgör på institutet, upplyser, är detta röken och tjäran från åtta cigaretter. De cigaretter, som ingick i försöket, var normalt fimpade, och den rök, som ringlade ut i fria luften, är inte med i glaskolven.

Man vill gärna göra gällande att upplysning av den art, som jag demonstrerat här, är onyanserad och överdriven. Det är ju svårt för en lekman att bedöma hur det verkligen förhåller sig. Man får väl ändå ta fasta på vad vetenskapliga undersökningar kommit fram till i detta avseende. Jag ber, herr talman, att få lämna kvar denna glaskolv här framme, i varje fall till dess utskottets talesman har argumenterat för utskottsmajoritetens avslagsyrkande. Glaskolven kan kanske komma vederbörande att känna någon liten eftertänksamhet.

Utskottsmajoriteten tycks, åtminstone i viss mån, ha missförstått Riksförbundets mot tobaken målsättning och verksamhet. I utskottsutlåtandet står nämligen följande: »Utskottet har full förståelse för motionärernas framställning. Emellertid anser utskottet att en med statsmedel bekostad upplysningsverksamhet rörande tobakens skadeverknings i första hand bör avse att ge spridning åt vunna forskningsresultat.» Det är precis vad Riksförbundet mot tobaken vill åstadkomma genom sin verksamhet. I ledningen för detta riksförbund, som bildades 1954, står många av landets främsta medicinska auktoriteter på detta område. Ordförande är professor Sven Hultberg, och jag skulle kunna räkna upp andra kända vetenskapliga personligheter. Statsministern är medlem liksom inrikesministern och många ledamöter av riksdagen. Att Riksförbundet mot tobaken skulle ge spridning åt sådana forsk-

ningsresultat, som inte står i överensstämmelse med de vetenskapliga rönen, är inte sannolikt. Jag vill jämföra ett bidrag till denna verksamhet med bidrag till nykterhetsrörelsen.

De motioner, som nu är föremål för riksdagens behandling, gäller ett förhållandevis mycket litet bidrag till en verksamhet, som jag hoppas ingen av riksdagens ledamöter har någonting att erinra mot. Riksförbundet mot tobaken är väl värt detta bidrag till sitt oegennyttiga och uppoffrande arbete på detta område, och bidraget kommer med all säkerhet att användas på bästa sätt.

Jag vill, herr talman, med dessa ord yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av herr Jacobsson m. fl.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet i anledning av vad herr Rimmerfors sade, när han diskuterade Tobaksmonopolet och dess eventuella opartiskhet. Jag har ingen anledning att påstå att Tobaksmonopolet skulle stå i särklass i fråga om drivandet av sin affärsrörelse. Jag tycker dock att det inte finns anledning att tala om dess reklammetoder som herr Rimmerfors gör, ty det är helt naturligt att man måste tala om vad man skall sälja. Jag har från denna plats en gång förut sagt, att Tobaksmonopolets reklamkostnader är mycket blygsamma i förhållande till de reklamkostnader, som bestrides av de utländska cigarrettmärkenas generalagenter.

Beträffande opartiskheten då det gäller ren forskning kanske det finns anledning att erinra om att det sedan 1957 inom Tobaksmonopolet existerar ett särskilt medicinskt expertråd, som är sammansatt på sådant sätt, att jag inte tror någon vill göra gällande att det inte är ett verkligt medicinskt expertråd. Jag skall inte läsa upp namnen på alla dem som ingår i detta

Anslag till Riksförbundet mot tobaken

expertråd, utan jag vill i stället hänvisa dem av kammarens ledamöter, som kan vara intresserade, till s. 12 i monopolens årsberättelse, som finns ute i kapprummet. Detta expertråd, som har varit i verksamhet sedan 1957, har framför allt till uppgift att undersöka alla de framställningar om anslag till forskning på området som kommer in till Tobaksmonopolet. Under föregående verksamhetsår, alltså 1958, anslag Tobaksmonopolet 238 325 kronor till forskning vad beträffar nikotinets inverkan i skilda hänseenden. Jag skall inte läsa upp till vilka olika ändamål dessa forskningsanslag har gått. Summorna varierar mellan 5 000 och 79 000 kronor, vilket sistnämnda belopp, såvitt jag kan se, är den högsta summan. Det bedrivs faktiskt en mycket omfattande forskning för att klarlägga tobaksrökningens inverkan i skilda hänseenden. Därför tycker jag det är ganska ensidigt och onyanserat att framför allt såsom herr Rimmerfors gjorde försöka göra gällande, att Tobaksmonopolet ser på sin affärsrörelse enbart ur ren affärssynpunkt och inte alls har intresse av att på något sätt bidra till att utröna nikotinets verkningar. Det förhåller sig inte så, och det är oriktigt att påstå det.

Dessutom har på rekommendation av medicinska rådet hos bolaget bifallits en framställning av statens institut för folkhälsan om att institutet skulle få företa en undersökning beträffande nikotin- och tjärmängden i röken hos de mest sålda in- och utländska cigarrettfabrikaten och undersökningens resultat skall offentliggöras genom institutets försorg.

Det finns flera andra omständigheter, som jag skulle kunna hänvisa till och som visar, att Tobaksmonopolet är intresserat av att forskning på området bedrivs och att bolaget härvidlag uppträder fullt opartiskt utan några sidoblickar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till Riksförbundet mot tobaken

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander menar att det inte finns någon anledning att klandra de reklammetoder som Tobaksmonopolet använt. Jag är inte säker på att alla i denna kammare vill biträda en sådan mening. Vi har haft anledning att även från denna talarstol någon gång tidigare erinra om rent anstötliga former av denna tobaksreklam, exempelvis att man i reklamsyfte använt bilder av mycket unga människor med cigarretten i munnen och därmed liksom givit till känna: detta är naturligt och fint och riktigt.

Vad jag vänder mig emot är inte de affärsmässiga synpunkterna. Jag förstår ju Tobaksmonopolets dilemma. Det skall försöka sälja så mycket som möjligt och samtidigt på något underligt sätt försöka varna för skadeverkningarna. Det är naturligtvis en hopplöst svår position. Jag vill inte vara överdrivet kritisk mot Tobaksmonopolet och framför allt inte orättvis i bedömningen. Jag förstår att det är fullkomligt omöjligt att klara sig ur detta dilemma, men jag kan ändå inte frångå det krav vi måste ställa på att reklamen — om det nu skall vara en sådan — inte verkar direkt frestande för barn och ungdom.

Sedan vill jag gärna ställa en fråga till herr Kärrlander. Han talade så mycket om att Tobaksmonopolet bekostar forskning för att få fram ett vetenskapligt utbyte. Låt oss nu anta, att denna av Tobaksmonopolet understödda forskning leder till verkligt skrämmande bevis för tobakens skadlighet ur hälso-synpunkt. Tror herr Kärrlander då, att Tobaksmonopolet kommer att dra konsekvenserna av resultaten av denna forskning genom att nedlägga sin verksamhet? Sker det, så måste man ju få verklig respekt för monopolets insats när det gäller kampen mot tobakens skadeverknings.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander betecknade den forskning som pågår för att klargöra tobakens skadeverknings såsom »väldig» och nämnde att monopolet anslagit tillhoppa 238 000 kronor, fördelade på poster mellan 5 000 och 79 000 kronor. Det skulle vara intressant att få upplysning om hur stor kostnad Tobaksmonopolet har för reklamen och för den upplysningsverksamhet som man säger sig bedriva. Jag hoppas att herr Kärrlander kan lämna dessa upplysningar eftersom jag vet, att han är ledamot av Tobaksmonopolets styrelse.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag säga till herr Rimmerfors, att han egentligen håller med mig när det gäller att bedöma frågan ur sakliga synpunkter, men att vi däremot inte kommer överens, när han kommer in på sitt känslotänkande. Där får vi väl bara konstatera, att vi inte kan komma överens.

Jag tror det är riktigt som herr Rimmerfors säger, att det finns många i denna kammare, som inte har precis samma ståndpunkt som jag då det gäller omfattningen av reklamen, men jag har aldrig försökt göra gällande, att det är bara herr Rimmerfors och jag som har skilda ståndpunkter. Jag har bara sagt, att i jämförelse med de utländska fabriken och i förhållande till den omsättning, som Tobaksmonopolet har, är dess reklamkostnader mycket små.

Herr Rimmerfors ställde en direkt fråga till mig: »Om forskningens resultat på olika områden skulle leda fram till att det bevisas, att det följer stora skadeverknings av tobaksbruket, kommer Tobaksmonopolet då att lägga ned verksamheten?» Herr Rimmerfors, finns det ingenting emellan att lägga ned verksamheten och att bedriva den så, att man i största möjliga grad elimine-

rar skadeverkningarna? Dessa kan bero på att en del sorters tobak är sämre blandningar än andra. Det måste ligga i inte bara Tobaksmonopolets utan allas intresse över huvud taget att — om denna verksamhet skall finnas kvar — se till att den åstadkommer minsta möjliga skada. Om Tobaksmonopolet skulle lägga ned sin verksamhet, skulle man då, herr Rimmerfors, tillåta fri import eller skulle man förbjuda import av alla tobaksvaror?

Jag är ledsen att jag inte kan svara med siffror på herr Nilssons i Tvärålund fråga om hur mycket reklamen kostar. Siffrorna finns alldeles säkert i denna berättelse, men jag kan inte hitta dem just nu.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander drog upp de båda ytterligheterna — det av mig antydda inställandet av verksamheten i händelse man kommer underfund med tobaksrökningens allvarliga skadlighet och det nuvarande tillståndet — och frågade: »Finns det ingen väg där emellan?» Jo, herr Kärrlander, det är den väg som jag gärna skulle vilja se följd omedelbart, nämligen att vi lägger ned den statliga propagandan för tobaken.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Någon av talarna, som inte är nöjd med utskottets yrkande, har menat att utskottet i sin skrivning varit välvilligt gentemot motionärerna men att man inte hade fullföljt tankegången. Slutet skulle inte vara så helt överensstämmande med den förut uttalade förståelsen för motionärerna. Jag har för egen del i utskottsavdelningen velat verka för att vi skulle låta denna förståelse framgå av skrivningen, och det har skett. Jag kan dock erkänna, att det kanske mellan mig och utskottets majoritet har blivit en kompromiss rö-

Anslag till Riksförbundet mot tobaken
rande skrivningen. Jag hör till dem, som är fullt på det klara med att tobaksbruket vållar skador både på den som själv använder tobak och ibland till och med i någon mån på omgivningen.

Herr Rimmerfors talade om en minoritet, och jag uppfattar honom så, att han betraktade denna såsom en förtryckt minoritet. Jag skall gärna bekänna, att jag själv har använt tobak i alla dess former. Den sista tiden innan jag upphörde — det är snart 18 år sedan — rökte jag mest cigaretter. Jag hade då en kamrat, som jag rekommenderade att också sluta upp, men han hade för sig att det var självplågeri att sluta röka. Jag hyser den meningen, att det är den som fortsätter att röka som plågar sig. Detta vill jag ha sagt för att det inte skall råda någon oklarhet beträffande min personliga inställning till tobaksbruket.

Det har med en viss rätt hävdats, att de organisationer som tidigare har verkat mot tobaksbruket inte har haft någon särskild framgång. Numera har man större chanser i och med att man har fått litet bättre stöd från den medicinska sakkunskapens sida. Det är ju ett faktum, att vetenskapen har kunnat konstatera, att tobaksbruket — och väl framför allt missbruket — för med sig skador, men omfattningen av skadorna är inte ännu helt klarlagd.

Man gör ibland i debatten — det har också skett nu här i kammaren — jämförelser med nykterhetspropagandan och menar, att vi när det gäller statsbidrag skall betrakta verksamheten mot tobaksbruket på samma sätt. Det ligger dock uppenbarligen alltjämt till på det sättet, att man kan anföra inte bara medicinska utan också och kanske i högre grad sociala skäl i nykterhetspropagandan, och därför är det lättare att få förståelse för att staten bör lämna anslag och stöd i större omfattning till denna verksamhet. Detta är sagt som en bedömning av utsikterna att lika lätt få en allmän opinion med sig i detta fall

Anslag till Riksförbundet mot tobaken

som när det gäller upplysningsverksamhet angående vådorna av spritmissbruk.

Jag vill för min del hålla mig till vad som säges av utskottet i början av utlåtandet. Jag är däremot inte angelägen att särskilt understryka vad som kommer sedan. Personligen är jag inte främmande för tanken, att statsmakterna så småningom kan finna det befogat att ge ett ekonomiskt stöd även till en sådan organisation som Riksförbundet mot tobaken. Men i dagens läge måste man ju vara mycket försiktig med nya utgifter.

Innebörden av herr Nilssons i Tvärålund inlägg var att utskottet inte hade skaffat sig kännedom om vetenskapens uppfattning beträffande tobaksbruket. Han ville tydligen därmed ha sagt, att vi i utskottet var bakom flötet när det gäller denna sak. Det förhåller sig nog inte så. Utskottsavdelningen fick ta del av alla argument som skäligen kan anföras på grundval av de forskningsresultat som hittills uppnåtts. Det är alltså inte fråga om detta, utan det avgörande är andra skäl, som jag här försökt ange och som enligt min mening — märk väl, jag talar nu inte för utskottet — kan tänkas leda till att man i en framtid ger ett stöd åt den verksamhet det gäller.

I detta sammanhang vill jag återge en erfarenhet, vilken berör just det som herr Nilsson i Tvärålund anser vara ett tungt vägande skäl, nämligen beståndsdelarna i den bruna vätska som finns i den lilla glasburk som står här vid talarstolen. Vid ett tillfälle, när hela statsutskottet var samlat till lunch, satt jag bredvid en ledamot av denna kammare, som sedermera flyttade över till första kammaren. Innan vi ens ätit varmrätten började han röka sin cigarr-cigarrett. När jag frågade honom, om han inte skulle kunna spara rökandet till efter varmrätten, så berättade han följande. Han hade besökt många läkare för sin mage, som inte skötte sig, men han hade inte fått någon medicin som hjälpte honom. Så kom han till en

yngre läkare i Stockholm och fick av honom en brun medicin — det var fråga om en vätska med åtminstone delvis samma sammansättning som vätskan i den lilla glasburken här. Sedan han använt medicinen ett par veckor och känt att den var bra, gick han tillbaka till läkaren och ville ha mer. »Nej», sade läkaren, »ni skall börja röka, ty det är vad er mage behöver».

Jag har inte genom att anföra detta exempel — som också visar vad läkarna kan ha för uppfattning — velat hjälpa till att göra propaganda för rökandet, men jag har velat erinra om att man inte bör slå över när man propagerar mot tobaksbruket, så att propagandan får verkningar som är rakt motsatta vad som åsyftas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag skall ta herr Åkerströms varning ad notam och försöka att inte slå över. Jag tror emellertid att det bästa handtag, som vi här i riksdagen skulle kunna ge när det gäller att hjälpa dessa barnungar, som springer omkring på Centralstationen och röker, vore att vi till att börja med rensade ut tobaksmissbruket här i huset, tog bort askkopporna och fick en ren och frisk luft och också slapp den estetiskt motbjudande synen av de här askfaten med fimpar liggande kors och tvärs.

Detta skulle vara en kraftåtgärd, kanske svår att genomföra för många, och jag skulle nog efter vad herr Åkerström här berättat kanske vilja undanta dem som för sin mages skull måste röka. Men vi skulle genom en sådan åtgärd slippa att anslå 25 000 kronor till Riksförbundet mot tobaken, som måhända i stället snart skulle kunna lägga ned sin verksamhet efter de resultat som uppnåtts inom hela landet tack vare ett stort initiativ från Sveriges riksdags sida.

Jag har, herr talman, icke något yrkande.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Såsom herr Dickson här framhållit är givetvis föredömet av största betydelse när det gäller en sådan sak som tobaksbruket. Jag hoppas emellertid att ingen skall ha fått det intrycket, att vi motionärer går till angrepp mot rökarna här i riksdagen. Det gör vi inte, utan vi är toleranta och anser att det till en viss gräns är den resandes ensak, om vederbörande vill röka eller inte. Vad vi här tagit sikte på är ansvaret för ungdomen.

Herr Åkerströms argumentering kunde lika gärna ha varit en argumentering för bifall till reservanternas förslag, och jag ber att få tacka honom för hans upprärande här i talarstolen. Jag tror att det kan ha hjälpt till att ge oss reservanter ytterligare några röster. Jag vet också att herr Åkerström personligen mycket gärna skulle ha sett att ifrågasvarande verksamhet fått ett handtag.

Jag vill, herr talman, läsa upp en mening, som möjligen kan tolkas som ett missförstånd från utskottets sida: »Emellertid anser utskottet att en med statsmedel bekostad upplysningsverksamhet rörande tobaksbrukets skadeverkningar i första hand bör avse att ge spridning åt vunna forskningsresultat.» Den debatt som vi har fört bör ge vid handen, att det just är en sådan spridning — i populär form — av vunnna forskningsresultat som Riksförbundet mot tobaken vill verka för.

Att åberopa det statsfinansiella läget i detta fall är, som jag ser saken, att vilja spara på ett mindre klokt sätt.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund sade att det är den resandes ensak här i riksdagen om man röker eller inte. Detta är jag inte säker på. Jag menar att vi alla skall ha klart för oss, att

Anslag till Riksförbundet mot tobaken

ingen av oss här har något egentligt privatliv. Vi kan inte säga att vi sköter vår tjänst som riksdagsmän bra, och att vi sedan får göra vad vi vill och missbruka både det ena och det andra — vilket utan tvivel sker. Vi är ansvariga här inför allt folkets ögon. Även det vi gör privat kommer snart ut och blir ett exempel för vad folk tycker att även de kan göra. Detta tror jag att envar av oss får hålla i minnet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 106, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund yrkade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 56 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

§ 12

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 107, i anledning av väckt motion om utredning angående en central för paraplegivård, och

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1959/60.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående villkoren för postbefordran av tidningar (tidningsförordning) jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Den fråga som snart kommer att avgöras med ett avslag på detta regeringsförslag och ett bifall till utskottets kompromiss är inte enbart en fråga om huruvida en viss gren av postverkets verksamhet skall gå ihop eller inte. Det är i högsta grad en fråga om pressfriheten och om pressopinionens nyansering i detta land. Det är en fråga, huruvida staten, som hittills inte handlat efter strikt ekonomiska synpunkter i dessa saker, nu genom att betona lönsamheten skall bidra till den monopolisering av opinionsbildningen som redan har pågått så länge. Det är också glädjande att en så stark opinion från skilda partier här i riksdagen förstått vad det är fråga om. Det kan inte vara något intresse för någon, att de stora tidningskoncernernas monopol utvidgas, så att det snart bara blir huset Bonnier som bestämmer vad som skall tänkas och sägas i detta land.

Det är en rätt allvarlig utveckling som redan har ägt rum. I den motion som väckts av herr Geijer m. fl. erinras det om att 7 sammanslagningar och 36 tidningsnedläggelser skett bara under den senaste tiden. Det är tidningar som ofta har en gammal tradition i en bygd, tidningar som varit språkrör för särintressen, som i varje fall bör ha samma möjlighet som andra att hävda sina meningar.

Det är mycket som har hänt på tidningsutgivningens område. Radions och televisionens utbredning förtar förstahandsvärdet av tidningarnas nyhetsförmedling. När därtill kommer, att de stora nyhetskoncernerna med tidningsflyg och bilar utbreder sin verksamhet så att Stockholms kvällstidningar kommer ända upp till Norrbotten innan lokalpressen kommer fram, då ligger monopoliseringen mycket nära och då finns det anledning att bromsa. Ett stort tidningsföretag med väldig upplaga kan bära dessa mera kostnadskrävande distributionsformer, som med stora upplagor kan bli lönande, men så mycket värre blir det för de små tidningarna. Det sker en regelrätt strypning av de små tidningarna i landet inte bara i den formen, att de ställs utanför de monopoliserade företagens snabbare distribution, vilka företag dessutom behärskar Pressbyrån, utan också på så sätt, att man nu genomför en sådan ordning med tidningstågen, att de små tidningarna påtvingas mycket ogynnsamma utgivningstider. De har inte möjlighet att motverka de allvarliga följderna av den nämnda utvecklingen inom sitt eget område genom sena utgivningstider.

Nu vill naturligtvis postverket driva sin verksamhet affärsmässigt. Men här är det fråga om en traditionell metod för tidningsspredning i landet. Vi minns alla, även de äldsta av oss, från vår tidigaste barndom att tidningen kommit genom postens försorg. Avgifterna för tidningsbefordran var förr inte så stora. Sammanblandningen av kost-

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

naderna för denna verksamhet och för andra postuppgifter gör att jag är rätt misstrogen mot alla de utredningar om hur dyr denna distribution ställer sig, där representanter för de stora tidningarna varit med men de små haft mycket litet inflytande.

Hur det än blir, blir det de små tidningarna som drabbas hårdast av varje fördyring av distributionen. Man kan inte ta ut så mycket som helst i pris för tidningar vilka i omfång inte kan tävla med de väldiga drakarna, som man nästan har svårt att bära hem ibland och där annonsernas mängd överträffar textens. Kommer därtill denna dyra distribution, blir det ett mycket stort bortfall av tidningar i detta land.

Jag skulle kunna nöja mig med att säga detta, eftersom utskottet har känt den starka opinionen och inom sig haft företrädare för ungefär samma uppfattning som min. De olika motionernas förslag följs i många avseenden åt. Utskottet har ändå ansett att det också måste beakta de ekonomiska synpunkterna, medan vi, som vi också framhållit i vår motion, har menat att tidningsdistributionen måste betraktas som en allmänt social och kulturell uppgift, vars värde svårigen kan anges i tabeller och penningbelopp. Det gäller spridningen av åsikter i kulturella och politiska frågor, och dessa åsikter får inte likriktas till den grad, att de arbetande miljonernas pressfrihet ersätts av miljonärernas pressfrihet.

Utskottet vill på en annan väg, genom att höja avgifterna under två år, ge posten vad den begär, så när som på 5 miljoner. Vi skulle helst ha nöjt oss med ett rent avslagsyrkande på regeringsförslaget och sedan låtit postverket på andra vägar få till stånd ekonomisk balans. Det är nämligen inte bara fråga om postverkets ekonomi i det här fallet. Postverket har för övrigt varit rätt verksamt i fråga om dessa strypningsåtgärder mot småtidningarna.

Då vi emellertid står i den sällsynta

situationen, att ett enhälligt utskott yrkar avslag på ett regeringsförslag och att motionärerna — däribland vi — har fått sitt yrkande tillstyrkt av utskottet och det inte vore någonting annat än demonstration att ställa ett säryrkande mot ett enhälligt utskott som kommit med ett kompromissförslag, skall jag, herr talman, icke ställa något säryrkande. Jag hoppas emellertid att den fortsatta tidningsdöden och alla de problem den ställer kommer att framtvinga ett ställningstagande i fortsättningen, som kanske inte blir lika givande för postverkets ekonomi som regeringsförslaget, men till större gagn för den fria opinionsbildningen i vårt land, för rätten och möjligheten för olika meningar att göra sig gällande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att ta upp någon debatt med herr Johansson i Stockholm. Jag vill emellertid konstatera, att herr Johansson tydligen inte har trängt tillräckligt djupt in i regeringsförslaget utan simmar omkring på ytan. Herr Johansson har nämligen inte upptäckt, att det system som propositionen förordar bygger på pris efter prestation och att ett genomförande av ett sådant system innebär ett fördyrande av befordran av stockholmstidningarna på de långa avstånden. Jag tror det är angeläget att göra detta påpekande.

Till detta är väl också att säga, att riksdagen och vissa partier gång efter annan har anmärkt på att de statliga affärsdrivande verken icke drivs rationellt och att de har en taxesättning som är otillfredsställande med hänsyn till önskemålet att verksamheten skall gå ihop. Här har riksdagen presenterats ett förslag som hade såsom målsättning att ta ett första steg för att nå ett sådant mål.

Men, herr talman, jag har begärt or-

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

det närmast för att få klargöra det underliga läge, i vilket riksdagen har kommit genom allt det som har hänt innan frågan kom till riksdagen och motionärer framställde yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Låt mig då allra först få påminna om att frågan om taxesättningen för tidningsdistribution har varit uppe vid åtskilliga tillfällen. Bakom detta har legat en uppfattning, att det sätt på vilket kostnaderna har tagits ut inte har varit helt riktigt. Man har allmänt strävat efter att få till stånd ett annat system, men man har inte kunnat ena sig om hur det systemet skulle vara konstruerat.

På 1940-talet gjordes en sådan utredning, men dess beräkning underkändes av tidningarna själva och deras organisation Tidningsutgivareföreningen. Kommunikationsministern företog sig därför 1955 att tillsätta en enmansutredning med överdirektör Winberg som utredare och med experter av skilda slag. Postverket var representerat bland dessa och likaså Tidningsutgivareföreningen, vars styrelse själv utsåg och ställde folk till utredningsmannens förfogande.

Här vill jag nämna en sak som jag tror, att de, som nu vänder tummen ner för Kungl. Maj:ts förslag, har anledning att uppmärksamma ett ögonblick, nämligen att Tidningsutgivareföreningen i tidigare sammanhang inte hade godkänt den ekonomiska expertis som hade ställts till förfogande. Man hade sagt att den var alltför mycket infiltrerad av postens intressen, och Tidningsutgivareföreningen och dess experter uttalade därför ett bestämt önskemål om att professor Ulf af Trolle i Göteborg skulle ställas till utredningsmannens förfogande. På deras eget förslag knöts alltså han till utredningen och gjorde hela denna utredning, som givetvis inte kan göra anspråk på att representera exakt vetenskap men som ändå har nått så långt som man över huvud taget kan nå i en fråga av denna beskaffenhet. Detta har också erkänts av experterna. När betän-

kandet överlämnades till mig under hösten 1958 förklarade de representeranter för Tidningsutgivareföreningen som var med, att de var helt eniga med utredningsmannen och den ekonomiske experten om att postens merkostnader för tidningsdistributionen är 60 miljoner, att tidningarna betalar 30 miljoner och att det alltså finns en differens på 30 miljoner kronor. Detta är postens s. k. merkostnader, som inte är täckta enligt de nuvarande bestämmelserna.

Utredningen skisserade ett nytt system, enligt vilket man efter tre år skulle falla ifrån postabonnemangen, medan utgivarkorsbanden, adresserade och oadresserade skulle löpa under en femårsperiod. Man konstruerade hela systemet som ett slags tvåstegsraket, där man skulle ta det första steget under de första fem åren. Även om det var man enig, och det fanns följaktligen inte heller på den punkten några delade meningar. Även konstruktionen av den serie enligt vilken de ökade intäkterna skulle tas ut bejakades av Tidningsutgivareföreningen.

På en punkt var man oenig, nämligen beträffande den procentsats som skulle sättas in i serien. När utredningsmannen inte fick parterna eniga på den punkten, anslöt han sig till postens bud, som skulle ge 21 miljoner kronor av de 30 miljoner som merkostnaderna uppgår till. Tidningarna förordade ett belopp på 12 miljoner. Deras bud var alltså 12 miljoner kronor hösten 1958 — det bör jämföras med de 10 miljoner som utskottet nu föreslår.

Sedan kom det en begäran om att det skulle förhandlas. Riksdagskolleger i bägge kamrarna som representerar tidningspressen talade vid åtskilliga tillfällen med mig om att vi borde förhandla och inte åstadkomma en strid omkring den här frågan. Tidningsutgivareföreningen kom också, i sällskap med representeranter för tidningsmännen i riksdagen och bad om förhandlingar. Såda-

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

na kom också till stånd och vid dessa förhandlingar enade vi oss så småningom om det förslag som presenterades i propositionen, nämligen 15 miljoner kronor. Kommunikationsministern gick alltså ner från utredningsmannens 21 miljoner till 15, och Tidningsutgivareföreningen gick upp från sitt utgångsbud på 12 miljoner till 15 miljoner. Utslaget på den totala omsättningen betyder det en höjning av kostnaderna för tidningarna på mellan 1 och 2 procent, men jag skyndar mig att säga att det för vissa tidningar innebär en större procentsats.

Två gånger bekräftade man överenskommelsen i brev till kommunikationsdepartementet. Tredje gången Tidningsutgivareföreningen skrev brev riktades detta till utskottet, och man tackade för att det hade väckts motioner som innebär att avtalet skulle ryggas.

Herr talman! Med en sådan organisation kan vi ju inte förhandla i fortsättningen. Jag står nu här som en ganska ensam försvarare av de fria förhandlingarna och principen att ingångna avtal skall respekteras. Jag är övertygad om att nästa vecka än flera kommer att ställa sig i den positionen, men då gäller det andra frågor!

Jag skall, herr talman, inte polemisera mot utskottet. Utskottet har förstått att det gäller att kompensera postverket för merkostnaderna. Det har plockat fram 10 miljoner och har låtit mig förstå, att det går bra att komma tillbaka till hösten med 5 miljoner till. Jag skall se vad jag kan göra för att få in dem, och jag noterar med tacksamhet denna beredvillighet.

Låt mig så till sist, herr talman, efter att ha redogjort för procedurfrågan, bara göra ett par korta konstateranden. Har motionärerna varit ute i syftet att gagna tidningarna med sina motioner och yrkanden, har de nog hamnat i raka motsatsen. Jag har träffat tidningskonomer som har sagt, att utskottets förslag nog ger ett sämre resultat än vad

Kungl. Maj:ts förslag skulle ha givit. Det har inte gjorts några beräkningar om hur det hela slår. Det blir en ren sinkadus hur det hela kommer att falla ut. Men en sak är uppenbar: norrlandstidningarna kommer att få betala en del av postbefordran för stockholmstidningarna — det blir ett av resultaten av motionärernas yrkande.

Det resoneras här ibland om att man inte bör lämna subventioner. På högerhåll, där man ibland talar litet uppskärat om att subventioner inte bör utgå och att man inte vill sitta i statens knä, är man i dag helt inställd på att göra det.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k) kort genmäle:

Kommunikationsministern undrade om jag inte observerat att regeringsförslaget förutsätter betalning efter prestation. Jo, visst har jag observerat det, men vad hjälper det gentemot de tidningar som praktiskt taget inte anlitar posten, som inte har någon prenumeration i Stockholm utan som kör ut jätteupplagor i egna flygplan och egna bilar med racerfart till pressbyråer och kiosker och lägger nästan allt på lösnumerförsäljningen? Det är klart, att så mycket mera blir kvar att betala för de andra.

Jag skall inte lägga mig i kommunikationsministerns uppgörelse med utskottet angående Tidningsutgivareföreningen. Jag bara erinrar om att Tidningsutgivareföreningen inte är någon enhet. De stora tidningarna har vid förhandlingar bestämt ganska mycket, och de små senare åtminstone försökt att göra sitt inflytande gällande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Om herr Johansson i Stockholm tror, att en övergång från postdistribution till distribution med egna transportmedel skulle medföra

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

lägre kostnader, så far han alldeles vilse.

Sedan bör det kanske också tilläggas till det referat jag gjorde nyss, att i de två brev som Tidningsutgivareföreningens styrelse skrev till »församlingen» i kanslihuset sades det ifrån, att man var helt enig om avtalet.

Herr **LÖFGREN** (fp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att säga någonting om den träffade uppgörelsen, även om jag måste tillstå att det är en ganska unik situation att vi här i riksdagen skall enas om en lägre statsinkomst än den, som man förhandlat sig till på grundval av en uppgörelse mellan två som man trodde kompetenta parter.

Nej, jag begärde ordet därför att det här endast föreligger ett förslag och man sålunda inte kan göra sin röst hörd genom votering. Om kammaren därför accepterar den träffade uppgörelsen, så innebär detta att bl. a. jag själv kunde anses ha accepterat den redogörelse, som utskottet i sin skrivning lämnat. Nu är det emellertid så, att jag är med i 1956 års postutredning, där vi redan tidigare har sysslat med dessa frågor och väl kommer att få syssla med dem även framdeles. I anledning därav vill jag klart deklarerat, att jag inte utan vidare accepterar utskottets skrivning, i vilken utskottet kommit fram till en så att säga godtyckligt vald summa.

Beträffande själva lönsamhetsfrågan för posten rekommenderar utskottet Kungl. Maj:t att till hösten komma tillbaka med ett förslag om avgiftshöjningar beträffande vissa andra grenar av postens verksamhet. Jag kan som sagt inte acceptera att riksdagen på det sättet i förväg efter en utskotts-kompromiss bestämmer sig för helt nya ekonomiska beräkningsgrunder för postens prestationer i syfte att skapa täckning för kommande utgifter.

Med det anförda har jag principiellt

velat säga ifrån, att jag inte på förhand vill binda mig för det tillvägagångssättet att Kungl. Maj:t skall framlägga förslag till riksdagen om höjningar, som gör att vissa kostnader drunknar i den gemensamma kostnadsberäkningen. Vi har redan nu en del postavgifter, som är för höga. De har tillkommit för att klara det stora understött som uppkommit på andra håll. Det finns exempelvis ingen anledning att förtiga, att brevportot är minst dubbelt så högt som det behövde vara för att täcka kostnaderna för brevens befordran. Jag kan för min del inte vara med om att på här föreslaget sätt baka in subventioner utan att de öppet redovisas som subventioner. Om man ur postens egna synpunkter skall kunna arbeta efter ekonomiskt riktiga grunder, så måste man i varje fall redovisa vart pengarna går.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa reflexioner, eftersom jag inte utan vidare vill svälja den skrivning som utskottet gjort i anslutning till sitt förslag.

Häri instämde herr *Andreasson* (s).

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Kostnaderna för den ena eller andra distributionsformen sammanhänger i hög grad med upplagens storlek på den plats det gäller. Om jag t. ex. tar distribution genom tidningsbud i Stockholm, så är den rent ruinerande för en liten tidning, men för en stor tidning, med tät prenumerantstock och små frakter för buden, är den inte dyrare än andra distributionsformer.

Min replik till statsrådet Skoglund gällde emellertid inte frågan om hur kostnaderna tedde sig över huvud taget, utan jag påtalade att det uteslutande blir de små tidningarna som får betala för att de stora tidningarna i stor utsträckning inte är med om dessa kost-

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

nader. Om herr Skoglund ålägger de större tidningarna att betala efter prestation, så gör detta ingenting för t. ex. tidningen Expressen, som inte anlitar posten för distribution. Därför drabbar den föreslagna åtgärden endast de tidningar, som redan nu har svårt att existera.

Herr Skoglund sade också att jag far vilse, om jag tror att det blir billigare med flygdistribution. Ja, mycket kan jag tro om huset Bonnier, men att man där skulle ha dåligt affärssinne, det kan jag ändå inte tro. Om det inte lönade sig för vederbörande att flyga ut sina tidningar, så skulle man säkert aldrig skicka upp några flygplan.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag hade inte avsett att deltaga i denna debatt och jag hade knappast väntat att det skulle bli någon sådan heller med hänsyn till att bevillningsutskottet är enhälligt. Statsrådet Skoglund hade vänligheten att säga att han inte skulle ta upp någon polemik med utskottet eller — såvitt jag fattade honom rätt — med motionärerna, men hans värdeomdömen om motionärernas motiv och synpunkter och resultatet av motionärernas framstöt kan inte få stå alldeles oemotsagda i riksdagens protokoll.

Jag har ingenting emot att kommunikationsverken drivs efter affärsmässiga grunder, men jag vill inte skriva under på den tesen att varje prestation skall betalas efter vad den verkligen kostar. Det är väl inte så märkvärdigt att man tar hänsyn till allmänna sociala och demokratiska skäl. Principerna för hur man skall ta ut avgifterna är väl inte heliga, och inte heller är det fråga om några nyheter, eftersom postverket hittills tagit ut mera på vissa prestationer än det gjort på prestationerna gentemot pressen — i varje fall om man skall döma av vissa utredningar.

Jag måste medge att det i och för sig

är en ganska unik situation att överläggningar förekommit och att man — som vi gjort i motionerna — ifrågasätter att de förhandlingsresultat som uppnåtts skall rivs upp. För min del har jag utgått ifrån att när Tidningsutgivareföreningen förhandlade med kommunikationsministern hade den det intrycket att »tar vi inte detta får vi väl någonting värre». Sådan är väl i allmänhet inställningen vid sådana här överläggningar, och det är kanske mot den bakgrunden man får se resultatet av överläggningarna.

Detta är emellertid en sak. En annan är att vi inte kan finna — och det har anförts i de motioner som väckts av herr Geijer m. fl. i första kammaren och av mig tillsammans med några andra ledamöter i denna kammare — att de förhandlingar som har förts har utgått från den centrala frågeställningen i ett demokratiskt samhälle, nämligen hur avgifterna skall avvägas med hänsyn till de allmänt demokratiska värden som ligger i att vi har en fri och nyanserad press.

Vi har i motionerna pekat på att sedan 1950 ett stort antal tidningar nedlagts eller gått upp i andra. Man kan förvisso vänta att denna tidningsdöd kommer att fortsätta, men den skulle skärpas ytterligare genom en så kraftig höjning av postavgifterna som förutsetts i propositionen, nämligen en höjning på sammanlagt bortåt 30 miljoner kronor, som skulle tagas ut i två etapper. Det är ett faktum, som ingen i denna kammare kan sväva i ovisshet om, att många av tidningarna i vårt land befinner sig i en sådan situation att de inte tål mycket högre kostnader för närvarande. Från partiorganisationer och från fackliga och andra intressenter sätts ganska stora summor på tidningar, och frågan är om de skall kunna hållas uppe — inte minst provinstidningarna. Man frågar sig, vad denna tidningsdöd, om den skall fortsätta, skulle betyda för opinionsbildningen, för kulturlivet.

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

Vad innebure det, om den ena rösten efter den andra skulle tystna? Detta är synpunkter som jag inte kan finna har varit föremål för en verklig avvägning, när detta förslag gjorts upp. Man bör inte betrakta avgiftsbeläggningen på tidningarna enbart som en fiskalisk fråga.

Sedan har jag personligen fått det intrycket att flertalet av Tidningsutgivareföreningens medlemmar inte förrän denna proposition låg på bordet har haft möjlighet att bedöma vad den i alla detaljer skulle komma att innebära. Om detta är riktigt tror jag att man däri får se förklaringen till den reaktion som propositionen väckt. Jag har ingen anledning att vara advokat vare sig för kommunikationsministern eller för Tidningsutgivareföreningen. För mig är det en helt annan frågeställning, nämligen att man måste ta hänsyn till pressens betydelse för opinionsbildningen.

Kommunikationsministern hade vänligheten att tala om att man bör respektera ingångna avtal och att vi om några dagar får en sådan avtalsfråga på bordet igen. Han syftade då på jordbruket, och vi motionärer skulle tydligen inte ha beaktat dessa principiella synpunkter. Riksdagen har ju ändå formell rätt att ändra avtalen — det bestreds inte heller — men man bör naturligtvis inte i onödan ändra ett förhandlingsresultat. Men, herr kommunikationsminister, jämförelsen med jordbruket håller nog på båda benen. I det fallet har nämligen riksdagen 1947 och 1955 fastställt vissa principer, efter vilka man skall föra jordbrukspolitiken i detta land. Riksdagen har givit sin mening till känna innan förhandlingarna började. Men detta har riksdagen inte haft tillfälle till i fråga om den avvägning man här har att göra mellan å ena sidan taxehöjningar som man anser motiverade samt å andra sidan värdet av pressen. Om nu kommunikationsministern är så intresserad av den princi-

piella frågan om förhandlingar, beklagar jag att han inte tog upp den frågan också i första kammaren. Jag tror att LO:s ordförande, som väckt motionen där, kunnat bidra med några ytterligare synpunkter, eftersom han har större erfarenheter på förhandlingsområdet än jag.

Sedan var det fråga om de tio miljonerna som innebär en höjning av postavgifterna med ungefär 30 procent. Det betyder, i varje fall i genomsnitt, en mindre höjning än vad propositionen innebär — det skall vi inte bortse från. Jag tror att om statsrådet ville ha vänligheten att forska litet mera i denna fråga — jag skall gärna ge honom anvisning på var besked kan inhämtas — så skulle han finna att det inte var motionärernas fel att siffran blev 10 miljoner. Den kunde ha blivit lägre, om det i utskottet varit möjligt att få förståelse därför.

När man sedan talar om subventioner, vill jag för min del bara säga att jag inte har blivit övertygad om att postverket skall kunna få in 30 miljoner genom att man tar en sådan här postavgiftshöjning i två etapper. Det finns tidningsmän med mycket stor erfarenhet och som inte varit alltför starkt känslomässigt engagerade i denna konflikt, vilka med bestämdhet hävdar, att om man genomför kraftigare höjningar blir följden att tidningarna i större utsträckning kommer att distribueras vid sidan av postverket. En betydande sådan distribution sker i dag, och tendensen går i den riktningen. Jag skulle, herr kommunikationsminister, kunna peka på fall även i mitt eget län, där man planerar att övergå till andra distributionsformer. Där frågar jag mig varför postverket inte är med. Propositionens resonemang övertygar alltså inte mig. Jag tror alltså inte att det är så säkert att postverkets inkomster kommer att öka, om man genomför en mycket stark procentuell höjning av avgifterna.

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

Med hänsyn till de motstridiga synpunkter som kommit fram i denna fråga är det allt skäl att göra en översyn på detta område liksom naturligtvis att överarbeta förslaget i övrigt. Vi motionärer har ju, herr talman, yrkat avslag på denna proposition och begärt en ny utredning, men det har inom bevillningsutskottet träffats en kompromiss. Även om bevillningsutskottets utlåtande inte kunnat tillgodose motionärernas önskemål utan följt andra linjer, har jag med hänsyn till att det föreliggande utlåtandet är enhälligt ingen anledning att yrka annat än bifall till detta.

Herrar *Nelander* (fp) och *Gansmoe* (h) instämde häri.

Herr **ERICSSON** i Kinna (s):

Herr talman! De som läst de föreliggande handlingarna i detta ärende torde väl ha klart för sig att det varje gång riksdagen skall besluta om dessa ting blir rörelse inom åtskilliga läger. Det är ju provisorier man rört sig med tidigare, och som statsrådet här upplyst om har man inte kunnat komma överens om efter vilka grunder dessa avgifter skall beräknas. Nu har vi ju kommit ett steg längre i det avseendet, i så måtto att vederbörande tidningsutgivarrepresentanter har godkänt den föreliggande utredningen. Det är alltså ett steg framåt, och när man fick klart för sig att man hade en bättre utredning än tidigare träffade man en uppgörelse. Men denna uppgörelse höll ju inte, när det här i riksdagen kom fram motionärer som yrkade avslag på den.

Jag har den allra största respekt och förståelse för kommunikationsministern, när han principiellt ställer sig på den ståndpunkten att uppgörelser skall hållas. Har man ingått ett avtal, skall avtalet hållas. Jag tycker inte alls att den motivering som herr Eliasson i Sundborn framförde är hållbar. Han säger nämligen att vid de förhandlingar

som förts har det väl varit så, att, om man inte tagit den uppgörelse man blev erbjuden, hade det blivit sämre resultat. Jag känner igen dessa tongångar. Man hade emellertid självfallet inte behövt acceptera denna uppgörelse inom Tidningsutgivareföreningen, om den bedömt läget så, att det i riksdagen komme att bli en mycket bättre uppgörelse. De facto har man nu träffat en uppgörelse som man inte hållit. Att insinuera, att det skett under det alldeles omrimliga tryck och de påfrestningar som skulle förekomma vid förhandlingar med statliga verk, tycker jag inte går. Jag har erfarenhet av sådana förhandlingar, och det går inte till på det sättet som herr Eliasson i Sundborn här sökt antyda.

När dessa motioner väcktes, där man yrkade avslag på propositionen och hemställde om en helt ny, parlamentarisk utredning — vad den nu skulle tjäna till — så är det klart att bevillningsutskottet tog sig en funderare över vad det skulle göra: Skulle det tillstyrka motionerna, eller skulle det principiellt ställa sig på den ståndpunkten att avtal skall hållas, oavsett om det finns majoritet eller inte för deras sakliga innehåll, eller skulle det göra det bästa möjliga av situationen, ta hänsyn till vad som anförts från olika håll och gå in för ett provisorium ett tag till? Jag vill framhålla att utskottets utlåtande ingalunda innebär att det tagit ställning till vilket system som i framtiden skall användas när det gäller att beräkna postens taxor för tidningsdistributionen. Det står öppet, och utskottets uppfattning är den att Kungl. Maj:t får, efter erfarenheter under ytterligare ett par år, pröva vad man rimligen kan komma fram till.

Det har sagts att det är ett hot mot pressfriheten, om posten höjer sina taxor. Som bevis för detta har man dragit fram att små tidningar inte kan betala mera i distributionskostnader. Men det system som nu tillämpas inne-

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

bär ju en stor orättvisa. Det finns många små tidningar med dålig ekonomi som inte kan använda sig av postens billiga distribution utan i stället har egen distribution. Dessa tidningar får alltså konkurrera med andra, kanske mycket större tidningar, som utnyttjar postens nu orimligt låga taxor. Jag säger orimligt låga taxor. För att illustrera vad det är fråga om kan man göra en jämförelse. Det kostar 30 öre att få ett brev distribuerat, men för en medelstor svensk tidning, som kommer ut sex dagar i veckan, betalar man inte med postens nuvarande taxor mer än högst fyra eller fem öre per exemplar. Då förstår kammarens ledamöter vad det är fråga om.

Jag hör till dem som menar att varje rörelsegren i ett affärsverk i den mån det är möjligt skall bära sina kostnader. Men det är klart att man kan kompromissa på den punkten. Det kan behöva göras avvägningar. Men när det gäller tidningarna är det alldeles fel att säga, att vi ytterligare får öka på de merkostnader som posten har. Det stannar ju inte vid detta underskott för arbetet på 30 miljoner kronor, utan dessutom borde tidningsrörelsen betala en del av postverkets gemensamma kostnader, och då blir det en lika stor summa till. Att det skulle kompenseras nu har man inte talat om. Ur den synpunkten kan jag förstå att herr Löfgren inte vill vara med om någon beställning hos Kungl. Maj:t om att Kungl. Maj:t skulle undersöka, om postverket kan ta in 5 miljoner kronor på någon annan del av sin verksamhet. Jag vill påpeka att utskottet säger, att Kungl. Maj:t bör vara oförhindrad att — i den mån man finner det nödvändigt — framlägga förslag om höjning i andra avseenden av posttaxorna. Kungl. Maj:ts förslag innebar ju från början en inkomstökning för postverket på 15 miljoner kronor. Det är motivet till att utskottet gått på den linjen.

Herr Eliasson i Sundborn säger, att

det kunde ha blivit mycket mindre än 10 miljoner kronor. Ja, det hade inte blivit någonting, om herr Eliasson fått sin motion igenom; det förstår väl kammaren. Inte heller är det så, att utskottet lagt fram detta utlåtande bara för att tala om att vi skall komma ifrån med det minsta möjliga. Jag erkänner öppet och ärligt, att alternativet för mig och jag tror även för övriga ledamöter, som har samma partitillhörighet som jag, hade varit ett bifall till propositionens förslag. Valet stod alltså mellan de 15 miljoner kronor, som propositionen innebar, eller avslag. Men en kompromiss är en kompromiss. Det är klart att jag som företrädare för utskottet är tacksam för att det gått att ena utskottet.

Jag har inte hört något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Jag tar inte statsrådets och chefens för kommunikationsdepartementet yttrande som någon kritik mot utskottet. Det är naturligt att ett statsråd, som inte får ett förslag helt bifallet av riksdagen, talar om vad han syftar till.

Jag hoppas att vad som hänt nu inte kommer att upprepas, d. v. s. att man i fortsättningen inte kommer att bryta uppgörelser. Det skulle inte vara nyttigt för vårt framtida arbete i riksdagen. Vi har litat på att uppgörelser som träffats skall hållas, om ingenting alldeles speciellt inträffar. Här har ingenting annat inträffat än att några motionärer sagt, att de inte vill vara med om propositionens förslag. På det sättet har vi nu i stället kommit fram till bevillningsutskottets förslag. Det är provisorium på två år. Vem som är kommunikationsminister när provisoriet upphör, det vet jag inte, men vem det än är så får han pröva frågan på nytt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att jag inte

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

har gett herr Ericsson i Kinna det intrycket, att jag skulle ha en annan principiell inställning än att uppgörelser bör respekteras. Jag kan ju förstå att kommunikationsministern anser sig desavouerad i detta fall. Men det är en sak. Jag anser inte att man skall häva en uppgörelse i oträngt mål. Men det är ju så — och jag hoppas att herr Ericsson i Kinna och kommunikationsministern förstår mig — att vi motionärer blivit försatta i en tvångssituation. Det finns ingen anledning att försöka komma vare sig kommunikationsministern eller Tidningsutgivareföreningen till livs. Men vi har inte kunnat undgå att ge uttryck åt den uppfattningen att en för vår press ytterligt allvarlig kostnadshöjning bleve följden av ett bifall till propositionen. Mot den bakgrunden tycker jag att vi inte behöver göra dessa motsättningar större än de är.

Jag vill än en gång deklarerera, att det är en allvarlig sak att tumma på en uppgörelse, om det inte föreligger alldeles speciella skäl. För mig har vid motionens utformning svårigheten varit att försöka prestera ett alternativ, som skulle kunna ge postverket vissa andra inkomster. För min egen del — jag talar inte på motionärernas vägnar — anser jag att även om man inte belastar tidningarna med så höga avgifter som Kungl. Maj:t föreslagit, bör man ändå kunna nå en kompromiss om den inkomstförstärkning som kan bedömas bli erforderlig för postverket.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Med anledning av kommunikationsministerns anförande tillåter jag mig att göra några randanmärkningar.

Den s. k. tidningsdöden har under senare tid livligt diskuterats här i landet. Det är en allvarlig kulturell och politisk fara, om den fortsätter. En fortsatt tidningsdöd kan få allvarliga konsekvenser för den fria opinionsbildningen. Statsmakterna bör därför gå

mycket försiktigt fram. Tidningarna är ju inte vilken handelsvara som helst, utan en kulturprodukt som man bör handskas varligt med. Det fria tryckta ordet är en ovärderlig tillgång för ett demokratiskt samhälle.

Fyrpartimotionerna i frågan och bevillningsutskottets yrkande om avslag på kommunikationsministerns proposition vittnar om, hur allvarligt riksdagen ser på den föreslagna tidningsförordningen.

Det är med stor tveksamhet jag har biträtt bevillningsutskottets hemställan. Jag var nog närmast böjd att gå in för ett mindre belopp än utskottet, men jag förutsätter att den ifrågasatta utredningen skall redovisas, innan nya pålagor lägges på från postverkets sida.

Utskottet har föreslagit en uppräknings av avgifterna i den nu gällande tidningsförordningen på sådant sätt att postverket tillföres ytterligare inkomster av tidningsdistributionen på cirka 10 miljoner kronor. Av detta tillskott på 10 miljoner får emellertid fackpressen bära 5,1 miljoner, vilket är en hård belastning som kan få allvarliga ekonomiska verkningar. För tidningar med utgivarkorsband ökas avgiften från 48 till 62 öre. Om jag inte minns fel var avgiften år 1948 endast 22 öre per kilo.

Postverket bedriver en omfattande rörelse på olika områden, och därtill kommer allt större uppgifter som pålägges postverket för statens räkning. Som ersättning för folkpensionernas utbetalande erhåller postverket 4,7 miljoner och för utbetalandet av de allmänna barnbidragen 2,5 miljoner. Det skulle vara intressant om kommunikationsministern här i kammaren kunde lämna uppgift om hur dessa inkomster inverkar på postverkets totala rörelse och om det är en god affär. Det har ju sagts att tidningsdistributionen är en dålig affär för posten, och därför skulle det vara värdefullt att få en hellysning av förhållandena när det gäller andra uppgifter som postverket utför.

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

Då det i propositionen föreslås höjda tidningstaxor framhålles att förhandlingar ägt rum och överenskommelse förelegat mellan postverket och Tidningsutgivareföreningen samt att Tidningsutgivareföreningen gått med på en »inkomstförstärkning» — för att nu använda ett modernt uttryck — på 15 miljoner kronor för postens omkostnader. Ja, Tidningsutgivareföreningen har ju förhandlat med ett statligt monopolföretag, och där ligger alltid kunden i underläge. Så får man väl — om jag nu får ge herr Ericsson i Kinna en replik — närmast tolka Tidningsutgivareföreningens ståndpunkt, eftersom föreningen senare instämt i de väckta motionerna. En stor sammanslutning, som inte varit med om förhandlingarna med postverket, är fackpressen. Denna sektor av tidningsvärlden är av betydande omfattning. Men några förhandlingar har alltså inte förts mellan fackpressen och postverket, och då får ju de omtalade *förhandlingarna* mindre värde ur riksdagens synpunkt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Bakgrunden till detta förslag är en merkostnadsutredning som gjorts rörande tidningsdistributionen. Denna utredning har som expert haft professor Ulf af Trolle, som granskat och godkänt undersökningens planläggning och resultat. Även genom institutet för distributionsekonomisk och administrativ forskning i Göteborg har man låtit undersöka resultaten av utredningen.

När denna fråga diskuterats har de som inte velat acceptera förslaget sagt, att man inte tror på denna merkostnadsutredning. Men något direkt bärande motiv, annat än detta att man inte tror på utredningen, har ingen kunnat komma med. Utredningens resultat, att merkostnaderna för postverket är om-

kring 60 miljoner kronor, har ingen kunnat bestrida, och inte heller det resultatet, att tidningarna nu betalar omkring 30 av de 60 miljonerna.

Det är väl ganska självklart, att när utgångsläget är sådant och då man allmänt accepterar principen att ställa samma krav på postverket såsom affärsdrivande verk som man ställer på andra affärsdrivande verk, så anses det att även tidningsdistributionen bör bära sig och att tidningarna bör ta sin del av kostnaderna. De förhandlingar som förts har ju också givit ett resultat som innebar att tidningarna till att börja med skulle svara för hälften av de resterande 30 miljonerna, alltså 15 miljoner, varav omkring 10 miljoner skulle falla på den s. k. dagspressen och omkring 5 miljoner på, inte som herr Christenson i Malmö säger fackpressen utan på *vecko- och fackpressen*. Det är ju en annan sak än enbart fackpressen.

Herr Eliasson i Sundborn säger att visst kan man acceptera de principer som bör gälla för de affärsdrivande verken, men man kan göra undantag för vissa rörelsegrenar och här finns det skäl till att förfara så. Det finns sociala skäl och allmänt demokratiska värden som man bör ta hänsyn till. Men den subvention, som förekommer genom att andra rörelsegrenar inom postverket får bära kostnader för tidningsdistributionen, har ju inte tillkommit efter hänsynstagande till speciellt sociala skäl, utan det är en subvention som utfaller helt slumpvis. Och slumpen avgöres här av i vilken utsträckning som tidningarna kan anlita posten för sin distribution. Det är alltså inte sådana skäl som herr Eliasson anfört, som ligger till grund för metoden, utan det är som sagt endast slumpen som varit avgörande.

Jag vill påpeka att en ganska stor del av den subvention, som herr Eliasson anser bör utgå på grund av sociala skäl, exempelvis tillfaller veckotidningarna,

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

och därvidlag kan man väl knappast anse att det finns några skäl för att en sådan subvention i fortsättningen skall utgå.

Jag tror att det på lång sikt är klokt av tidningarna att acceptera det resultat, som utredningen kommit till och även dess konsekvenser. Ty det kan inte vara riktigt att kostnaderna inom en viss rörelsegren på detta sätt skall betalas av andra rörelsegrenar. Jag förstår väl att herr Löfgren på den punkten protesterar och inte anser det vara riktigt att man exempelvis via postportot skall betala en del av kostnaden för tidningsdistributionen.

I diskussionen om kostnaderna har ingen kunnat hävda, att postverkets kostnader för tidningsdistributionen är oskäligen. Man har inte kunnat bevisa att andra former för distribution är billigare. Det finns tvärtom tillräckliga belägg för att s. k. egendistribution, i vilka former den än förekommer, blir betydligt dyrare än distribution genom postverket. Jag kan ta ett exempel för att försöka bevisa detta.

En tidning som jag känner väl till och som använder både postdistribution och egendistribution betalar per år och abonnent till postverket en distributionsavgift på 10 kronor 80 öre. Samma tidning har lokal distribution på utgivningsorten i samarbete med en annan tidning, s. k. samdistribution, detta för att man skall nedbringa kostnaderna så mycket som möjligt. Men i det fallet blir ändå kostnaden per abonnent och år 20 kronor 60 öre. Detta ger en bild av hur distributionskostnaderna ställer sig vid egendistribution och vid distribution genom posten.

När herr Eliasson i Sundborn hänvisar till att det finns tidningar, som går över till andra distributionsformer och att en höjning av abonnemangspriset skulle kunna leda till ytterligare sådan övergång, kan jag därför försäkra herr Eliasson, att sådan övergång inte sker på grund av att egendistribution

skulle vara billigare, utan den föredrages säkerligen på grund av att man genom exempelvis en sådan distributionsform kan lämna bättre service än den som posten kan ge genom sina reguljära tidningslinjer.

Jag skulle också gärna vilja säga ett par ord om den kompromiss, som bevillningsutskottet har stannat för. Jag deltog under första delen av frågans behandling i utskottet och uttryckte då starka betänkligheter mot denna kompromiss. Jag gjorde det bland annat därför att att man visste så litet om vilka verkningar denna kompromiss skulle få för de enskilda tidningarna. Det fanns emellertid ingen annan framkomlig väg, och när nu kompromissen är ett faktum skall inte jag ställa mig avvisande till den. De betänkligheter jag anförde i utskottet har emellertid visat sig vara befogade. Resultatet av kompromissen jämfört med propositionen blir nämligen för en hel del av de tidningar som utges i landsorten, särskilt de medelstora, att kostnaderna blir högre genom kompromissen än de skulle ha blivit, därest utskottet accepterat propositionen. De tidningar som däremot säkerligen kommer att tjäna på det föreliggande förslaget är veckotidningar och sådana tidningar, som har ett mycket stort spridningsområde. Tidningarna i landsorten kommer i många fall att få vidkännas betydligt högre kostnader än om propositionen bifallits.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Under den förda debatten har den tanken ibland framskyntat att det som vi i kommunikationsdepartementet varit med om att medverka till skulle innebära, att man ytterligare accentuerade svårigheterna för tidningarna och på så sätt bidroge till den s. k. tidningsdöden. Jag är mycket angelägen om att betona att när vi förhandlat har vi givetvis inte varit ute i sådana

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

syften. Jag är lika angelägen som vilken som helst i denna kammare om att vi skall kunna behålla även lokalpressen i dess olika spridningsområden. Men kammarens ledamöter bör ju ändå observera, att det fanns ett betänkande, som det gällde att göra något av, innan det blev förlegat, som det gällde att presentera för riksdagen i någon form. Det skedde efter dessa förhandlingar.

Herr Christenson i Malmö riktade ett varnande finger mot mig och sade, att statsmakterna skulle gå fram med försiktighet. Han har tydligen ännu inte upptäckt att man fört förhandlingar. Han lever uppenbarligen i den tron, att vi från kommunikationsdepartementets sida kommit med något diktat. Jag kan försäkra herr Christenson, att det har varit i hög grad fria förhandlingar. De har också förts i ett mycket gemytligt klimat. Det kan både herr Christenson och herr Eliasson i Sundborn förvissa sig om genom att tala bland annat med dem som deltog i förhandlingarna.

Herr Christenson sade vidare, att postverket är i behov av inkomstförstärkning. Det är återigen ett exempel på att han inte riktigt vet vad han talar om. Här är det inte fråga om inkomstförstärkning, utan här gäller det att postverket skall få en ökad del av sina merkostnader för tidningsdistributionen täckta och ingenting annat.

Herr Eliasson menade att man kanske vid dessa förhandlingar inte tillräckligt uppmärksammat och iakttagit den sociala och kulturella roll som tidningarna spelar. Jag förutsatte att Tidningsutgivareföreningen var den part som i första hand skulle bevaka dessa intressen. Jag kan kanske nu säga, att det naturligtvis var oklokt av mig att inte fråga Tidningsutgivareföreningen, om den hade kommit till förhandlingarna i avsikt att bevaka alla dessa synpunkter, men jag undrar om det vid förhandlingar förekommer, att man gör på det viset, att man riktar en uppmaning till motparten och säger: »Se nu upp så

att du framför alla de synpunkter du kan lägga på dina resonemang i denna fråga!» Man får väl utgå ifrån att den part, med vilken man förhandlar, är förhandlingsduglig. Det gjorde jag. Men när jag hör herr Eliasson förstår jag, att man inte kan gå till väga på det sättet, utan man skall först testa motparten, så att man vet vad det är för människor man har att resonera med. Jag medger att efter det resultat som uppnåtts kanske det inte varit tillräckligt med testning utan rent av behövts en speciminering.

Herr Eliasson säger att informationerna ute bland tidningarna inte har varit tillfredsställande. Det vågar jag inte ha någon bestämd mening om. Men det tillkom ju inte heller mig att fråga förhandlarna, om de sprang hem och lyssnade på vad deras uppdragsgivare hade att säga om det resultat de kommit till. Förhandlarna möttes dock sex gånger, och åtta bud växledes. Litet tid fanns det alltså ändå för kommunikation mellan förhandlarna och deras uppdragsgivare.

Jag tror inte att man i landsorten har varit så främmande för denna sak. Frågan har nämligen varit uppe vid Tidningsutgivareföreningens höstmöte, då man med mycket stor majoritet — jag tror jag vågar säga kvalificerad majoritet — godkände det system som skisserats i betänkandet. Sedan har man haft möten ute i de olika kretsorganisationerna, där man lämnat informationer. Jag har talat med en del av dem som representerar tidningsutgivarsidan, och de har sagt, att det är ett svepskäl, när man gör gällande, att man inte fått tillräcklig information i frågan.

Herr Eliasson sökte vidare utan anspråk på att vara definitiv i sitt ståndpunktstagande ge mig såsom en liten färdkost på vägen några synpunkter på hur en ny taxa skall vara konstruerad. Den skulle väl rymma, förmodar jag, både priset för prestation, d. v. s. avstånd och vikt, och dessutom väga in

Förordning ang. villkoren för postbefordran av tidningar

tidningens sociala och kulturella betydelse.

Ja, herr talman, jag undrar hur det skall gå till, ty tidningarna är väl ganska olika i detta avseende. Jag vet inte riktigt hur man skall så att säga väga in tidningens sociala och kulturella ambitioner och hur man skall prissätta den prestationen och låta även den saken innefattas i den slutliga taxesättningen, men det får väl bli ett bekymmer för framtiden.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Jag har aldrig sagt att statsrådet har kommit med diktat i förhandlingarna mellan posten och Tidningsutgivareföreningen. Vad jag har påtalat är att några förhandlingar inte har ägt rum med fackpressen, som ändå representerar ungefär 50 procent av postens tidningskunder.

När jag använde ordet »inkomstförstärkning» var det i ironisk mening.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till endast några ord.

Först får jag säga till herr Allard, att jag med en avvägning med hänsyn till sociala och allmänt demokratiska skäl avsåg en allmän princip. Jag menar inte att det inte finns sociala hänsyn i denna fråga men däremot allmänt demokratiska. Skall man ta sådana hänsyn, kan man naturligtvis aldrig differentiera postavgifterna efter tidningens ekonomi, utan man måste sätta avgifterna generellt och pröva dem med hänsyn till å ena sidan kostnaderna för postverket och å andra sidan betydelsen av att vi har en fri och nyanserad press.

Till kommunikationsministern vill jag bara säga, att jag inte har yttrat mig om hur en framtida taxesättning skall se ut; det vare mig fjärran att ange linjer för en sådan. Som motionär har jag yrkat på att man skall utreda denna fråga, och jag har fortfarande den upp-

fattningen att det är allt skäl att se efter hur man skall utforma detta system. Jag tillhör emellertid dem som menar, att vi exempelvis inte bör slopa det nuvarande postabonnemangssystemet. Jag kan väl tänka mig en viss differentiering av taxorna, där kanske de allmänt kulturella och demokratiska synpunkterna också kan komma in i bilden, men det är en annan historia, som jag inte nu skall gå in på.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! I slutet av sitt första anförande betonade kommunikationsministern hur tidningarna på bekostnad av postverkets övriga verksamhetsgrenar i hög grad blivit subventionerade. I anslutning härtill frågade herr Skoglund hur just högern, som ju i princip är emot subventionering, kunde gå med på detta.

Ja, herr Skoglund, vi inom högern är i princip emot subventioner. När det gäller just den fråga, som vi nu diskuterar, är vi emellertid inte säkra på huruvida det rör sig om verkliga subventioner eller inte, som herr Eliasson redan påpekat. Det kan nämligen också mången gång företagsekonomiskt sett vara klok politik att slå vakt om sina kunder, även om man kalkylmässigt vid fördelning av vissa kostnader efter schabloner kommer fram till att det för vissa kunder blir underskott. Ser man till det samlade resultatet, kan det mången gång ändå vara bra att ha dessa svagare kunder kvar, åtminstone under en övergångstid.

Vi inom högern vill ha saken bättre utredd. Vi har dock på känn — det skall jag villigt erkänna — att det kan föreligga en viss subvention, även om vi inte vet dess storlek. Därför har vi högerrepresentanter inom utskottet målmedvetet arbetat för den kompromiss, som här föreligger. Och jag är förmäten nog att säga herr kommunikationsministern, att om inte vissa personer just inom högern arbetat för denna kompro-

Ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

miss, hade nog inte kommunikationsministern haft ens dessa 10 miljoner kronor, som han nu får till postverket. Jag vill dock inte förneka att de förhandlingar som föregått förslaget tillkomst även påverkat vårt ställningstagande.

Om jag förstod kommunikationsministern rätt, fattade han utskottsbetänkandet så att vi hade gjort en ren beställning på ytterligare 5 miljoner kronor. Så fattar inte jag detta betänkande. Vi har sagt att kommunikationsministern är oförhindrad att lägga fram ett förslag. Det hade kommunikationsministern varit även om detta inte hade stått i betänkandet, och jag vill i sanningens namn säga att detta är ett kompromissuttryck. Det framfördes nämligen krav på att vi skulle göra en beställning, och från håll som bl. a. jag understöder ville man ta bort detta krav helt och hållet. Då kom vi fram till denna kompromiss, att kommunikationsministern var oförhindrad att lägga fram ett förslag om en inkomstförstärkning till postverket på 5 miljoner. Men det är ingalunda en beställning.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 14

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 14 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position angående ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 20 mars 1959 dagtecknad proposition, nr 126, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med propositionen bilagda resolutionstexter, godkänna en höjning av den svenska kvoten i Internationella valutafonden med 50 procent samt en ökning av den svenska andelen i Världsbankens grundfond med 100 procent ävensom att lämna riksbanken garanti för täckning av de eventuella förluster som hänförde sig till de ökade insatserna och vilka fullmäktige i riksbanken icke ansåge böra belasta banken,

dels ock bemyndiga riksbanken att tillskjuta det erforderliga kapitalet samt påtaga sig de förpliktelser som följde med teckning av 1 000 andelar, var och en med ett nominellt värde av 100 000 dollar, i Världsbankens grundfond.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta, likalydande motioner, nämligen inom första kammaren nr 465 av herr Nilsson, *Ferdinand, m. fl.* och inom andra kammaren nr 569 av herr Rubbestad *m. fl.*

I motionerna föreslogs, »att riksdagen ville avslå proposition nr 126».

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 465 och II: 569, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr RUBBESTAD (cp):

Herr talman! Det förslag, som här föreligger, innebär ju att man skall öka

Ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

insatsen i Internationella valutafonden med 50 procent från nuvarande 100 miljoner till 150 miljoner dollar samt insatsen i Världsbanken med 100 procent från nuvarande 100 till 200 miljoner dollar. Det är enligt min mening en rätt olämplig tidpunkt att komma med sådana kostnadskrävande förslag. Vi har ju här i vårt land mycket dåligt ställt med våra egna finanser. För att få budgeten att gå ihop fordras ju ett par, tre tusen miljoner kronor, som för närvarande fattas. Det är givet att denna ökade belastning kommer att betyda ganska mycket.

Jag har på nära håll i riksbanken deltagit i behandlingen av åtskilliga av dessa frågor, och jag måste betyga, att det för mig har varit tämligen svårt att kunna biträda yrkandet, när jag lagt märke till det motstånd som har rests i riksbanksfullmäktige när det gällt att ge stöd åt svenska företag. Vi har där att avgöra krediter till sådana som har stödlån på grund av dålig skörd. Man har icke velat vara med om några som helst stödåtgärder åt dessa. Det har gjorts framställning om 20 miljoner kronor till hypoteksbanken, men även denna begäran har blivit avvisad av fullmäktige. Det är självklart att jag under sådana förhållanden inte gärna vill vara med om att till avlägsna länder lämna krediter på det sätt som här föreslås.

Det ekonomiska läget för Sveriges jordbrukare har varit mycket betryckt. Vi har under den sista tiden i tidningarna sett kungörelser om exekutiva auktioner. Förliden vecka var det sex sådana annonser i Stockholms-Tidningen. Det är givet, att det är beklämmande att konstatera detta samtidigt som man går in för dessa ökade anslag till långt avlägsna bygder.

De belopp, som det här är fråga om, är först och främst 12,5 miljoner dollar i guld som skall betalas till fonden samt 37,5 miljoner dollar som skall insättas i svenskt mynt i riksbanken. Det

ta betyder 196 miljoner kronor. Man ser inte gärna sådana utlägg i dessa kritiska tider, då pengarna så väl behövdes inom landet i stället för att skickas till utlandet. Insatsen i banken däremot skall ju inte direkt ut utan skall fonderas såsom en säkerhet för att i mån av behov tas i anspråk av Världsbankens styrelse, men saken är den, att det i propositionen lämnas fullmakt för att de kreditrisker, som man härigenom kan ådra sig, skall täckas med dessa medel i händelse förluster uppstår. Detta kan medföra betydande utgifter.

Jag har i detta läge icke ansett det lämpligt att gå in för ett sådant förslag utan yrkat avslag på detsamma, och det är därför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till motionen nr 569 i denna kammare, som går ut på avslag på Kungl. Maj:ts proposition i detta avseende.

Herr talmannen återtog förhandlingarnas ledning.

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! Den redogörelse för Sveriges insatser såväl då det gäller Internationella valutafonden som Internationella återuppbyggnadsbanken, alltså Världsbanken, vilken herr Rubbestad här lämnat, är såvitt jag kan förstå fullt korrekt och riktigt.

Innan vi i bankoutskottet tagit ställning till föreliggande proposition har vi fått en mycket utförlig föredragning av ärendet. Jag vill göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att bankoutskottet varit fullständigt enigt om att ansluta sig till propositionen och avstyrka den motion, vartill herr Rubbestad här yrkat bifall. Det är kanske också anledning uppmärksamma att inte ens herr Rubbestads egna partivänner kunnat ge sin anslutning till de synpunkter som anförts i motionen.

Det är ett obestridligt faktum att den verksamhet det här gäller har varit och

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

allt fortfarande är en mycket stabiliserande faktor i det internationella valutasadmanhanget. Det är också obestridligt att den verksamhet, som bedrivits i fråga om investeringar i underutvecklade länder, har varit av mycket stor betydelse. Såvitt jag förstår är vi här i riksdagen tämligen överens om nödvändigheten att i fortsättningen upprätthålla en sådan verksamhet. Detta har gjort att utskottet för sin del stannat för att yrka bifall till propositionen.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Sveriges engagemang i Internationella valutafonden och Världsbanken är utan tvivel redan högst betydande. Genom vad som nu föreslås skulle dessa engagemang komma att sammanlagt omfatta över 1 900 miljoner kronor. Jag föreställer mig att man på officiellt håll måste ha minst sagt hyst betänkligheter, då man gått att framlägga det föreliggande förslaget, så mycket mer som Sverige, efter vad som förklaras i propositionen, icke tagit i anspråk vare sig Valutafondens eller Världsbankens resurser.

Det framhålles att från Världsbankens sida har hjälp lämnats till underutvecklade länder. Ja, så är säkerligen förhållandet, men det är inte bara underutvecklade länder som får hjälp. Bestämmelserna är sådana att alla medlemsstater skall kunna få lån. Sverige har emellertid inte utnyttjat denna möjlighet.

Därtill kommer att det nu ställes ytterligare anspråk på Sverige i form av dels ett ganska stort kontant bidrag till Valutafonden, dels en säkerhet för betydande belopp i Världsbanken. Vi för vår del anser det inte riktigt att Sverige skall i dessa tider åta sig ekonomiska engagemang av denna räckvidd, utan jag ber att få hemställa om bifall

till det yrkande herr Rubbestad framställt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Persson i Appuna begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 194 ja och 12 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr GEZELIUS (h) erhöi på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag råkade rösta fel. Jag avsåg att rösta för bifall till utskottets hemställan.

§ 16

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom, dels ock i ämnet väckta motioner ävensom motioner om vissa åtgärder i syfte att bekämpa brottsligheten.

Genom en den 10 april 1959 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 146, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom. Förslaget innebar bl. a. att i lagen skulle införas en ny paragraf, betecknad 14 a §, av följande lydelse:

Uppkommer sedan villkorlig dom meddelats enligt 1 § fråga om att förklara anståndet förverkat eller att besluta annan åtgärd, varom stadgas i 12 §, må domstolen, såframt särskilda omständigheter föranleda därtill, förordna att den dömde skall på lämpligt sätt omhändertagas i avbidan på vidare förordnande.

Den som sålunda omhändertages må ej kvarhållas längre än en vecka. Om synnerliga skäl äro därtill, må dock domstolen genom nytt beslut förordna att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka. Efter prøvotidens utgång må den omhändertagne ej kvarhållas.

Omhändertagande enligt denna paragraf må ej beslutas i fråga om den som är under aderton år.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nr 472 i första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Alexanderson* samt nr 577 i andra kammaren av herr *Munktell m. fl.*

Motionerna, vilka voro likalydande, utnynnade i hemställan att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda lagförslaget med den änd-

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

ringen däri att sista stycket i 14 a § utginge.

Utskottet hade vidare i anslutning till propositionen behandlat fem inom riksdagen väckta motioner.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 472 och II: 577 och med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra företagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom — måtte för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen däri att sista stycket i 14 a § utginge;

B. att motionerna I: 13 och II: 11, I: 36 och II: 49 samt II: 424, i vad de avsåge frågan om kombination av villkorlig dom och böter samt tagande i förvar av villkorligt dömd, måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt;

C. att riksdagen i anledning av motionerna I: 36 och II: 49 samt II: 424 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i sitt utlåtande anfört under rubriken »Begränsning av åtalsetfergift»;

D. att riksdagen i anledning av motionerna I: 36 och II: 49 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i sitt utlåtande anfört under rubriken »Polisbötessystem beträffande parkeringsföreseelser»;

E. att riksdagen i anledning av motionerna I: 36 och II: 49 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av förutsättningarna att på viss plats åstadkomma en försöksvis förstärkning av de kriminalvårdande och socialvårdande institutionerna;

F. att motionerna I: 36 och II: 49 samt II: 424, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet under A—E här ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Branting*, *Lindgren* och *Erik Svedberg*,

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

fröken *Mattson*, fru *Johansson*, fru *Löfqvist* och fröken *Bergegren*, vilka ansett att utskottet under A) bort hemställa, att riksdagen med avslag å motionerna I: 472 och II: 577 måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Allmänna beredningsutskottet behandlade för ganska kort tid sedan några motioner, som riksdagen då avtog och som överensstämde med dem, som första lagutskottet nu har behandlat och delvis tillstyrkt, dock med mycket stark reservation. Jag vill därför säga några ord om dessa frågor.

Första lagutskottets utlåtande innehåller ett svar dels på en proposition och dels på en rad motioner, som syftar till att få till stånd åtgärder som kan motverka brottsligheten. Propositionen innefattar ju vissa delförslag som har ryckts loss från strafflagberedningens förslag till nytt åtgärdssystem. Man vill i den nuvarande lagen om villkorlig dom inplantera några ting som ingår i en planerad ny lag om villkorlig dom.

Utskottet har tillstyrkt propositionen så när som på § 14:s allra sista del, där utskottet i enlighet med en motion från högerhåll frångår Kungl. Maj:ts förslag. Utskottets ståndpunkt betyder att tagande i förvar under en vecka eller två är en åtgärd som skall kunna vidtas inte bara när det gäller ungdom över 18 år utan även när det gäller ungdom under 18 år.

Rågängen i kriminalpolitiken går ju vid 18 år. De som är under 18 år skall barnavårdsmyndigheterna vid behov föreskriva åtgärder mot. De som är över 18 år faller om de är asociala under domstolarna.

Det existerar undantag: det finns möjlighet att döma även dem som är

under 18 år till fängelse — den möjligheten har använts alldeles för mycket, tyvärr. Man har också möjlighet att med stöd av barnavårdsdagarna företa åtgärder mot ungdom över 18 år, men det sker endast i sällsynta fall.

Strafflagberedningen har i sitt förslag till ny lag beträffande villkorlig dom och vissa andra åtgärder behållit rågången mellan ungdom under 18 år och ungdom över 18 år. Strafflagberedningens förslag innebär att den nuvarande villkorliga domen skall ersättas av två slags åtgärder.

Den ena blir något som fortfarande skall kallas villkorlig dom, varmed liksom nu skall avses anstånd med straff. Man föreslår en prøvotid på två år men inte någon övervakning, ej heller några föreskrifter för dem som får villkorlig dom. Denna åtgärd skall användas vid fall där man har fog att tro att den unge skall låta sig rätta utan andra åtgärder än den varning den villkorliga domen innebär.

Den andra åtgärden är något som heter skyddstillsyn. Skyddstillsyn är inte ett anstånd utan en positiv åtgärd, en påföljd. Den kan innebära många olika saker. Systemet blir mycket mera differentierat än det vi nu har med den villkorliga domen. Skyddstillsynen är avsedd att endast tillämpas på dem som är över 18 år.

Då skyddstillsyn beslutats skall det också finnas möjligheter att ta in den dömde på två månader i en tillsynsanstalt. De som faller under skyddstillsyn skall om de missköter sig också kunna tas i förvar, alltså utsättas just för det ingripande som vi med det i dag föreliggande förslaget har möjlighet att ta ställning till. Eftersom denna åtgärd ingår som en del av det man menar med skyddstillsyn är den avsedd att tillämpas på ungdom över 18 år, som också dagens proposition föreskriver.

Strafflagberedningens förslag innebär förstärkningar av den villkorliga domen på fyra punkter. Man skall kun-

na kombinera villkorlig dom med böter, något som tillstyrkts av utskottet och som väl också här i dag kommer att beslutas. För det andra innebär förslaget skärpt övervakning, vilket vi däremot inte skall ta ställning till i dag, bl. a., skulle jag tro, därför att en kommitté, eftervårdskommittén, fortfarande sitter och utarbetar föreskrifter och söker bedöma hur mycket folk som skulle behövas för ett övervakningssystem, som är bättre än det nuvarande och huvudsakligen handhas av människor som har denna uppgift till sitt yrke, alltså för ändamålet utbildade människor i annan utsträckning än för närvarande.

Ett tredje moment i den villkorliga domens förstärkning är just möjligheterna till omhändertagande på en eller två veckor av sådana som dömts till skyddstillsyn och slutligen intagning på skyddsanstalt under två månader.

I propositionen återfinnes punkt ett och tre lösryckta ur strafflagberedningens förslag, nämligen om kombination av villkorlig dom och böter och om omhändertagande under en eller två veckor. Dessa båda åtgärder är emellertid i strafflagberedningens betänkande avsedda för olika klientel. Propositionen föreslår också regeln, att villkorlig dom och böter skall kunna kombineras, skall gälla alla åldersgrupper men möjligheten till omhändertagande endast dem som är över 18 år.

Det är beträffande punkten om det korta omhändertagandet man har skilt sig i utskottet. En motion från högerhåll har hävdats att sådant omhändertagande bör kunna ske även med ungdom under 18 år. Det är att märka att såvitt jag kunnat se varken folkpartiet eller centerpartiet i sina motioner har tagit upp den saken. Denna har aktualiserats genom en högermotion av samma innebörd som ett par tidigare högermotioner som avslagits av riksdagen nästan enhälligt.

Jag vet inte hur det har gått till i utskottet. Jag vet inte om där förekom-

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

mit något slags kohandel om att man skulle ta litet från ena hållet och litet från det andra för att bli överens. Det stämmer ganska illa i varje fall med utskottets ordförandes åsikter att gå med på ett beslut om en sådan detalj från ett system som man inte beslutar om i dess helhet. Här gäller det en regel som avser ungdom under 18 år, en kategori som direkt berörs av den väntade barnavårdslagstiftningen. När ståndpunkten i utskottsutlåtandet motiveras vrider man sig i varje fall som en orm i en myrstack. Man förklarar att 15—17-åringarna inte bör sättas in på vanliga polisarrester under den där veckan. Man vet, hur bedrövliga polisarresterna är. Man ber Kungl. Maj:t att komma med alldeles särskilda säkerhetsgarantier för att intet ojust skall hända, om ungdomar omhändertaras på ifrågasatt sätt. Man betonar starkt att regeln under inga förhållanden kommer att beröra mer än ett mycket litet fåtal.

När man läst utskottets motivering kan man aldrig tro annat än att den utmynnar i ett avslag på motionen. Man blir som sagt litet häpen, men jag vet ju hur man kohandlar i utskott, så jag kan förstå hur man kommit dit. Jag kan emellertid inte förstå att man behöver göra det här i kammaren.

Man har också sagt att arreststraffet — man använder dock inte ordet arreststraff någon gång — inte är avsett som straff utan för att man skall få tid att sansa sig och vidta andra åtgärder. Detta skulle lämpligen kunna ske på någon ungdomsvårdsanstalt. Man menar väl ungdomsvårdsskolorna, men vi vet alla hur trångt det är där. Man kan ju inte ens ta emot det klientel man nu har skyldighet att omhänderta där.

Till betänkligheterna som här redovisats kommer ett annat skäl för bifall till propositionen, nämligen att vi inom ganska kort tid här i kammaren får ett förslag om ny barnavårdsdag. Det kommer att behandlas av höstriksdagen. Lagen kommer huvudsakligen att handla

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

om vad man skall göra med ungdom under 18 år. Det är väl i alla fall mot all praxis att nu fingra på åtgärdssystemet för 15—18-åringar innan man sett vad detta lagförslag kommer att innehålla. Det är ju avsett att i huvudsak reglera förhållandena för ungdomar under 18 år — även asociala sådana. Det står också motionärerna fritt att då komma igen med ändringsförslag med avscende på hela det system som presenteras i barnavårdslagen. Man har t. o. m. chansen att komma med ändringsförslag som innebär just det man i dag motionerat om. Den lag vi i dag skall behandla träder i kraft den 1 januari 1960. Barnavårdslagen har inte möjlighet att träda i kraft då, men skulle några ändringar ske i höst när man sett hela barnavårdslagen är det inte omöjligt att den ändringen kan komma att bli giltig från nästa års början. Man försitter alltså ingen tid.

Jag är övertygad om att om vi i dag haft den nya barnavårdslagen framför oss, så hade det inte kommit i fråga att bifalla herr Munktells motion. Då hade man tänkt om och sagt: Låt oss ta de frågor som i huvudsak sorterar under barnavårdslagen och som gäller denna ungdom i ett sammanhang. Jag vill också hoppas att kammaren i redighetens intresse i dag inte bifaller det förslag utskottets majoritet rekommenderat utan bifaller propositionen, vilket innebär ett bifall till reservationen till första lagutskottets utlåtande.

Jag ber härmed, herr talman, att få tillstyrka reservationen.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag skall nu inte alls göra några vidlyftigheter av denna verkligen ganska lilla fråga. Jag kan lugna kammarens ledamöter med en försäkran — om kammaren inte visste det förut — att det inte föreligger någon meningsskiljaktighet mellan utskottsmajoriteten och departementschefen eller

reservanterna om hur kriminell ungdom i allmänhet skall behandlas under den känsliga tiden mellan 15 och 18 års ålder, nämligen inom socialvården. Detta har jag sagt här så många gånger, att jag inte tror att någon skulle falla på den idén att tro att jag är på väg att göra något avsteg i annan riktning.

Det gäller här ett mycket litet antal ungdomar. Cirka 100 sådana ungdomar döms villkorligt varje år. De får regelmässigt villkorligt anstånd med ådömande av straff. Av dessa hundra ungdomar är det alldeles uppenbart endast ett ringa fåtal som inte sköter den villkorliga domen och alltså här kan komma i fråga. Det skulle kunna gälla uppskattningsvis 20 till 25 stycken om året.

Fru Eriksson i Stockholm har här lämnat en ingående beskrivning av vad strafflagberedningen tänker komma med och vad som kommer att bli lag en gång. Detta har vi inte sysslat med här. Tills vidare får vi väl nöja oss med den lagstiftning som finns.

Här har departementschefen sagt på ett ställe att det måste beaktas, att om ett tillfälligt omhändertagande inte kommer till stånd, ofta ingen annan utväg återstår än att tillgripa åtgärder som är långt mera ingripande mot den dömd. Det är egentligen detta det här gäller.

Med vår nuvarande lagstiftning — jag går alltså inte alls in på den lagstiftning som kan komma att gälla en gång och som jag hoppas blir bättre än den vi nu har — är det ett problem vad vi skall göra med sådana här ungdomar som fått ett villkorligt anstånd med ådömande av straff och regelmässigt, på grund av sin ungdom, satts under övervakning. Det är här inte fråga om skyddstillsyn, som man blandat in här, utan det gäller den övervakning vi nu har. Måhända har det också stadgats andra villkor, t. ex. att de skall bo på viss plats eller ha ett visst arbete.

De flesta av dem som döms på detta sätt sköter den villkorliga domen —

man ger inte villkorlig dom, om inte prognosen är ganska god — men ett fåtal av dem spelar över och bryr sig inte alls om övervakningen eller de föreskrifter som är uppsatta, t. ex. att de skall bo på en viss plats eller hos en viss familj, utan de sticker i väg. Vad skall man då göra med dem? I något fall har de kanske inte gjort just mer än detta att de inte brytt sig om föreskrifterna. Ja, man kan ju efterspana dem och låta polisen leta rätt på dem. De kallas då till inställelse i rätten, där det handlägges ett ärende mot dem beträffande den villkorliga domen. I värsta fall kan den villkorliga domen förklaras förverkad, och det är ju ett stort ingrepp. Kommer de inte, måste man låta hämta dem genom polisens försorg, men sedan måste man släppa dem.

Det är gott och väl att man kan koppla in barnavårdens organ, men alla som har sysslat med de här tingen vet, att det inte är gjort på en dag att finna en annan miljö åt denna ungdom, som kanske med ett mycket litet ingrepp kan få en annan övervakare eller få andra villkor, om man bara tar sig an fallet ordentligt. Utskottsmajoriteten har ansett att det vore ett jämförelsevis mycket mindre ingrepp om man kunde förvara vederbörande den korta tid som kan erfordras för att ordna förhållandena. Det är alltså ingen motsättning mellan utskottsmajoriteten och reservanterna i det hänseendet.

Vi befinner oss tydligen i ett utmärkt gott sällskap när vi sedan säger, att man om det kan undvikas naturligtvis bör låta bli att använda polisarrest. Nu har ju statsrådet varit så vänlig att här säga, att vi håller på att få bättre polisarrest efter JO:s och i någon mån första lagutskottets ingripande. På sina håll finns det för övrigt riktigt fina polishus, och man måste säga att det är bättre att för några dagar sätta in en ungdom i en polisarrest av den sorten än på en ungdomsvårdsskola eller någonting sådant, som ju ofta ligger av-

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

lägset och där intagningen är förenad med besvär och omgång.

Jag skall dock medge, att en stor del av polisarresterna ännu inte är bra. När utskottet i det sammanhanget säger, att man naturligtvis i första hand bör utnyttja andra möjligheter, kan man här åberopa strafflagberedningen, som har uttalat, att i ömmande fall placering av den omhändertagne på någon barnavårdande institution skulle kunna utverkas. Det klientel som strafflagberedningen avser gäller rena undantagsfall och då särskilda skäl föreligger.

Jag vill här på förekommen anledning säga, att den motion som har väckts i detta avseende är en trepartimotion och inte, som fru Eriksson i Stockholm sade, en högermotion. Motionärerna har inte tagit ställning för något slags arreststraff, det vill jag understryka. Det är inte tal om straff, utan om en tillfällig anordning som kan befinnas erforderlig under den korta tid som går åt för att ordna förhållandena för den vilseförda ungdom det här är fråga om.

Jag tror inte att vare sig reservanterna eller de som står bakom utskottsmajoriteten behöver bli förtvivlade om utgången går dem emot, eftersom det gäller ett fåtal ungdomar, som — med alla de reservationer som utskottsmajoriteten har knutit till sitt förslag — inte skulle må särskilt illa av att bli omhändertagna i en polisarrest.

Det händer emellertid att ungdomar som är villkorligt dömda har hunnit göra rätt mycket. Prognosen har varit god, och vederbörande har fått villkorligt anstånd med ådömande av straff men har stuckit i väg, och när man äntligen får tag på vederbörande, visar det sig att han blivit grovt kriminaliserad och asocial. Han har liksom många andra ungdomar tänkt, att det går så länge det går och att det är lika bra att göra litet mer så länge han är fri. Det skulle vara ett psykologiskt värdefullt stöd emot dessa ungdomars reaktion

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

om man kunde säga, att om de inte sköter den villkorliga domen, kan det eller det hända. Vad har man sagt hittills? Man har sagt att om de inte sköter den villkorliga domen, kan den bli förverkstad, men alla ungdomar vet nu för tiden, att det inte är tal om att den villkorliga domen för en ungdom förverkas, i varje fall inte första gången. Man dömer särskilt unga människor villkorligt både två och tre gånger, och det har väl i viss mån bidragit till det vanrykte som den villkorliga domen kommit i, vilket nu skall avhjälpas med det förslag som snart kan väntas.

Det skulle ha varit bra om man i stället kunnat säga till dessa ungdomar lika väl som man nu enligt propositionen kan säga till dem som är över 18 år, att om de inte sköter sig under övervakningen, finns det möjlighet att omhänderta dem omedelbart för en eller två veckor tills man hinner ordna för dem och att de då inte kommer att få samma förtroende som de dittills fått. Jag tror det skulle ha en helt annan verkan på dessa ungdomar än det bleka och absolut falska meddelande som rättens ordförande nu knyter till den villkorliga domen, att denna kan förverkas. Om de inte vet det när de döms, får de veta det när de träffar sina kumpaner, att det inte blir tal om att den villkorliga domen skall förverkas, om de gör sig skyldiga till sådana tämligen oskyldiga ting som att inte bry sig om övervakning, ja, inte ens om de begår ytterligare ett eller annat brott. Jag är mycket glad över att det snart kommer att genom den nya lagstiftningen bli möjligt att få respekt för den villkorliga domen, som i och för sig är ett både lämpligt och bra instrument när det gäller att tillrättaföra de unga. Men jag måste säga att jag har ganska dystra erfarenheter av att en villkorlig dom nu helt enkelt nonchaleras, därför att myndigheterna inte har möjlighet att göra ett raskt ingripande.

Det ligger också någonting i allmänhetens tal, som jag alltid försöker gen-driva när jag blir angripen i det hän-seendet, om »dalt» med ungdomen. Myndigheterna har faktiskt inte i sin hand något instrument att genast sätta vederbörande på plats och ordna för-hållandena för honom.

Jag yrkar med stöd av vad jag nu har anfört bifall till utskottets utlåtande. I övrigt skall jag inte gå in på utskotts-utlåtandet, som ju är ganska långt och avser många punkter, i vidare mån än att jag för ordningens skull skall nämna något om det avsnitt där utskottet har talat om en kontroll av åtalseftergifterna. Det har ju visat sig att åtalseftergifterna är ganska ojämnt fördelade över landet. Det finns siffror på detta som inte ägnar sig för muntlig framställning, så jag skall inte trötta med att återge dem. Om en sådan kontroll skall genom-föras som utskottet har uttalat sig för, är det klart att det kommer att kräva ökad arbetskraft på ett eller annat stäl-le, antingen hos riksåklagaren eller hos statsåklagarna. Första lagutskottet har nu inte till arbetsuppgift att räkna ut, hur stora dessa kostnader blir eller hur mycket pengar som bör anslås för ändamålet. Jag vill bara säga detta, därför att det annars skulle kunna tas som en an-märkning mot den arbetskraft som redan sysslar med dessa saker.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ordförande önskade större respekt för den villkorliga domen och sade att man borde bygga ett system som verkade så, att de dömda verkligen visste att det gällde allvar, om de missbrukade den frihet de får genom villkorlig dom. Men ingen kan väl ändå ett ögonblick hysa den förhoppningen, att borttagandet av sista delen av 14 § skall ha en sådan betydelse. Ordföranden har här sagt, att av 100 som dömts var det ett fåtal som

kunde tänkas sticka iväg. Hur stort är detta lilla fåtal? Är det fem eller två eller en? Det är väl för mycket sagt, att detta betyder någonting för att stärka respekten för den villkorliga domen. Det behövs ju ett helt annat åtgärds-system på många fler punkter med förstärkningar, som jag hoppas att vi snart skall få tillfälle att ta ställning till. Att tillmäta den här lilla utvidgningen av lagen så stor vikt är alldeles orimligt.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Efter herr Rylanders anförande skall jag fatta mig kort, men jag anser mig dock böra säga några ord. Först vill jag starkt stryka under vad herr Rylander sade, nämligen att det visserligen är jag som har väckt den här motionen och stod först på den men att det är en trepartimotion, där vi inom olika partier har varit helt och hållet ense. Vad vi har gjort är ingenting annat än att vi har tagit upp lagrådets förslag.

I fru Erikssons som vanligt formellt mycket lediga och eleganta anförande sade hon bland annat alldeles riktigt, att rågången i vår straffrätt går vid 18 år, men fru Eriksson vet lika väl som jag, att man från ungdomsvårdarhåll ofta vänt sig mot vad som kallats kalendertänkandet beträffande kriminalvården. Det är också så som jag ser det här: vi får inte helt låta oss ledas av detta kalendertänkande.

Jag tycker också att justitieministerns av fru Eriksson försvarade förslag att den nya bestämmelsen inte skall gälla dem som är under 18 år är så mycket mer förvånande som det enda motiv som åberopats härför är en sak som alla är ense om, nämligen att man bör undvika att omhänderta de yngsta lagöverträdarna i polisarrest.

Jag tycker inte att man i de här föreliggande situationerna enbart därför skall undanta 15—17-åringarna. Utskottets förslag går också ut på att om det

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

är möjligt plats på någon barnavårdande institution bör utverkas när det blir fråga om att omhänderta villkorligt dömda i dessa åldrar.

Jag är fullständigt ense med fru Eriksson om att vi inte får stoppa våra ungdomsvårdsskolor överfulla. Men här är det inte fråga om någon långtidsvård, utan det gäller en vecka eller högst två veckor, och då kan man väl ofta bereda vederbörande en plats, som t. ex. upp-tas av någon som har permission. Det förefaller mig vara relativt enkelt att bereda dessa plats för så kort tid som det vanligen är fråga om.

Jag vill också starkt understryka att varken strafflagberedningen eller någon av de över dess förslag hörda remissinstanserna ifrågasatt någon sådan begränsning som propositionen gör.

Då säger reservanterna bland annat, att den som är under 18 år får enligt beredningens förslag icke dömas till skyddstillsyn, med mindre denna på-följd av särskilda skäl finnes lämpligare än värd enligt barnavårdslagen, och därför skulle vårt resonemang inte vara hållbart. Jo, fru Eriksson i Stockholm, det är just vad det är, ty strafflagberedningen säger uttryckligen att man i denna situation bör ta särskild hänsyn till att en kort tids omhändertagande kan vara ägnat att återställa särskilt yngre personers sinnesjämvikt och undanröja risken för förnyad kriminalitet.

Är det då inte mera humant att göra ett dylikt ingripande på ett tidigt stadium än att starkt öka risken för att han eller hon sjunker längre ned i asocialitet och kriminalitet? Det är samma tanke som lagrådet uttryckt — och det är ju också en sakkunnig institution — med de orden, att det torde föreliggande påtagligt stor risk för att de yngre lagöverträdarna skall komma på avvågar, när de undandrar sig övervakning. Lagrådet säger också i fortsättningen att möjligheten att genom uppfostrande behandling tillrättaföra lagöverträ-

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

dare i nu angiven ålder torde vara större än då fråga är om kriminella, som är över 18 år. Jag upprepar: Är det då inte mera humant att ingripa tidigare?

Till detta vill jag sedan också lägga en principiell synpunkt på föreliggande förslag, vilken synpunkt står i viss överensstämmelse med vad jag flera gånger tidigare anfört.

Jag är givetvis mycket tillfredsställd med den mera realistiska syn på problemen som kommer fram i projektet att kombinera villkorlig dom med böter och omhändertagande. Samtidigt kan jag emellertid inte underlåta att konstatera en egendomlighet i själva resonemanget och i de formuleringar som användes. Låt vara att domstolarna kanske i ett fåtal fall — som det också antytts i utskottets utlåtande — kanske skulle komma att använda denna nya reaktionsform i stället för de konventionella korta frihetsstraffen så innebär i det stora flertalet fall givetvis i realiteten den föreslagna nya kombinerade reaktionen helt enkelt en inskränkning av användningsområdet för den villkorliga domen i vedertagen bemärkelse. Ett tydligen ganska avsevärt antal brottslingar fänkes i framtiden komma att dömas till bötesstraff, efter vilken påföljd vidtager den reaktion som kallas för villkorlig dom. I realiteten är det väl uppenbart att böter är den påföljd, som mest utpräglat kan anses ha karaktären just av straff i den gammaldags mening, som enligt vissa auktoriteter helst borde avskaffas. Det är då, tycker jag, en lek med ord att tala om villkorlig dom i kombination med bötesstraff. Principiellt kan man inte komma ifrån att det här är fråga om en betydande frontförändring på det kriminalpolitiska området. Jag kritiserar inte denna reträtt, tvärtom finner jag den ligga i linje med vad jag vid flera tillfällen hävdat. Jag vill endast konstatera att denna ståndpunktsändring eller frontförändring, denna mera realistiska syn på problemen, på ett på-

tagligt sätt har inhöljts i en till synes skyddande språklig förklädning.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få ansluta mig till herr Rylanders yrkande om bifall till utskottets förslag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **LINDELL**:

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord om den del av propositionen, som handlar om tillfälligt omhändertagande av villkorligt dömda, och därvid närmare motivera varför jag anser att bestämmelsen — åtminstone tills vidare — inte bör omfatta de yngsta lagöverträdarna, de i åldern 15—17 år.

Detta provisoriska omhändertagande av villkorligt dömda kommer väl regelmässigt att ske genom polisens försorg, och den omhändertagne kommer förmodligen i allmänhet att placeras i polisarrest. Givetvis kan omhändertagandet ske på annat sätt, om det finns möjlighet till det. Det blir domstolens uppgift att avgöra om annan placering än i polisarrest lämpligen låter sig genomföras, t. ex. av en ung person på ungdomsvårdsanstalt. Men om den dömdes vistelseort är okänd — han kanske har givit sig i väg för att komma ifrån övervakningen — är det inte möjligt för domstolen att förbereda någon speciell placering. Domstolen vet ju inte då, när och var den dömda kommer att anträffas av polisen. Det blir därför i sådana fall oundvikligt att den dömda åtminstone under någon eller några dagar placeras i polisarrest. Som kammaren väl vet är polisarresternas beskaffenhet på många håll ännu inte fullt tillfredsställande. Vi kan väl visserligen hoppas på en förbättring av standarden, bl. a. i anledning av den lagstiftning som genomfördes vid förra riksdagen, men ännu dröjer det nog någon tid innan allt blir bra på den fronten.

Det är klart att det vore lämpligast om det provisoriska omhändertagandet av de yngsta lagöverträdarna alltid kun-

de sker på någon barnavårdande institution. Men, som jag sade, domstolen vet inte var den dömda kommer att anträffas. Därtill kommer, som fru Eriksson påpekade, att platsantalet är hårt begränsat vid ungdomsvårdsskolorna. Det är därför inte säkert att man kan få plats för den dömda omedelbart.

Herr Munktell påpekade att utskottet egentligen inte gjort något annat än tagit upp lagrådets förslag på denna punkt. Lagrådet anser ju att bedömandet av frågan om villkorligt dömda under 18 år bör undantas från den nya bestämmelsen i varje fall bör anstå i avbidan på den slutliga utformningen av reglerna för behandlingen av de unga lagöverträdarna. Min mening är den rakt motsatta. För mig talar övervägande skäl för att man avvaktar erfarenheterna av den nya bestämmelsens tillämpning, innan man överväger omhändertagande även av de allra yngsta åldersgrupperna. Frågan kan då tagas upp i samband med den stora strafflagsreform vi nu förbereder i justitiedepartementet. Vi kan då också räkna med att resurserna inom ungdomsvården hunnit byggas ut i enlighet med statsmakternas beslut och också med att polisarresternas standard hunnit ytterligare förbättras.

Herr Rylander påpekade alldeles riktigt att problemet är litet på det sättet att det endast kommer att gälla ett ringa antal fall. Det kan väl då sägas att behovet av bestämmelsens utsträckning också till de yngsta inte är så stort.

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

Man bör också betänka att ett eller ett par omhändertaganden på en olämplig arrest av dessa de allra yngsta lagöverträdarna — det kan vara nästan ett barn i 15-årsåldern — kan vara nog så allvarligt.

Som sammanfattning vill jag säga att mitt ståndpunktstagande inte är dikterat av någon principiell motvilja mot att göra denna bestämmelse tillämplig över hela linjen. Som också har påpekats är ju meningen att genom omhändertagandet bryta en farlig utveckling mot kriminalitet, och meningen är också att man genom omhändertagandet skall förebygga något ännu allvarligare, nämligen att den villkorligt dömda måste avtjäna straffet. Men jag anser det av praktiska skäl, med hänsyn till de tillgängliga resurserna, lämpligast att vi vilar på hanen. Jag tycker det är en åtgärd av försiktighet om kammaren nu i likhet med vad första kammaren tidigare gjort ansluter sig även på denna punkt till propositionsförslaget, vilket sker genom bifall till reservationen.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.56.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 20 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom, dels ock i ämnet väckta motioner ävensom motioner om vissa åtgärder i syfte att bekämpa brottsligheten, nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut gjord anteckning ordet till

Fröken **BERGEGREN** (s), som yttrade:

Herr talman! Jag vill bara med några få ord beröra orsaken till att jag och mina sex medreservanter icke ansett oss kunna ansluta oss till utskottets utlåtande under punkt A, varigenom vi kommit att bryta den annars så glädjande enighet som präglar detta utlåtande.

Genom lagen den 30 september 1952 med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig har riksdagen godtagit principen att ungdomar under 18 år, som gjort sig skyldiga till lagöverträdelser, skall behandlas inom socialvårdens ram och inte inom fångvården, om det inte föreligger speciella skäl till annat. Det är bland annat på grund härav som vi inte ansett oss kunna ansluta oss till utskottsmajoriteten i dess beslut att tillstyrka motionerna I: 472 och II: 577, utan i stället yrkat att den i propositionen föreslagna lydelsen av § 14 a

i lagen om villkorlig dom skall bifallas i oförändrat skick.

Jag tycker att det föreligger en viss brist på överensstämmelse mellan utskottets acceptering av tanken på att man på detta sätt skall kunna omhänderta och spärra in barn mellan 15 och 17 år och det av utskottet förda resonemanget på tal om motionerna I: 36 och II: 49. Detta resonemang återfinns på s. 58 i utskottsutlåtandet. Utskottet berör där huru motionärerna under antagande, att resurserna att omhänderta och behandla ungdomsbrottslingar under ytterligare avsevärd tid kommer att vara otillräckliga, menar att man därför måste anpassa samhällets reaktionssystem efter den rådande situationen. Motionärerna har visserligen sagt att de inte på något sätt vill gå ifrån den tidigare intagna principiella inställningen rörande behandlingen av ungdomsbrottslingar. Utskottet framhåller vidare att den bristsituation inom ungdomsbrottslingsvården som förelegat hitintills har varit en av huvudorsakerna till att man inte kunnat ge de yngre lagöverträdare den differentierade behandling och vård som avsetts i lagen om åtalseftergift och lagen om behandling av ungdomsbrottslingar. Härefter säger utskottet:

»I anledning av vad motionärerna anfört rörande en anpassning av reaktionssystemet till den föreliggande bristsituationen vill utskottet göra följande uttalande. Även om det skulle vara möjligt att vidtaga en sådan anpassning utan att revidera de grundläggande principerna för reaktionssystemet, skulle ändringar i systemet av denna natur kunna medföra mindre önskvärda verkningar. Den naturliga vägen att komma till rätta med situationen måste självfallet vara att inrikta krafterna på att

avhjälpa bristerna i fråga om samhällets resurser. En anpassning av systemet efter en rådande bristsituation skulle kunna föra till att ett mindre tillfredsställande läge åtminstone i viss utsträckning konserverades genom att behovet av åtgärder på skilda områden efter en anpassning skulle bli mindre framträdande. Det måste över huvud taget ifrågasättas om den åsyftade anpassningen kan åstadkommas utan att rubba de principer, varpå det nuvarande reaktionssystemet är uppbyggt.»

När man nu i motionerna I: 472 och II: 577 yrkat att bestämmelserna i § 14 a skall avse även ungdomar under 18 år, förefaller detta vara ett utslag av något slags panik inför en akut bristsituation, och när utskottsmajoriteten följt motionärerna på denna punkt, tycker jag att det är just en sådan anpassning av systemet efter en rådande bristsituation som på ett mindre tillfredsställande sätt skulle kunna konservera ett icke önskvärt tillstånd.

Riksdagen har nyligen fattat beslut om en betydande utbyggnad av ungdomsvårdsskoleplatserna och om inrättande av speciella utredningshem eller utredningsavdelningar för att tillfälligt kunna omhänderta ungdomsbrottslingar och vanartad ungdom, varigenom barnavårdsnämnderna får ökade möjligheter att vidta effektiva åtgärder. Socialministern har förklarat, att han har för avsikt att ägna ökad uppmärksamhet åt den differentierade vården av ungdomsbrottslingarna för att nå bättre behandlingsresultat. Vi kan inom kort vänta förslag till ny barnavårdslag, som väl kommer att ge barnavårdsnämnderna ökade befogenheter att ingripa i fall av vanart eller kriminalitet hos ungdom.

Att i detta läge ge efter för en panikstämning och godtaga ett så kapitalt avsteg från en gång vedertagna principer, som det här är fråga om, förefaller åtminstone mig ganska opåkallat. Det antal ungdomar det här är fråga om torde vara mycket litet — det har sagts tidi-

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

gare i debatten — och det är ytterligare ett skäl för att man inte skall vidtaga sådana här rigorösa åtgärder. Man får väl förutsätta att de ungdomsbrottslingar, som dömts till villkorlig dom och övervakning, är sådana fall, där prognoserna är rätt goda. Skulle de trots allt inte sköta sig, kan — det föreställer jag mig lätt — ett omhändertagande, som i regel skulle komma att ske i form av omhändertagande i polisarrest, ofta få mer skadliga än nyttiga verkningar, ty det måste vara en ganska chockartad verkan på människor i dessa åldrar, som ännu inte har lämnat sin barndom bakom sig. Jag har mycket svårt att föreställa mig att ett intagande i polisarrest, vilket av en ungdom måste uppfattas som ett ganska bryskt ingripande, kan bidra till att återge en ungdom som kommit på glid hans eller hennes jämvikt.

Det har sagts tidigare i debatten — jag tror av herr Munktel — att det inte är riktigt som reservanterna säger, att strafflagberedningen i sitt förslag inte avsett ungdomar under 18 år. Beredningen har nämligen sagt, framhöll herr Munktel, att sådant omhändertagande skulle vara till nytta även beträffande unga människor. Jag är emellertid inte övertygad om att man med unga människor avsett ungdomar under 18 år, ty strafflagberedningen har i sitt förslag uttryckligen sagt, att s. k. skyddstillsyn inte är någonting, till vilket man skulle döma ungdom under 18 år annat än i mycket sällsynta undantagsfall.

Med de skäl jag här anfört ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Häri instämde fru *Torbrink* (s).

Vidare anförde:

Herr **FRÖDING** (h):

Herr talman! Jag hade för ett par veckor sedan tillfälle att tillsammans med några kamrater här i kammaren göra ett studiebesök hos stockholmspolisen.

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

Vi besökte bl. a. Kungsholmens polistation. Den är visserligen inrymd i gamla polishuset men fullt moderniserad och tiptop. Också polisarresterna fann jag förstklassiga, även om jag är medveten om att dessa arrester på en sådan station behövs för andra ändamål än det vi i dag diskuterar. Man hade där också något som jag aldrig sett tidigare. Det var en liten bur eller sittarrest där man satte in vederbörande i avbidan på förhör. Jag frågade den demonstrerande polisassistenten hur vederbörande brukade känna sig när de satt i den buren. Han svarade att de häromdagen haft en ung pojke som de skulle förhöra och som de fått lov att sätta in där några minuter först. När de öppnade dörren hade han suttit och läst ett seriemagasin, och när de frågade hur han kände sig sade han: »Jag tycker det här är löjligt, för jag vet ju att det blir i alla fall ingenting.»

Psykologiskt menar jag att det är mycket viktigt att denna uppfattning hos ungdomen, att det inte händer något vad de än tar sig för, inte vinner ytterligare utbredning, vilket lätt skulle kunna bli fallet om 15—17-åringar på detta sätt undantoges från möjligheten till ett tillfälligt omhändertagande. De ungdomar som döms till villkorlig dom är, som herr Rylander mycket riktigt framhöll, nog inte dummare än att de mycket väl förstår att det skall förfärligt mycket till för att deras villkorliga dom skall bli förverkad. Ett hot från deras övervakares sida om den saken, om de missköter den villkorliga domen, torde de knappast ta på allvar.

Däremot menar jag att en erinran om möjligheten av ett tillfälligt tagande i förvar nog skulle förefalla vederbörande betydligt mera realistiskt. Det är framför allt från denna psykologiska synpunkt som jag för min del vill ha bort detta undantag. Kvantitativt är frågan, som förut framhållits, mycket liten. Jag skulle tro att det för hela riket inte skulle bli aktuellt med sådana här om-

händertaganden i mer än kanske något tiotal fall per år, men oavsett kvantiteten menar jag att det psykologiskt sett är av den största vikt att man avstår från detta undantag.

Jag tror inte att det föreligger någon risk för olämpliga omhändertaganden. Ingen domstol lär nämligen, om det inte går att placera vederbörande på annat sätt, komma att sätta in honom i en undermålig polisarrest. Alla våra polisarrester är för övrigt inte undermåliga. I varje domsaga finns det i allmänhet åtminstone någon som är fullt modern, och i många nybyggda tingshus finns dessutom s. k. häradshäkten, som är så pass komfortabla att de vid förefallande behov t. o. m. används som gästrum.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! Den som lyssnat till den hittills förda debatten har måhända inte kunnat undgå att få det intrycket, att det skulle röra sig om en ganska begränsad tvist om det lämpligaste sättet för omhändertagande av vissa 15—17-åriga lagöverträdare.

Denna begränsade kontrovers, som nu senast berörts av fröken Bergegren och herr Fröding, bör väl ändå inte i denna debatt få undanskymmas det ännu viktigare faktum att första lagutskottet på en rad viktiga punkter här har markerat en tyngdpunktsförskjutning i kampen mot ungdomsbrottsligheten. Det är väl också viktigt att konstatera att denna tyngdpunktsförskjutning markerats just av första lagutskottet, som väl här i huset måste sägas vara den viktigaste instansen i dessa frågor, detta sagt med all aktning för andra utskott som under årens lopp också handlagt sådana här frågor. Det föreföll i debattens upptakt som om fru Eriksson i Stockholm var nära nog en aning stött på allmänna beredningsutskottets vägnar över att

första lagutskottet i sitt utlåtande tagit sig friheten att på en rad punkter bifalla eller välvilligt behandla folkpartimotionärernas önskemål om en mera effektiv och samtidigt snabbare form för ingripanden mot grövre och vanebildande brottslighet.

Jag beklagar om det skulle uppstå något slags partipolitisk spänning i detta läge, då man väl ändå efter den stora tiotimmarsdebatten i december har vågat hoppas på en långtgående enighet, eftersom det ju i så stor utsträckning rör sig om mycket svåra frågor, som vi får lov att klara, även om det kostar på en hel del av både erkännanden av tidigare misstag och eventuell prestige-förlust hos en eller annan berörd.

När man nu konstaterar, att denna kärvare attityd från och med nu kommer att vara ett faktum hos de rättsvårdande instanserna, så menar jag emellertid att tidpunkten inte är inne vare sig för några jubelrop eller för hånfulla kommentarer från deras sida, som inte någon gång har trott på de läkepedagogiska principerna och de humana vårdmetoderna. Det kan ju rimligen inte vara ett brott hos ett rättssamhälle, att så länge som man över huvud taget anser det rimligt hålla på de humana principerna och satsa på de goda krafter, som väl ändå finns hos de allra flesta människor — ja, kanske hos var och en, även om vederbörande begått ett brott.

Men när man i dag måste konstatera, att det ligger en lång rad av svikna förhoppningar hos företrädarna för dessa principer bakom medgivandena, att man t. ex. måste åstadkomma en mera begränsad tillämpning av åttaleftergifterna, att man måste kombinera den villkorliga domen med mera omedelbart drabbande reaktioner, att man måste sträva efter en snabbare behandling av de förstagångsförbrytare, som tidigare i så stor utsträckning upplevt samhällets reaktioner enbart som en lång och till synes meningslös väntan, och samtidigt konstaterar att det råder enighet

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

om vissa mera experimentbetonade opinionsvägledande ansträngningar från samhällets sida, så menar jag att man inte skall betrakta detta misslyckande som något av en förbrytelse från de samhällsvårdande myndigheternas sida.

Vad man däremot bör vara obetingat glad över i dag är väl att insikten nu är allmän om det faktum, att vårdformer utan erforderliga vårdresurser och straffbestämmelser utan möjligheter att ertappa och tillrättavisa dem som begår brott, snarast är ägnade att minska laglydnaden. Och på den punkten behövs vi väl heller inte polemisera med varandra i förhållandet till det förflutna.

Första lagutskottet har ju under ett flertal rubriker här tagit konsekvensen av denna nya insikt, och det viktiga är väl nu att regeringen som det verkställande organet för vissa av de åtgärder, som utskottet talar om, verkligen bemödar sig att även i ett statsfinansiellt ansträngt läge under en rimlig tid åstadkomma ett förverkligande av dessa förslag. Jag återkommer där särskilt till ett par förslag, som utförligt diskuterades här i kammaren under den långa interpellationsdebatten i december och som i dag kan sägas vara omfattade av en bredare opinion här i riksdagen.

Det första förslaget innebar ju ett lokalt utspelande av hela registret av förebyggande och rättsövervakande åtgärder, och där anknöt jag som förslagsställare till ett ursprungligen av den Wangsonska kommittén i början av 50-talet rest förslag, att man i en ort av Västerås' typ och storleksordning skulle åstadkomma ett förbättrat samarbete mellan socialmyndigheter, polis, domstol och skolmyndigheter. I utskottets utlåtande antyds nu att man hellre ser en sådan kontrollgrupp förverkligad i någon av våra största städer. Jag tror att det ligger mycket i att brottsligheten under 50-talet i så stor utsträckning har rekryterats från begränsade kategorier just i de största städerna,

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

att det kanske kan vara skäl att pröva ett sådant lokalt arrangemang i Stockholm eller någon av de närmast större städerna. Vad jag där skulle vilja trycka på är att den situation verkligen begagnas, som för ögonblicket tycks råda i Stockholm — nämligen att man inhämtat en betydande del av den eftersläpning av mål som har varit för handen vid rådhusrätten — och sätter in en sådan aktion i tid, medan man kan bygga på det relativt goda läget för ett snabbt beivrande av exempelvis ungdomsbrotten.

Det andra förslaget, som också var föremål för en längre diskussion här i december och som väl nu, efter beredningsutskottets utlåtande häromveckan, över en motion från centerpartiet också måste sägas ha förts fram till ett förverkligandestadium, gällde ju att åstadkomma en riksomfattande aktionsgrupp över partigränser, över folkrörelsegränser i syfte att båda upp alla de goda krafter som är beredda att genom egna uppoffringar bidra till bland annat anskaffandet av övervakare, anskaffandet av fosterhem och anskaffandet av arbetsplatser åt sådana unga, som det just genom ett dylikt snabbt ingripande skulle vara möjligt att rädda till ett normalt liv.

Jag skulle nu, mot bakgrunden av att dessa frågor har skjutits längre fram och mot bakgrunden av vad statsministern häromdagen så där antydningssvis avslöjade om de goda förbindelserna mellan kanslihuset och de här i huset arbetande utskotten, vilja fråga, i vad mån de medgivanden, som nu har gjorts från regeringspartiet i fråga om dessa förslag, bygger på förberedande eller redan planerade åtgärder från regeringens sida. Det har nu gått fem—sex månader sedan vi hade den stora debatten, och jag skulle gärna vilja veta om statsministern är i tillfälle att redogöra för det arbete som inom de skilda departementen skett — efter vad jag hört sägas i varje fall inom tre departement — för att förbereda den konkreta riksom-

fattande organisationen och, förmodar jag, även det lokala förslag, som första lagutskottet i föreliggande utlåtande tagit ställning till.

Det vore intressant för oss här i kamraren att få veta om inrikesministerns uttalande i ett interpellationssvar häromdagen, att man tänker börja med en omfattande konferens, får tydas så, att denna skall äga rum redan i sommar, liksom också att få veta, på vilket sätt man ämnar förknippa detta grundläggande arbete med de följande kampanjerna. Jag hoppas att man där bevakar möjligheten att intimt förknippa den riksomfattande aktionsgruppen med den lokala, t. ex. genom personalunioner, så att här inte uppstår olika grupper som stretar åt var sitt håll.

Jag skulle också vilja fråga om man inom regeringen är medveten om att det härvidlag är nödvändigt med en rullande offensiv, att man inte kan — som vi gjorde med den s. k. kampanjen för frihet och ansvar 1954 vid övergången från restriktionssystemet i fråga om alkoholdrycker till en friare försäljning — bara nöja sig med en cirka ettårig kampanj. Därmed kan man visserligen nå begränsade resultat inom vissa grupper men knappast nå fram till de folkgrupper, som det är särskilt viktigt att påverka: de unga föräldrar som kanske är för blyga att gå på ett föräldramöte eller de föräldrar, som uppfattar varje kontakt med en barnavårdsnämnd eller en socialkurator som något förnedrande eller generande.

Jag är övertygad om, herr talman, att det inte kommer att dröja många år innan vi här i riksdagen betraktar det som ännu viktigare än att behandla sociala lagstiftningsfrågor och problem rörande skatteavvägning att diskutera, hur vi på bästa sätt skall försöka att förhindra situationer, där unga människor fördärvar hela sitt kommande liv. Jag tror att vi utan att kliva över den gräns, som alltid måste finnas mellan den lagstiftande församlingen i ett land och

de enskilda människornas privata område, måste säga oss att hela den livsföring, det sätt att leva tätt inpå varandra, som vi numera tillämpar, har skapat situationer som gör att vi på annat sätt än förr blir tvingade att ta ansvar för varandra. Även om detta i vissa fall sker med uppoffring av en individuell frihet som många — och jag skall gärna erkänna jag själv — tidigare trodde vara orubblig, betyder det ju icke att det privata ansvaret är satt ur spel.

Vi måste väl ändå hjälpas åt att klargöra för de unga människorna, att det egentligen bara är en gång i livet de själva har möjlighet att välja, innan de fastnar i den vanebundenhet som låser fast så många i alkoholism och brottslighet. Jag tror inte att vi behöver ta avstånd från eller ge upp den fortsatta kampen för en stegrad allmän välfärd i samhället för att samtidigt våga ta de fulla konsekvenserna av arbetet på att ingen ung människa så att säga i onödan, genom samhällets och miljöns förvällande, skall bli fördärvad.

I detta anförande instämde herrar *Gansmoe* (h) och *Svenungsson* (h).

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Med anledning av de direkta frågor som riktades till mig vill jag svara, att jag alltjämt delar den grunduppfattning som jag gjorde mig till tolk för när jag senast hade tillfälle att diskutera dessa ting med den föregående ärade talaren. Jag har inte på någon punkt någon avvikande mening, vare sig från herr Heléns nyss framlagda synpunkter eller från den uppfattning som jag deklarerade i mitt interpellationssvar i december.

Det var emellertid inte efter detta herr Helén frågade, ty det vet han ju att vi har i stort sett samma uppfattning både om allvaret i den situation som har uppstått och om de medel, varmed samhället bör reagera. Herr Helén efterlyste

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

vad det blev av det program, som jag vid tillfället i fråga på regeringens vägnar presenterade för riksdagen.

Den första delen av programmet omfattade en snabb utbyggnad av ungdomsvårdsskolorna. Den delen är, så långt resurserna här räckt till, nu effektuerad genom socialministerns proposition i ärendet. Den andra delen gällde en kraftig utbyggnad av de polisiära styrkorna för att möjliggöra snabba reaktioner från samhällets sida, när någon bröt mot de regler som vi hade kommit överens om skulle gälla för den mänskliga sammanlevnaden. Det är inte kamraren obekant att i det avseendet är vi alldeles uppenbart på rätt väg. Inte minst tror jag att vi kan säga detta beträffande storstäderna, där problemet är av alldeles särskild räckvidd.

Det var emellertid två andra punkter som herr Helén senast berörde. Jag kan bekräfta att de konferenser, som av inrikesministern antytts och som berörde tre departement som handlägger dessa frågor, syftar till att fortsätta och mer offentliga överläggningar skall äga rum nu i sommar, såsom herr Helén hoppades. Vi hoppas också att med utgångspunkt därifrån få till stånd en över partigränserna och över yrkesgrupperna gående aktivitet och offensiv.

Slutligen vill jag erinra om att mina kolleger justitieministern och ecklesiastikministern gemensamt är sysselsatta med problemet om en uppläggning av program för kriminalforskningens intensifiering i forskningsrådets regi. Jag kan alltså redovisa dessa ting, och jag föreställer mig, att den takt, i vilken programmet realiserats, står i huvudsaklig överensstämmelse med dåvarande interpellantens förhoppningar.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **LINDELL:**

Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord med anledning av herr Frödings anförande. Han hade besökt polisarres-

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

terna i Stockholm och fann dem vara alldeles utmärkta. Det tror jag visst, att de är, men runt om i landet finns det på flera platser polisarrest, som måste betecknas som undermåliga. Vi har under fjolåret beslutat en lagstiftning, som skall framtvinga en upprustning av dessa polisarrest, men ännu kan man nog inte säga, att allt är bra.

När det gäller detta mycket unga klientel — det är alltså fråga om ungdomar i åldern 15—17 år — ligger det självklart närmast till hands, i enlighet med de principer som hittills har gällt, att barnavården och socialvården tar hand om fallen. Domstolen kan givetvis ta kontakt med de barnavårdande organen och söka åstadkomma, att dessa omhändertar ungdomarna.

Emellertid gäller det nu ett provisoriskt omhändertagande av ungdomar, som har gett sig i väg just för att undvika den övervakning som bestämts för dem. Domstolen vet alltså inte, när den beslutar om omhändertagande, var detta omhändertagande kommer att äga rum. Det kan komma att ske på en annan plats, där det inte finns möjlighet för de barnavårdande instanserna att ens tillfälligt, ens för någon dag, ta hand om vederbörande, därför att alla platser redan är besatta. Då kan enda möjligheten för polisen vara att sätta in den unge pojken på en polisarrest, som vi annars inte skulle kunna godta för detta ändamål.

Det är av denna anledning jag anser, att klok försiktighet bjuder, att vi tills vidare i avvaktan på förbättringen av polisarresternas tillstånd och i avvaktan på den utbyggnad av ungdomsvårdsskoleinstitutionen, varom socialministern framlagt proposition, vilar på haken och inte tar med detta allra yngsta klientel i den nya lagstiftningen om provisoriskt omhändertagande.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Det är endast i fråga om en detalj av allt detta, som första

lagutskottet haft att behandla och som redovisas i detta utlåtande, som utskottet inte är enigt, nämligen hur man skall göra med 15—17-åringarna.

Detta omhändertagande syftar, såvitt jag begriper, till att motverka återfall i brott. Jag vill gärna se det så, att det vore rimligt att ge dessa allra yngsta även denna möjlighet. Om man beträffande människor över 18 år resonerar så, att man skall införa denna möjlighet till ingripande för att få bort dem från dåligt sällskap, för att göra folk av dem, för att hjälpa dem att klara sig vidare, så borde man ge dessa unga människor samma möjlighet.

När en ung människa i åldern 15—17 år har fått en villkorlig dom, innebär det — det kan jag inte komma ifrån — på något sätt att barna- och ungdomsvården liksom inte har räckt till. Om det nu är så lyckligt att barna- och ungdomsvården räcker till sedan vederbörande fått en villkorlig dom hängande över sig, är det ju gott och väl; det kommer såvitt jag förstår att innebära, att den möjlighet, som majoriteten i första lagutskottet nu vill ge domstolarna, inte kommer att behöva begagnas. Men om barna- och ungdomsvården inte räcker till när vederbörande fått villkorlig dom, kan det väl inte vara fel att ge domstolarna en möjlighet att komma till tals med vederbörande och på något sätt försöka ordna så, att han kommer ifrån sitt dåliga sällskap. Jag kan inte se annat än att den mest ungdomsvänliga väg man kan gå är att följa utskottsmajoritetens intentioner i detta avseende.

Reservanterna säger i slutet av sitt uttalande: »Utskottet finner för sin del att en realistisk bedömning av barnavårdens resurser närmast ger vid handen att det icke annat än undantagsvis skulle bli möjligt att inom barnavården erhålla plats för ifrågavarande klientel. Följden skulle därför bli att omhändertagandet av villkorligt dömda i åldern 15—17 år i regel finge ske i polisar-

rest.» Jag vet inte om jag fattat reservanternas fel, men det förefaller som om de som menar att dessa uppgifter närmast faller inom barna- och socialvården, redan nu inser att resurserna inte räcker till och att det inte finns några möjligheter att placera vederbörande annorstädes än i polisarresten. Jag tror inte det behöver vara så illa, men om det skulle vara så, anser jag att det trots allt är ungdomsvänligare att man provisoriskt tar hand om vederbörande ungdomar, även om de skulle behöva förvaras i en polisarrest under någon natt. Om reservanternas tror att barna- och ungdomsvården i alla lägen kan klara denna uppgift, måste det rimligen innebära, att man har en möjlighet att träda till efter det första dygnet. Den enda möjligheten man har att verkligen provisoriskt omhändertaga dessa ungdomar är väl att ge domstolarna denna befogenhet.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ONSJÖ (cp):

Herr talman! Jag har varit med i första lagutskottet vid behandlingen av dessa frågor såväl vid föredragningarna som i viss mån vid behandlingen av ärendet i övrigt, men jag hade inte tid att vara med just när utskottet fattade sitt beslut. Jag vill i alla fall säga några ord om hur jag ser på denna fråga.

Jag är i stort sett ense med utskottet på alla punkter. Man är väl här i viss mån inne på nya tankar på detta område, och jag tror att man där valt rätt väg.

Meningarna har gått isär i utskottet på en punkt, men jag tycker inte man skall förstora meningsmotsättningarna. I varje fall märkte man inte så mycket av dessa meningsskiljaktigheter inom utskottet, men här vill man göra gällande, att utskottet vill rubba själva principerna för ungdomsvården vad beträffar omhändertagande av ungdomar un-

der 18 år. Det är väl att ge frågan alltför stora proportioner.

Vad man i första hand här vill är, som herr Fröding sade tidigare, att åstadkomma en psykologisk effekt. Man vill inte att dessa ungdomar som begår brott skall kunna lita på att samhället varken kan eller vill göra något med dem. Det finns många exempel, som verkligen ter sig stötande, men dess bättre är det fråga om ytterligt få fall. Det skulle över huvud taget bara gälla något tiotal per år i hela landet som skulle kunna behöva komma i fråga för omhändertagande.

Reservanternas är litet känsliga och säger, att här är det ju fråga om barn. Man skall inte bura in dem i arrest. När vi själva på sin tid var 15—17 år var vi kanske barn, men när man ser, hur dessa ungdomar uppträder och vilka brott de begår, frågar man sig verkligen, om det är rätt att behandla dem som barn, och de vill inte själva bli betraktade som barn. Jag kan inte se att man behöver vara så förfärligt känslig på denna punkt, utan i dessa fall måste samhället kunna reagera på ett litet kraftigare sätt.

Om det är någon punkt i detta utlåtande, som jag står litet tveksam inför, så är det förslaget angående utredning om försöksverksamheten. Jag tycker att det, så länge bristerna på detta område ligger i så öppen dag, inte kan vara förståndigt att offra en del av våra resurser på en dylik försöksverksamhet. Man behöver ingen försöksverksamhet för att konstatera var bristerna finns. Vad vi har råd att kosta på oss på detta område kan vi offra på att avhjälpa de brister som redan finns och är påtagliga. Jag har litet svårt att förstå vad man egentligen skall få fram av en sådan försöksverksamhet. Jag tror att det är svårt att så att säga isolera en stad — man har talat om Västerås — för att få fram någonting av försöksverksamheten. Hur skulle man kunna särskilja ungdomen i den staden från

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

alla andra ungdomar? Det tror jag blir mycket svårt. Jag vill deklarerat att jag är skeptisk mot förslaget om försöksverksamhet, men i övrigt är jag beredd att yrka bifall till utskottets förslag.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av herr Fälldins yttrande här i kammaren. Han tyckte ha den uppfattningen, att när ungdomar blivit villkorligt dömda, tillämpas inte barnavårdslagen, då skall barnavårdsnämnden vara avkopplad från behandlingen. Men det är ju tvärtom mycket vanligt att den som får villkorlig dom tas om hand på en ungdomsvårdsskola, ställs under övervakning eller på annat sätt blir föremål för åtgärder just från barnavårdsnämndens sida. Barnavårdsnämnden har alltså inte avkopplats i och med att det blivit villkorlig dom.

Jag tror att herr Fälldin tillmäter detta förslag, att vederbörande skall få möjlighet att sitta en natt i en arrest, alltför stor avskräckande betydelse. Om det har så stor betydelse, är det f. ö. värre än man vågar tillstå. Skulle det vara så skrämmande för vederbörande att sitta en natt i arresten, då skall vi vara mycket rädda att tillgripa en sådan åtgärd. Det är ett tiotal ungdomar det gäller, och av dem kan högst några stycken ha chansen att bli intagna i arrester, som är så hyggliga att vi ens på avstånd kan acceptera att ungdomar inspärras där.

Jag vill påminna om något som jag berörde i början av debatten. Vi har en ny barnavårdslag i sikte. Skall vi inte ta den med i resonemanget och se vilka möjligheter den kommer att erbjuda till behandling av det klientel, som lagen avser. En barnavårdslag, som skrivs i dag, kan inte utformas utan tanke på det oerhört stora problemet med social ungdom och utan att däri inbegripes en rad åtgärder liknande dem vi i dag tar ställning till. Den detalj, som

somliga nu fäster så stort avseende vid att få med, kan icke få betydelse mer än för några få och kommer att helt spelas över av de åtgärder, som bättre anpassade för klientelet kommer att föreslås i barnavårdslagen. Skall vi då inte också ha den i åtanke?

Herr **FÄLLDIN** (cp):

Herr talman! Jag har inte menat, att vederbörande skulle bli återförd på rätta vägar efter att ha suttit en enda natt i en polisarrest. Jag sade, att jag tror att vederbörande efter en natt i denna arrest skulle ha möjlighet att placeras någon annanstans.

Om den huvudsakliga motiveringen är hållbar — nämligen att man infört detta omhändertagande för att ge vederbörande en möjlighet att återanpassas — varför skall man då inte ge de allra yngsta denna chans? Jag vill upprepa, att detta är en möjlighet som domstolarna har att ta till, när andra organ i samhället har misslyckats. Man är ju inte särskilt optimistisk — det säges klart och tydligt ut i slutet av reservationen — beträffande möjligheterna att inom barnavården erhålla plats för ifrågavarande klientel. Det är på denna grund jag bygger mitt resonemang. Jag upprepar, att jag finner det ungdomsvänligt att ta reda på vederbörande, om man märker att han glider ifrån övervakaren o. s. v., och i samverkan med alla goda makter försöka hitta en möjlighet för honom att återgå till normalt liv.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Det finns ingen här som inte är med på att ta rätt på ungdomar som är på villovägar och hindra dem från att ögonblickligen ge sig på ett nytt brott. Det har diskuterats så mycket, att vi inte behöver misstänkliggöra varandra på den punkten.

Herr Fälldin återoppar reservationens uppgift om att det finns mycket få platser på ungdomsvårdsskolorna för

dessa ungdomar samtidigt som han medger, att ytterst få polisarrester skulle lämpa sig för ändamålet. Skall vi då införa en paragraf, som vi inte ser några möjligheter att följa på ett godtagbart sätt?

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Det vore mycket beklagligt, om läget skulle vara sådant att vi måste skjuta på denna reform, därför att vi saknar resurser. Detta är ingen ny fråga; den har varit aktuell länge. Nu säger justitieministern, att man inte är beredd att nu ta upp den, därför att man måste ha tid dels för utredningar och dels för att skaffa lokaler. Det är i hög grad att beklaga, om vi i detta rättssamhälle skall avhända oss möjligheten att ta hand om dessa ungdomar dels för utredning om vilken vård de behöver och dels som en riktig och sund reaktion för att föra dem ifrån brottets bana. Här är inte fråga om omhändertagande för vård utan om samhällets reaktion och dess möjligheter att utreda fallen och från början lära ungdomarna, att brott inte lönar sig.

Viktigare än aldrig så mycket åtgärder för att återföra ungdomarna på rätta vägar är att vi upprätthåller samhällets reaktion mot brott, och det gäller 17-åringar lika mycket som 18-åringar.

Jag har bara velat säga att det är beklämmande att få höra, att vi skulle ha avhänt oss möjligheterna att utan ytterligare dröjsmål genomföra denna sunda reform.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är, herr Gezelius, tvärtom en alldeles ny sak, att omhändertagande skulle komma ifråga även för 15—17-åringar. Under utredningen inom strafflagberedningen har klart sagts ifrån, att det icke skall gälla dem som är under 18 år.

Det är alltså en ny och oprövad väg, som man i utskottet slagit in på, när

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

man vill ta med även dem som är under 18 år.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Berggren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i mom. A i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 101 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B—F

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

Ändring i lagen om villkorlig dom, m. m.

rad lydelse av 72 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3

Ändring av domareden, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 april 1959 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 143, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) Lag

om ändring i rättegångsbalken;

2) Lag

angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken innebar bland annat sådan ändring av dess 4 kap. 11 §, att hänvisningen till Guds lag utmönstrades ur formuläret för domareden.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 471 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 576 i andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* Motionerna, vilka voro likalydande, utmynnade i hemställan att riksdagen måtte besluta, att domareden bibehölls vid sin nuvarande lydelse.

Utskottet hemställde, att riksdagen med avslag å motionerna I:471 och II:576 måtte bifalla förevarande proposition, nr 143.

Reservation hade avgivits av herrar *Lindgren, Robert Johansson, Arvidson*

och *Onsjö, fru Boman* och herr *Edlund*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I:471 och II:576 samt med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken — måtte för sin del antaga detta förslag med den ändringen däri att 4 kap. 11 § bibehölls vid sin nuvarande lydelse.

B. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Här har vi ännu ett mycket viktigt och allvarligt spörsmål att samla våra tankar omkring. Det gäller en ändring av det domareedsformulär, som hittills använts och som alla har vant sig vid. Till det föreliggande utskottsutlåtandet har emellertid fogats en reservation av ett antal utskottsledamöter från olika partier, och jag skall nu försöka att så kortfattat som det är mig möjligt redovisa vad som ligger bakom det ställningstagande som vi reserveranter kommit fram till.

I likhet med motionärerna har vi förvånats över att frågan om en ändring av detta edsformulär över huvud taget har tagits upp. När det gäller att ändra någonting gammalt, som har gått in i det allmänna medvetandet på ett sätt som gör att det känns lugnt och tryggt att ha det som det är, så brukar man ju se till, att man har någonting bättre att sätta i stället. Vi reserveranter kan inte finna att den ändring, som man här vill genomföra, skulle innebära en förbättring. Det måste finnas mycket starka skäl för att ändra uttryckssättet i en lag. Även om man ju skall akta sig för att övervärdera betydelsen av enstaka ord, så har ändå ord olika valö-

Ändring av domareden, m. m.

rer och representerar olika värden för människorna. Den lydelse, som edsformuläret hittills haft och som jag innerligt hoppas att vi skall få behålla, har säkerligen haft sin särskilda betydelse för vårt folk.

Det edsformulär, som det här gäller och som alltså de blivande domarna och nämndemännen skall föreläggas innan de tillträder sina förordnanden, har alltsedan 1600-talet haft sin nuvarande ordalydelse, där man återfinner ett klart samband mellan Guds och Sveriges lag. Med det förslag, som justitieministern nu har framlagt och som tillstyrkts av första lagutskottet, skulle orden »Guds lag» utgå ur edsformuläret. Även om man inte bör tillmäta traditionen alltför stor betydelse, är jag förvissad om att en sådan ändring kommer att av många människor i vårt land uppfattas som ett mycket kraftigt ingrepp gentemot något som de betraktar som en tillgång. Det är här fråga om att förlora någonting.

Vidare anser reservanterna det betänkligt att förslaget även i övrigt har, såvitt vi kunnat bedöma, ett mycket bräckligt underlag. Vi kan gott konstatera, att det inte har i riksdagen redovisats något behov av en ändring av det slag som föreslås. Det har inte saknats tillfällen att redovisa sådant behov. I andra sammanhang har vi sett att om många människor har annan uppfattning än den som för ögonblicket härskat beträffande en viss fråga, så kommer den frågan upp. Den kommer tillbaka om riksdagen har fattat ett negativt beslut, och den kommer om och om igen. På så sätt får man ett bevis på att det är många som hyser denna avvikande uppfattning.

Det har inte saknats tillfällen, sade jag. Ett sådant erbjöds i samband med dissenterlagskommitténs betänkande som låg till grund för en lagändring 1951. Dåvarande departementschefen ansåg inte att någon ändring var påkallad. Alltså kom då ingen ändring

till stånd. Om någon här då hade hyst annan mening hade det säkert väckts motioner i frågan, och man hade fått ta ställning till den. Det märkliga var, att icke en enda motion väcktes och att icke något yrkande i den vägen ställdes.

Det har gått några år sedan dess men inte heller under de mellanliggande åren har någon fört fram detta spörsmål, vilket säger mig att en ändring inte allmänt uppfattades som angelägen. År 1948 avvisade första lagutskottet, samma utskott som nu har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, mycket bestämt en sådan förändring.

Frågan har nu inte heller varit föremål för nya utredningar eller sänts ut på remiss. Det underlag som finns är det som finns kvar sedan dissenterlagskommitténs dagar. Detta är anmärkningsvärt i all synnerhet som betänkligheterna var mycket stora bland de instanser, som hade möjlighet att uttala sig för tio år sedan. Det stora flertalet av dem som granskade hela materialet förbigick denna del utan att ta ställning till den. Alla de åtta remissinstanserna som tog upp ämnet till diskussion avstyrkte emellertid en ändring. Och det var inte vilka remissinstanser som helst. Det var för att bara nämna ett par: Svea hovrätt och juridiska fakulteten i Uppsala.

Inte ens de fyra ledamöterna av lagrådet, som nu granskat förslaget och skall utgöra den yttersta säkerheten för att man inte stiftar lagar som inte bör stiftas, har varit överens. Två av dem har bestämt avvisat en ändring med motiveringen att »nu föreliggande remissprotokoll upptar icke några nya omständigheter, som i och för sig kunde vara ägnade att leda till ett annat bedömande än det som redovisades i 1951 års proposition». De två övriga ledamöterna av lagrådet tillstyrker eller rättare sagt avstyrker inte. De accepterar förslaget därför att viss del av edens »av ålder kända vördnadsbjudande stil»

Ändring av domareden, m. m.

finns bevarad i det nya förslaget till domareed.

Vi reservanter frågar oss vad det är som har hänt. Vi känner inte till något bärande skäl för ett så avgörande steg som man här står i begrepp att ta när man vill göra boskillnad mellan Guds och Sveriges lag.

Med den redovisning jag här i kort-het har lämnat över reservanternas betänkligheter inför förslaget i proposition nr 143 ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Staxäng* (h) instämde häri.

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! Det kanske synes många — och även åtskilliga av denna kam-mares ledamöter — vara en relativt betydelselös detaljfråga, som justitieministern i proposition nr 143 tar upp när han föreslår att uttrycket »Guds lag» skall utgå ur domareden. Många ser det emellertid på ett helt annat sätt. Det är väl inte någon som vill göra denna fråga till en stor religions-frihets- eller samvetsfråga. Men man kan undra om det verkligen är nödvän-digt att nu ändra på ett uttryck i eden, som har 300-årig hävd. Eller skall detta ses som en tendens att utradera hävd-vunna, kanske typiskt kristna inslag i mera officiella sammanhang?

I dagens morgonandakt för riksdags-ledamöter påminde Olle Johansson i Öckerö om hur det var under den stora ofärdens dagar, då det bildligt talat brann ända in på våra knutar. Då lan-serades parollen: »Den kristna linjen är den svenska linjen.» Såvitt jag minns var det en ganska allmän uppslutning, i varje fall till det yttre, kring den parollen. Men det var då det! Nu synes man inte gärna vilja höra talas om den-na paroll längre.

I vår fyrpartimotion i denna fråga med inte mindre än 50-talet underteck-nare från de olika demokratiska par-tierna och från olika kristna läger har

vi framhållit olika argument för att en ändring inte nu bör göras. Den nära trehundraåriga hävden är redan nämnd. Över dissenterlagskommitténs betänkan-de, som 1949 utsändes på remiss, var det över hundratalet instanser som yt-trade sig, vilket också framhållits av fru Boman. Men samtliga åtta som yttrade sig om detta speciella uttryck i do-mareeden — däribland Svea hovrätt — avstyrkte en ändring därvidlag. Justi-tieministern Zetterberg tog inte heller upp något ändringsförslag i propositi-onen vid 1951 års riksdag. Han framhöll tvärtom, att man låtit eden behålla sitt traditionella innehåll efter en varsam modernisering av uttryckssätten samt att den inte kunde anses innebära nå-got samvetstvång. Jag anser inte att några nya omständigheter tillkommit som motiverar en ändring nu. Som ju-stitierådet Söderlund och regeringsrå-det Nevrell i lagrådet framhållit har ingen ytterligare utredning gjorts och ingen ny remiss har förekommit.

Departementschefen — och även ut-skottet — har menat, att uttrycket ger anledning till ovisshet och skulle ha en annan betydelse än vad ordalagen ger vid handen. Det finns de som velat hänföra orden »Guds lag» såsom mot-svarande Mose lag. Härtill ber jag att få anföra följande.

Otvivelaktigt har den mosaiska rätten i betydande omfattning påverkat svensk lags utformning. Men även ortodoxiens uppfattning var att vissa av lagarna i Mose lag — ceremonilagarna — gällde speciellt judafolket. Den moraliska la-gen däremot, d. v. s. i huvudsak tio Guds bud, vilka Kristus sedan sam-manfattade i det dubbla kärleksbudet, är evig och gäller alla folk. I dissenter-lagskommitténs betänkande anför s, att detta får anses vara Guds lag i egentlig mening. Denna moraliska lag, tillämplig i lagstiftning och rättsskip-ning, sammanfaller för övrigt med den naturliga lagen, som fordrar rättvisa och kärlek.

Ändring av domareden, m. m.

Det är också anledning att erinra något om första lagutskottets yttrande till 1948 års riksdag, ett utlåtande som godkändes av kamrarna. Såsom föregående talare framhöll, gällde det en motion, vari det föreslogs att eden icke skulle ha någon religiös prägel. Utskottet anförde då bl. a. — jag vill gärna citera detta, ty jag tycker det är ganska väsentligt: »I det återgivna uttrycket» — alltså Guds lag — »torde icke böra inläggas annat än en förpliktelse för den blivande domaren att vid sidan av lagens uttryckliga föreskrifter i sin domargärning iaktta även de allmänt humanitära moralbud, som utformats under den kristna etikens inflytande. Ett löfte att lägga dessa normer till grund för den dömande verksamheten synes utskottet kunna avgivas av envar, oavsett religiös uppfattning...»

Professor Ruben Josefson framhåller i sin studie »Guds och Sveriges lag», att i denna utskottets förklaring ligger en hänvisning till hur uttrycket bör tolkas. Jag instämmer i detta och vill gärna tillägga, att utskottet av i dag, enligt min mening, hade gjort klokt i att säga detsamma.

När utskottsmajoriteten nu skall söka framlägga skäl för ändringar, pendlar den i stället från den ena ståndpunkten till den andra. Först säger man, att enighet råder om att hänvisningen till Guds lag inte innebär annat än ett åtagande att vid dömandet iaktta »allmänt humanitära moralbud». Detta är ju vad motionärerna och reservanterna återgivit från 1948 års utskottsutlåtande. Tillägget i det elvaåriga utlåtandet har man emellertid strukit: »de — — — moralbud, som utformats under den kristna etikens inflytande». Det kunde man gott ha kostat på sig att ta med, eftersom det torde vara erkänt på de flesta håll.

Sedan säger utskottet av i dag, att hänvisningen till Guds lag på sina håll — i verkligheten rör det sig ju om ganska få fall — väckt samvetsbetänk-

ligheter. Vad är det då man har samvetsbetänkligheter mot? Uppenbarligen mot det, varom utskottet säger att allmän enighet råder, nämligen att iaktta de allmänna humanitära moralbud, som utformats under den kristna etikens inflytande. Måste vi ändå inte erkänna, att allt inte kan stå skrivet i lagen? Domaren måste också i sin uppgörelse inför domen låta detta andra liksom stå i bakgrunden.

Sedan menar utskottet, att för den som inte erkänner Guds existens, ter det sig främmande, att i sammanhanget nämna Guds namn. Ja, herr talman, visst tror jag att det för en sekulariserad person kan te sig främmande, även om han törhända råkar att dagligen missbruka Guds namn i svordomar — eller kanske just därför. Men, ärade kammarledamöter, att det ter sig främmande är väl inte detsamma som ett intrång på samvetsfriheten?

Att det beträffande samvetstrycket kan vara värre med edens inledning: »Jag lovar och försäkrar inför Gud, den allsmäktige, och vid hans heliga ord...» — det förstår jag. Jag respekterar varje samvetsbetänklighet där emot. Men här råder det heller inga delade meningar. Utbytet mot försäkran skall i fortsättningen kunna medgivas även av rätten själv, och det tycker jag är riktigt.

Jag vill tillägga, att jag tror departementschefens och utskottets tvekan om uttryckets betydelse är konstruerad. Ingen i Sveriges land boende — allra minst någon som skall avlägga domareed — är okunnig om att Guds lag och de humanitära moralbud som däri inneslutes inte är någonting lågt och omoraliskt, det är ingenting som förråar och drar ned, utan i stället raka motsatsen.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till detta. Jag har funnit övervägande skäl tala för att vi i vår domareed bör bibehålla uttrycket »Guds och Sveriges lag och laga stadgar». Jag yrkar i en-

Ändring av domareden, m. m.

lighet med reservationen och motionen nr II: 576 avslag på Kungl. Maj:ts proposition i denna del.

I detta anförande instämde herrar *Löfgren* (fp), *Nilsson* i Lönsboda (fp), *Pettersson* i Norregård (cp), *Gustafsson* i Bogla (s), *Svenungsson* (h), *Rimmerfors* (fp), *Rubbestad* (cp), *Carlsson* i Bakeröd (cp), *Zetterberg* i Stockholm (s) och *Johansson* i Öckerö (fp).

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Då det kanske inte är klart för alla kammarens ledamöter vad saken gäller — jag fann då jag en stund lyssnade på debatten i första kammaren att det i varje fall där inte var klart — så vill jag för säkerhets skull tala om det. Det är ju inte alla som läser första lagutskottets utlåtanden, i varje fall inte från första sidan till sista.

Man kan när man skall bli domare antingen avlägga en ed eller också avge en försäkran på heder och samvete. Eden och försäkran skiljer sig bara beträffande de inledande orden. Den som avlägger ed lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord o. s. v., medan den som avger försäkran lovar och försäkrar på heder och samvete o. s. v. — sedan följer allt vad han då lovar, i båda fallen alldeles samma innehåll, som framgår av 11 § i 4 kap. på första sidan i första lagutskottets nu förevarande utlåtande och som, bland annat, innefattar förpliktelse att efter bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra och döma efter Guds och Sveriges lag och laga stadgar.

Den som på grund av att han har förklarat sig inte tro på någon Gud har fått tillstånd att i stället för att avlägga ed avge försäkran måste alltså i alla fall lova att döma efter Guds lag. Innebörden av hänvisningen till Guds lag har varit omtvistad, men numera synes det råda enighet om att förbindelsen inte innebär annat än ett åtagande att i

domarverksamheten iaktta allmänt humanitära moralbud.

Denna domareed fanns inte i de gamla landskapslagarna; däremot fanns det en ed i lands- och stadslagarna, men den hade intet religiöst innehåll.

Hur uttrycket Guds lag har kommit till vet man egentligen inte. Det framskymtar första gången i ett brev från februari 1534 — det var alltså Gustav Vasa som började tala om Guds och Sveriges lag. Uttrycket kom sedan i flera brev under 1500-talet, och fram mot slutet av 1500-talet började det användas också av de dömande myndigheterna. Domen förklarades vara enligt Guds och Sveriges lag, eller också heter det att den anklagade kunde dömas varken efter Guds eller Sveriges lag. I slutet av 1600-talet kom uttrycket så in i en domareed.

När fru Boman här säger att varje ord har sin betydelse och att Guds lag alltså skulle ha och i alla tider ha haft sin bestämda betydelse, torde det vara en sanning med stor modifikation. Det visar sig nämligen, att man har inlagt olika betydelse i detta uttryckssätt, såsom också herr Nelander sade. Man har ansett att det har hänsyftat på Mose lag — det har gällt under något hundratal år — och det finns en annan åsikt, att det skulle avse den s. k. naturliga rätten, d. v. s. den lag som Gud ansågs ha inskrivit i människornas hjärtan.

Så mycket är säkert, att uppkomsten av hänvisningen har ett klart tids-sammanhang med reformationen, och undersökningar har visat, att Guds lag just vid den tiden kom att återopas inom rättsväsendet i olika sammanhang. Reformatorerna hade olika åsikter om vad detta betydde — det skulle föra för långt att gå in på den saken här, och jag skall inte heller göra det. Det var en viss skillnad mellan de tyska reformatorerna och dem som var kalvinistiskt influerade — dit hörde Karl IX — och det rädde en sträng, lagisk anda.

Ändring av domareden, m. m.

Vare det nog sagt, att många av de svåraste straffbestämmelser som slog igenom på denna tid emanerade just från detta uttryckssätt, att man dömde efter Guds lag. Ja, en del straffbestämmelser som då tillkom var så stränga, att de inte genomfördes i praktiken. I själva verket är det svårt att tänka sig, att vår rätt från början varit mildare än den sedan blev under kristligt inflytande — så vill vi inte gärna se det nu. Nu är vi lyckligtvis väl alla överens om att uttrycket Guds lag skall betyda någonting som har med den kristna etikens bästa humanitära och moraliska bud att göra. Hur uttrycket kom in i 1734 års lag är osäkert. Dis-senterlagskommittén trodde att det var just av hänsyn till den s. k. naturliga lagen, men riktigheten härav har bestritts av somliga forskare.

Vid flera tillfällen under 1800-talet har förslag väckts om borttagande av hänvisningen till Guds lag, men de ledde inte till resultat. Det förekom sådana försök i början av 1820-talet, det framlades förslag av kommitté en gång 1849 och en gång 1884. En gång — år 1885 — stannade kamrarna i olika beslut. Sedan blev det tyst om den saken på 1800-talet. Det var först i mitten av 1900-talet som den togs upp om igen.

Man kan förstå, om den omständigheten, att Guds lag tidigare under tidernas lopp ansetts ha annat innehåll och att det med tillämpning av den lagen har fällt många grymma domar, har gjort att inte alla är benägna att använda det uttryckssättet för att beteckna det som man nu är ense om att det skall betyda, nämligen allmänt humanitära och moraliska bud.

Trots att uttrycket i ett första lagutskottsutlåtande 1948, som här tidigare har nämnts, har blivit tolkat på det här sättet, ganska auktoritativt, om jag vågar säga det, så har man i alla fall gjort den erfarenheten — jag kommer sedermera att redovisa mina egna erfarenheter — att det har väckt samvets-

betänkligheter på sina håll. Det är ingalunda så, att vilken domare eller nämndeman som helst eller vilka det nu är som skall avlägga domareeden har klart för sig vad detta betyder.

För den som känner till den här hänvisningens innebörd och som inte erkänner Guds existens måste det väl te sig alldeles främmande att han, fastän han har sagt att han inte tror på någon gud, likväl skall ta Guds namn i sin mun och säga, att han skall döma efter en lag som har utgått ifrån den gud, som han förnekar. Jag känner också kristna, för vilka det framstår såsom en användning av ganska underlig art, ja, ett missbruk av Guds namn, då det begagnas på det här sättet av personer, som inte alls vill ha med Gud att göra.

Jag anser därför i likhet med departementschefen att hänvisningen till Guds lag kan och bör uteslutas ur formuläret för den ed eller försäkran, som en domare skall avge, utan att det sakliga innehållet ändras. Allvaret i det givna löftet blir ändå lika starkt betonat, ja, just därför att det inte skulle föreligga några meningsskiljaktigheter framstår allvaret enligt min mening ännu tydligare.

Jag skall nu nämna litet om de erfarenheter på det här området, som jag har gjort under årens lopp på grund av min ställning som domare. Jag skall göra det utan all förhåvelse, därför att jag nödgas tillstå för kammaren att jag nog inte har varit tillräckligt bestämd i mina tidigare ställningstaganden. Det visar sig ofta — jag tror att ni kanske någon gång allesammans har fått göra liknande erfarenheter — att man inte kan skjuta ett problem framför sig bara därför att det är svårt att ta ställning. Man kan inte heller kasta det åt sidan: rätt vad det är står man där och måste i alla fall lösa problemet.

När jag studerade juridik i Uppsala, läste man såvitt jag vill minnas ingenting om detta uttryck »Guds lag». Professor Munktell, som är ledamot av kam-

Ändring av domareden, m. m.

maren, hade då ännu inte gjort de forskningarna som han sedermera har gjort, och detsamma var fallet med åtskilliga andra, som också har forskat på det här området. När jag gick min domareed för 33 år sedan, gjorde jag det »vid Gud och hans heliga evangelium», som det då hette. Då var eden ännu längre än nu, och den slutade med att man lovade att troget hålla alla de löften som innefattas i eden »utan arga list och påfund, så sant mig Gud hjälpe till liv och själ». Man har alltså redan ändrat eden genom att ta bort »Gud» på ett ställe.

Trots att jag inte har läst något om det här i rättshistorien — jag hade ändå intresserat mig särskilt för rättshistoria och rent av skaffat mig ett rätt bra betyg i det ämnet — så var det för mig intet problem när jag sedan skulle gå min domareed. Det var så naturligt för mig med den bakgrund som jag hade, att det skulle betyda det som vi här sagt, alltså allmänt humanitära moralbud, som skulle iakttagas. I mitt hem nämndes ofta Gud, men det betydde alltid Gud och ingenting annat. Jag har sedan många gånger förestavat eden för blivande domare, och jag får säga att jag inte heller då har tänkt så mycket på det annat än att det har varit högtidligt och ofta rent av gripande.

När frågan år 1948 kom upp här i kammaren, satt jag redan i första lagutskottet, och jag måste säga, fastän det var en enda motionär som hade väckt motionen, att jag var mycket frestad att rösta för den i utskottet. Det var naturligtvis fel av mig att inte göra det, och det var detta jag syftade på tidigare, när jag sade att man inte kan vältra problemen framför sig. Men i så fall hade jag blivit ensam i utskottet om det, ty utskottet var enhälligt i övrigt. Givetvis invercade det också ganska mycket, att utskottet då kunde hänvisa till dissenterlagskommittén, som utskottet förmodade skulle ta sig an problemet. Vi skrev också någonting om att det kunde förväntas att kommittén skulle ta sig an

saken. Kommittén tog också mycket riktigt upp frågan, och jag kan inte förstå att utskottet nu har något bräckligt underlag, när utskottet hänvisar till vad den enhälliga dissenterlagskommittén sade.

Denna kommitté bestod av ett ganska stort antal personer, bland dem flera framstående representanter för statskyrkan och för ett par frikyrkliga samfund. Jag kan här bara nämna biskop Gustaf Ljunggren, riksdagsman Gustav Mosesson — som många av oss minns från hans tid här i kammaren — samt professor Gunnar Westin. Hela denna kommitté var enig om ett uttalande, som är av sådan pregnans att jag skall be att här få läsa in det i kammarens protokoll. Jag hyser den största beundran för denna kommitté och för att alla ledamöterna där med så olika tänkesätt kunde enas om det uttalandet. Det vittnar om stor respekt för andras samvetsfrihet och religionsfrihet. Uttalandet lyder så här:

»Den innebörd som uttrycket Guds lag således numera må anses äga, framgår emellertid ej klart och otvetydigt av ordalydelsen, som fast hellre kan giva anledning till tvekan och ovisshet om den rätta meningen. Redan denna omständighet synes böra utesluta uttryckets användande i edsformuläret. Därtill kommer att, enligt vanligt språkbruk, uttrycket ej har nyssnämnda betydelse utan närmast innefattar en förpliktelse för domaren att — vid sidan av och jämte Sveriges lag och laga stadgar — i sin rättskipning tillämpa en lag direkt härrörande från Gud. Så uppfattade måste orden i fråga sakna mening och innehåll för den som förnekar Guds existens och följaktligen också måste bestrida befintligheten av en lag grundad på Guds bud. Edens avläggande måste tillika — och framför allt — för en person med dylik inställning innebära och av honom betraktas såsom ett otillbörligt tvång på hans samvete. Lagstiftaren har med rätta tagit hänsyn till

Ändring av domareden, m. m.

vikten av sådant tvångs undvikande genom att öppna möjlighet till utbyte av edens begynnelseord, innefattande en försäkran 'inför Gud den allsmåktige och vid hans heliga ord', mot en försäkran på heder och samvete. Det torde vara lika påkallat att samma hänsyn visas beträffande nu ifrågavarande uttryck. Att domaren i sin gärning skall beakta, jämte vanliga förnuftsregler, allmänt vedertagna moraliska grundsatser, i regel tillkomna under den kristna etikens inflytande, torde, såsom Kreüger på sin tid anmärkte, vara tillräckligt angivet genom åläggandet att 'efter bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra'.»

Dissenterlagskommitténs betänkande blev föremål för ett vidlyftigt remissförfarande till inte mindre än ett hundratal instanser. Det är riktigt att åtta av dessa instanser yttrade sig särskilt om domareeden, men ett mycket stort antal yttrade sig indirekt över det samma på det sättet, att de uttalade sig på andra punkter och sammanfattningsvis sade, att de i övrigt inte hade någonting att erinra mot förslaget — eller använde liknande vändningar. Dåvarande departementschefen föreslog emellertid ingen ändring.

Jag minns än att jag då var benägen att motionera för att få en ändring tillstånd, och jag talade också med några vänner i riksdagen härom. Men hur det var, föll jag undan även den gången och tänkte, att om ingen annan rör vid denna fråga, så skall väl inte jag heller göra det. Men frågan kom som sagt igen. Jag vet inte vad som föranlett justitieministern att nu ta upp denna sak på nytt. När jag lyssnade på debatten i första kammaren, tyckte jag mig dock förstå av det som justitieministern där yttrade, att han hade särskild anledning att göra det på grund av någon timad händelse. Ja, även jag har haft mina erfarenheter, som jag gärna vill redogöra för, så att kammarens ledamöter skall förstå min inställning. Jag bryr mig

emellertid inte om vad ni därvid tänker, ty nu har jag omsider beslutat mig för att säga vad jag tycker i denna fråga utan räddhåga.

Jag har som sagt många gånger förestavat denna ed, och under senare år, när jag har haft med nämndemän att göra, har det hänt att några av dem inte har velat avlägga ed. De har då fått Konungens tillstånd att i stället avge en försäkran. För att det då skulle gå rätt och högtidligt till vid edens avläggande, har jag skickat ut edens lydelse i förväg och samtidigt meddelat, att den som så önskade med Konungens tillstånd kunde få ersätta eden med en försäkran. I så fall skulle de vända sig till mig för att få hjälp med ansökan här om, så att det inte skulle bli något trasel i sista stund. När sedan nämndemännen kom till mig, frågade jag varför de ville slippa att gå eden, och då var det regelmässigt därför att de inte trodde på någon personlig Gud och av denna anledning inte ansåg sig kunna gå eden. Detta angav jag i ansökan till Konungen, och nämndemännen fick då ersätta eden med en försäkran. Jag talade samtidigt med dem om att de vid avgivandet av försäkran inte kunde undgå att använda orden »Guds lag». De flesta av dem har inte invänt något häremot utan avgivit denna försäkran. Men en av dessa nämndemän tog upp en dispyt med mig och sade att det måste vara något misstag från min sida, ty det var ju klart att när han fått tillstånd av Konungen att avgiva försäkran, därför att han inte trodde på Gud, skulle han inte behöva blanda in ordet Gud i sin försäkran. Jag hade en stark känsla av att han tyckte att jag var en sådan där formalistisk jurist, som folk är så rädda att råka i händerna på — med rätta för övrigt. Det var nog nått och jämnt att han blev övertygad om riktigheten av vad jag sade, då jag sökte förklara vad som orden Guds lag numera ansågs innebära. Så småningom avgav han emellertid försäkran sådan den var. Detta är alltså

Ändring av domareeden, m. m.

vad som hänt mig, och det är egentligen tillräckligt att påvisa att det förekommit ett sådant fall. Jag skulle kunna berättä om andra fall jag hört talas om, men skall avstå därifrån.

Jag tycker detta är obehagligt nog. Men hur skall det inte bli i framtiden. För närvarande skriver man alltså till Konungen och säger att man inte tror på Gud, och så får man i stället för att avlägga ed avgiva en försäkran. När denna försäkran sedan avgives, är det inte något tal om förutsättningarna här för. Det är alltså ingen som talar om för den närvarande menigheten, att denne man inte tror på Gud och att det är därför han avger försäkran. Enligt det föreliggande förslaget till ändring av paragrafen skall domstolen själv lämna sådant tillstånd att avgiva en försäkran. För min del kommer jag att bedöma den saken före själva edsavläggandet eller avgivandet av försäkran. Man kan emellertid mycket väl tänka sig den situationen att det fattas en nämndeman. Man kan inte få tag i någon annan nämndeman vid tillfället. Då kan man låta någon annan person, som kan anskaffas och som är behörig till nämndeman, gå domareed eller avgiva försäkran och ta säte i rätten. Sådant har hänt; jag har själv varit med om det. I så fall kommer det att tillgå så att en nämndeman — om han vill avgiva försäkran i stället för att avlägga ed — kommer att säga: »Jag anhåller att i stället för att avlägga ed få avgiva en försäkran.» Då frågar ordföranden: »Varför det?» — »Jo, jag tror inte på Gud», svarar han. Och så beviljas hans anhållan. Minuten därpå säger han, om ordalydelsen ej ändras enligt propositionen, att han lovar att döma efter Guds och Sveriges lag. Vad skall allmänheten få för uppfattning av en sådan försäkran.

Jag kan inte finna att det är rimligt att göra på det sättet. Jag har mycket stor pietet för det som är gammalt och fornt, men när det konkurrerar med

samvetsfrihet och religionsfrihet eller låt mig säga med vad människor själva anser vara samvetsfrihet och religionsfrihet, så får det som är gammalt och fornt vika. Det tycker jag är viktigare än att hålla på en gammal kvarleva, även om den är aldrig så vacker.

Jag tycker att domareeden är vacker och vördnadsbjudande, det vill jag gärna tillstå, men det kan inte få hindra att människor, som känner att de inte vill avlägga ed, i stället får avge denna försäkran. Det är för övrigt inte bara de som inte tror på Gud, som inte vill avlägga eden, utan det finns medlemmar av en del religiösa sekter, som inte heller anser sig kunna avlägga ed.

Med dessa ord, herr talman, vill jag hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru BOMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja bemöta ett par punkter som utskottets ordförande herr Rylander drog upp.

Herr Rylander lovade att för kammaren klargöra vad vi resonerar om, men jag tvivlar i högsta grad på att man när herr Rylander slutade sitt anförande visste så mycket mera om vad detta gäller.

Dissenterlagskommittén var enig, sade herr Rylander, och räknade upp namnen på dem som varit med om och undertecknat kommitténs förslag. Då måste man göra den reflexionen: Om detta hade varit en hjärtesak för t. ex. herr Mosesson, hade herr Mosesson ögonblickligen motionerat, när han såg att justitieministern inte tog upp frågan. Det kan alltså inte ha varit en hjärtesak för herr Mosesson, utan det måste ha varit för honom som det är för de flesta som deltar i utredningsarbete: man nöter på varandras ståndpunkter och kompromissar sig fram till någonting som inte är en hjärtesak för nå-

Ändring av domareden, m. m.

gon. Jag tror att herr Zetterberg visste detta. I varje fall bedömde han det så, att han inte ansåg att det var riktigt att göra lag av det.

När herr Rylander talade om sig själv som den ensamme som irrat ut och in 1948 och andra år och ville och inte ville motionerna i frågan, »när ingen annan motionerade», stärker det mig ytterligare i min uppfattning, att det inte finns ett allmänt utbrett behov av denna lag. En och annan anser det måhända, men brukar vi ändra lagar och lagars uttryckssätt för att en och annan önskar dem annorlunda?

Herr Rylander sade att när jag talar om att ord har sin bestämda betydelse, var det en sanning med modifikation. Som lekman kan jag naturligtvis inte ha den rättshistoriska bakgrunden till de omstridda ordens användning. Men så mycket säger oss utvecklingen, att med kristendomens införande i vårt land började de kristna principerna tillämpas och påverka synen på lagstiftningen. Vi fick klara begrepp om hur man sammanlever med sin nästa, hur man behandlar henne och hur man förhåller sig till hennes egendom. Det visste vi ingenting om tidigare. Människolivet fick sitt värde. Dessförinnan skickade man de gamle till ättestupa, och den som var gammal eller överflödigt knäppte man bara i väg. Men med kristendomen och den lag som följde därav fick vi veta, att du får inte dräpa och du får inte stjåla.

Även om man inte tror på Gud, herr Rylander, finns allt detta kvar i alla fall. Verkningarna av Guds lags inflytande på vår lagstiftning kommer vi inte ifrån; det gäller än.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Frågan hur pass stor hjärtesak detta var för ledamöterna i dissenterlagskommittén är för mig omöjlig att klargöra. Jag har inte träffat Mosesson på länge och kan inte veta

detta. Det är väl ganska rimligt, att han inte motionerade, då justitieministern inte upptagit kommitténs förslag — det tycker jag inte att man kan säga någonting om.

Vad beträffar detta om kristendomens inflytande på lagstiftningen, har det varit någonting dubbelt över det. Det är sant och visst, att med tiden vissa tidlösa sanningar kommit fram av kristendomen, vilka vi är tacksamma och glada för. Men när kristendomen kom in i vårt land yttrade det sig på det sättet, att straffen för vissa brott skärptes till det omänskliga. Brott som tidigare inte straffats tillnärmelsevis så strängt blev mycket strängt bestraffade, därför att Mose lag kom att tillämpas under lång tid. Vi måste böja oss för att det varit på det sättet. Men naturligtvis har också det kristna inflytandet sedan gjort sig gällande på ett mera humanitärt sätt än vad det gjorde i början.

Jag tror inte att jag behöver bemöta mer av vad fru Boman sade. Jag kommer själv från ett kristet hem, och jag är tacksam för det jag bär med mig därifrån. Men jag är framför allt tacksam för att jag mycket tidigt lärde mig att respektera andras åsikter, när de skilde sig från mina egna. Jag lärde mig förstå innebörden av religionsfrihet och tankefrihet redan som barn, och det är jag mycket tacksam för.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag skall för min del inte bli särskilt utförlig i denna debatt, men jag känner mig ändå uppfordrad att säga några ord, inte minst efter att ha lyssnat till vad första lagutskottets ärade ordförande sagt. Jag brukar annars inte ha särskilt svårt att komma överens med min vän, inte bara partivän, herr Rylander, men i dag kan jag inte följa honom.

Herr Rylander åberopade bland annat vissa auktoriteter, som skulle påbjuda, att man snällt ställde in sig i ledet och

Ändring av domareiden, m. m.

sade ja till Kungl. Maj:ts och utskottets hemställan. Man har därvidlag alldeles särskilt nämnt ett par i dissenterlagskommittén ingående företrädare för olika frikyrkosamfund och också en biskop i svenska kyrkan. Avsikten med denna hänvisning skulle med andra ord vara att liksom försäkra sig om ett alibi eller en legitimation för ändringsyrkandet.

Låt mig få säga, att jag nog tycker att detta är att hemfalla åt en auktoritetstro, som i detta sammanhang verkar ganska förbryllande. Men för att inte skymten av missförstånd skall uppkomma, vill jag också uttryckligen ha sagt, att jag självfallet hyser den allra största respekt för de tre ifrågavarande kyrkoleidarna och medlemmarna av den gamla dissenterlagskommittén. Jag är väl medveten om deras i många hänseenden betydande, för att inte säga imponerande, insatser, men jag tillåter mig ändå att ha den meningen, att de i den speciella fråga, som vi nu diskuterar, tagit miste. En blick på namnunderskrifterna i de motioner, som i dag är aktuella och som väckts i anslutning till den kungliga propositionen, visar ju också att såväl rektor Mosesson som professor Westin har prominenta meningsfränder inom sina samfund, som i denna konkreta fråga företräder en annan uppfattning och sålunda finner det ytterst beklagligt, att man nu skall vara i färd med att stryka med rödkritan i ett dokument med så gammal hävd och av så utomordentligt hög kvalitet.

Det finns nog anledning att spara de stora religionsfrihetsprocesserna för tillfällen, då de verkligen är befogade. Annars kan det lätt bli så, att man håller på att ropa att vargen kommer ända till dess ingen längre tror, att det alls finns någon varg att se upp för, om han verkligen skulle uppenbara sig. Skall man här ta till de starka orden om samvetskränkning och åsiktstvång, så skulle man ju — det ber jag utskottets

majoritet och herr Rylander observera — faktiskt kunna vända på hela frågeställningen och säga, att det också finns människor, det är jag alldeles förvissad om, som upplever det just som en kränkning och som ett övergrepp, att man som medborgare inte längre skall i rättsligt hänseende kunna känna tryggheten att vara underställd domare, som finner det naturligt att begå eden i dess nuvarande ostympade skick. Det är också, herr Rylander, en sida av problematiken, som man bör få lov att peka på. Ty vad inrymmer dessa gamla ord man nu vill ha bort annat än ett konstaterande av ett historiskt faktum, nämligen att en svensk domare har att utföra sin gärning i ett lagsamhälle med en lång och förpliktande kristen, just kristen, kulturtradition? Vi tillhör *inte* länderna bakom järnridån, där ju religionsfrihet bara har *en* betydelse, nämligen religionslöshet. Vi skiljer oss ut från det sammanhanget och i den gamla domareiden är detta utsagt på ett, som jag finner, utsökt sätt.

Jag vet, att man med ett formaljuridiskt resonemang kan komma till andra slutsatser, vilket ju också skett, men jag är förvissad om att vi är många som vägrar att godta ett sådant resonemang. Det tycks mig också — får jag tillägga det — som om det reformnit, som första lagutskottets förvånande nog givit sin sanktion åt, är av det slaget, att därav kommer mera ont än gott.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet LINDELL:

Herr talman! Herr Nelander påpekade att första lagutskottets majoritet 1948 uttalade att uttrycket »Guds lag» numera fick tolkas endast som en förpliktelse för domaren att iakttä allmänt humanitära moralbud. Det är riktigt, men det som är den springande punkten här är att alla inte vill godta denna

Ändring av domareden, m. m.

första lagutskottets tolkning. Vad som närmast har föranlett mig att göra detta förslag om borttagande av uttrycket ur eden är en händelse som inträffade för en del månader sedan. Jag fick ett meddelande att en nyutsedd domare, en suppleant i en specialdomstol, vägrade att avge försäkran att tillämpa Guds lag. Fallet klarades upp endast genom att en ordinarie domare, som tillfälligtvis fanns till hands, hastigt fick rycka in. Som vi hörde av första lagutskottets ärade herr ordförande har han erfarenheter av liknande tillbud, där det har stått för dörren en allvarlig och jag skulle nästan vilja säga olöslig samvetskonflikt.

Jag skulle vilja fråga motionärerna och reservanterna: Hur skall vi göra då den stunden kommer att en person, som åtnjuter väljarnas förtroende och enligt demokratisk ordning utsetts till domare, t. ex. en nämndeman, definitivt förklarar det omöjligt för sitt samvete att avlägga försäkran att tillämpa Guds lag? Han kan då tydligen aldrig tillträda det uppdrag, som han utsetts för och som han för övrigt enligt lag inte äger vägra att tillträda. Då är konflikten mellan samhällets krav och den enskildes samvete akut.

Fru Boman sade nyss: Skall vi ändra en lag, om det bara kan gälla en eller annan? Ja, fru Boman, det skall vi göra, om det gäller en så viktig sak som en persons djupa samvete. Det är ett moralbud som vi inte kan svika. Det står i vår grundlag, och det håller vi på: »ingens samvete tvinga eller tvinga låta».

För att det inte skall bli något missförstånd vill jag ytterligare understryka, att detta förslag givetvis inte bottnar i en önskan att försvaga kristendomens ställning i vårt land. Nej, förslaget är påkallat, enbart påkallat och enligt min mening tillräckligt påkallat, av ett fullgott iakttagande av religionsfrihetens princip.

Det var någon av de tidigare talarna, jag tror för resten det var fru Boman,

som menade att flertalet av de remissmyndigheter som yttrade sig över dissenterlagskommitténs förslag helt enkelt gick förbi detta förslag. Saken förhåller sig så, att dissenterlagskommitténs betänkande innehöll en hel rad olika lagförslag. Det var 20—30 olika lagförslag. Över hundratalet yttranden inkom, och det ligger i sakens natur, att de instanser som inte hade någon invändning att göra mot just detta förslag inte gav något mera markant uttryck åt det. En instans sade t. ex. helt allmänt, att den fann sig kunna biträda dissenterlagskommitténs förslag, en annan uttalade sig beträffande vissa av förslagen, inte detta, och tillade att den inte hade något att erinra mot de övriga förslagen, alltså också detta. Och i många yttranden är saken över huvud taget inte berörd, vilket givetvis får förstås så, att vederbörande instans inte haft något att erinra mot förslaget. Till jämförelse kan jag nämna, att förslaget avstyrktes av hovrätten i Stockholm men godtogs av hovrätten i Göteborg, avstyrktes av juridiska fakulteten i Uppsala men godtogs av juridiska fakulteten i Lund liksom också av de teologiska fakulteterna i både Uppsala och Lund. Det avstyrktes av fem domkapitel men godtogs av sju. Det avstyrktes av en länsstyrelse men godtogs av sju.

Gentemot dem, som tycker att saken inte blivit tillräckligt utredd och särskilt menar att fler domstolar borde ha hörts, vill jag understryka, att här gäller det inte en teknisk fråga, en fråga om rättegångsordningen vid våra domstolar, utan här ligger framför oss en rent allmänmänsklig fråga, en allmän-demokratisk princip med samvetsfriheten som den allvarliga bakgrunden. Och den mest sakkunniga instansen i den frågan är utan någon som helst tvekan Sveriges riksdag.

Jag vill slutligen — och det var särskilt den siste ärade talaren som uppkallar mig till det — säga några få ord

Ändring av domareeden, m. m.

om det särskilda värde ur traditions-synpunkt som skulle kunna tillmätas uttrycket Guds lag. Herr Rylander gav oss ju en utförlig redogörelse för hur uttrycket har kommit till. Det fanns inte i våra äldsta lagar — det nämndes första gången som en förpliktelse för domaren i några krigsartiklar i slutet på 1600-talet. Men något som är ägnat att väcka en viss tvekan när det gäller traditionsvärdet är att när Karl IX utgav en ny upplaga av landslagen år 1608, så uttalade han sig särskilt för att domstolarna i åtskilliga mål — hädelse, hor m. m. — skulle rätta sig efter »Guds lag, som i den Heliga Skrift är författad». Därjämte åberopades ett bihang till landslagen — ett appendix — som innehöll en sammanställning av lagbud, hämtade ur Gamla testamentet. De flesta av dessa brott straffades enligt budorden med döden och appendixet avslutades med citat av regeln i 5 Mosebok 19: 21 om »öga för öga och tand för tand». Detta appendix kom att förbli gällande lag ända fram till 1734.

»Guds lag» kom alltså, och det vill jag särskilt understryka för herr Nelander, att i praktiken i mer än 100 år identifieras med Mose lag.

Även om uttrycket »Guds lag» numera inte anses innebära mer än en allmän moralisk förpliktelse för domaren — för övrigt en förpliktelse som på annat ställe i domareeden är uttalad och som ingen vill ta bort, nämligen där det heter att domaren skall döma efter bästa förstånd och samvete — kan jag inte hjälpa att jag i belysning av vad jag nyss sade har svårt att helt frigöra mig från känslan, att här har vi en reminiscens från en tid, då rättsskipningen präglades av hård grymhet och intolerans, en tid då vedergällningen var högsta lag, lagen i dess allra gräl-laste motsats till evangelium. Och jag kan, herr talman, inte finna det särskilt angeläget att vårda en sådan tradition.

Herr NELANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet sade nyss, att det var inte alla som ville godtaga den tolkning första lagutskottet gjorde förra gången, och det kan jag väl hålla med om. Men, herr statsråd, det är säkerligen långt ifrån alla som vill godtaga andra lagförslag som vi i Sveriges riksdag har att behandla.

Herr statsrådet hänvisar, om jag förstod honom rätt, till ett enda fall, som var den verkliga orsaken till att förslaget nu lades fram, nämligen att en suppleant i en specialdomstol här i Stockholm vägrade att använda uttrycket »Guds lag». Statsrådet säger: Hur blir det, om någon som föreslagits till nämndeman eller domare vägrar att använda uttrycket »Guds lag» på grund av en samvetskonflikt — vad skall man då göra? Men, herr statsråd, vederbörande vet väl i förväg hur domareeden är avfattad, och om han inte vill svära eden, åtager han sig väl inte tjänstgöringen. — Jag vill fråga: Hur har herrar statsråd gjort med statsrådsedens gamla formulering, när herrarna avlade den eden?

Herr statsrådet säger, att »Guds lag» kom i mer än 100 år att identifieras med Mose lag, och där var åtskilliga grymma bud och pålagor. Detta är säkerligen riktigt. Men ingen identifierar numera »Guds lag» med Mose lag i denna inskränkta bemärkelse såsom jag sökt påvisa. Jag sade, att Mose-lagens moralbud, d. v. s. de som kan sammanfattas i tio Guds bud i Gamla testamentet och i Nya testamentet sammanfattats av Herren Kristus själv i det dubbla kärleksbudet, är något helt annat. Och säg, herr statsråd, skulle vi inte behöva behålla något av det som statsrådet nu kallar allmänt humanitära moralbud, som dock härleder sig från den kristna etiken, d. v. s. från kristendomen?

Det är inte avsikten att försämra kristendomens ställning, säger statsrådet. Nej, men det är en allmän tendens, som jag sade i mitt förra anförande, att mer

Ändring av domareden, m. m.

och mer mönstra ut ur alla officiella sammanhang just det som har med kristen tradition och med kristna uttryck att göra. Någonstans måste man väl sätta gränsen. Vi får vara på vår vakt, så att vi inte helt avkristnas — även i de officiella sammanhangen.

Fru BOMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern citerade ur våra grundlagar att vi har inte rätt att någons samvete tvinga eller tvinga låta; och därför, sade statsrådet, skall vi ändra lagen, även om det endast gäller ett fåtal. Herr statsråd! Det är långt flera som hyser samvetsbetänkligheter mot att fullgöra sin värnplikt än det fåtal, som under elva år ansökt hos Kungl. Maj:t om befrielse från att avlägga denna ed, men vi har inte fördenskull ändrat vår värnpliktslag utan är tvärtom mycket angelägna om att ha den kvar.

Det har förekommit att absolutistiska järnvägstjänstemän hyst samvetsbetänkligheter inför uppdrag att i sin tjänst distribuera sprit. De har befriats från förpliktelsen att göra detta, men inte har staten upphört att sälja sprit eller ändrat lagen så att sprit inte får skickas. Jag tycker att vi skall dra konsekvensen härav och även i detta fall förfara som vid liknande tillfällen.

Vi ändrar inte lagar, som regel, på grund av enstaka människors olika uppfattning om dem, men vi befriar människor från att fullgöra uppdrag och de har samvetsbetänkligheter mot. Och de 48 nämndemän och domare, som det här är fråga om under elva års tid, borde själva ha trätt tillbaka ifrån en tjänst, som de kände att de inte kunde fullgöra på det sätt som lagen kräver.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag kan förstå att en man med en klar juridisk hjärna sådan som justitieministerns och kanske flera juridiska auktoriteters här i kammaren störs av att ha att göra med ett uttryck,

som man inte kan precisera eller definiera. Om justitieministern ber mig att definiera vad Guds lag är eller vad Gud är, så går jag bet på den uppgiften. Men jag kan försäkra att det i denna kammare finns många, för vilka Gud är samma realitet som den talarstol jag står i.

Man kan inte bevisa vad Guds lag är, det kommer vetenskapen alltid att gå bet på. Men den finns där ändå. Och jag har litet svårt att förstå att det skall vara en samvetssak för dem, som är övertygade om att det inte finns en Gud, att halka över dessa för dem fullkomligt meningslösa ord i en sanningsförsäkran eller i en ed. Orden borde väl för dem vara av noll och intet värde.

Jag har emellertid en liten misstanke, herr talman, att det finns rätt många tvivlare av det negativa slaget, om jag får uttrycka det så: folk som tvivlar på att Gud *inte* finns. Och det kanske är den allra värsta formen av tvivel, ett tvivel som man är allra räddast för att råka ut för.

Nå, nu är det fråga om Guds lag i domareeden. Guds lag är för mig det samma som Guds vilja, och detta uttryck innebär för mig det rätta. Det har givits en något annan definition på uttrycket under kvällens lopp i denna diskussion, en diskussion som jag tror är ett hälsotecken för riksdagen och ett hälsotecken för vårt folk. Jag skulle vilja ha in det där uttrycket i många flera sammanhang i samhällslivet, i riksdagsordningen t. ex., vilket skulle betyda att vi skulle handla med Guds vilja såsom ett rättesnöre i vad vi företar oss här. Då skulle det komma att se ut på ett helt annat sätt, inte bara här i riksdagen utan i landet i övrigt.

Nu är det inte tid att motionera om något sådant, och frågan kanske inte heller lämpar sig för en motion; det sagda kan från min sida vara nog. Jag vill bara, herr talman, ytterligare understryka att för många människor, inte minst för många domare i det här

Ändring av domareden, m. m.

landet, tror jag det är ett stöd att ha kvar detta uttryck Guds lag. Jag tror att det vore till stor skada för dem som verkligen vill ha den kvar, om den toges bort. Jag har redan sagt att jag har svårt att förstå, att det skall vara så motbjudande för människor, som absolut inte tror på att Gud finns, om detta uttryck bibehålles.

Ja, jag skulle verkligen vilja vädja till kammaren att inte bruka större våld än nöden kräver i det här fallet utan låta det bli vid det gamla och rösta i enlighet med reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Fru JOHANSSON (s):

Herr talman! Under pensionsdebattens sista skälvande minuter begärde fru Wallerius-Gunne ordet och höll ett kort anförande. Det gjorde ett rätt starkt intryck på mig. Jag kände att jag åtminstone till stora delar ville instämma med henne. Hon framhöll bl. a., att om man har en kristen livsåskådning, så kan detta, beroende på att människor är olika, leda till skilda ställningstaganden i vissa frågor.

Jag tycker att man har anledning hänvisa till dessa synpunkter i denna debatt. Detta är kanske just en sådan fråga, där vi har anledning att tänka på det yttrande som fälldes av fru Wallerius-Gunne.

Såväl bland dem som tillhör utskotts-majoriteten som bland reservanterna finns det personer med kristen livsåskådning. Vi bör inte glömma bort det. När jag här kommer att yrka bifall till utskottsmajoritetens utlåtande, så gör jag det inte minst ur kristen synpunkt. Jag finner det vara osmakligt, att en person, som säger sig inte tro på Gud, skall nödgas vid sin edgång säga, att han vill döma efter Guds lag, som han inte tror på. För övrigt vill jag, ärade kammarledamöter, framhålla, att inte alla de lagar vi har i vårt land, trots att vi har högtstående lagar i Sverige, alltid är i enlighet med Guds lag.

Efter det att vi beslutade om den nya religionsfrihetslagen vid 1951 års riksdag har jag försökt att vara konsekvent, när vi i riksdagen har behandlat religionsfrihetsfrågor. Jag har hävdad den uppfattningen, när vi beslutat om utträde ur statskyrkan och vid något annat tillfälle. När vi nu har att behandla denna fråga, så känner jag, att jag måste i konsekvens med vad riksdagen tidigare har beslutat beträffande religionsfrihetslagen stödja propositionen. Jag har styrkts i denna min uppfattning, när jag under behandlingen av frågan i utskottet har funnit, att personer, sådana som rektor Moseson, biskop Ljunggren m. fl., har varit eniga i dissenterlagskommittén om att denna lag skulle ändras på det sätt som justitieministern nu har föreslagit.

Jag behöver inte gå in på frågan vidare, ty utskottets ordförande, herr Rylander, har redogjort för utskottsmajoritetens syn på denna fråga.

Jag vill endast med dessa korta ord, herr talman, yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr ONSJÖ (cp):

Herr talman! Jag tror inte det tjänar så mycket till att diskutera denna fråga så värst mycket längre. Eftersom jag är reservant, vill jag emellertid säga några ord för att förklara, varför jag har intagit denna ståndpunkt. Jag skall lova att jag inte skall hålla på så länge som någon talare här tidigare har gjort.

Vi har ju kommit fram till olika meningar, och detta är väl också en fråga, i vilken vi har svårt att förstå varandras uppfattning. Vi bör nog erkänna det. I varje fall bör vi väl kunna vara eniga om en sak, nämligen att detta är en ömtålig fråga, en fråga, som man bör närma sig med försiktighet och vördnad. I varje fall har man ansett detta tidigare.

Domareden med de utfästelser den inrymmer har, såsom erinrats om så många gånger, 300-årig hävd. Man har

Ändring av domareiden, m. m.

upprepade gånger varit inne på tanken att göra ändringar i den, men man har inte ansett detta lämpligt. Vi hade frågan uppe i riksdagen så sent som 1948, och vi vet, att 1951 intog dåvarande justitieministern en bestämd ståndpunkt mot en ändring, och frågan togs därför inte upp då.

Det är klart att det under sådana förhållanden ligger nära till hands att fråga: Vad har hänt som gör, att denna fråga nu har en annan aspekt än den hade 1951, så att den nu kan tas upp? Ja, i sak har det såvitt jag förstår inte hänt någonting. Det som hänt är väl, att vi har en annan justitieminister. Vår nuvarande justitieminister kanske ser på denna fråga på ett annat sätt än hans företrädare i ämbetet gjorde.

Statsrådet deklarerade, att den direkta anledningen var ett fall, där det skar sig. Det var tillräckligt för honom att lägga fram en proposition med begäran att de ord som det här är fråga om skall strykas i domareiden.

Vi kan se detta som en rent praktisk åtgärd: det finns människor som tolkar detta på ett helt annat sätt än vad som är allmänt vedertaget; då skall man respektera dem och stryka dessa två ord, det är inte något märkvärdigt. Jag tror emellertid att det är att ta litet för lätt på denna sak.

Utskottets ärade ordförande sade att han många gånger dikterat eden iör blivande domare; han hade inte tyckt att det varit så märkvärdigt, men formuleringen hade givit en viss högtidlighet åt ceremonien. Det är ungefär vad Svea hovrätt sagt i sitt yttrande, och jag tycker att det nästan är motiv nog för att vi här inte skall göra någon ändring.

Jag är inte reservant på grund av några religiösa skäl, i varje fall inte enbart. Jag är reservant därför att jag anser att även traditionen kan vara helig. Allting behöver inte nödvändigtvis ändras just nu, och jag vill liksom någon tidigare talare reagera mot ten-

densen att riva ned och vraka allt det som för oss och för dem, som gått före oss, varit ett stöd och rättesnöre. Vi river ned utan att ha någonting att sätta i stället, och då går det som det går: det uppväxande släktet blir i allt större utsträckning utan normer.

Jag skall inte säga mera, herr talman. Jag vill inte ta på mig ansvaret för att medverka till denna reform, som man inte tidigare ansett behövlig. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord utan att åberopa några auktoriteter.

Såvitt jag vet var jag den förste pojken i min hemsocken som inte gick i konfirmationsskola och inte konfirmerades. Jag var på det klara med att jag inte trodde på Gud, och jag ville inte bekänna vad jag inte trodde på. Sedan 40 år och några månader tror jag på Gud, men jag skulle inte vilja avlägga en sådan ed som denna domareed och lova att döma efter Guds och Sveriges lag. Det är ett åtagande, som jag inte skulle våga svära på.

Det talas om pietet, och vill man göra detta till en pietetsfråga eller en språkfråga så kan man givetvis tycka att vi inte skall ändra någonting. Jag tror för min del inte att denna synpunkt är väsentlig i sammanhanget. Vi har haft denna domareed länge, och vi har under den tiden haft häxprocesserna och religionsförföljelserna. Folk, som trott på Gud, har landsförvists av domare, som lovat att döma efter Guds och Sveriges lag.

Nu sägs i reservanternas förslag till utskottsmotivering: »Utskottet vill»,... »konstatera att utfästelsen att döma efter Guds lag med den innebörd som uttrycket anses ha icke kan uppfattas som ett intrång i samvetsfriheten...» Hur i all världen kan ett utskott säga någonting sådant? Här förklarar man i

Ändring av domareden, m. m.

bästa kanslistil vad Guds lag skall anses vara, punkt och slut. Men om en domare, som tror på Gud och har känsligt samvete, i något avsende skulle komma till den uppfattningen att Guds lag och Sveriges lag inte är kongruenta, vad gör han då?

Jag vill för min del inte heller vara med om att göra någonting som försvagar de moraliska krafterna eller kristendomens ställning, men jag tror inte man försvarar kristendomens ställning med sådana här edsformulär. Jag tror att kristendomens ställning beror på de enskilda människorna, och den jurist, som tror på Gud, försöker väl i alla fall ha denna tro som bakgrund när han tolkar Sveriges lag och utövar sitt ämbete. Den jurist, som inte gör det, blir väl inte bättre därför att han avlägger en sådan här ed. Han blir väl snarare litet sämre, i den mån han lovar sådant som han inte tror på.

Jag kommer att rösta för utskottet, och jag har bara velat säga detta, eftersom jag tycker att det inte skadar att även en personlig mening som denna här kommer till uttryck. Just det förhållandet, att vi är så pass oense, är för resten i och för sig ett skäl att ändra denna domareed.

Herr *Norup* (cp) instämde häri.

Herr **HALLÉN** (s):

Herr talman, mina damer och herrar! Jag vill bekänna att mitt första intryck av denna kungl. proposition var ganska obehagligt. Jag dömde innan jag närmare hade läst propositionen, och jag tyckte att den var ett uttryck för det onödiga fingrande på ärevördiga gamla symboler, av vilket fingrande vår tid har mer än nog, liksom förmodligen även för de sekulariseringstendenser som under den senaste mansåldern oavslått kommit till synes.

Jag lade märke till att en talare under debatten här sökte, i anledning av man kritiserat uttrycket Guds lag ur

rent religiös synpunkt, göra gällande att det går att skilja på den mosaiska lagen, ceremonilagen, som vi inte alls är förpliktade att följa, samt de tio budorden. Han citerade därvid nuvarande biskop Ruben Josefson. Jag tror att det här mer är fråga om ett önsketänkande. Det är tyvärr inte så lätt att göra en sådan skillnad. Men en något så när upplyst och bildad kristen människa i vår tid vet nog att det är en mycket stor skillnad mellan den mosaiska lagens människosyn och Kristi syn.

Om det i denna lag i stället för »Guds lag» hade stått »Sveriges lag och stadgar samt enligt Kristi anda» och om det då kommit ett förslag om att dessa sista ord skulle utgå, så skulle jag med all kraft ha sökt förhindra detta. Jag tror också — det vill jag säga med tanke på de herrar som i framtiden skulle vilja fortsätta på den här vägen — att om man skulle rikta sig emot det centrala i kristendomen och försöka ge ett verkligt hugg mot denna, så skulle man nog finna att man har en överman i den svenska riksdagen.

Den som har en smula kännedom om den form, vari kristendomen mottogs och anammades av våra fäder, och vet hur uttrycket »Guds lag» användes, kan nog vara ganska illa berörd av detta uttryck. Vi vet att Karl IX — han som ordnade Linköpings blodbad med all dess grymhet — gav stränga direktiv med användande av citat ur Skriften om hur man skulle tillämpa Guds lag på dem som då enligt hans uppfattning var missdådare. Vi vet att — såsom en talare nyss nämnde — när kvinnor dömdes till döden och brändes levande så skedde det enligt »Guds lag». Vi vet att den gamla strafflagen ansåg att det stod i god överensstämmelse med Guds lag, då man dömde tjuvar att förlora en hand eller fot eller undergå andra stränga straff. Vi har hört många berättelser om de olyckliga kvinnor, som lagt foster å lönn eller tagit nyfödda barn av daga och som därför avrätta-

Ändring av domareden, m. m.

des, ofta under mycket grymma förhållanden.

Allt detta skedde enligt »Guds lag», och den som alltså vet hur kristendomen i en primitiv och av Mose lag påverkad anda verkade under åtskilliga århundraden, känner sig inte uppbyggd av uttrycket »Guds lag». Om vi nu skulle fingra på detta edsformulär, så tycker jag att det borde få en helt annan lydelse. Jag skulle önska att domarna förklarade sig villiga att tillämpa — för att ta det uttryck jag nyss nämnde — Sveriges lag och stadgar enligt Kristi anda eller någonting annat i den stilen. Detta markerar det väsentliga, nämligen den religiösa utveckling som skett i vårt land och som innebär att Mose lära inte längre är det dominerande.

Nu kan man mot detta resonemang invända att det numera inte är någon som tänker på Mose lag. Men en upplyst blivande domare kan ju ha sådana historiska kunskaper, och då känner han det mycket pinsamt att behöva avlägga en ed enligt det nuvarande formuläret.

Det finns också ett annat skäl som gör att man verkligen förstår behovet av ett ombyte av uttryck härvidlag. Det är, mina damer och herrar, en allmän tendens i tiden att gripa till varjehandta citat ur Den Heliga Skrift och likställa dem med Guds ord. För inte många dagar sedan förekom i Svenska Dagbladet en insändare, där en prästman på fullt allvar gick till storms mot tanken på femdagarsvecka vid läroverken och inom industrien genom att citera sabbatsbudet och över huvud taget budet om att man skall arbeta sex dagar i veckan, i det att han förklarade att detta vore Guds lag och Guds bud. Vi har haft andra diskussionsfrågor beträffande vilka man på ett godtyckligt sätt har citerat bibelorden. Man har inte insett skillnaden mellan Kristi lära och Mose lag och inte tänkt på den brutala, intoleranta och obarmhärtiga

anda som rådde i vårt land, när människorna satte likhetstecken mellan dem. Det hade väl inte skett avsiktligt, men man hade inte märkt hur riskabelt det är att glida in på sådana områden.

Jag vill än en gång säga, att jag skulle vilja avskaffa uttrycket »Guds lag», som vid en historisk tillbakablick inte framkallar några goda reminiscenser, och ersätta det med orden »Domaren skall vara skyldig att döma enligt Kristi anda och Sveriges rikets lag». Den som ville ändra på detta uttryck skulle säkerligen få andra kammaren mot sig.

På samma gång som jag har en naturlig sympati och förståelse för dem, som reagerat mot den föreslagna ändringen och sett den som ett led i den allmänna sekulariseringen, är jag under dessa förhållanden övertygad om att de är ute på fel vägar. Att de hyser en sådan misstanke är emellertid förlåtligt, ty det finns en tendens i denna riktning, och den förleder en del människor till förhastade beslut. Vi skall dock hålla på det väsentliga, nämligen att det är i överensstämmelse med Kristi syn på människorna och livet som en domare skall utöva sitt viktiga värv och vi alla medborgare skall leva.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet LINDELL:

Herr talman! Endast några ord till i denna långa debatt! Herr Onsjö var angelägen om att vi skulle väl vårda oss om traditioner. Jag är på samma linje. Vackra och högtidliga traditioner är värden, som man bör ta vara på. Men man skall skilja på traditioner som är harmlösa och sådana som kan vara riskabla, såsom denna tradition. Den är riskabel därför att den berör ett så känsligt område som människors samvete.

Fru Boman påpekade, att det i detta land finns andra former av samvetstvang. I och för sig är detta inte något försvar för bibehållandet av ett sam-

Ändring av domareden, m. m.

vetstvång, som kan förefinnas på denna punkt. Hon nämnde, att det kan innebära ett samvetstvång att fullgöra värnplikten. Vi har emellertid särskilda lagbestämmelser, som medger de samvetsömma att fullgöra sina skyldigheter på annan väg. Fru Boman nämnde också det samvetstvång, som järnvägstjänstemän kan utsättas för, då de har skyldighet att fullfölja anordningar för sprittransporter. Det samvetstvång vi här talar om är emellertid särskilt allvarligt just därför att det är religiöst. Vi har i vårt land en religionsfrihetslag, som vi vill slå vakt om, och vi har undertecknat deklarationen om de mänskliga rättigheterna, som tillförsäkrar de anslutna staternas invånare full rättighet att utöva sin religion och att inte påtryckas samvetstvång.

Herr Dickson menade, att en domare som är konfessionslös kunde lösa konflikterna genom att halka över uttrycket »Guds lag» vid avläggandet av sin försäkran. Men, herr Dickson, då skulle innehållet i domarförsäkran bli olika alltefter vederbörandes uppfattning i religiösa ting. Något sådant kan väl inte ifrågakomma.

Herr Nelander sade, att om vederbörande domarkandidat innan han blir utsedd kände, att han hyste samvetsbetänkligheter att avlägga ed eller försäkran i den hittillsvarande formen, borde han avstå från att tillträda sitt ämbete. Förutom att det enligt lagen föreligger viss skyldighet t. ex. för en nämndeman att åta sig uppgiften som domare vill jag uttala, att det för mig framstår som ytterst viktigt att ingen i vårt land hindras att åta sig domarens uppgift på grund av sin uppfattning i religiösa ting.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag är enig med regeringen i dess förslag att ur domareeden rensa bort denna något mystifierande bestämmelse, men jag är kanske inte

lika enig med departementschefen när det gäller den allmänna karakteristiken av strävandena i vår lagstiftning. Det är inte så länge sedan vi slopade åkarpslagen här i landet. I dag erinrade en författarinna om vad som kan ske i hägnet av lex veneris.

Jag har tidigare haft anledning att påminna om den franske författaren Anatole France's karakteristik av den lag, som han kritiserade i Frankrike. Han säger, att i sitt gudomliga majestät förbjuder lagen både den rike och den fattige att tigga på gatorna, att sova under broarna och att stjäla bröd.

I många fall spelar klassförhållanden in vid lagarnas avfattning och tillämpning. Jag tycker emellertid att det alldeles speciellt ur religiös synpunkt borde vara motbjudande att försöka argumentera för det man kallar en 300-årig hävd. Här har redan erinrats om häxprocesserna. Vi kanske får ta till protokollet, att det i dessa fall är 30 000 kvinnor som dömts till både grym tortyr och avrättning under grymmaste omständigheter samt att domarna därvid återopade sig på Guds lag.

Det är, tror jag, inte historiskt riktigt att framställa lagstiftningen som speciellt humaniserad genom det kyrkliga inflytandet. Jag tror att motsatsen är det riktiga förhållandet. Jag vill erinra om hur frågan om kättarprocesserna behandlades. Här var det just det kyrkliga inflytandet som hårdast pressade fram en sådan form för rättskipning. Motståndet restes från civilt håll. Det är — om inte mitt minne bedrar mig — bara 180 år sedan denna lagstiftning förändrades. Fortfarande har vi dock kvar detta dubiösa »Guds lag», i vars hägn sådana grymma och omänskliga domar avkunnades.

Jag anser därför att regeringsförslaget i detta fall är en renlighetssak. Det borde inte komma i konflikt med människors religiösa samvete. Det borde väl tvärtom kännas ganska lugnande för verkligt religiösa människor att veta

att en lagstiftning — vilken i alla fall på grund av omständigheter, som vi alla känner, är betingad av klassintressen samt mer eller mindre tillfälliga förhållanden som undan för undan måste undergå förändringar och har undergått förändringar — inte mystifieras med en terminologi, som är stötande inte bara för icke-religiösa människor utan även borde vara stötande för religiösa människor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Boman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Boman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 135 ja och 68 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4

Lagfäst rätt till arbete, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om lagfäst rätt till arbete, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 15 i första kammaren av herr *Öhman* och herr *Persson, Helmer*, samt nr 19 i andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar, att Kungl. Maj:t äntligen utformar direktiv för den utredning i sysselsättningsfrågan, som tillsattes i juni månad 1958, och att dessa i huvudsak följer de synpunkter och riktlinjer som ovan anförts, samt

att regeringen i de avseenden, där riksdagens medverkan erfordras, såsom exempelvis beträffande lagstiftning om rätt till arbete och 40 timmars arbetsvecka, skyndsamt inkommer med förslag».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 15 och II: 19, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Föregående år hade kommunisterna en motion ungefär liknande den vi nu lagt fram. Utskottet, vars motivering jag har väldigt svårt att förstå, har bland annat skrivit, att något skäl för ett ändrat ställningstagande till yrkandet enligt utskottets mening icke föreligger. Avslagsyrkandet från förra året anses böra gälla även i år. Utskottet anser att något särskilt icke har inträffat. Jag begriper inte hur damerna och herrarna i andra lagutskottet kan ta ställning till en motion som de inte har läst — i varje fall ger mig utskottets skrivning anledning att tro detta. Skulle andra lagutskottets le-

Lagfäst rätt till arbete, m. m.

damöter ha läst den motion som man nu yrkat avslag på, skulle de ha tvingats till en något annan skrivning.

För det första har det väl inträffat någonting sedan november månad 1958. Vi har i vinter haft en mycket hög arbetslöshet — i januari cirka 73 000. Under denna vackra majmånad har vi en arbetslöshet som visserligen gått tillbaka — delvis beroende på säsongsmässiga företeelser — men ändock uppgår till 35 000 registrerade arbetslösa. Jag understryker att detta innebär, att 35 000 sysslösa människor den 15 maj anmäldes på våra arbetslöshetsförmedlingar här i landet. I denna siffra finns icke medräknade de utstämplade arbetslösa — de som är utstämplade från sina arbetslöshetskassor — och där återfinns icke heller den sysslösa ungdomen och de kvinnor som av kända skäl icke anmäler sig på arbetsförmedlingarna. Skulle man då icke ha rätt att fordra att utskottet med hänsyn till denna betydande arbetslöshet hade ägnat några tankar åt de önskemål vi fört fram i vår motion? Utskottet anför i sitt utlåtande: »Enligt motionärerna bör direktiv utfärdas för den i juni 1958 tillsatta utredningen i sysselsättningsfrågan. Härmed torde avses den s. k. sysselsättningsberedningen. Sysselsättningsberedningens arbetsuppgifter är emellertid inte att utreda sysselsättningsproblemen utan att fortlöpande följa läget på arbetsmarknaden. Härvid torde beredningen ha att aktivt medverka i planeringen och genomförandet av de sysselsättningsstimulerande åtgärderna.» Det är en ganska lustig skrivning. I sysselsättningsberedningen återfinnes, förutom socialministern, statssekreteraren i finansdepartementet, chefen för arbetsmarknadsstyrelsen och representanter för arbetsmarknadens parter. Skulle denna beredning måhända må illa av några direktiv från riksdagen? Hur skulle den för övrigt utan sådana direktiv eller utan att tvingas utreda sysselsättningsproblemen kunna

aktivt deltaga i planeringen och genomförandet av sysselsättningsstimulerande åtgärder? Det förefaller mig allt tydligare ju mera jag studerar detta utlåtande att man haft ytterligt bråttom att ta ståndpunkt till vår motion.

Riksdagen är att gratulera till att våra riksdagsutskott i allmänhet mycket noga uppfyller sina självklara förpliktelser och redovisar sina ställningstaganden i kunskapsfyllda, välmotiverade och sakliga utlåtanden. Detta fall är, hoppas jag, ett unikt undantag.

Vad är det då vi har föreslagit? Jag vill i korthet erinra om dels regeringens programförklaring och dels ett uttalande av nuvarande socialministern Torsten Nilsson. I regeringens programförklaring år 1957 heter det: »En sund ekonomi för den enskilde och för landet förutsätter, att den fulla sysselsättningen bevaras. Regeringen betraktar som en huvuduppgift att vidmakthålla och stabilisera den fulla sysselsättningen och begränsa lokal och säsongsmässig arbetslöshet.» Socialministern Torsten Nilsson uttalade i en debatt i radio inför höstvalet 1958: »Vi vill värna om rätten till arbete och trygg inkomst åt alla. På 30-talet var socialdemokratien som bekant nästan ensam om att bejaka sanningen att vi måste ha råd att arbeta. Lärdomen från denna tid sitter i. Den fulla sysselsättningen är grunden för den enskilda människans, familjernas och hela folkets välbefinnande. Den ska vi upprätthålla med alla medel, och samhället skall ta sitt ansvar.»

Detta är löftena. Hur ser det ut i verkligheten? Jag har redan nämnt några av arbetslöshetssiffrorna. Jag vågar också säga att vi kommande vinter kommer att dras med mycket stor arbetslöshet. Man kan utan vidare säga mot bakgrunden av den arbetslöshet som vi har haft i vinter och den vi ännu har, att den fulla sysselsättningspolitik har brutit samman, att regeringens politik har kapsejsat. Det är

Lagfäst rätt till arbete, m. m.

svårt för regeringen att träda fram här i riksdagen eller att över huvud taget skaffa några riksdagsmän som kan gå upp och säga, att den fulla sysselsättningens politik alltjämt gäller eller att den skulle ha lyckats. Den har misslyckats. Man har inte haft möjlighet att placera arbetskraften i vårt land i produktionen och ge den en god försörjning.

För den som känner den nuvarande produktionsordningen bör ju denna utveckling inte vara överraskande. En privatägd produktion kan aldrig göra sig fri från kriser och krisföreteelser. Inte ens den nu tilländalupna högkonjunkturen har visat upp en jämn kurva. Inflationen har pågått utan avbrott, och statsmakterna har inte vågat vidta några effektiva åtgärder för att hejda den. Skattebördan på de små inkomsttagarna har ökat i orimlig grad. Statligt dirigerade kreditrestriktioner och räntestegringar har skapat stora svårigheter för kommuner och småföretagare, och bostadsbyggandet har efteratts. Den huvudsakligaste motiveringen för dessa åtgärder har varit att den fulla sysselsättningen måste tryggas och inflationen hejdas, men jag upprepar här att varken det ena eller det andra har lyckats.

Vi har i vår motion föreslagit en rad åtgärder. Bland annat har vi föreslagit att riksdagen äntligen skulle i lag befästa medborgarnas rätt till arbete. Jag förstår att andra lagutskottets damer och herrar ledamöter har mycket svårt att komma till rätta med sådana krav. Jag har haft både nöjet och äran att besöka såväl Sovjetunionen som de flesta folkdemokratiska länder. Många av riksdagens ledamöter ryser när man talar om dessa länder, men likväl finns där en lagstiftning som ger medborgarna laglig rätt till arbete. Strax före jul besökte jag Ungern, där också en sådan lagstiftning gäller. Jag skall villigt erkänna att myndigheterna i dessa länder har övergångssvårigheter när det

gäller att placera alla arbetsföra i produktivt arbete. Mina damer och herrar kan själva tänka sig hur det skulle verka om vi i Sverige plötsligt gav våra medborgare laglig rätt till arbete. Hur många som nu registreras som arbetslösa skulle inte komma fram och anmäla sitt behov och sina önskemål om arbete. Jag är också medveten om att man i de länder där denna lagstiftning existerar och där medborgarna har laglig rätt till arbete i många fall har för många på ett arbete, som man skulle kunna klara med ett mindre antal personer. Detta är övergångssvårigheter. Icke förty har Förenta Nationerna i sin deklaration om de mänskliga rättigheterna förklarat att en sådan ordning bör råda. Sverige har ju icke ratificerat denna FN:s deklaration, men där säges ju bl. a., att envars rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet skall förankras i lag.

Förutom att vi velat aktualisera detta har vi föreslagit en del andra åtgärder. Jag är naturligtvis på det klara med att de människor som omhuldar det privatkapitalistiska samhällssystemet och som inte kan se någonting annat än profitmöjligheter har rasande svårt att förstå vår tankegång i det här fallet, ty det är så många privatintressen som gör sig gällande. Hur skall man annars förklara att vi i vårt land har arbetslösa byggnadsarbetare? Vi har i såväl Stockholm som Göteborg och andra större städer, t. o. m. i min egen hemstad, betydande grupper människor som söker bostad men som inte kan få detta önskemål tillgodosett. Kan man förklara en sådan sak? Nog måste det vara tokigt, när det finns arbetskraft och materiel, det finns tomter och ändå byggs det inte i tillräcklig omfattning så att folk kan få bostäder.

Det är väl så att man inte vill bygga för mycket; man vill hålla hyrorna uppe, man vill se till att man får vins-

Lagfäst rätt till arbete, m. m.

ter på det kapital man sätter in i byggnationen. Detta vinstbegär återkommer i alla avseenden. Vi måste komma till rätta med det, och det kan vi bara göra genom att avskaffa den privata äganderätten till produktionsmedlen och genomföra en socialistisk ordning.

Jag vill dessutom erinra om hur orimligt man handlar i vårt land när det gäller att bekämpa arbetslösheten. När staten exempelvis tillåter banarbetare, tvingas staten efter några dagar att ta in dem i beredskapsarbeten och sörja för samma arbetare som den tidigare har avskedat. Vi har i vårt län åtskilliga före detta banarbetare sysselsatta med byggandet av dubbelspår till Ånge. De får en som det säges avtalsenlig lön, men icke förty kommer de medborgare som tvingas att arbeta på dessa beredskapsarbeten att få en försämrad ekonomi.

När socialministern för en tid sedan svarade på en interpellation kunde han berätta om de åtgärder som har vidtagits. Jag har över huvud taget ingenting att erinra mot dessa åtgärder, även om vissa förbättringar självfallet kunde tänkas. Han talade där bl. a. om att de arbetslösa som söker sig från arbetslöshetsdrabbade orter och tar stadigvarande arbete på annan ort kan erhålla startbidrag på 300 kronor och att i vissa fall även rese- och flyttningsbidrag utlämnas. Vi har för närvarande cirka 16 000 man i beredskapsarbeten, och de får inte sådan ersättning. Om en arbetslös reser låt oss säga från Gävle till en annan ort och tar stadigvarande arbete där, får han ersättning, men om han skickas på ett beredskapsarbete, får han inte denna ersättning. I och med att man har beslutat om en ersättning till de arbetslösa som flyttar från arbetslöshetsdrabbade orter har man förklarat att det är förenat med ökade kostnader att arbeta på annan ort; då borde också de beredskapsplacerade erhålla kompensation.

Det är min absoluta övertygelse, att mycket skulle kunna göras för att höja sysselsättningsgraden i vårt land. Vissa statliga ingripanden kunde göras, men framför allt har vi den uppfattningen, att kreditrestriktionerna måste mildras. Man måste exempelvis ge kommunerna möjlighet inte bara att få de lån godkända som de är i behov av, utan man måste också sörja för att de får ut de lån som man har beviljat dem rätt att uppta. Redan om den saken ordnades, tror jag många problem skulle kunna lösas på de olika platserna. Ävenså tror jag, trots att den arbetstidsförkortning vi redan har beslutat om inte är helt genomförd, att det är nödvändigt att börja aktualisera 40-timmarsveckan eller femdagarsveckan.

Jag vill också erinra om att den arbetslöshet som vi har att dras med betyder ett stort inkomstbortfall för vårt land. Om vi räknar med ett produktionsvärde per arbetare på cirka 30 000 kronor om året och vi har 50 000 arbetslösa, betyder det en nationalekonomisk förlust på 1,5 miljard kronor.

Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag inte uppehålla kammarans ledamöter så länge till. Jag är medveten om att motionen kommer att fällas och att allt kommer att vara som förut. Jag vill ändå säga ytterligare en gång, att vad än herrarnas ledamöter i andra lagutskottet tycker och tänker, så kommer de här problemen tillbaka. Ni kommer inte att klara dem. Ni måste förr eller senare välja någon av de vägar vi har anvisat. Om ni tycker det är trevligare att ni får ta initiativet, är det bara att göra det, så skall vi stödja det initiativ som ni tvingas ta. Vi kan inte och har ingen anledning att acceptera en så utbredd arbetslöshet som vi för närvarande har, och det är denna insikt som har förestavat vår motion. Även om vi får avslag den här gången, lovar jag, herr talman, att vi kommer åter.

Jag yrkar bifall till motionen.

Sjöarbetstidslag, m. m.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! I de föreliggande motionerna begärs lagstiftning om rätt till arbete. Denna fråga har tidigare behandlats av riksdagen, senast under förliden höst. Andra lagutskottet avstyrkte då liksom nu motionen, och riksdagens båda kamrar beslutade i enlighet med andra lagutskottets förslag. Sedan dess har inte någonting förekommit som föranlett utskottet att föreslå riksdagen att ändra ståndpunkt. Utskottet föreslår därför riksdagen att avslå motionsyrkandet.

Motionärerna begär också att 40 timmars arbetsvecka måtte införas. Utskottet erinrar om att riksdagen 1957 beslutade en förkortning av arbetstiden från 48 till 45 timmar per vecka att genomföras under åren 1958—1960. Att innan den beslutade arbetstidsförkortningen helt blivit genomförd och tillräcklig erfarenhet kunnat vinnas genomföra en ytterligare arbetstidsförkortning finner utskottet inte tillrädligt.

Angående sysselsättningen hänvisar utskottet till att frågan om åtgärder för upprätthållande av full sysselsättning är föremål för övervägande inom stabiliseringsutredningen.

Herr Nilsson i Gävle har gjort gällande, att utskottet har studerat akterna alltför flyktigt och att vi delvis inte har förstått vad det är fråga om, men om jag fattade herr Nilsson i Gävle rätt menar han att vi med det samhällssystem vi har här i landet inte gärna kan genomföra en sådan lagstiftning. Han menade att det först måste bli ett fullt socialistiskt system, sådant det praktiserats i Sovjetunionen, innan man med framgång kan tillämpa en sådan här lagstiftning.

Andra lagutskottet beklagar de människor som har blivit arbetslösa. Det är mycket svårt för de människor som blir utan arbete, men vi anser att de åtgärder som samhället har vidtagit är de åtgärder som vi under nuvarande samhällssystem kan vidtaga med framgång.

Herr talman! Med vad jag här har sagt vill jag yrka bifall till andra lagutskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5

Sjöarbetstidslag, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjöarbetstidslag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 20 mars 1959 dagtecknad proposition, nr 120, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, dels föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till sjöarbetstidslag, dels ock inhämtat riksdagens yttrande över en vid Internationella arbetsorganisationens sjöfartskonferens år 1958 antagen konvention (nr 109) angående löner, arbetstid och bemanning på fartyg samt en vid samma tillfälle antagen rekommendation (nr 109) i samma ämnen.

Om propositionens huvudsakliga innehåll anförde utskottet bland annat:

»I propositionen framlägges förslag till ny sjöarbetstidslag. Förslaget anknyter till den år 1957 beslutade allmänna arbetstidsförkortningen för arbetstagare i land och innebär att arbetstidsreformen, lämpad efter förhållandena ombord på fartygen, utsträcker till att gälla även sjömännen. Förslaget uppfyller såvitt angår arbetstid och bemanning kraven i 1958 års ILO-konvention angående löner, arbetstid och bemanning. Det förordas att Sverige ratificerar konventionen, utom såvitt avser löneföreskrifter.

Sjöarbetstidslag, m. m.

Lagförslaget har utformats så att gängse vaktssystem på fartygen inte skall behöva brytas. För de vaktinledade sjömännen minskas därför icke den ordinarie arbetstiden för dygn eller dygnperiod. Däremot vidgas deras nuvarande rätt till vederlag d. v. s. kompensation för lång ordinarie arbetstid. Sälunda skall vederlag enligt förslaget utgå för den del av den ordinarie arbetstiden som överstiger 45 i stället för som nu 48 timmar i veckan i fråga om trevaktsindelad sjöman och 90 i stället för 112 timmar under en tvåveckorsperiod för tvåvaktsindelad.

För dagmännen minskas den ordinarie arbetstiden från 48 timmar till 45 timmar i veckan.

Även för ekonomipersonalen på fartygen medför förslaget viss nedskärning av arbetstiden. Den huvudsakliga förändringen berör dock rätten till vederlag, som utökas till att avse den ordinarie arbetstid som överstiger 90 timmar per tvåveckorsperiod mot nuvarande 112 timmar.

Förslaget understryker betydelsen av att vederlaget utgår i form av fritid i hamn. Endast i form av kollektivavtal skall överenskommelse kunna träffas om att vederlag skall utgå i annan form.

I förslaget upptages vissa särbestämmelser för fartyg under 500 bruttoton i lokalfart, d. v. s. där resan kräver högst 12 timmars oavbruten gång. I sådan fart må ordinarie arbetstid icke överstiga 12 timmar för dygn och 56 timmar i veckan. För den rena hamntrafiken med sådana fartyg skall dock enligt förslaget tillämpas samma arbetstid som jämlikt allmänna arbetstidslagen gäller för arbetstagare i land.

I överensstämmelse med konventionens indelningsgrunder har de nuvarande trafikbegreppen i sjöarbetstidslagen omarbetats. Närtrafikbegreppet har därvid utvidgats till att omfatta såväl östersjö- som nordsjöfart.

Härutöver innefattar förslaget viss

utvidgning av sjöarbetstidslagens tillämplighetsområde.»

I lagförslaget voro 10 § 2 mom., 11 § och ikraftträdandebestämmelsen av följande lydelse:

10 §.

2 mom. Ordinarie arbetstid skall, såvida ej annat överenskommit eller är i vederbörande hamn brukligt, förläggas å *passagerarfartyg* under fartygets uppehåll i hamn, när passagerare icke finnes ombord, till tiden före klockan 19; samt

å *annat fartyg*

till sjöss eller under dygn när fartyget avgår från eller ankommer till hamn, mellan klockan 6 och klockan 19, och under fartygets uppehåll i hamn, mellan klockan 6 och klockan 18 å söckendag utom lördag samt mellan klockan 6 och klockan 15 å lördag och helgdag.

11 §.

Ekonomipersonalens ordinarie arbetstid bör fördelas i enlighet med ett av befälhavaren på förhand fastställt arbetstidsschema. Sådant schema bör vara anslaget på arbetsplatsen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

Genom denna lag upphäves sjöarbetstidslagen den 26 augusti 1948 (nr 631).

Undantag som avses i 1 § 3 mom. och 20 § må meddelas jämväl innan lagen trätt i kraft.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft vissa i anledning därav väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 467 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 571 av herr *Bengtsson* i Göteborg *m. fl.* samt

motionen II: 570 av herrar *Andreasson* och *Carlsson* i Göteborg.

I motionerna I: 467 och II: 571 hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av övergångsbestämmelserna till den föreslagna

Sjöarbetstidslag, m. m.

lagen, att bestämmelserna i den nu gällande sjöarbetstidslagen den 26 augusti 1948 skulle förklaras alltjämt gälla beträffande fartyg med en bruttodräktighet understigande 2 000 registerton.

I motionen II: 570 hade under 1) hemställts att riksdagen måtte besluta, att Kungl. Maj:ts förslag till 11 §, första punkten, sjöarbetstidslagen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Ekonomipersonalens ordinarie arbetstid bör fördelas i enlighet med ett av befälhavaren efter samråd med ekonomiföreståndaren på förhand fastställt arbetstidsschema.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen i anledning av förevarande proposition, nr 120,

dels — med förklaring, att det genom propositionen framlagda förslaget till sjöarbetstidslag icke kunnat helt bifallas, samt med bifall till yrkandet under 1) i motionen II: 570 — måtte för sin del antaga lagförslaget med den ändringen, att 11 § erhöles nedan angivna lydelse.

11 §.

Ekonomipersonalens ordinarie arbetstid bör fördelas i enlighet med ett av befälhavaren efter samråd med ekonomiföreståndaren på förhand fastställt arbetstidsschema. Sådant schema bör vara anslaget på arbetsplatsen.

dels måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört angående de vid Internationella arbetsorganisationens sjöfartskonferens år 1958 antagna, i utlåtandet berörda instrumenten;

B. att motionerna I: 467 och II: 571 ävensom motionen II: 570, i vad densamma inte besvarats genom vad utskottet hemställt under A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Mannerskantz* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen i anledning av förevarande proposition, nr 120,

dels — med förklaring, att det genom propositionen framlagda förslaget till sjöarbetstidslag icke kunnat helt bifallas, samt med bifall till motionerna I: 467 och II: 571 ävensom yrkandet under 1) i motionen II: 570 — måtte för sin del antaga lagförslaget med följande lydelse av 10 § 2 mom., 11 § och ikraftträdandebestämmelsen.

10 §.

2 mom. Ordinarie arbetstid skall, såvida ej annat överenskommit eller är i vederbörande hamn brukligt, förläggas å *passagerarfartyg* under fartygets uppehåll i hamn, när passagerare icke finnes ombord, till tiden före klockan 19; samt

å *annat fartyg*

till sjöss eller under dygn när fartyget avgår från eller ankommer till hamn, mellan klockan 6 och klockan 19, och under fartygets uppehåll i hamn, mellan klockan 6 och klockan 19 å söckendag utom lördag samt mellan klockan 6 och klockan 15 å lördag och helgdag.

11 §.

(Lika med utskottets ändringsförslag.)
Ikraftträdandebestämmelsen

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960; dock skola bestämmelserna i sjöarbetstidslagen den 26 augusti 1948 (nr 631) alltjämt gälla beträffande fartyg med en bruttodräktighet understigande 2 000 registerton. I övrigt upphäves härmed sjöarbetstidslagen den 26 augusti 1948.

Undantag som — — — i kraft.

dels måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört angående de vid Internationella arbetsorganisationens sjöfartskonferens år 1958 antagna, i utlåtandet berörda instrumenten;

B. att motionen II: 570, i vad densamma

Sjöarbetstidslag, m. m.

ma inte besvarats genom vad reservanterna hemställt under A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr BJÖRKMÄN (h):

Herr talman! Vi har inom andra lagutskottet inte blivit helt eniga om utlåtandet i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om sjöarbetstidslag. Herr Mannerskantz och jag har till utskottets utlåtande anmält avvikande mening.

Meningsskiljaktigheterna mellan utskottets majoritet och oss reservanter beror inte på att vi vill motsätta oss en utsträckning av arbetstidsförkortningen till att gälla även för sjöfolket. Självfallet är det önskvärt och angeläget att vissa grupper i samhället i socialpolitiskt avseende inte ställs i ett sämre läge än andra. Vår reservation avser endast det mindre och medelstora tonnage. Vi har velat tillstyrka motionerna om att bestämmelserna i nuvarande sjöarbetstidslag alltjämt skall gälla beträffande fartyg under 2 000 registerton. Dessutom har vi beträffande förläggningen av den ordinarie arbetstiden för ekonomipersonal föreslagit en ändring i 10 §. Där har vi gått på samma linje som utredningen, som föreslagit att arbetet under fartygets uppehåll i hamn skall sluta klockan 19 å söckendagar utom lördag. Propositionen har föreslagit klockan 18.

Skillnaden mellan utskottets och reservanternas uppfattning kan uttryckas så, att vi inte ser lika optimistiskt som departementschefen och utskottsmajoriteten på det mindre och medelstora tonnagets möjligheter att hålla sig flytande efter lagens genomförande. Storsjöfarten kan sannolikt klara kostnadsökningen bättre. Där har man modernt tonnage, och kostnaderna fördelas på en större godsmängd. Storsjöfarten kommer sålunda efter den nya sjöarbetstidslagens genomförande i samma läge som näringslivet i övrigt.

Jag skall här tillåta mig en snabbteckning av bakgrunden till denna fråga, så att kammarens ledamöter får en liten uppfattning om vad saken verkligen gäller.

När riksdagen 1948 behandlade den nu gällande sjöarbetstidslagen, underströks nödvändigheten av att gå fram med stor försiktighet. Andra lagutskottet sade då i sitt utlåtande beträffande övergångsstadgandet och ikraftträdandet, att utskottet ånyo ville understryka vad departementschefen i olika sammanhang uttalat rörande vikten av att varsamhet iakttages, då lagen bringas i tillämpning, så att inte sjöfarten tillfogas skada, som kan ha menliga inverningar på folkhushållet i dess helhet och på sjöfartsyrkets utövare, vilket särskilt bör hållas i sikte vid handläggning av ärenden rörande undantag enligt övergångsstadgandet samt dispenser med stöd av bestämmelsen i 1 §.

Vid 1957 års beslut om arbetstidsförkortningen och de därav följande ändringarna i olika arbetstidslagar hade, vid det utredningsarbete som föregick ändringarna, 1948 års sjöarbetstidslag lämnats utanför. Arbetstidsfrågorna för skeppsfarten fordrade på grund av de speciella förhållanden som råder inom sjöfarten en särskild utredning. Denna hade tillsatts redan i januari 1957. Betänkandet framlades i november 1958, och det är på detta propositionen grundar sig. Men propositionen går i vissa avseenden längre än sjöarbetstidsutredningen. Jag skall återkomma till den saken litet senare.

För de vaktindelade sjömännen kommer lagen i praktiken icke att innebära kortare arbetstid per dygn eller dygnperiod. Däremot vidgas deras rätt till vederlag, d. v. s. kompensation för lång arbetstid. Sådant vederlag skall utgå för den del som överstiger 45 i stället för som nu 48 timmar i veckan för trevaktsindelad sjöman, och 90 i stället för 112 timmar under två veckor för tvåvaktsindelad sjöman, d. v. s. i det senare

Sjöarbetstidslag, m. m.

fallet en förkortning med 11 timmar i veckan. För dagmän minskar arbetstiden från 48 till 45 timmar, och för ekonomipersonalen gäller i huvudsak det samma som för tvåvaktindelad sjöman.

Vederlag skall utgå i form av fritid i hamn. Genom överenskommelse i kollektivavtal kan vederlaget i stället uttagas exempelvis i kontanter.

Det är mot denna bakgrund man bör ser hur läget är och kan komma att bli för det mindre och medelstora tonnage. Enligt sjöarbetstidsutredningen skulle arbetstidsförkortningen medföra en ökning av kostnaderna vid oförändrad kontantlön i vad det gäller trevaktssjömän och dagmän med 5 å 6 procent och beträffande tvåvaktssjömän samt ekonomipersonal med cirka 20 procent av lönerna. Av en tabell som återgives i propositionen och som bygger på en utredning av kommerskollegium framgår att bemanningskostnaderna för fartyg under 2 000 ton varierar mellan lägst 24,8 procent (för fartyg i gruppen 1 500—1 999 ton) och högst 37,6 procent (för fartyg i gruppen 100—199 ton) av totala driftkostnaderna. De kontanta bemanningskostnaderna varierar mellan lägst 20,4 och högst 31,7 procent av de totala driftkostnaderna för samma storleksgrupper.

Utvecklingen för det mindre och medelstora tonnage utvisar en kraftig minskning sedan 1939. Sjöarbetstidsutredningen har som uttrycklig förutsättning för förslaget genomförande understrukit, att statsmakterna i andra former, bland annat beträffande skattebelastningen, skall vidta åtgärder för att lätta belastningen för det mindre tonnage. Jag vill särskilt fästa kammarens uppmärksamhet vid denna omständighet. I april 1953 tillkallades nämligen två utredningsmän för att undersöka vad som kunde göras för att förbättra läget för det här berörda tonnage. Utredningsmän var förre LÖ-chefen August Lindberg och direktör Bengt Petri. Utredningsmännen framlade ett betänkan-

de 1955, där de bland annat föreslog att sjöarbetstidslagets regler skulle göras mindre stränga än för närvarande. Vi vet att detta inte har omsatts i praktiken, och det nu föreliggande förslaget går i rakt motsatt riktning. Inga andra stödåtgärder har vare sig genomförts, beslutats eller ens ifrågasatts som skulle kunna uppväga kostnadsökningen.

Departementschefen säger i propositionen följande: »De spörsmål som här rests är av den natur att de lämpligen bör bedömas i ett vidare ekonomiskt sammanhang, och enligt min mening bör frågan om det allmännas stöd åt sjöfartsnärigen icke göras beroende av den arbetstidsreform som nu är aktuell.»

Man skall alltså lägga märke till att sjöarbetstidsutredningen lägger fram förslag om att arbetstidsförkortningen skall genomföras även inom denna näring, medan en annan utredning föreslog att nuvarande regler i stället bör göras mindre stränga. Det torde inte vara vanligt att två statliga utredningar, som ligger så nära varandra i tiden, kommer till så helt olika resultat.

Lindberg-Petri-kommittén redogjorde för tonnageets tillbakagång. Antalet ansågs 1955 vara för litet, och av kostnadsskäl hade det inte kunnat förnyas eller moderniseras i erforderlig omfattning. Därutöver har framhållits att försvinnandet av detta tonnage skulle innebära nackdelar även för de ombordanställda. Många sjömän, särskilt de med familj, söker sig gärna till dessa fartyg, som i huvudsak går i närtrafik och därför ofta anlöper svenska hamnar. Man skall inte heller bortse från den risk för friställning bland sjöfolket som detta kan innebära, liksom för arbetare och tjänstemän på de mindre varv längs våra kuster som bygger och reparerar dessa fartyg.

I Norge har de aktuella problemen lösts förhandlingsvägen mellan redarna och sjöfolkets organisationer. Gällande sjöarbetstidslag har lämnats orörd, och

Sjöarbetstidslag, m. m.

bestämmelserna har kompletterats genom kollektivavtal så att de anställda erhållit en tids extra ledighet.

Andra lagutskottet åberopar den ekonomiska utredning som ligger till grund för propositionen och enligt vilken vissa tonnagesgrupper uppnått relativt tillfredsställande resultat. Utredningen avser driftsresultatet för 1956, som ansågs vara ett medelgott år. Läget var emellertid redan då kritiskt. Nu är sjöfartskonjunkturen avsevärt mycket sämre. Konkurrensen från utländska fartyg är pressande, det framgår klart av betänkandet. En del seglar dessutom under s. k. bekvämlighetsflagg.

När man bedömer verkningarna av det nu föreliggande förslaget bör man också komma ihåg att det svenska småtonnaget redan nu har avsevärt högre bemanningskostnader än de utländska konkurrenterna. De svenska fartygen har fler ombordanställda än vad som i allmänhet förekommer på konkurrentfartygen. Lönenivån är högre, de sociala förpliktelserna mer omfattande.

Föreliggande proposition gäller även Sveriges ratificering av 1958 års ILO-konvention nr 109 angående löner, arbetstid och bemanning. Departementschefen förordar att Sverige skall ratificera — utom beträffande lönebestämmelserna — men att det bör ske »med förbehåll för att även nationer med vilka vår sjöfart främst konkurrerar, i första hand förbundsrepubliken Tyskland och Nederländerna, ratificerar konventionen». Jag vill tillägga att ett godkännande från dessa länders sida av denna konvention i och för sig inte behöver medföra att lika långt gående ändringar genomföres i dessa länders arbetstidslagstiftning för det mindre tonnaget som för vårt lands del föreslås i propositionen. Detta förbehåll kan även åberopas i fråga om lämpligheten att nu genomföra denna lagstiftning även beträffande det mindre och medelstora tonnaget. Det är för

denna grupp den utländska konkurrensen sätter in särskilt hårt.

Jag skall be att få exemplifiera hur utvecklingen varit beträffande trafiken på Trollhätte kanal, alltså den trafik som går till Väneren. 1948 var antalet resor som gick till utlandet för svenska fartyg 1 572. 1958 hade siffran sjunkit till 913. För utländska fartyg var antalet resor 1948 639. 1958 hade siffran stigit till 2 451. Den godsmängd som fraktades på de svenska fartygen var 1948 840 000 ton, 1958 642 000 ton, alltså en nedgång med ungefär 200 000 ton. Det utländska tonnaget fraktade 1948 174 000 ton och 1958 593 000 ton. Dessa siffror visar tillräckligt tydligt att det utländska tonnaget tränger ut det svenska. Åtskilliga andra siffror skulle kunna nämnas för att belysa denna utveckling.

Jag vill också citera vad sjöarbetstidsutredningen sagt när det gäller frågan om ikraftträdandet av de nya bestämmelserna. Utredningen föreslog att de successivt skulle genomföras under två år med början den 1 januari 1960 och säger vidare: »Dagssituationen på sjöfartens fraktmarknad inbjuder förvisso icke till åtgärder i arbetstidshänseende av kostnadsstegrande innebörd. Därest det aktuella fraktläget vid tiden för lagförslagets behandling av statsmakterna skulle bedömas utgöra hinder för att sätta lagstiftningen i kraft i föreslagen ordning, synes frågan om tidpunkten för hela lagstiftningens ikraftträdande böra omprövas.» I sjöarbetstidsutredningens betänkande finns inget särskilt yttrande på denna punkt från experternas sida. Man har alltså varit ense om att om läget skulle vara sådant kunde man överväga att skjuta på tidpunkten för lagstiftningens genomförande. Jag tror inte någon vill hävda att läget skulle ha blivit så väsentligt mycket bättre på fraktmarknaden, att man nu skall genomföra detta förslag även beträffande det mindre tonnaget.

Sjöarbetstidslag, m. m.

Det finns här en parallell med 1957 års beslut om arbetstidsförkortning. Där hade man en övergångstid på tre år, och motiveringen var att man inte skulle minska takten i produktivitetsökningen samt minska risken för produktionsbortfall. Rederinäringen får sålunda inte förmånen av den mjukare övergången till kortare arbetstid, som näringslivet i övrigt haft. Departementschefen väljer i stället den 1 juli 1960 för att ge tid för överenskommelse genom kollektivavtal om hur man skall ta ut detta vederlag. En så tvär övergång för detta tonnage skulle för det mindre tonnaget ytterligare öka svårigheterna. Därtill kommer ytterligare en omständighet, varom riksdagen nu fattat beslut, nämligen pensionsavgifterna som skall erläggas nästa år. Hur och var de skall tas ut vet vi i dag mycket litet om, men jag förmodar att det inte kommer att förbättra läget. Den hittillsvarande oroande utvecklingen skulle inte bara fortsätta utan förvärras. Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, marina myndigheter med flera har understrukit angelägenheten av att detta tonnage bevaras. Sjöarbetstidsutredningen var av samma mening.

Jag vill till slut återge vad departementschefen sagt i propositionen:

»Det är dock enligt min mening utslutet att av hänsyn till lönsamheten vid driften av dessa fartyg betaga sjöfolket del i en angelägen social reform.»

Departementschefen måste vara mycket optimistisk beträffande dessa fartygs möjligheter att klara kostnaderna! Det förefaller snarare vara en ganska effektiv stamping-out-metod. Jag skall inte förneka att en del av dessa fartyg är omoderna och föråldrade och kanske borde gallras ut ur beståndet av svenska fartyg. Men jag undrar om det inte nu liksom 1948 vore skäl att skynnda långsamt. Enligt reservanternas mening talar starka skäl för att det mindre och medelstora tonnaget undantas från den

nya lagen och att sålunda nuvarande sjöarbetstidslag av den 26 augusti 1948 alltjämt skall gälla beträffande fartyg under 2 000 registerton.

Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåandet fogade reservationen.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! Det är nog alldeles riktigt, att läget för det mindre och medelstora tonnaget inte är så lysande. Redan år 1956, som var ett i stort sett ganska hyggligt år för sjöfarten, var det stora delar av tonnaget under 2 000 bruttoton, som drevs med underskott, och sedan dess har konjunkturen för sjöfarten försämrats mycket. Värst har det givetvis varit för de äldre fartygen, och bland detta tonnage är andelen av sådana fartyg ganska stor. I tabellen på s. 16 i utlåandet finns en del uppgifter om genomsnittsåldern på fartyg inom olika storleksgrupper under 2 000 bruttoton. Man ser där, att år 1956 var genomsnittsåldern 29 år. För de två tonnagegrupper, som har haft de största svårigheterna, nämligen 500—999 bruttoton och 1 000—1 500 bruttoton, var genomsnittsåldern 26 och 28 år. Och det är kanske inte så konstigt, att så gamla fartyg har svårt att stå sig i den hårda konkurrensen.

Men även det modernare tonnaget har delvis haft det bekymmersamt, och om sjöfartskonjunkturen inte förbättras betydligt, får man kanske räkna med att även moderna mindre och medelstora fartyg får läggas upp eller säljas till utlandet.

Sverige är ju ett land med höga löner och stora sociala förmåner, och sådant måste sätta spår i produktionens inriktning på olika områden. En huvudprincip i vår ekonomi är att i görligaste mån öka kapitalinsatsen per arbetstagarare. På det sättet har vi på olika områden kunnat uppnå en så hög produktivitet, att vi trots vårt höga löneläge har kunnat hävda oss på världsmarknaden.

Sjöarbetstidslag, m. m.

När det gäller sjöfarten, har denna anpassning av produktionen efter löneläget framför allt tagit sig uttryck på det sättet, att fartygen har blivit allt större. Det är naturligt, att ett fartyg, som lastar 20 000 ton, inte behöver ha dubbelt så stor besättning som ett fartyg som lastar 10 000 ton. Men dessutom har man ökat produktiviteten genom att bygga fartygen för högre hastigheter, genom att förse dem med effektivare lastnings- och lossningsanordningar o. s. v. Samtidigt har hamnarna rationaliserats, fått fler och större kranar m. m.

Bara under år 1958 ökades det svenska handelstonnaget med över 300 000 bruttoton eller med nästan 10 procent. Samtidigt minskade totala antalet fartyg. Det innebär en övergång till allt större fartyg.

I själva verket är det således inte alls så, att rederinäringen har kommit i efterhand i produktionsutvecklingen. Tvärtom måste man hålla med sjöarbetstidsutredningen, som på s. 20 i utlåtandet säger, att produktivetsutvecklingen inom den svenska handelsflottan inte kan anses vara mindre gynnsam än inom övriga delar av det svenska näringslivet.

Med detta har jag inte velat ta ställning till frågan, om vi av beredskaps-skäl skall värna om vårt mindre och medelstora tonnage. Det är möjligt att det skulle vara oklokt att göra sig av med detta tonnage helt och hållet; det har vi i utskottet saknat material för att bedöma. Men om vi vill ha kvar detta tonnage av sådana skäl, så skall givetvis hela folket vara med om att betala kostnaderna för det liksom för försvaret och beredskapen i övrigt. Sjömännen skall inte bära bördan ensamma. Enligt utskottets mening finns det därför ingen anledning att koppla ihop frågan om sjömännens arbetstid med beredskapsresonemanget.

Sammanfattningsvis kan man alltså uttrycka vår ståndpunkt så, att vi får

finna oss i om de nya bestämmelserna om sjömännens arbetstid skulle medverka till att en större eller mindre del av våra mindre och medelstora fartyg försvinner ur vår handelsflotta. Det får i så fall uppfattas som ett led i rederinäringens fortgående rationalisering.

Men det skulle givetvis vara olyckligt, om kostnadsökningen för det mindre och medelstora tonnaget skulle komma som en chock. Det skulle kunna leda till att en mycket stor del av detta tonnage kom att utbudas till försäljning på världsmarknaden samtidigt. Med det pressade läge, som fartygsmarknaden nu befinner sig i, skulle det kunna bli väldiga realisationsförluster, och det skulle ju vara förluster, som skulle drabba hela det svenska näringslivet. Det är bl. a. för att förebygga sådana förluster, som utskottet på s. 67 i utlåtandet har pekat på den möjlighet som lagförslaget innehåller att meddela dispens. Det har inte varit utskottets mening, att det skulle bli några generella dispenser som skulle ha ungefär samma verkan som om lagen aldrig hade funnits. Dispenserna skall enligt vad vi har menat meddelas bara »i särskilda fall» och »för att under en övergångstid lätta svårigheterna för det mindre och medelstora tonnaget». Det gäller här för den tillämpande myndigheten — förmodligen blir det sjöfartsstyrelsen — att noga följa läget på fartygs- och fraktmarknaden och anpassa tillämpningen efter vad som är rimligt med hänsyn till de ombordanställda och till vad som kan vara på lång sikt lämpligt för den svenska handelsflottan.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! De båda likalydande motioner i första och andra kammaren som ligger till grund för reservanternas yrkande i samband med propositionen om en ny sjöarbetstidslag är så intres-

Sjöarbetstidslag, m. m.

santa till sin karaktär att det nog är på sin plats att det görs några kommentarer till dem.

I första hand skiljer man på två olika typer av svensk sjöfart vad gäller den utgående sjöfarten. Den större sjöfarten har man tydligen ansett skall kunna ekonomiskt sett klara de merkostnader som kan bli följden av en förkortning av arbetstiden, men när det gäller det s. k. mindre och medelstora tonnage skall dessa förutsättningar inte finnas. I själva ingressen till motiveringen för sitt yrkande har motionärerna en mycket egendomlig formulering. De hänvisar till riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och till de militära myndigheterna och framhåller att det mindre och medelstora svenska tonnage är absolut nödvändigt för vårt lands försörjning och transportmöjligheter i en avspärrnings- eller krigssituation.

Det råder mycket delade meningar om vilken uppgift detta tonnage egentligen kan fylla eller kommer att fylla i en krigssituation. Blir det fråga om avspärrning har vi ju fortfarande förutsättningar och möjligheter att använda våra normala transportmedel, och vad vi kan få utifrån kommer ju inte med hjälp av detta tonnage in i landet, utan det blir med all säkerhet en lejdtrafik av ungefär samma karaktär som den vi hade under senaste kriget som får ombesörja importen, om vi kan åstadkomma överenskommelser med de krigförande staterna om den saken. Kommer vi själva med i kriget får vi kalkylera med att man kommer att med minor proppa igen inloppen till hamnarna, insjöarna o. s. v., och med hänsyn till den behandling som marinen fick när försvarsfrågan avgjordes kan man ifrågasätta om det över huvud taget är tänkbart att få något svenskt sjöfolk att gå ombord på fartyg där man inte har några som helst resurser att få det skydd man behöver.

Det egendomliga är att motionärerna först framhåller denna sjöfarts betydelse

ur ekonomisk försvarsberedskapssynpunkt och sedan säger att det mindre och medelstora tonnage därjämte har betydelse för vårt land för andra, mera normala ändamål. Huvudsaken skulle emellertid vara att vi helt enkelt inte kan avvara dessa fartyg om vi kommer i en avspärrnings- eller krigssituation.

Det är naturligtvis litet svårt för svenskt sjöfolk att förstå att de skall ha en längre arbetstid på grund av att de är anställda inom ett område som man skall använda som ekonomisk försvarsberedskap och att denna flotta skall vara något slags reservflotta som skall få sin huvuduppgift i en krigssituation. Vi har faktiskt aldrig hört talas om att man inom något annat verksamhetsområde eller någon annan näring använt sig av dylika argument när man försökt förhindra möjligheterna att få fram en bättre sociallagstiftning. Under årens lopp har vi naturligtvis när det gäller redarna fått vänja oss vid litet av varje i argumentnöd, och detta argument är ju inte så olikt en rad av argument som man tidigare kommit med i sådana situationer. Jag har varit funktionär för svenskt sjöfolk i något över 33 år, men jag har aldrig någon gång mött någon förståelse från denna typ av redare när det gällt sjöfolkets sociala eller ekonomiska förhållanden. Alltid har samma argument kommit fram, alltid har vi fått höra att denna typ av fartyg är oekonomisk och inte kan klara sig, om man skulle betala hyggliga löner och ha en anständig arbetstid.

Man talar också om den utländska konkurrensen. Jag vill då erinra om att inte ens under kriget, när denna utländska konkurrens var fullständigt eliminerad, hade denna typ av sjöfart några som helst möjligheter, enligt redarnas egen uppgift i varje fall, att betala hyggliga löner eller gå med på sociala förbättringar. Vi har hört dessa argument så många gånger att vi kan dem utantill. De är inga nyheter.

Man erinrar i motionerna om vad ut-

Sjöarbetstidslag, m. m.

redningen sagt. Jag vill också trycka på vad herr Björkman framhöll: utredningen har till sitt förslag knutit den uttryckliga förutsättningen att statsmakterna i andra former, bland annat då det gäller skattebelastningen, skulle vidta åtgärder för att lätta trycket o. s. v. Men inte ett enda av dessa rederier betalar över huvud taget någon skatt! Under sådana förhållanden begriper jag inte vad det är för skattetryck man skall lätta. Det existerar helt enkelt ingen beskattning på dessa rederier.

Det har sagts att utvecklingen varit sådan att det mindre och medelstora tonnage visat en tillbakagång sedan 1939. Jag vill understryka att det då sannerligen inte är de ekonomiska eller sociala förbättringar som kommit sjöfolket till del som är skulden till detta. Det är helt enkelt den tekniska utvecklingen själv. De laster dessa fartyg sysselsatts med har ändrat struktur. I dag har vi inte en kolimport — vilken i regel varit det stora fraktojektet för denna typ av fartyg — som tillnärmelsevis uppgår till den vi hade före kriget. Oljan har kommit in i bilden i stället, och det har skapats djuphamnar på en rad platser där de större fartygen går direkt in och lastar och lossar sina produkter. Det har följaktligen inte blivit något över till någon transitotrafik exempelvis mellan Stockholm och Västerås eller Stockholm och Köping när man anlagt djuphamnar. Detta har gjort denna typ av trafik onödig. Något annat som också inträffat är den våldsamma expansionen av lastbilstrafiken, alla långtradarna etc., som naturligtvis innebär en oerhörd konkurrens för denna typ av fartyg.

Man ömmar här i motionen för sjömännen och säger: »Många sjömän, särskilt sådana med familj, söker sig gärna till detta tonnage, som i huvudsak är sysselsatt i närtrafik och som därför ofta anlöper svenska hamnar.» Detta är en uppgift som får stå för dem som skrivit motionen — jag vet att det inte är

de som undertecknat den. Jag känner emellertid ganska väl till hur det i verkligheten förhåller sig, men innan jag berör den saken skulle jag på tal om det mindre och medelstora tonnage's uppgifter i händelse av en avspärrning eller krigssituation vilja fråga: Var finns dessa fartyg?

Går de utefter den svenska kusten eller finns de inne i Östersjön? Vi återfinner en hel del, i varje fall av de mer moderna fartygen, i kusttrafik på Medelhavet, på Mexikanska gulfen eller utanför Sydamerika. Jag förstår därför inte vad vi skulle ha för glädje och nytta av dem i en avspärrningssituation.

Det är tänkbart att det skulle kunna vara av något intresse för vissa sjömän, sådana med familj, att vara sysselsatta i fartyg som då och då angör hemorten, men jag begriper inte vad det skulle vara för glädje för dem att komma till en svensk hamn. Ty man anställer inte längre som förr i världen folk som är bosatt på just den plats, där fartyget är hemmahörande. Det kan mycket väl hända att vederbörande är bosatt i Luleå och att fartyget aldrig kommer till Luleå utan går till Göteborg eller Stockholm.

Vidare skall vi vara fullt på det klara med att arbetslöshet inte hotar någon väsentlig del av den svenska sjömanskåren, om en del av dessa småfartyg skulle försvinna. Ombord i dessa fartyg — som inom parentes tar en bemanning som tankerar gränsen till olaglighet — återfinnes nämligen ytterst få svenskar, i varje fall i manskapsgrad. Inom vårt förbund har vi av 8 217 medlemmar, som är utländska medborgare, inte mindre än 1 172 danskar och 1 320 tyskar — det är i stor utsträckning danskar och tyskar bland besättningen inom kust- och småtonnage. Det betyder alltså ingen allvarlig påfrestning ur arbetslöshetssynpunkt, om dessa fartyg skulle försvinna.

Man påstår också att det skulle bli

Sjöarbetstidslag, m. m.

bekymmer för våra svenska småvarv, som tidigare har byggt dessa fartyg och reparerat dem. Man erinrar om att för att motverka arbetslöshet vid dessa varv har nyligen på initiativ av arbetsmarknadsstyrelsen anslagits 17,5 miljoner kronor till nybeställningar av modernt mindre tonnage. Motionärerna framhåller vidare att en förutsättning för att detta tonnage skall kunna klara sig är »att fartygens driftskostnader hålles på en sådan nivå, att rederierna anser sig kunna bygga dylika fartyg». Vad menar man med fartygens driftskostnader? Tydligt är det lönerna och kostnaderna för besättningen som avses. Det är givet att ett fartyg som kostar 1 800 000 kronor drar ganska mycket pengar i förräntning och amortering, och nu tycks man tydligt begära, att sjöfolket skall vara med om att bidra också till dessa kostnader.

Om det inte finns något behov av tonnage av denna typ, är det väl ändå nationalekonomiskt lätsinnigt att producera flera fartyg som man inte har användning för. Jag kan erinra om att vid utskottets senaste sammanträde, när utlåtandet skulle justeras, uppvaktades utskottet av fyra representanter för redarna, av vilka en meddelade att han haft icke mindre än sju »paragrafbåtar» men tvingats sälja fem av dem, tre till Sydamerika och ett par till Tyskland, detta därför att han med nuvarande kostnader inte kunde driva fartygen med någon större förtjänst.

Kanske detta var en s. k. spekulationsredare, som satsat på helt andra saker än rederirörelsen, men är det så att det inte finns möjligheter för vederbörande att klara upp situationen, kan jag inte förstå annat än att de får skaffa sig de subventioner de eventuellt behöver på annat håll än hos det sjöfolk, som är anställt ombord i dessa fartyg.

I reservationen liksom i motionen påyrkas att den nya sjöarbetstidslagen inte skall gälla fartyg under 2 000 brutto-

registerton, d. v. s. fartyg som har en lastkapacitet på ända upp till 3 500 ton. Sådana fartyg med andra ord som man i dag har konstaterat ha möjligheter att mycket väl hävda sig i konkurrensen.

Man är även inne på tjänstgöringstiden för ekonomipersonalen och uppger att det kommer att bli förfärliga bekymmer och en allvarlig försämring av kosthållet för de ombordanställda, om man förkortar arbetstiden på kvällen till klockan 18 i stället för att den, såsom utskottet har föreslagit, skall sluta klockan 19. Här är det inte fråga om en minskning av arbetstiden med en timme på kvällen, utan det gäller tjänstgöringstidens förläggning. Slutar man klockan 19 går det inte att börja förrän klockan 7 på morgonen, ty arbetstiden måste förläggas inom loppet av vissa timmar. Och före klockan 7, innan arbetet börjar, skall ju ekonomipersonalen se till att alla ombord får kaffe och vad de skall ha på morgonsidan.

Detta tal om att det skulle bli försämringar är helt enkelt orimligt på grund av det faktum, att det redan nu är allmän praxis att ekonomipersonalen slutar kl. 18. Det förekommer knappast på ett enda fartyg att man tjänstgör längre än till kl. 18, beroende på att de ombordanställda får sin mat omedelbart efter det att hamnarbetarna slutat sitt arbete, och det är inte så många tillfällen de har att gå i land, varför de säkerligen utnyttjar timmarna intensivt.

Jag kanske skall tillägga, att vi har avtalsöverenskommelser om att arbetstiden skall sluta kl. 18. Jag kan som exempel ta ett rederi, som man väl inte helt kan bortse från, nämligen Svenska Amerika Linien. Vad gäller deras passagerarfartyg finns i avtalet en bestämmelse som säger, att för i lönetariffen upptagen personal utgör arbetstiden i hann åtta timmar per dygn, och för köks- och servicepersonal skall arbetstiden förläggas mellan kl. 6 och 18. Här har man alltså redan i avtalet fastställt denna tid utan att någ-

Sjöarbetstidslag, m. m.

ra olägenheter uppstått, och då är det ändå fråga om passagerarfartyg med ganska stor besättning.

Det har erinrats om att enligt lagens bestämmelser får man inte ha regelbunden övertid och att man skulle komma i kollision med denna bestämmelse, om ett stadgande om uppehåll kl. 18 fastställdes. Man det skulle ju förutsätta att man regelbundet befann sig i hamn! I verkligheten är det ju så, att hamndygnen för fartygen numera är ytterst sällsynta. Vi har mängder av fartyg som på sin höjd ligger ett eller två dygn i hamn per månad. Det är väl ändå inte någonting att missunna kökspersonalen, att den vid sådana tillfällen får möjlighet att sluta litet tidigare, i synnerhet som det inte alls kommer att verka i någon försvårande riktning för rederierna.

Man söker vidare dra en parallell med hembiträdeslagen och säger, att uppställandet av snävare gränser i sjöarbetstidslagen än i hembiträdeslagen är opåkallat. Ja, man brukar göra så mycket jämförelser, men denna är vi en smula överraskade över, ty dessa verksamhetsområden är ändå rätt skilda. Det påminner mig om den jämförelse, som en militär gjorde vid en konferens på Sundbyholm, anordnad av Folk och försvar, där vi från sjöfolkskåll uttryckte vårt missnöje med den militära uppdelningen beträffande olika vapenslag. Jag blev då anklagad för att representera ett gruppintresse, och som ett bevis nämnde vederbörande från försvarsstaben, att efter det första världskrigets slut blev det våldsamma protester från de skånska hästuppfödarna, när skånska husarerna drogs in. Utan att säga något illa om de skånska hästuppfödarna, som säkerligen var mycket bra människor, antydde jag då att det väl var orimligt att jämföra sjöfolket med de skånska hästuppfödarna, eftersom vi resonerade om sjöfolket ur den synpunkten, att exempelvis Svenska sjöfolksförbundet förlorade mer än

tusen av sina medlemmar under det senaste kriget genom minsprängningar, torpederingar, flygbombardemang o.s.v. och de skånska hästuppfödarna väl knappast riskerade livet, även om försvaret inte längre hade användning för deras hästar.

Nej, det går inte att göra sådana jämförelser och använda sig av sådana argument. Man saknar tydligen sinne för proportioner.

På s. 67 i utskottsutlåtandet sägs att för att under en övergångstid lätta svårigheterna för fartyg tillhörande det mindre eller medelstora tonnaget bör i särskilda fall dispenser kunna komma i fråga. Det är klart att vi var en smula oroliga för vad dispensererna egentligen skulle innebära. Men utskottet har gjort en tolkning, och den var nödvändig, ty vi har fullständigt klart för oss att utskottet och sjöfartsstyrelsen har diametralt motsatta uppfattningar om dessa dispenser. Vi har färskta exempel när det gäller dispenser som gjort det möjligt att komma undan bestämmelserna i befälsförordningen, som lett till att vi inom de ombordanställdas organisationer hyser mycket litet förtroende för sjöfartsstyrelsen. Det är ganska egendomligt, att under en så kort tid som från januari 1952 till oktober 1958 dispenser utfärdats för sammanlagt 237 fartyg, av vilka inte mindre än 170 lämnades under tiden januari 1955 till oktober 1958. Det har gått så långt, att man inte längre frågar efter om man får dispens, utan redan när man beställer ett fartyg förutsätter man att dispensfrågan är klar. Vi är naturligtvis oroliga för att sjöfartsstyrelsen skulle kunna komma att tillämpa samma principer här, men med hänsyn till den skrivning som använts hoppas jag att så inte kommer att bli fallet.

Det har i dag talats mycket om moralbud, och jag skulle vilja fråga: Vad ligger det egentligen för moral i att så där kallt och cyniskt utan vidare söka förhindra, att en grupp i samhället skall

Sjöarbetstidslag, m. m.

få samma förmåner i form av arbetstidsförkortning som andra grupper har fått fastställda genom lagstiftning? Att vi under alla tider varit en smula på efterkälken är väl ingenting som vi skall straffas för i dag. Man beklagar sig över dessa 11 timmar och säger, att hade inte 48-timmarsveckan gällt utan 56-timmarsveckan varit kvar, så hade problemet inte varit så stort. Men nu har vi kommit i den situationen att det inte finns någon återvändo. Skulle inte detta accepteras, blir ju följden bara att man från det rikspolitiska området flyttar en sak till de fackliga ekonomiska intressegrupperna, vilket säkerligen inte skulle bli så särdeles lyckat.

Jag skulle vilja understryka att det svenska sjöfolket har tolererat så oerhört mycket under många, många år. Sjöfolket ställde sig villigt till förfogande under kriget för att hjälpa landet i en mycket svår situation, och vi fick kanske en del löften om att man skulle försöka komma ihåg dessa sjömän, när kriget en gång var slut och besvärigheterna inte längre var så stora. Det vore väl en gård av rättvisa, att man åtminstone såg till att sjömännen fick samma arbetstidsbestämmelser som övriga löntagare här i landet.

Med dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Till vad utskottsordföranden herr Jacobsson i Tobo anförde har jag egentligen ingenting att tillägga. Om handelsministern varit närvarande, skulle jag varmt ha värdjat till honom att ta fasta på vad andra lagutskottet nu skrivit om dispensmöjligheterna och i ännu högre grad den mycket försiktiga skrivning andra lagutskottet gjorde 1948 och som jag citerade i mitt första anförande. Nu är handelsministern inte här i kammaren, men kanske någon av de närvarande statsråden vill lägga honom detta varmt på

hjärtat. Denna försiktighet har varit en gemensam nämnare för samtliga handelsministrar. Jag skulle även kunna åberopa vad herr Sköld sade 1938 då en ny sjöarbetstidslag infördes. Anledningen till denna återhållsamhet har varit bl. a. hänsyn till sjöfartens känslighet för den utländska konkurrensen.

Jag blev lite förvånad över herr Carlssons i Göteborg inlägg. Det skulle vara lättare att diskutera denna fråga med herr Carlsson, om han vände sig emot vad jag sade i mitt anförande och inte enbart åberopade en mängd saker, som står i motionen och som jag inte alls har berört. Herr Carlsson använde en mycket stor del av sitt anförande till att argumentera mot beredskapssynpunkten. Jag tror inte att jag ens nämnde ordet beredskap. Jag berörde mycket lätt denna synpunkt; jag återgav vad marinmyndigheterna sagt om att vi behövde detta tonnage. Det enda vi sagt i reservationen är, att brist på detta tonnage nedsätter vår transportförmåga vid krig eller krigsfara. Herr Carlsson vill väl ändå inte helt förneka, att om vi inte alls har fartygen kommer denna transportförmåga att nedsättas.

Vad jag har åberopat, herr Carlsson, är vad sjöarbetstidsutredningen sagt och de förutsättningar den velat uppställa för att genomföra detta förslag. Det hade varit bättre om herr Carlsson vänt sig mot uttalandena i sjöarbetstidsutredningen. Men det hade inte varit så lätt, ty då hade herr Carlsson vänt sig mot sin egen förbundsordförande, herr Thore, som suttit som expert i denna utredning och på åtskilliga punkter, som jag återgivit, icke haft något särskilt yttrande.

Herr Carlsson säger att det mindre och medelstora tonnaget inte betalar någon skatt. Det är möjligt. Kommerskollegium säger i sin utredning i detta avseende, att nära en fjärdedel av hela antalet fartyg i undersökningen visar förlust före avskrivningar. Finns det inget överskott, herr Carlsson, kan man

Sjöarbetstidslag, m. m.

inte heller betala skatt. Hur skall man då klara en ytterligare kostnadsökning? Då kan man i fortsättningen ännu mindre betala någon skatt.

Herr Carlsson var också inne på dispensmöjligheterna. Han var tydligen inte nöjd med sjöfartsstyrelsens sätt att bevilja dispenser. Men herr Carlsson har själv i utskottet sagt, att han sitter med i dispensnämnden. Om ett rederi gör en framställning om dispens, får förmodligen dispensnämnden yttra sig i frågan. Då har ju herr Carlsson eller hans förbundsordförande möjlighet att framföra sina synpunkter i denna instans.

Herr Carlsson var också inne på moral, cynism och mycket annat. Han säger att sjöfolket har så länge funnit sig i att bli eftersatt och vill ha del av samma sociala förmåner som andra. I det stycket är jag helt överens med herr Carlsson, vilket också framgick av mitt förra anförande. Här har vi tydligen funnit en punkt, där vi är ense. Jag tycker det är fullkomligt självklart, att inte just sjöfolket skall ställas åt sidan och inte få del av de förmåner på arbetstidslagstiftningens område, som alla andra grupper har.

Emellertid kan man fråga: Blir det verkligen en social förmån om dessa fartyg läggs upp därför att de inte kan klara kostnaderna? Sjöfolket får, om det finns arbete där, gå över till det större tonnaget. De som nu är befälhavare på det mindre tonnaget får söka underordnade befattningar på det större.

I Norge, som är en stor sjöfartsnation, ser man mer realistiskt på situationen. Man ordnar saken genom förhandlingar som är smidigare än en stel lagstiftning. Kanske beror det på att norrmännen erinrar sig några ord, som också föll mig i tankarna, när jag hörde herr Carlsson nämligen vad Ibsen säger någonstans: »Kanske jag seglar min skuta på grund, men det är dock härligt att segla.»

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Det är egentligen inte mycket att tillägga här, ty argumentationen ifrån båda håll är av den karaktären, att vi över huvud taget aldrig kan komma överens.

Det är möjligt att norrmännen har trevligare och bättre redare att diskutera med än vi. Vi har nog en känsla av att det kan ligga någonting i en sådan förmodan.

Med anledning av att det varit så svårt för dessa transportfartyg och småfartyg upp till 2 000 bruttoregister-ton vill jag erinra om ett rederi i Hälsingborg, Gorthonrederiet. Det började med gamla uttjänta trampfartyg, som man hade inköpt från England. I dag har detta rederi en fullt modern handelsflotta, där inte något fartyg är mer än fem år gammalt, och man har säkerligen mycket stora förutsättningar att klara sig i konkurrensen.

Det har alltid varit så, att om det inte finns förutsättningar att betala anständiga löner och hålla en rimlig arbetstid inom en näringsgren, så måste en sådan näringsgren på ett eller annat sätt försvinna. Vi anklagades på sin tid för att vi höll på att omöjliggöra skärgårds- och målarflottornas fortsatta verksamhet genom vår avtalspolitik. Det var inte alls på det sättet, utan det var tekniken som knäckte den. Det är exakt vad som sker i detta fall.

Även om vi skulle acceptera den Lindberg-Petriska utredningen och gå med på förlängning av arbetstiden i dessa tonnagegrupper, skulle det inte räddat dem från att komma i ett katastrofläge inom en relativt snar framtid. De ombordanställda kommer säkerligen att överleva, om denna trafik, som under många år haft framtiden bakom sig, i större utsträckning kommer att försvinna.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade

Ändringar i barnbidragslagarna

reservationen; och fann herr talman-
nen den förra propositionen vara med
överbäggande ja besvarad. Herr Björk-
man begärde emellertid votering, i an-
ledning varav efter given varsel föl-
jande voteringsproposition upplästes
och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller
andra lagutskottets hemställan i ut-
skottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit
den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter
intagit sina platser och voteringsprop-
ositionen blivit ännu en gång uppläst,
skedde omröstning genom uppresning.
Herr talmanen tillkännagav, att han
funne flertalet av kammarens ledamö-
ter hava röstat för ja-propositionen.
Herr Björkman begärde emellertid röst-
räkning, vadan votering medelst om-
röstningsapparat verkställdes. Därvid
avgåvos 169 ja och 40 nej, varjämte 2
av kammarens ledamöter förklarade sig
avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskot-
tets hemställan.

§ 6

Föredrogs andra lagutskottets utlå-
tande nr 33, angående väckta motioner
om viss ändring i bidragsförskotts-
lagen.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr förste vice talmanen tog nu
ledningen av förhandlingarna.

§ 7

Ändringar i barnbidragslagarna

Föredrogs andra lagutskottets utlåtan-
de nr 34, i anledning av väckta motio-

ner om ändring i lagarna om allmänna
barnbidrag och särskilda barnbidrag.

Andra lagutskottet hade till behand-
ling förehaft två inom riksdagen väck-
ta, till lagutskott hänvisade motioner,
nr 59 i första kammaren av herr *Ewer-
löf m. fl.* samt nr 80 i andra kammaren
av herr *Hjalmarson m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande,
hade hemställts,

A. att riksdagen måtte antaga i mo-
tionerna intagna

1) förslag till lag om ändring av 1 §
lagen om allmänna barnbidrag den 26
juli 1947,

2) förslag till lag om ändringar i la-
gen den 26 juli 1947 om särskilda barn-
bidrag till änkors och invaliders barn.

B. att vederbörande utskott måtte ut-
arbeta förslag till sådana ändringar av
skatteförfattningarna som föranleddes
av motionärernas förslag.

I de föreliggande motionerna före-
slogs, att det allmänna barnbidraget till
äldsta barnet i varje familj skulle slopas
och barnbidragen till övriga barn dif-
ferentieras. Sålunda skulle bidraget utgå
med 400 kronor för år till andra bar-
net, med 500 kronor till tredje barnet
och med 600 kronor till varje ytterliga-
re barn. Beträffande s. k. ofullständiga
familjer föreslogs ett icke behovsprövat
särskilt barnbidrag om 400 kronor per
år för barn, som enligt de föreslagna
reglerna icke bleve berättigat till all-
mänt barnbidrag. Minskningen av för-
månerna skulle alltså icke drabba så-
dana familjer.

Utskottet hemställde, att motionerna
I: 59 och II: 80 icke måtte föranleda
någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr
Mannerskantz och fröken *Wetterström*,
vilka ansett att utskottet bort hemställa,
att riksdagen, i anledning av förevaran-
de motioner, I: 59 och II: 80, måtte

A. för sin del antaga
dels följande

Ändringar i barnbidragslagarna*Förslag
till**Lag om ändrad lydelse av 1 § lagen om allmänna barnbidrag den 26 juli 1947.*

Härigenom förordnas att 1 § lagen om allmänna barnbidrag den 26 juli 1947 skall erhålla följande ändrade lydelse.

1 §.

För barn, som är svensk medborgare och bosatt i riket, skall av allmänna medel såsom bidrag till barnets uppehälle och uppfostran utgå allmänt barnbidrag med 400 kronor om året. Oavsett att barn enligt vad nedan sägs med hänsyn till sin ålder skulle vara bidragsberättigande, skall bidrag likväl ej utgå för detta i familj med endast ett bidragsberättigande barn. Ej heller skall, då i familj finnas flera sådana barn, bidrag utgå till det äldsta av dessa.

Bidrag skall i övrigt utgå i enlighet med vad nedan närmare stadgas.

Allmänt barnbidrag — — — i riket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1959.

dels det genom motionerna framlagda förslaget till lag om ändring i lagen den 26 juli 1947 om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn;

B. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölla, att Kungl. Maj:t ville för årets riksdag framlägga förslag till sådana ändringar av skatteförfattningarna, som reservanterna angivit.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Vi har ju senast under förra årets A- och B-riksdagar haft tillfälle att diskutera frågan om barnbidrag, varvid högerpartiets inställning har så ingående redovisats, att det förefaller mig ganska onödigt att denna gång ge en utförlig motivering för vår ståndpunkt.

Skälen för våra besparingsförslag — alltså även beträffande barnbidraget — har bara blivit starkare, allteftersom statens affärer försämrats. Gapet mellan statens löpande inkomster och utgifter har för varje år blivit allt större. När finansministern nu har framlagt sin kompletteringsproposition har vi svart på vitt på att en ytterligare försämring har inträtt sedan i januari månad. Underskottet i driftbudgeten för år 1959/60 anges nu bli 714 miljoner kronor. Vi skall komma ihåg, att vi därtill har att lägga förbrukning av reservationsmedel med 150 miljoner kronor, ökade utgifter för statstjänstemännens löner med ungefär 75 miljoner kronor och statens avgifter till obligatoriet med 40 miljoner kronor. Då är vi uppe i ett underskott på nära 1 000 miljoner kronor. Enligt finansministerns egna prognoser skall detta komma att öka med ytterligare cirka 500 miljoner kronor per år under de två närmaste åren.

På vårt håll ser vi inte lösningen på den statsfinansiella kris, som vi råkat in i, vare sig i någon ökad upplåning eller i nya skatter — nu senast i form av den signalerade omsättningsskatten — helt enkelt därför att detta inte är en lösning utan endast kommer att leda till en ytterligare förvärrad situation, som kommer att gå ut över de enskilda människorna och inte minst över barnfamiljerna. Den enda utvägen att sänka statens affärer är enligt vår mening en konsekvent förd besparingspolitik, varvid de statliga utgifterna måste beskäras — även sådana som ofta kan förefalla nog så angelägna.

Den vanliga frågan, som från motståndarhåll ställes till oss och som kanske kommer också i dag, brukar vara: Varför skall högerpartiet i sin besparingsiver just rikta sig mot barnfamiljerna, som många gånger har det besvärligt nog som det är? Därför, herr talman, vill jag gärna på en gång säga — och jag tror att det i sanningens

Ändringar i barnbidragslagarna

namn inte gärna kan bestridas av någon av kammarens ledamöter — att våra förslag till besparingar går ut över hela fältet av de generella bidragen på ett enda undantag när, nämligen folkpensionerna. Då kan inte heller barnbidragen, som representerar en mycket stor utgiftspost, 729 miljoner kronor, gå fria. Visst är vi medvetna om att vårt förslag att ta bort barnbidraget till det äldsta barnet i ett övergångsskede måste innebära en utebliven kontantförmån för enbarnsfamiljerna, men vi anser, att dessa i längden inte skulle förlora därpå utan snarare tvärtom. Förutsättningen för detta är emellertid att en sådan ekonomisk politik föres, att de inflationistiska riskerna försvinner och ett fast penningvärde erhålles.

Den taxerade medelinkomsten för gifta personer i vårt land var år 1957 drygt 14 000 kronor, och den har naturligtvis stigit sedan dess. Det innebär, om man räknar bort vad en sådan genomsnittsfamilj betalar i direkta skatter och hyra, att den i runt tal har kvar 10 000 kronor att använda för sin konsumtion. Den årliga penningvärdeförsämring på cirka fyra procent, som vi har haft här i landet, betyder på denna inkomst en förlust av 400 kronor, och den förlusten kommer att bli allt större, om den ökade statliga upplåningen skall komma att täckas med hjälp av sedelpressarna. Skulle därtill komma en allmän omsättningsskatt på t. ex. tre procent, betyder det 300 kronor. Samtidigt skall nu, enligt det beslut om tilläggs pension som fattades här i riksdagen förra veckan, två procent av lönen via arbetsgivaren betalas in till statens pensionsfonder. Det gör ytterligare 200 kronor. Enligt denna beräkning — som naturligtvis ingalunda gör anspråk på att på något sätt vara exakt utan kan variera både uppåt och nedåt, beroende av vid vilken procent både penningvärdeförsämringen och omsättningsskatten kommer att

stanna — kommer förlusten upp till 900 kronor för denna familj.

Jag tror, herr talman, att barnfamiljerna inte längre låter lura sig av ett kontant statsbidrag som om detta skulle vara det allena saliggörande för deras ekonomi. De förstår säkerligen, att sådana kontanta bidrag från staten, som ändå till varje öre på ett eller annat sätt måste betalas — i de flesta fallen av dem själva i form av ökade skatter och avgifter — bara är en chimär. Vi inom högerpartiet anser — såsom vi tidigare har gjort — att kombinationen barnbidrag — barnavdrag är den riktiga metoden, d. v. s. att utjämningen mellan barnfamiljerna och de barnlösa skall ske skattevägen i de fall då inte till följd av en mycket låg inkomst barnbidraget är berättigat.

Det säger sig självt, att vi inte i den ekonomiska situation, som staten nu befinner sig i, har kunnat yrka på ett omedelbart införande av barnavdraget, utan vi har begärt, att saken skall utredas. Vi hoppas givetvis, att vårt förslag — i likhet med vad vi så många gånger i andra avseenden har fått bevittna — så småningom skall vinna gehör.

Högerpartiets samlade besparingsförslag på ungefär en miljard kronor redovisas i vår under gårdagen avlämnade motion. Läget har nödgat oss att inte längre förorda höjning av barnbidragsbeloppen till 500 kronor för andra barnet och 600 kronor för varje ytterligare barn. Men vår mening är att den höjning, som vi tidigare föreslagit, skall genomföras så snart det skett en sanering av statens affärer — detta utan att ytterligare skattehöjningar företagits.

Högerns reservation till utskottsutlåtandet innebär en bruttobesparing i fråga om barnbidragen på 419 miljoner kronor. Därifrån skall man emellertid räkna bort 44 miljoner kronor, som utgör kostnaden för barnbidrag till de ensamstående mödrarna och till dem som

Ändringar i barnbidragslagarna

i övrigt inrymmes under begreppet ofullständiga familjer. Deras ekonomiska situation är naturligtvis betydligt svårare än de fullständiga enbarnsfamiljernas, och de bör alltså enligt vårt förslag få ett bidrag med 400 kronor för det första barnet. Den vanliga enbarnsfamiljens möjligheter att klara sig är däremot obestridligen helt andra nu än när barnbidragen år 1947 infördes. Vi anser därför, såsom vi också tidigare framhållit, att två människor skall kunna försörja ett barn utan kontant bidrag från staten.

Vi står här i landet inför en nödsituation, där de största besparingar är ofrånkomliga, om statens affärer skall kunna redas upp, och i en sådan belägenhet kan inte ens en utgiftspost som barnbidragen undantas. Genom reservanternas förslag skulle det göras en nettobesparing på anslaget för detta ändamål med 375 miljoner kronor.

Med vad jag här sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Det är inte i förhoppning att kunna tillföra denna debatt några nya synpunkter som jag begärt ordet, utan jag har närmast gjort det därför att jag personligen anser att frågan har en mycket central betydelse.

Ett växande antal människor har, såvitt jag förstår, kommit till insikt om att den s. k. kärva besparingslinje, som högern företrädare, är den mest realistiska. Man inser att i det ekonomiska krisläge, vari vi nu befinner oss, måste politikerna sluta med den hittills förda överbudspolitik. Det finns helt enkelt inte längre några pengar att lova bort till stora skaror potentiella väljare. I stället uppvisar budgeten ett gapande hål, som måste fyllas.

Det är fel att, såsom ibland sker från socialdemokratisk sida, påstå att vi inom högerpartiet menar att denna brist endast skulle kunna täckas med hjälp

av barnfamiljernas pengar. Den högermotion, som i går avgavs i båda kamrarna i anledning av kompletteringspropositionen, innebär radikala besparingar på många punkter — på intet sätt bara när det gäller barnfamiljerna — och den visar klart att vi menar allvar, när vi säger att statens affärer måste bringas i ordning genom effektiva besparingsåtgärder, för att det därefter skall bli möjligt att genomföra den skattelättnad som många människor här i landet ivrigt åstundar och som inte minst måste komma barnfamiljerna till godo.

Om man fortsätter på en väg mot allt större ekonomiskt lättsinne när det gäller användningen av skattemedel, kan resultatet komma att bli att svenska staten inte förmår fullfölja sina redan gjorda åtaganden i fråga om exempelvis barnbidragen eller folkpensionerna. Skulle vi drivas in i en ny inflationsperiod med ty åtföljande risk för ökad arbetslöshet, blir också just den som har försörjningsplikt mot barn värst utsatt, om han skulle råka ut för arbetslöshet.

För övrigt är det barnfamiljerna med sina omfattande konsumtionsbehov, som har det största intresset av ett stabilt penningvärde och även, såvitt jag förstår, av ett lägre skattetryck — av mera pengar att disponera för egen räkning och efter gottfinnande. Föräldrarna behöver den personliga rörelsefrihet, som en lägre skatt skulle medföra, inte bara för att kunna planera för sin egen framtid utan framför allt för sina barns framtid. Detta betraktar dagens föräldrageneration såsom ett mycket angeläget önskemål.

Herr talman! Den logiska slutsatsen av detta resonemang blir, att vi måste vara beredda att offra mycket för att åstadkomma balans i statens affärer. Därefter är det angeläget att finna vägar för att söka åstadkomma en skattelättnad liksom att undersöka hur stödet till barnfamiljerna lämpligen bör

Ändringar i barnbidragslagarna

utformas, antingen det skall bli fråga om en kombination av barnavdrag och barnbidrag eller några ytterligare åtgärder.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! I de motioner som har behandlats i samband med detta utlåtande påpekas, att statsutgifterna växer betydligt snabbare än statsinkomsterna och att denna tendens i budgeten 1959/60 tar sig synnerligen markant uttryck. Efter att ha refererat budgetsituationen kommer motionärerna fram till frågan huru budgeten bör balanseras och föreslår därefter att det allmänna barnbidraget för det första barnet i de fullständiga familjerna skall tas bort. Däremot skulle en viss förbättring komma familjer med större antal barn till godo. På det sättet skulle utgifterna för de allmänna barnbidragen minska med 335 miljoner kronor. Reservanternas har frångått motionernas yrkanden så till vida att höjningen av barnbidragen från och med bidraget till det tredje barnet uteslutes ur förslaget. Härigenom kan reservanternas räkna med en ytterligare besparing på ca 44 miljoner kronor. Genom det särskilda barnbidraget till första barnet i ofullständiga familjer tillkommer en utgift på 6 miljoner kronor. Statens utgiftsminskning skulle då bli cirka 373 miljoner kronor.

Andra lagutskottet har haft att behandla liknande motioner tidigare, senast vid fjolårets B-riksdag. Då åberopades bl. a. att försämringen för det övervägande antalet barnfamiljer skulle stå i dålig samklang med den generella höjning av de allmänna barnbidragen som beslutades av 1957 års riksdag och inte heller kunna försvaras med utgångspunkt i de hänsyn som legat till grund för senare års reformpolitik i

vårt land. Det anförs vidare att den förstärkning av stödet till de stora barnfamiljerna som kunde vara erforderlig borde åstadkommas på annat sätt än genom differentiering av de allmänna barnbidragen. Det kunde således vara inkomstprövade förmåner, som toge hänsyn till antalet barn i familjen.

Enligt utskottets mening är dessa skäl alltjämt bärande. Därför har utskottet för sin del inte kunnat biträda motionerna.

Herr talman! Med vad jag här har anfört ber jag att få yrka bifall till andra lagutskottets förslag.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Utskottets ärade talesman har nyss kort och kärnfullt avisat reservanternas attack mot barnbidragen. Ändå tillåter jag mig att tillägga några ord trots den sena timmen, ty när allt kommer omkring kan 373 miljoner kronor vara värda en mässa, rent av en midnattsmässa, åtminstone en kort sådan, lika väl som kammaren nyss fann det värt att använda två och en halv timme åt en diskussion om två små ord i domareden. Jag vill i korthet ställa in barnbidragen i ett par andra sammanhang än det statsfinansiella, som de bägge talarkvinnorna för reservationen här har lagt tonvikten vid.

Under två riksdagar i följd har ju ålderdomstryggheten stått i blickpunkten för riksdagsmännens och allmänhetens intresse. Häromkvällen lade vi slutstenen i det systembygge som skall ge pensionärerna en hygglig levnadsstandard. Men samtidigt har vi naturligtvis klart för oss, att de pensionsavgifter och pensionsfonder som vi har diskuterat, premiereserv- och fördelningsystemen i lika måtto, nyttar till ingenting, om det inte finns tillräckligt med unga människor som producerar mat och kläder och ombesörjer vården av det växande antalet gamla. Barnfamil-

Ändringar i barnbidragslagarna

jerna är själva grunden för folkhushållet. Medan antalet pensionärer i vårt land ökar och ökar med cirka 30 procent fram mot 1970-talet, har födelse-talet sedan flera år tillbaka beskrivit den motsatta utvecklingen, bara sjunkit och sjunkit, år 1958 till 14,2 promille, d. v. s. det lägsta i Europa. Nativiteten i Sverige är alltså bekymmersamt låg med hänsyn till framtidens försörjningsproblem. Mot denna bakgrund kan man fundera något över det faktum, att — av representativa opinionsundersökningar att döma — det stora flertalet svenska äktenskap praktiserar barnbegränsning av ekonomiska skäl.

Det finns en del, som i dessa sammanhang beskärmar sig över de reproduktiva åldrarnas självskhet och standardhets och tycker det är upprörande, att de inte är beredda att skaffa flera barn och göra uppoffringar för detta. Jag menar, att beskärmler av det slaget är fåfänga. Frågan om vad som ger livet innehåll och mening löser vi inte här i riksdagen. Vi bara vet, att ekonomien är en realitet för barnhushållen i ett land, där två tredjedelar av alla barn växer upp i familjer med mindre än 15 000 kronor i årsinkomst, och att vi inte hjälper upp folkhushållets ekonomi eller förbättrar statsfinanserna genom att plundra barnfamiljerna på 373 miljoner kronor och stoppa tillbaka de pengarna i statskassan, där bristsituationen har förorsakats av ökade utgifter, bl. a. på folkpensionsområdet. Att spela ut generationerna mot varandra befrämjar ingen god samhällsanda. Att plundra barnfamiljerna på pengar till förmån för t. ex. åldringarna vore en lika osund som orättvis politik.

Här har reservanterna anfört idel samhällsekonomiska skäl för sitt förslag att beröva barnfamiljerna barnbidraget för det första barnet. Staten har inte råd, menar de. Men barnfamiljerna har det! Med förlov sagt, detta är

ren och skär cynism. Staten har haft råd hittills. Det svenska folkhushållet är rent av ganska välbärgat som folkhushåll betraktat. Vi har utgifter för andra medborgargrupperns standardlyftning, för arbetslösa och åldringar, utgifter som skapat upplåningsbehov eller behov av ökade skatteinkomster. Inflationrisken, som talats så mycket om här, accentuerar samma behov.

Men av vilken anledning skulle barnfamiljerna — jag säger inte ensamman, eftersom fröken Wetterström var ängslig för det argumentet, men i varje fall främst, eftersom högerns besparingsaktioner mot barnfamiljerna svarar för cirka hälften av partiets totala besparingsförslag — främst betala medicinen mot den inflationsrisk som reservanterna åberopar? Varför inte hellre låta alla skattebetalare eller alla konsumenter solidariskt göra de uppoffringar som krävs? Högern vill dock inte gå med på några som helst skattehöjningar, direkta eller indirekta, försäkrar dess representanter. Det bör dock stå klart för dem, att de just nu försöker höja skatten för barnfamiljerna — eller rättare sagt höja barnfamiljernas andel av den totala skattebördan. Att barnbidraget för drygt 11 år sedan ersatte de gamla barnavdragen i skatten borde vi inte behöva erinra om. Att ta bort första barnbidraget är alltså detsamma som att flytta över en del av den totala skattebördan på barnhushållen. Högern har ju skrivit i sin reservation, att »skatteförmågan obestridligen inte är densamma» inom dessa två kategorier.

Den omfördelning av skattebördorna, som högern och reservanterna syftar till med detta förslag, är en omfördelning till barnfamiljernas nackdel. Om 1959 års riksdag skulle riva upp principerna för 1957 års riksdagsbeslut i denna fråga, skulle det verkligen skada tilliten till riksdagens goda omdöme. Men, herr talman, det är min trygga förvissning, att så inte kommer att ske

och att andra kammaren kommer att följa utskottets förord och avslå motionerna.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Så långt är jag överens med statsrådet Lindström att jag nog tycker, att detta resonemang om de 373 miljonerna kan vara värt en midnattsmässa, även om vi bedömer värdet från olika synpunkter.

I många avseenden har statsrådet emellertid en helt annan uppfattning än vi — tyvärr, vill jag tillägga. Låt mig här bemöta en del. Statsrådet säger bl. a. — jag börjar från slutet, men det betyder kanske mindre — att vi spelar ut generationerna mot varandra. Jag skulle vilja returnera detta med att säga att vi ingalunda gör så, men att däremot det parti som statsrådet Lindström representerar gjort detta i mycket hög grad när det gällde tjänstepensionerna. Där kan man verkligen tala om att spela ut generationerna mot varandra genom den orimliga ekonomiska börda man lägger på ungdomarna. Därför talar vi med skäl om en ungdomsskatt.

Vi plundrar barnfamiljerna på 373 miljoner, säger statsrådet. Det är ett väl kraftigt ord. Det är ganska egendomligt att behöva konstatera, att de människor, som uteslutande kritiserar och som liksom stirrar sig blinda på statliga förmåner i form av kontantbidrag till än det ena än det andra, vägrar — inte minst i detta fall — att erkänna de vinster alla människor skulle göra om statens utgifter minskade så pass, att man kunde undgå både omsättningsskatt och upplåning för att täcka de löpande utgifterna.

Ekonomien är en realitet för barnfamiljerna, säger statsrådet Lindström. Ja, det är det den är. Statsrådet vill beskylla oss för att vi ser cyniskt på barnfamiljernas ekonomi. Nej, det gör vi inte, men vi bedömer frågan realistiskt

Ändringar i barnbidragslagarna

och på längre sikt. Vi anser därför ett kontantbidrag inte vara det allena sälliggörande.

Jag förmodar att tiden för min replik är slut, men jag får kanske tillfälle att återkomma senare i debatten.

Fru KRISTENSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Om jag inte missuppfattade statsrådet, sade hon, att vi måste se till, att vi får tillräckligt många ungdomar här i landet som skall kunna uppfylla de åtaganden som vi gjort, t. ex. beträffande tjänstepensionen.

Den barnvänliga politik, som förts av den socialdemokratiska regimen under de sista 25 åren, har inte visat sig vara särskilt utslagsgivande för nativiteten i vårt land. Sverige har som bekant den lägsta nativiteten av Europas länder, och det tyder inte på att den familjepolitik som bedrivits varit särdeles lyckosam.

Vidare säger statsrådet att många familjer måste praktisera barnbegränsning av ekonomiska skäl. Jag tror inte att det är just några människor som ser barnbidragen som ett stimulansbidrag, och jag tror därför inte att någon krasst räknar med ett barnbidrag, när man överväger att sätta flera barn till världen. Däremot skulle jag tro, att om vi kommer in i ett ekonomiskt läge i vårt land som gör, att vi får ökad arbetslöshet och människor får svårt att få arbete, så kommer de också få svårt att bilda familj och sätta barn till världen. Det kan komma att bli en effektiv barnbegränsning just av den anledningen.

Det är ju dock trösterikt för oss här i kammaren att av statsrådet få höra, att det svenska folkhushållet är välbärgat. Jag hoppas att vi får höra samma tongångar, när vi träffas i höst och skall diskutera en eventuell omsättningsskatt.

Ändringar i barnbidragslagarna

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Bara några repliker på de repliker jag fått.

Fröken Wetterström var upprörd över att jag varnat för att spela ut generationerna mot varandra. Hon sade att högern inte spelar ut generationerna mot varandra. I sitt första anförande sade dock fröken Wetterström, att högern försökt spara över hela fältet, inte bara på barnfamiljerna, men med ett undantag, nämligen folkpensionärerna. Hon sade i samma anförande, att nog måtte väl ett par makar kunna försörja ett barn. Men hon sade inte: Nog måtte väl ett par unga människor kunna försörja en gammal mamma. Ja, inom parentes sagt — man brukar alltid ha svårt att försörja en gammal mor, medan en gammal mor lätt försörjer tio barn. Vi ser lättare framåt i tiden än vi ser bakåt. Men nog är det väl ändå att spela ut generationerna mot varandra, om man tar detta stora grabbtag från barnhushållen för att få inkomster men lämnar intakt det känsliga området med de gamla.

Till fru Kristensson, som försökte övertyga oss om att det berodde på misslyckad familjepolitik, att vi har så låg nativitet här i landet, måste jag säga att frågan om varför folk skaffar barn eller underlåter att göra detta är litet för djup och omfattande för en analys så här vid en midnattsmässa. Men visst är det riktigt, att åtminstone flertalet förrestabarn tillkommer utan att barnbidragen befunnit sig i blickfältet för föräldrarna eller s. a. s. ingått i deras motivkrets. Men med *ett* barn uppehåller vi inte vår nuvarande befolkningsnumerär. Enbart reproduktionen av föräldrarna kräver ju två barn. Mellan två och tre barn per familj är erforderligt för att ersätta även dem som dör barnlösa, fröken Wetterström! Men om det första barnet faktiskt betyder en besvärande omställning, inte minst ekonomiskt i två unga människors tillvaro — modern måste sluta sitt förvärsar-

bete, och barnets skötsel kräver diverse nyanskaffningar — verkar det ju i varje fall neddämpande på benägenheten att skaffa syskon till den förstfödde. Inte kan man då säga att det är någon befolkningspolitiskt *positiv* gärning att följa reservanternas förslag.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag lovar att det inte ska bli någon lång replik.

Jag vill bara säga till statsrådet Lindström att det är alldeles riktigt, att våra besparingar på ett undantag när sträcker sig över hela fältet. Undantaget är folkpensionärerna. Jag kan inte hjälpa, att jag tycker det är en väsentlig skillnad på deras och barnfamiljernas situation. De som kommer i åtnjutande av barnbidragen är ändå människor, som står mitt i det produktiva livet. De har väl ändå större möjligheter att klara sig än gamla människor, som fullgjort sin arbetsinsats och står vid sidan om vägen.

Till det sista statsrådet anförde jag replikerna, att jag har mycket svårt att tro, att barnbidraget skall kunna ha så stor betydelse i befolkningspolitiskt hänseende just när det gäller första barnet. Statsrådet pekar på alla de kostnader, som följer med det första barnet. Jag vet mycket väl att det förhåller sig så, men det är väl också ganska naturligt att ett par unga människor medan de väntar sitt första barn ändå har en viss tid på sig att planera, och det skulle väl ändå inte vara uteslutet att de genom förtänksamhet skulle kunna spara en del för de utgifter de vet skall komma.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna »midnattsmässa» för att göra några randanmärkningar i denna mycket vittomfattande och allvarliga fråga. Fröken Wetterström nämnde, att medelinkomsten här i Sverige skulle vara

14 000 kronor. I den senaste upplagan av Statistisk årsbok finner man att 2 700 000 av nära 4 miljoner inkomsttagare har en inkomst understigande 10 000 kronor per år, och det borde väl ändå säga en hel del.

Det har talats rätt mycket om inflationen och om vad denna åter upp. Det är väl ändå bekant för oss alla att inflationstendenserna har minskat. Om man ser efter i den konjunkturjournal som kom ut häromdagen, finner man att generalindex inte har stigit under det sista året.

I högermotionen finns ett enligt min mening sympatiskt drag. Familjer med fem barn, som vi nu räknar som stora, skulle faktiskt tjäna på högers förslag. Denna kompensering för de större barnfamiljerna har man nu tagit bort, och man hänvisar som vanligt till den statsfinansiella situationen.

Det har ofta talats här om barnavdrag, och jag har tagit fram en gammal beräkning som gjordes när det allmänna barnbidraget infördes. Den återfinnes i en bok av ledamoten i första kammaren Erik Alexanderson. Enligt denna skulle en inkomsttagare på 50 000 kronor i ortsgrupp 3 få en skattelättnad på 378 kronor för det första och andra barnet och 575 kronor för det tredje och följande, medan en familj som bara har 5 000 kronor per år skulle tillgodogöra sig 50 och 100 kronor. På den tiden fanns många människor som hade ännu lägre inkomster, och de kunde knappast tillgodogöra sig någonting. Detta var ett av de bärande motiven för att man införde de allmänna barnbidragen. Jag måste säga att dessa barnavdrag var rent av stötande, ty staten, samhället och det allmänna kunde givetvis inte värdera barnen olika i fattiga och i mera välbärgade familjer. Dessa barnavdrag komme givetvis att ge andra summor nu, men principen är densamma.

Det sägs från högerhåll att man försöker spara över hela fronten, med undantag för folkpensionärerna, men man

Ändringar i barnbidragslagarna

skulle väl också kunna tillägga försvaret. Det märkliga är att den största posten av besparingarna ändå faller på barnfamiljerna.

När högern motionerade i början på året hade man kommit upp till en besparing på omkring 700 miljoner kronor, varav 335 miljoner föll på de allmänna barnbidragen. Därtill kom en del andra ting som också gick ut över barnfamiljerna. Högern har framlagt ett alternativ, vilket man bör hålla partiet räknig för. Men man måste ändå, vilket skett många gånger förr, fråga sig, om det är barnfamiljerna som skall fylla ut den klyfta som finns i statsbudgeten. Att så skulle bli förhållandet om högers förslag vann, kan man inte komma ifrån med aldrig så vackert tal.

Från denna talarstol har det också understrukits att vårt land ingalunda befinner sig i en krissituation vad gäller produktivitet och inkomster. Skall då barnfamiljerna helt plötsligt få en försämring? Man kan fråga sig vad högers förslag kommer att medföra för en vanlig familj med låt oss säga tre barn. Man finner då att för det första barnet, som man nu kallar det äldsta, går det bort 400 kronor. Om man gör en beräkning på bostäderna enligt högers motion, skulle det innebära ungefär 700 kronor för en tvårumslägenhet. Pondera att det tredje barnet är mellan 16 och 18 år. Då skulle man lägga till nära nog ytterligare ett barnbidrag. Man skulle utan besvär komma upp till en utgiftsökning för en sådan barnfamilj på 1 500 kronor om året. Jag skulle tro att det är ganska många i vårt land som tycker att detta är alldeles för mycket. Skall staten verkligen bidra till barnfamiljerna på detta sätt, frågar sig högern.

Låt oss jämföra ett par familjer. Två makar utan barn tjänar utan större svårighet 20 000 kronor om året. I en familj med låt oss säga tre barn måste hustrun stanna hemma, och då minskas inkomsten — om vi i exemplet är hygg-

Ändringar i barnbidragslagarna

liga och säger att hon inte tjänar mer — med 8 000 kronor. Men ytterligare tre munnar måste mättas, tre barn skall ha kläder, uppfostran och utbildning. Jag måste säga att den differens som här föreligger är så stor, att barnbidraget förefaller att vara en mycket liten dusör från samhällets sida.

Familjeberedningen hade gjort den beräkningen, att varje barn kostar ungefär 1 850 kronor per år. Vi skulle naturligtvis, om vi kunde göra det omöjliga, införa lön efter behov. Men man kan ju inte ge unkarlen mindre lön än den som har många barn, och därför är den enda möjligheten för oss att via skatter och socialförmåner försöka oss på en utjämning. Ingen tror väl att vi skall kunna komma fram till fullständig rättvisa, men vi vill väl alla utom högern — i varje fall vill vi inom socialdemokratien det — arbeta för så stor rättvisa som över huvud taget är möjligt att uppnå.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv åberopade Statistisk årsbok, som redovisar att 2 700 000 har en inkomst under 10 000 kronor. Det är nog en riktig siffra efter vad jag förstår, men den gäller de yrkesverksamma, medan den medelinkomst på 14 000 kronor eller exakt 14 059 kronor som jag uppgivit från 1957 gäller familjeinkomsten, och det sade jag också. För övrigt skulle jag vilja hänvisa till att försvarsministern under försvarsdebatten förra året just uppgav siffran 14 000 å 15 000 kronor som medelinkomst för en familj.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Jag begärde ordet när jag hörde fröken Wetterström, fastän jag vet att det är en ganska otacksam uppgift att så sent tala om ett så stort ämne som detta i själva verket är. Jag

skall försöka att ta det kortfattat, men huruvida det kommer att lyckas vet jag inte.

Jag skall börja med vad statsrådet Lindström sade om barnbegränsning av ekonomiska skäl. Det är naturligtvis mycket svårt att avgöra, i vad mån ekonomiska överväganden inverkar på barnantalet. Statsrådet fru Lindström yttrade sig inte heller bestämt på denna punkt. Vi försökte på sin tid i befolkningsutredningen komma åt denna fråga och satte Sveriges bästa experter på uppgiften, men de lyckades inte lösa den. Men när de vetenskapliga metoderna sviker, kan man ibland med fördel använda sig av det sunda förnuftet. Det är dock rimligt att antaga att den ekonomiska situationen i en familj inverkar på dess barnantal, när det försiggår viljemässig födelsebegränsning i så stor utsträckning som faktiskt sker i vårt land. Vi har det lägsta födelsetalet i Europa, har det sagts från två håll. Jag kan nog säga, att vi har det lägsta födelsetalet i världen — om det nu är ett världsrekord att vara stolt över. Låt mig uttrycka saken så, att i det föga familjevänliga klimat vi har i detta land är det inte att undra på att familjerna etablerar födelsestreck. Om jag säger så, tror jag att jag har uttryckt mig med all försiktighet.

I min argumentering ingår inte alls dessa befolkningskvantitativa aspekter. Barnbidragen kan motiveras av andra skäl. Högerståndpunkten har ingående redovisats, sade fröken Wetterström. Jag tycker inte det, trots att jag hört på högerns utläggningar under flera år nu. Jag måste erkänna — förlåt mig — att första gången jag såg högermotionen i detta ämne trodde jag att den representerade ett misstag. Jag trodde att den tillhörde de där olyckshändelserna i det politiska arbetet, som är fullt förklarliga i motionshetsen. Men motionen har återkommit år efter år och ständigt med samma argumentering. Det ser vi i reservationen till detta utlåtande, och vi

Ändringar i barnbidragslagarna

har hört det av fröken Wetterström och fru Kristensson.

Man åberopar det ekonomiska läget och att statsutgifterna växer i betydligt snabbare takt än statsinkomsterna. Ja, det gör de tyvärr. Vi är lika angelägna i centerpartiet som man är i högerpartiet att statsutgifterna skall anpassas efter statsinkomsterna, och vi är lika oroliga för att om det stora budgetunderskottet fortsätter det kan bli risk för inflation. Men vad hör detta till saken? Det har sagts att barnfamiljerna skulle vara särskilt utsatta vid en inflation. Varför det? Det är ju kontantspararna och en del andra grupper som blir utsatta, men barnfamiljerna blir det inte i särskilt hög grad. I varje fall kan jag inte se något skäl för det, men det kanske kan redovisas från högerhåll?

Vi måste spara för att klara oss från skattehöjningar, säger man. Ja visst, men det högerförslag, som vi just diskuterar, utgör en skattefråga, en fråga om skattehöjningar. Det konstaterar också statsrådet fru Lindström. Jag är ledsen att behöva säga det, men t. o. m. de som i dag har företrätt utskottsmajoriteten har talat om denna sak som om det vore fråga om socialpolitik, men det är det bara beträffande en mycket liten del av barnfamiljerna. Jag återkommer till det strax.

Nej, detta är som sagt en skattefråga, och det var det också från början. Vi avskaffade ortsavdragen i beskattningen — som högern tycker så mycket om — och ersatte dem med kontanta barnbidrag. Det var faktiskt vårt parti som lade fram den första motionen om den saken, men vi blev mycket snart eniga med socialdemokraterna och folkpartiet i den frågan. Vi reagerade mot ortsavdragen. Herr Svensson i Kungälv lämnade nyss några äldre siffror, men det kanske är lika intressant med några siffror av i dag.

Jag utgår från det tankeexperimentet, att vi nu åter införde ortsavdrag på 1 000 kronor per barn. Det beloppet tror

jag fanns med i en högermotion av Ebon Andersson m. fl., och jag tar den summan bara därför att den är så lätt att räkna med. En enbarnsfamilj skulle sålunda få en extra skattefrihet för 1 000 kronor, en tvåbarnsfamilj för 2 000 kronor, en trebarnsfamilj för 3 000 kronor o. s. v. Vad är den förmånen värd i den lägsta inkomstklass där man betalar skatt? För dem som inte betalar skatt är förmånen givetvis inte värd någonting alls.

Går vi alltså till de lägsta skattebetalande inkomstskikten, så utgör marginalskatten vid statsskatt 11 procent, och ortsavdraget betyder sålunda en skatterabatt på 110 kronor, d. v. s. 11 procent av 1 000 kronor. Men om vi går upp till 15 000 kronors inkomst, så är marginalskatten där 27 procent. Avdraget är sålunda då värt 270 kronor. Och går vi upp till 35 000 kronors inkomst med sina 43 procent i marginalskatt, så är avdraget värt 430 kronor. I högsta inkomstklasserna slutligen är förmånen värd 650 kronor. Det var detta vi reagerade emot. Det kan inte vara rimligt att det skall vara så, sade vi.

I den motion vi då väckte — och som vi fortfarande håller fast vid — yrkade vi att avdrag skulle göras inte i form av ortsavdrag utan på *skattens slutbelopp*. Vi skulle med andra ord efter en och samma skala räkna ut en skatt för alla barnfamiljer och därifrån dra en skatterabatt på 1, 2 eller 3 etc. barnavdrag, beroende på antalet barn. Men skatten kunde ibland vara så låg, att barnavdragen på slutbeloppet översteg skattebeloppet, och därför sade vi att skillnaden i sådana fall skulle utgå i form av kontanta barnbidrag. Det förslaget gick sedan till befolkningsutredningen, där den nuvarande statsministern satt som ordförande. Man tyckte visserligen i utredningen att det var ett bra system, som vi förordade, men att det var krångligt. Varför skall vi subtrahera på skattsedlarna, frågade man. Det blir bara administrativt

Ändringar i barnbidragslagarna

krångel, sade man med rätt eller orätt. Kan vi inte i stället påföra alla barnfamiljer skatt i vanlig ordning och sedan dela ut kontanta barnbidrag? Vi gick med på det. Det var en ren bokföringsfråga, om man skulle dra av på skattsedeln eller skicka ut en anvisning på pengarna.

Så ligger alltså saken till. Det hela är som sagt en ren skattefråga, och som sådan bör den ses.

Det vore mycket att tillägga, men jag skall här bara visa på en hake i mitt resonemang, nämligen den att vissa barnfamiljer inte betalar någon skatt. Det finns ingen färsk statistik att tillgå, men antalet barnfamiljer som inte betalar skatt är, vågar jag påstå, mindre än 5 procent. För dem kan givetvis inte skatteresonemanget föras. Det är beträffande dessa barnfamiljer i de lägsta inkomstklasserna, som socialpolitiken kommer in. Dessa familjer måste få kontanta barnbidrag.

När det nu skall sparas på alla håll, kan man fråga om barnbidragen är för höga. Är 400 kronor om året för mycket? Jag har sett saken så här: hur kallsinnig man än är gentemot barnfamiljerna, så vill man väl ändå att barnen skall kunna äta sig mätta. Det är väl ett rimligt krav. De skall då ha 2 000 kalorier om dagen. Vad kostar det? Ja, låt oss som exempel ta den mat som konsumeras inom ett skikt närmast över fattigvårdsklientelet, alltså sådan mat som vi inte gärna godkänner för våra egna barn. Jag konstaterar då att 1 000 kalorier i dag kostar 85 öre, d. v. s. maten kostar kronor 1: 70 per dag och barn. Det är otroligt litet — men det är billig mat det gäller. Om man multiplicerar detta belopp, 1: 70 med 365, så kommer vi upp till 620 kronor om året. Barnbidraget räcker sålunda i dag inte till maten ens för de allra fattigaste. Kan man då dra in något där?

Även om man trots allt vill »spara» på det här området, så blir det i alla fall ingen besparing alls, ty om man

knappar in på barnbidragen, får man i stället ökade kostnader för socialvården. Kostnaderna lastas då bara över från staten till kommunerna — som vanligt när det gäller sådana här s. k. besparingar. Jag tror inte att högern tänkt på detta.

Herr talman! Med det anförda har jag velat peka på att man inte kan göra några besparingar på detta område och att det i mycket liten grad är fråga om socialpolitik. Nej, barnbidragen sådana de är i dag kan motiveras med den självklara regel som alla godkänner, även högern, nämligen att skatten skall tas ut efter skattekraft.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Fru Kristensson uttalade farhågor för att man inte tog högern på allvar. Jodå, fru Kristensson, vi tror nog att högern menar allvar, och jag vågar säga att vi ser situationen mycket allvarligare efter att ha hört fru Kristensson. Det är konstigt att högern alltid tycks vara misstänksam mot människorna och tro att de inte tror på högern. Vi kommer ju ihåg den kända högeraffischen: »Lita på högern». Man måste liksom ständigt övertyga människorna om att man menar allvar.

Fröken Wetterström yttrade i sitt första anförande, att den enda utvägen att sanera statens affärer är en konsekvent genomförd besparingspolitik. Men, fröken Wetterström, vet man hur mycket man egentligen sparar med detta förslag? Det är klart att man kan räkna ut att det blir så och så mycket mindre utgifter vad beträffar själva barnbidragen, men man har inte redovisat vad det blir för merkostnader på den administrativa sidan därigenom, att man bryter automatiken så som man föreslagit i högermotionen och i reservationen, när man vill ta bort barnbidragen för det första eller som man nu kallar det det äldsta barnet. Det är ju automatiken i utbetalningen av barnbidra-

Andringar i barnbidragslagarna

gen som nu gör att det blir så billigt administrativt, att man kan räkna med endast två å tre kronor i ren administrationskostnad per mottagare av barnbidrag. Skulle man gå med på högerförslaget och ta bort första barnbidraget skulle man bryta denna automatik. Det skulle innebära oerhört stora arbetsuppgifter för dem som skall hålla reda på familjernas konsistens så att säga, var det första barnet befinner sig, vilken tvilling som var född först eller sist o. s. v. Det skulle innebära ett slags nyckelhålskontroll, som jag tycker skulle bli ett ingrepp i människornas privatliv på ett sätt, som stämmer mycket illa med den annars, speciellt från högerhåll, omhuldade rätten till personlig frihet.

Fröken Wetterström sade också att hon inte tror att barnfamiljerna längre låter lura sig att tro att det betyder något att man får kontanta bidrag, eftersom varje öre måste betalas tillbaka i skatter och avgifter. Hur går det ihop? Får man betala tillbaka varje öre i skatter och avgifter, blir det väl ingen förlust för samhället? Man använder ett resonemang, genom vilket man vill försöka få folk att tro att samma människor som får de sociala förmånerna också betalar dem, eller, som herr Heckscher tillät sig att uttrycka det i en radiodebatt för en tid sedan, att man tar ur den ena fickan och lägger i den andra. Det är ju inte på det sättet, utan framför allt när det gäller barnfamiljerna och barnbidragen är det andra som betalar än de som får bidragen. Det är fröken Wetterström och jag och andra, som inte har tagit på sig besväret eller kanske vi skall säga lyckan att skaffa sig barn och försörja dem, som får betala det mesta eller i varje fall en stor del av barnbidragen till de familjer, som kanske många gånger under svåra omständigheter måste försörja barnen.

För ett par veckor sedan firade man Barnens dag i Karlstad, och mitt under festligheterna på söndagseftermiddagen

damp högerledaren herr Hjalmarson ned på Stora torget och höll ett politiskt föredrag. Alla som känner högerens barnvänliga politik uppmärksammade särskilt, att den delen av den aktuella högerpolitiken inte alls fördes till torgs. Det hade väl annars varit lämpligt i det sammanhanget, ty om högern fick tillfälle att realisera sitt barnprogram skulle Barnens dag få en allt större och större breddning av sitt verksamhetsfält. Det är ju som vi vet inte bara barnbidragen som är föremål för sparsamhetsnit; det är ferieresorna, mödrahljälpen och flera andra för barnfamiljer i låglönegrupperna betydelsefulla bidrag till standardutjämnningen som skulle försvinna, och man kan ju tänka sig många nya områden för Barnens dags verksamhet efter den nedrustning på familjefronten, som har tagit sig uttryck i en rad av yrkanden från högerhåll. I händelse av att arbetsuppgifterna skulle tryta för herr Hjalmarson kan man ju tänka sig honom som överste Barnens dags-general, och vad gäller att finna lämplig dag för högerföredrag, där man kan räkna med stor anslutning, skulle jag vilja föreslå att man också försöker med Mors dag och De gamlas dag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Sandell talade till att börja med om de administrativa merkostnader som skulle uppkomma om högerförslaget realiserades. Det är givet, att det kommer att bli en viss ökning av de administrativa kostnaderna. Men man skall inte, fröken Sandell, förstora den saken så enormt som fröken Sandell gör.

Jag kunde inte riktigt följa med i fröken Sandells tankegångar när hon talade om nyckelhålskontroll. Jag förmodar att hon snarare menade hålkortskontroll i anslutning till administrationsarbetet.

Ändringar i barnbidragslagarna

Fröken Sandell kom vidare in på ett underligt resonemang om vem som betalar de sociala förmånerna. Vilka sociala förmåner det än är fråga om måste de ju alltid betalas. Man säger alltid, att det är andra som skall betala. Vilka är de andra? Visst är det riktigt, att fröken Sandell och jag och andra som är ogifta får betala ganska mycket. Men betalar inte barnfamiljerna skatt också? De är väl inte undantagna från beskattningen.

Eftersom jag, herr talman, ändå har ordet skall jag be att få säga ett par ord med anledning av vad herr Wahlund sade. Jag skall bara ta upp en enda sak, nämligen frågan om barnavdragen. Om jag inte missuppfattade herr Wahlund, menade han, som man så ofta säger, att de skulle komma att gynna de rika. Jag har gränslöst svårt att följa med i de tankegångarna. Låt oss komma ihåg att en inkomsttagare, som har en marginalskatt på 20 procent, måste tjäna 500 kronor för att få behålla 400 kronor, d. v. s. lika mycket som det nuvarande barnbidraget. Om man har en marginalskatt på 50 procent, måste man tjäna 800 kronor för att få behålla 400 kronor. En person som har 80 procents marginalskatt måste tjäna 2 000 kronor för att få behålla 400 kronor. Då kan man väl inte säga, att barnavdragen särskilt gynnar de högre inkomsttagarna.

Dessutom är det väl inte någon annan konstruktion på dessa barnavdrag, som vi tänker oss dem, än på de nuvarande ortsavdragen. De har tillkommit för att man skall få bort den del av inkomsten, som inte har någon skatteförmåga, d. v. s. vad vi brukar kalla för existensminimum. Om det inträffar en penningvärdeförsämring, vem blir då mest lidande? Blir det inkomsttagare med små inkomster eller inkomsttagare med stora inkomster? Det måste bli de små inkomsttagarna. Alla är vi överens om att en höjning av ortsavdragen i ett sådant läge är förhållande-

vis mycket viktigare för dem som har små inkomster. Vad är då skillnaden mellan ortsavdragen och de barnavdrag vi nu diskuterar? Om t. ex. ortsavdraget, som i Stockholm är 4 000 kronor för äkta makar, är riktigt avvägt för barnlösa makar, då måste det som existensminimum ändå vara för lågt för barnfamiljerna. Den orättvisan tycker jag att man snarare skulle konservera med centerpartiets förslag.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Wetterström sade att hon inte kunde följa med våra tankegångar i fråga om ortsavdragen. Ja, här kanske vi ändå får en förklaring till de ständigt återkommande högermotionerna. Det är dock så, att ortsavdragen verkar progressivt på grund av skatteskalen, men det gör inte en familjs barnkostnader.

Varför går fröken Wetterström ifrån det väsentliga i saken, att det här gäller att göra en skatteavvägning. Detta erkänns till och med i reservationen. Nu vill högerreservanterna ta bort barnbidrag om 400 kronor om året från varje barnfamilj. Det betyder ju, att man ökar skattebördan för barnfamiljerna med 400 kronor per familj. Så enkelt är det hela.

Det finns naturligtvis olika sätt att täcka det nuvarande budgetgapet. Olika skatteförslag har framförts. Men det viktigaste skatteförslaget i sammanhanget är just det vi håller på att behandla nu.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har fortfarande litet svårt att förstå, hur det kommer sig. Varför opponerar sig inte herr Wahlund och centerpartiet — ni har mig veterligt aldrig gjort det — mot de vanliga statliga ortsavdragen? Är det någon skillnad på dessa avdrag och de som vi förordar?

Interpellation ang. upptagande av ett särskilt anslag för internordiska vägar

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:
Jo, fröken Wetterström, i den partitionen, som jag talade om, var vi konsekventa och opponerade oss också mot ortsavdragen för makar och ensamstående.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Efter det att herr Wahlund så totalt smulat sönder högerns argumentering i denna sak, är det egentligen inte mycket att tillägga. Jag har heller inte begärt ordet för att yttra mig i själva sakfrågan. Där är vår ståndpunkt helt klar.

Däremot vill jag vända mig mot fröken Wetterströms försök att sätta en fjäder i högerns derangerade socialpolitiska hatt. Hon påstod nämligen, att högern i sin besparingsiver spänner över hela den socialpolitiska fronten med undantag för folkpensionerna. Detta är inte sant, fröken Wetterström! Högern har nämligen föreslagit en avveckling av de kommunala bostadstilläggen, vilket drabbar ungefär 500 000 av de allra sämst ställda folkpensionärerna, d. v. s. de som är beroende av det kommunala bostadstillägget för att över huvud taget få sin försörjning tryggad. Jag vill här fastslå, att högerns sparsamhetsiver, om man nu skall använda detta i och för sig inte alls oävna uttryck, sträcker sig över *hela* det socialpolitiska området. Man lämnar däremot det område, på vilket man borde inrikta sina ansträngningar i sparsamhetens intresse, nämligen de militära utgifterna, i fullständigt orubbat bo.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av vad fröken Wetterström sade om de 14 000 kronorna som medelinkomst. Jag vill då fråga henne om hon tror, att de 2,7 miljoner inkomsttagare av sammanlagt 4 miljoner, som har en inkomst under 10 000 kronor, kommer att vid avtalsförhandlingarna finna sig i denna inkomst-

minskning? Och kommer högern och Arbetsgivareföreningen att vid det tillfället vara beredda att kompensera dem?

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 169 ja och 40 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Interpellation ang. upptagande av ett särskilt anslag för internordiska vägar

Ordet lämnades på begäran till

Herr BERGLUND (s), som yttrade:

Herr talman! Såsom en betydelsefull del i lösandet av Nordkalottens problem ingår frågan om byggande av mellanriksvägar. Norr om den s. k. Storlien-

Interpellation ang. upptagande av ett särskilt anslag för internordiska vägar

leden har vi tre projekt mot Norge och ett projekt mot Finland, som väntar på sin snara lösning. Det är från söder räknat vägen Tärna över Umbukta till Mo i Rana, det är vägen Sädvajaur över Graddis till Rognan, det är vägen Kiruna till Bardufoss och det är en broförbindelse över Torneälv från Övertorneå till Ylitornio. Alla dessa vägförbindelser kommer att få en stor betydelse för de övre delarna av Norrland samtidigt som de kommer att stimulera till en ökad turistr trafik med de fördelar i ekonomiskt avseende, som detta medför för de bygder, vilka berörs av densamma.

I den rapport, som Nordiska samfärdselkommittén avgivit i anledning av sin resa den 3—12 augusti 1958, har kommittén rekommenderat fackdepartementen och vägmyndigheterna att hålla en intim kontakt för att så snart som möjligt genomföra de vägprojekt som anses viktigast. För att underlätta en sådan utbyggnad av vägnätet föreslog kommittén, att i vart och ett av de berörda länderna skulle ställas ett anslag till vederbörande regeringars förfogande under en särskild rubrik i vägbudgeten benämnd »Internordiska vägar».

Vid ärendets behandling i Nordiska rådets trafikutskott den 13 november 1958 under ordförandeskap av vår ärade förste vice talman föreslogs att Nordiska rådet skulle hemställa hos regeringarna i Finland, Norge och Sverige att i vägbudgeten ta särskild hänsyn till behovet av vägförbindelsernas utbyggnad i de nordliga områdena samt att undersöka möjligheterna för att få ett särskilt anslag för internordiska vägar upptaget i budgeten. I den motivering, som trafikutskottet anförde, pekades på att det för Sveriges del kunde finnas vissa budgettekniska svårigheter härvidlag.

Vid Nordiska rådets sammanträde den 14 november 1958 bifölls trafikutskottets förslag.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om andra kammarens till-

stånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att budgettekniska svårigheter lägger hinder i vägen för upptagande av särskilt anslag under sjätte huvudtiteln i statsverkspropositionen till internordiska vägar?

2. Om så icke är fallet, har statsrådet för avsikt att för detta ändamål i statsverkspropositionen för budgetåret 1960/61 upptaga ett särskilt anslag för internordiska vägar?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln till seminarier för huslig utbildning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av staten tilldömd ersättning för släckningskostnad vid skogsbrand;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

nr 249, i anledning av väckta motioner angående ändrade övergångsbestämmelser rörande statsbidragen till driftkostnader för det allmänna skolväsendet;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjes skatt, m. m. såvitt angår de under 2) och 3) upptagna förordningsförslagen;

nr 251, i anledning av väckta motioner om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter under kommande två budgetår:

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1959/60 till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1959/60 m. m.;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisationsförändringar inom försvaret jämte i ämnet väckta motioner;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordningar för forskning och utbildning i psykiatri vid vissa sinnessjukhus;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombildning av Stockholms högskola till universitet m. m.; och

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1959/60.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 1.10 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson
